ОЛЕКСАНДР ПАНАСЮК

ТАМ, ДЕ ПАХНЕ М'ЯТОЮ

Частина І. Коли зацвітають сади

Роман

2026

ЗМІСТ

Розділ 1. Хрущі над вишнями 3
Розділ 2. Дорога повз стару криницю 13
Розділ 3. М'ята під тином 31
Розділ 4. Ніч перед Зеленими святами 56
Розділ 5. Та, що ходить між соснами..... 85
Розділ 6. Перший танець 115
Розділ 7. Сліди на піску.....151
Розділ 8. Купальське вогнище.....186
Розділ 9. Папороть не цвіте.....218
Розділ 10. Солодка вода.....251
Розділ 11. Ніч, коли мовчали солов’ї.....288
Розділ 12. Останній день літа 321

Розділ 1. Хрущі над вишнями

Травень того року видався напрочуд теплим.

Ще вдень сонце припікало так, що кури ховалися під бузком, а старий дід Павло, сидячи на лавці біля хвіртки, раз у раз знімав картуз і витирав спітнілу лисину. Проте надвечір із лісу потягнуло прохолодою. Село поволі стихало, лише десь за городами перегукувалися пастухи та ревла корова, яку ніяк не могли загнати до хліва.

За шкільними вікнами догорав день.

У великому класі на другому поверсі пахло крейдою, нагрітою деревиною парт і бузком, який хтось із дівчат приніс у трилітровій банці.

— Андрію, я востаннє повторюю! — сказала Ганна Степанівна, поправляючи окуляри. — Або ти стоїш спокійно, або взагалі не виступатимеш!

— Та я стою!

— А хто Петренкові ґудзика відірвав?

— Він сам.

— Як це сам?

— Зачепився.

— За що?

Андрій глянув на Петра.

— За мене.

Клас вибухнув сміхом.

— Господи, дай мені терпіння, — зітхнула вчителька. — І за що мені таке щастя перед самими канікулами?

Марічка стояла біля вікна разом із дівчатами. Вона сміялася, прикривши рота долонею, і Андрій чомусь подумав, що в неї гарні зуби.

Думка була настільки несподіваною, що він навіть перестав слухати вчительку.

Марічку він знав років десять, а може, й більше. Вони разом ходили до школи, списували один в одного контрольні, сварилися через чергування, колись навіть билися кропивою за старою кузнею.

Він пам'ятав її малою, з обдертими колінами, двома кісками й вічно розв'язаними шнурками.

А тепер стояв і дивився, як вона поправляє волосся, що вибилося з коси.

І ніяк не міг збагнути, чого раніше цього не помічав.

— Ковалю!

Він здригнувся.

— Що?

— Я запитую, ти знаєш свої слова?

— Знаю.

— То скажи.

Андрій набрав повітря.

І мовчав.

Слова вилетіли з голови геть усі.

Навіть ті, яких він ніколи не вчив.

Петро зігнувся навпіл від сміху.

— Він закохався! — прошепотів так голосно, що почула половина класу.

— У кого? — відразу поцікавилася Галина.

— У Ганну Степанівну!

Тепер засміялася навіть учителька.

Андрій почервонів.

— Сам ти дурний.

— А ти розумний, тільки слова забув.

Репетиція закінчилася, коли сонце вже торкалося верхівок тополь за шкільним подвір'ям.

Діти висипали надвір галасливим натовпом.

Хлопці одразу почали штовхатися, хтось кинув портфеля через паркан, хтось побіг до колонки напитися води.

Петро підскочив до Андрія.

— Ходімо на ставок.

— Нащо?

— Карасів подивимося.

— Ти їх учора дивився.

— То вчорашні були.

— А сьогодні які?

— Сьогоднішні.

Андрій пирхнув.

— Іди сам.

Петро підозріло примружився.

— А ти куди?

— Додому.

— Через школу?

— А що?

— Ти в протилежний бік дивишся.

Андрій обернувся.

Біля ґанку стояла Марічка, намагаючись застебнути ремінець своєї старої полотняної сумки. Поруч Галина щось розповідала, розмахуючи руками.

— Дивлюся, чи дощу не буде, — пробурмотів Андрій.

Петро подивився на чисте небо.

Потім на Марічку.

Потім знову на Андрія.

— А-а-а...

— Що «а»?

— Нічого.

— То й мовчи.

— Я мовчу.

Петро витримав секунди три.

— Тільки дивись, щоб тебе блискавка не вдарила.

І, зареготавши, побіг до хлопців.

Андрій залишився біля шкільної огорожі.

Він міг піти додому звичайною дорогою. Міг наздогнати Петра. Міг узагалі повернутися до класу й удавати, що забув зошит.

Але чомусь стояв.

Марічка попрощалася з Галиною й рушила стежкою повз шкільний сад.

Андрій почекав, доки вона відійде кроків на двадцять, і пішов слідом.

— Марічко!

Вона озирнулася.

— Чого тобі?

— Та нічого.

— То чого гукаєш?

— Ти додому?

Дівчина глянула на нього так, наче він запитав, чи вода мокра.

— Ні, в Африку.

— Далеко.

— Дуже.

— То я тебе проведу.

— До Африки?

— До хати.

Вона всміхнулася.

— А тебе хто просив?

— Ніхто.

— То навіщо?

Андрій знизав плечима.

— По дорозі.

— Ти ж на іншому кінці села живеш.

Ось тут він зрозумів, що розмова пішла зовсім не туди, куди хотілося.

— Мені до дядька треба.

— До якого?

— До свого.

— А він де живе?

— Там.

— Де там?

— За вашою хатою.

Марічка зупинилася й уважно подивилася на нього.

— Ковалю, ти сьогодні якийсь дурний.

— А ти завжди така язиката?

— Завжди.

— Я помітив.

Вона засміялася й пішла далі.

Він рушив поруч.

За селом уже опускалися синюваті сутінки.

У садках біліли вишні, старі груші стояли в густому цвіті, а над дорогою поволі сходив великий жовтий місяць.

Повітря пахло молодою травою, бузком, вологою землею й димом із чийогось подвір'я.

Хрущі гули в кронах дерев, іноді важко зривалися з гілок і летіли просто назустріч.

Один із них ударив Андрія в чоло.

— От зараза!

Марічка розсміялася.

— Він тебе впізнав.

— Хто?

— Хрущ.

— Звідки?

— Ви родичі.

— Дуже смішно.

— Ага.

Вони йшли повільно.

Андрій помічав, що Марічка сьогодні одягла світлу сукню з дрібними синіми квіточками. Раніше він ніколи не звертав уваги, у чому вона приходить до школи.

Тепер чомусь помічав усе.

Як вона підбирає сукню, переступаючи калюжу.

Як поправляє косу.

Як трохи нахиляє голову, коли прислухається.

І як пахне її волосся, коли вітер дме в його бік.

— Чого ти мовчиш? — запитала Марічка.
— А що казати?
— Не знаю. Ти ж сам напросився проводжати.
— Я не напросився.
— А що зробив?
— Запропонував.
— Велика різниця.
— Велика.
Марічка зітхнула.
— Ну то розповідай щось.
Андрій замислився.
— У нас корова отелилася.
Дівчина спинилася.
— Що?
— Корова. Телятко народила.
Марічка дивилася на нього кілька секунд.
А потім так зареготала, що мусила спертися рукою об тин.
— Андрію! Ну ти даєш!
— А що такого?
— Нічого! Я просто думала, ти щось інше скажеш.
— Що?
— Не знаю.
Вона знову засміялася.
— А телятко як назвали?
— Марічкою хотів.
Дівчина перестала сміятися.
— Що?!
Андрій не витримав і зареготав сам.
— Жартую!
— Ах ти ж гад!
Вона замахнулася на нього сумкою.
Андрій ухилився.
— Та почекай!
— Я тобі зараз покажу Марічку!
Вони пробігли кілька кроків дорогою, сміючись, аж поки Марічка не спіткнулася біля старого перелазу.

— Ай!

Вона схопилася за стовпчик.

Андрій миттю перестав сміятися.

— Що сталося?

— Нога...

— Де?

— Тут.

— Покажи.

— Не треба.

— Марічко, покажи.

Вона обережно спробувала ступити.

Скривилася.

— Болить?

— Трошки.

Андрій присів біля неї.

— Сядь.

— Куди?

— На перелаз.

— Сукню забрудню.

— Та вже сядь, принцесо.

Вона хотіла огризнутися, але слухняно сіла на нижню перекладину.

Андрій обережно торкнувся її черевика.

— Отут?

— Ні.

— А тут?

— Ай! Отут!

— Не кричи, я ж тільки торкнувся.

— А ти не торкайся так.

Він відпустив її ногу.

— Може, підвернула.

— Сама знаю.

— То чого питаєш?

— Я не питала.

Він усміхнувся.

— Добре. Посиди трохи.

Марічка мовчала.

За тином шаруділо листя. Десь у траві сюрчав коник. Над садом повільно підіймався місяць.

Андрій стояв поруч, не знаючи, що робити з руками.

— Тобі далеко ще? — запитав.

— Дві хати.

— То проведу.

— Я сама.

Марічка підвелася, ступила й знову скривилася.

Андрій простягнув руку.

— Давай.

Вона подивилася на його долоню.

— Навіщо?

— Щоб не впала.

— Я не впаду.

— Ти вже впала.

— Не впала. Спіткнулася.

— То спіткнешся ще раз.

Марічка хотіла щось відповісти, але лише похитала головою.

І поклала свою руку в його.

Андрій не знав, що з ним сталося.

Він тримав дівчат за руки й раніше. На уроках фізкультури, під час ігор, коли допомагав комусь перейти через канаву чи вилізти на дерево.

Але зараз усе було інакше.

Маріччина долоня виявилася маленькою, теплою, трохи вологою.

Її пальці обережно обхопили його руку.

І Андрій раптом відчув, що серце калатає так голосно, що вона, мабуть, чує.

Вони рушили далі.

Повільно.

Марічка трохи накульгувала, але вже не скаржилася.

Андрій ішов поруч і думав лише про те, щоб дорога ніколи не закінчувалася.

Місяць світив над садками.

Хрущі гули у вишнях.

Десь далеко за селом озвався соловей.
Біля Маріччиної хвіртки вони зупинилися.
— Ну все, — сказала вона.
— Що все?
— Прийшли.
— Ага.
Вона поглянула на їхні руки.
Андрій теж.
Він тільки тепер зрозумів, що досі тримає її долоню.
Хотів відпустити.
Але Марічка не поспішала забирати руку.
Вони стояли мовчки.
Потім вона тихо запитала:
— Ти завтра прийдеш?
— Куди?
— До школи, дурний.
— Прийду.
— А після школи?
Андрій ковтнув.
— А що?
— Нічого.
— То навіщо питаєш?
Марічка всміхнулася.
— Просто так.
Вона обережно вивільнила пальці.
— Добраніч, Андрію.
— Добраніч.
Дівчина зайшла за хвіртку.
Андрій залишився стояти.
У садку зашелестіло листя.
На ґанку рипнули двері.
— Марічко, це ти? — почувся жіночий голос.
— Я, мамо!
— Чого так пізно?
— Репетиція була!
— А хто тебе проводжав?
Запала коротка тиша.

Андрій завмер біля тину.

— Ніхто, мамо, — відповіла Марічка.

Потім тихенько засміялася.

І двері зачинилися.

Додому Андрій повертався іншою дорогою.

Хоча міг піти коротшою.

Йому зовсім не хотілося поспішати.

Село спало. За вікнами хат жевріло світло, у садках пахли вишні, а нічне повітря було таким густим від весняних ароматів, що хотілося дихати на повні груди.

Біля старої криниці він зупинився.

Звідси вже починався ліс.

Сосни стояли темною стіною, і між їхніми стовбурами повільно стелився туман.

Андрій згадав бабині слова про те, що в травневі ночі ліс іноді говорить людськими голосами.

Раніше він лише сміявся з таких байок.

Тепер чомусь прислухався.

У лісі щось тихо тріснуло.

Може, суха гілка.

Може, звір.

Він постояв ще хвилину й рушив додому.

Біля власної хвіртки машинально подивився на долоню.

Ту саму, якою тримав Марічку.

І усміхнувся.

Уночі Андрій довго не міг заснути.

Батько за стіною хропів так, ніби заводив старого трактора. Мати ще поралася на кухні. У відчинене вікно залітали хрущі й сердито гули під стелею.

Андрій лежав на спині й дивився в темряву.

Згадував репетицію.

Маріччин сміх.

Її сукню в синіх квіточках.

Те, як вона спіткнулася біля перелазу.

І її руку.

Найбільше — руку.

Він навіть підняв свою долоню перед обличчям, наче хотів роздивитися на ній щось незвичайне.

Звичайна рука.

Подряпана, засмагла, з чорнильною плямою на вказівному пальці.

Але чомусь здавалося, що вона стала іншою.

Андрій повернувся на бік.

Потім на другий.

Натягнув ковдру на голову.

Скинув її.

— От зараза, — прошепотів.

І сам собі всміхнувся.

Бо вперше в житті йому так сильно хотілося, щоб швидше настав ранок.

Не заради канікул.

Не заради футболу.

І навіть не заради нового мотоцикла, який обіцяв купити батько.

А лише тому, що завтра він знову побачить Марічку.

За вікном гули хрущі.

Місяць світив просто на підвіконня.

А десь далеко, за городами, біля старої криниці, нічний вітер ворушив молоді стебла м'яти.

І в темряві лісу, куди не сягало місячне світло, щось тихо озвалося.

Наче хтось покликав:

— Марічко...

Та Андрій уже заснув.

Розділ 2. Дорога повз стару криницю

Наступного ранку Андрій прокинувся раніше, ніж зазвичай.

Не тому, що добре виспався. Навпаки, майже всю ніч крутився в ліжку, перевертав подушку холодним боком

догори, прислухався до цокання годинника й раз у раз згадував учорашній вечір.

Маріччину руку.

Її усмішку біля хвіртки.

І те, як вона запитала, чи прийде він завтра.

Здавалося б, що тут такого? Ходили до однієї школи дев'ять років. Бачилися мало не щодня. Інколи сварилися, інколи сміялися, списували одне в одного домашні завдання. А тепер, бач, наче хтось перевернув усе догори дриґом.

Андрій сів на ліжку й подивився у вікно.

Сонце щойно визирнуло з-за садків. На траві ще блищала роса, над городами стояв легкий туман. Десь поблизу кукурікав півень, а з подвір'я долинав брязкіт відер — мати вже поралася біля корови.

Хлопець потягнувся, зіскочив із ліжка й поліз до шафи.

Знайшов чисту сорочку. Ту саму, білу, яку мати берегла для свят і шкільних урочистостей.

Потім дістав черевики й почав старанно витирати їх старою ганчіркою.

Мати застала його саме за цим заняттям.

— Ти що це робиш?

— Черевики чищу.

— Бачу, що не картоплю садиш. Чого це раптом?

— Брудні.

Мати поглянула на взуття.

— Учора тебе бруд не турбував.

— То вчора.

Вона поставила відро біля порога й уважніше придивилася до сина.

— А сорочка чого святкова?

— Звичайна.

— Звичайна в тебе висить біля дверей. А цю я на останній дзвоник приготувала.

Андрій знизав плечима.

— Яку знайшов, таку й узяв.

Мати примружилася.

— Часом не закохався?

Він так різко підвів голову, що мало не вдарився об відчинені дверцята шафи.

— Ще чого!

— А що?

— Нічого.

— Ну, коли нічого, то йди свиням їсти винеси. Вони на твою любов чекати не будуть.

Андрій схопив відро й вискочив надвір.

Позаду почувся материн сміх.

До школи він прийшов раніше від Петра.

Такого, мабуть, не траплялося відтоді, як пішов у перший клас.

Біля шкільного ґанку ще нікого не було. Прибиральниця тітка Параска підмітала сходи, сердито відганяючи віником курей, які якимось чином пробралися на подвір'я.

— Ковалю, ти чого ні світ ні зоря?

— Та так.

— Може, чергувати прийшов?

— Ні.

— То не стій посеред дороги. Бачиш, підмітаю.

Андрій відійшов до старого каштана.

Звідти було добре видно дорогу, якою приходила Марічка.

Він удавав, що розглядає щось на гілках, хоча насправді кожні кілька секунд поглядав у бік сільської вулиці.

Спочатку з'явилися двоє семикласників. Потім дівчата з паралельного класу. За ними пройшла вчителька математики, несучи важку сумку із зошитами.

Марічки не було.

Андрій уже почав хвилюватися, чи не залишилася вона вдома через підвернуту ногу, коли почув знайомий голос:

— Ого! А це що за панич?

Петро стояв посеред подвір'я з портфелем на одному плечі й дивився на Андрія так, наче побачив його вперше.

— Чого витріщився?

— Та думаю, чи не помилився школою. Ти що, на весілля зібрався?

— Ні.

— А чого такий чистий?

— Вмився.

— Повністю?

— Петре, відчепися.

Петро обійшов його навколо.

— Сорочка біла. Черевики начищені. Волосся пригладжене. Ой, Андрію, пропав ти.

— Сам ти пропав.

— Ні, брате. Я ще живий. А тебе вже хтось за серце взяв.

Андрій замахнувся портфелем, але Петро спритно відскочив.

— Тільки не бий! Я ж дружбу нашу оплакую!

Саме тоді за хвірткою з'явилася Марічка.

Вона йшла разом із Галиною, тримаючи під пахвою кілька зошитів. Сьогодні на ній була блакитна спідниця й світла кофтинка. Волосся зібране в одну товсту косу, перев'язану білою стрічкою.

Андрій раптом забув, що хотів сказати Петрові.

Той простежив за його поглядом.

— А-а-а... Ось воно що!

— Замовкни.

— Та я мовчу. Тільки дивись, не забудь, як тебе звати.

Марічка помітила хлопців і помахала рукою.

— Привіт!

— Привіт, — відповів Петро за обох. — А Коваль сьогодні мовчазний. Він у нас тепер дуже вихований.

Андрій штурхнув його ліктем.

Марічка засміялася.

— Бачу.

Вона подивилася на Андрія трохи довше, ніж на Петра.

— А ти сьогодні гарний.

Хлопець відчув, як у нього починають горіти вуха.

— Та нормальний.

— Я ж не сказала, що ненормальний.

Галина хихикнула.

Петро задоволено потер руки.

— Ох, буде сьогодні весело!

Уроки тягнулися нестерпно довго.

На математиці Андрій двічі помилився біля дошки. На географії замість відповіді про корисні копалини України розповів щось зовсім не те, а на літературі так задумався, що не почув власного прізвища.

Петро штовхнув його під партою.

— Тебе питають.

— Що?

— Чого ти на світі живеш.

— Сам дурний.

— Ковалю! — озвалася вчителька. — Може, ти нам нарешті поясниш, про що йдеться у творі?

Андрій підвівся.

— Про любов.

У класі запала коротка тиша.

Потім хтось пирснув.

Учителька здивовано підняла брови.

— Цікава відповідь. А конкретніше?

Петро сховав обличчя за підручником.

Марічка сиділа через ряд і тихенько сміялася.

Андрій зрозумів, що знову вскочив у халепу.

— Ну... про людей.

— Дуже змістовно, Ковалю. Сідай. Два.

Петро нахилився до його вуха.

— Тобі тепер усюди любов ввижається.

Андрій штовхнув його так, що той мало не впав із лави.

Після останнього уроку шкільне подвір'я загуло дитячими голосами.

Старші хлопці побігли на футбольне поле. Молодші розсипалися дорогою, здіймаючи пил. Дівчата зупинилися біля клумби, обговорюючи, у кого яка сукня буде на останній дзвоник.

Андрій навмисне затримався в класі.

Спочатку довго складав підручники. Потім шукав олівець, який лежав просто перед ним. Нарешті згадав, що треба витерти дошку, хоча сьогодні навіть не чергував.

— Ковалю, ти часом не захворів? — запитала Ганна Степанівна, зазирнувши до класу.

— Ні.

— А чому дошку витираєш?

— Брудна.

— Дивися, який господар знайшовся. Завтра теж прийдеш?

— Може.

Учителька похитала головою й пішла до вчительської.

Коли Андрій нарешті вийшов надвір, Марічка ще стояла біля шкільної огорожі. Галина вже попрощалася й пішла до крамниці.

Дівчина щось поправляла у своїй сумці.

Андрій підійшов.

— Ти додому?

Марічка навіть не підняла голови.

— Ні. Знову в Африку.

Він усміхнувся.

— То я проведу.

— А твій дядько?

— Який?

Вона підвела на нього очі.

— Той, що за нашою хатою живе.

Андрій прикусив губу.

— А... Той.

— Учора так і не зайшов до нього?

— Не встиг.

— Бідний дядько. Напевно, цілий вечір чекав.

Вона застебнула сумку й рушила до воріт.

Андрій пішов поруч.

— А нога як?

Марічка глянула на нього скоса.

— Жива.

— Не болить?

— Уже майже ні.

— То добре.

Вони пройшли кілька кроків.

— А ти чого питаєш? — поцікавилася дівчина.

— Так.

— Просто так?

— Ага.

Марічка всміхнулася.

— Ти сьогодні знову якийсь дивний.

Андрій промовчав.

Йому хотілося сказати, що він із самого ранку думав про неї. Що прийшов до школи раніше лише для того, аби побачити її. Що навіть сорочку святкову вдягнув.

Але все це звучало б так безглуздо, що він вирішив краще нічого не казати.

Дорога за школою спускалася до невеликої балки, далі повертала між садками й виходила до старої криниці.

Колись тут стояло кілька хат, але їх давно розібрали. Залишилися тільки здичавілі яблуні, зарослі кропивою фундаменти й самотня криниця під старою вербою.

Дерев'яний журавель біля неї давно згнив. Від цямри залишилося кілька потемнілих колод, між якими проросла трава. Отвір був прикритий перекошеними дошками, а довкола буйно росли лопухи, кропива й дика м'ята.

У спекотні дні тут завжди було прохолодніше.

Навіть коли над селом стояла така задуха, що кури ходили з роззявленими дзьобами, біля криниці тягнуло сирістю, мокрою землею та якимось особливим запахом старого дерева.

Селяни цією дорогою користувалися рідко.

Не тому, що боялися.

Принаймні так казали.

Просто стежка була незручна, а надвечір під деревами швидко темніло.

Коли Андрій і Марічка підійшли до криниці, сонце ще стояло досить високо. Але тінь від старої верби вже накрила половину дороги.

Марічка сповільнила крок.

— Андрію, ти знаєш, що тут колись сталося?

— Де?

— Біля криниці.

— А що?

— Тут одна дівчина зникла.

Андрій глянув на зарослу колодязну цямру.

— Упала, чи що?

— Ні.

— А куди поділася?

— Ніхто не знає.

Він усміхнувся.

— Як це ніхто? Може, заміж вийшла.

— Не смійся. Я серйозно.

Марічка зупинилася біля старої верби.

— Мені бабуся розповідала. Давно це було. Ще коли вона молодою була.

Андрій сперся плечем об дерево.

— Ну, розказуй.

Марічка глянула на криницю.

— Жила тут одна дівчина. Ганною звали. Гарна була, кажуть, така, що хлопці з трьох сіл до неї сваталися. А вона нікого не хотіла. Бо мала нареченого.

— Багатого?

— Та до чого тут багатого?

— Просто питаю.

— Звичайного хлопця. Вони ще зі школи одне одного любили. Збиралися одружитися, а він кудись поїхав. По справах чи на роботу, бабуся точно не знала. Обіцяв швидко повернутися.

Марічка провела пальцями по шорсткій корі верби.

— Ганна щовечора приходила сюди. Сідала біля криниці й чекала. Бо він мав цією дорогою йти.

— Ну?

— А він не повертався.

Андрій уже збирався пожартувати, але побачив, що Марічка розповідає зовсім серйозно.

— Далі що було?

— Чекала вона його довго. Спочатку люди співчували. Потім почали сміятися. Казали, що хлопець знайшов собі іншу. А вона не вірила. Усе одно приходила.

Марічка замовкла.

З гілки над ними зірвався хрущ і важко полетів у бік садків.

— А потім одного вечора Ганна прийшла сюди й більше додому не повернулася.

— І що, не знайшли?

— Ні.

— Може, сама пішла шукати того хлопця?

— Може. Тільки речі її вдома залишилися. І гроші. А вранці біля криниці знайшли хустку.

Андрій подивився на старі дошки, якими був прикритий колодязь.

— То, може, в криницю впала?

— Шукали там.

— І?

— Не було нікого.

Він почухав потилицю.

— Може, до міста втекла.

— Може, — тихо погодилася Марічка. — Тільки бабуся каже, що після того люди почали чути тут жіночий плач.

Андрій не втримався.

— О! Почалося!

— Що?

— Привиди, відьми, чорти рогаті!

— Андрію...

— А може, вона досі тут сидить і жениха чекає? Уже років сорок!

Він спробував зобразити старечий голос:

— Петрику-у-у! Іди сюди-и-и! Я вже заміж хочу-у-у!

Сам засміявся.

Марічка не всміхнулася.

— Дуже смішно.

— Та я жартую.

— Бачу.

Вона поправила сумку на плечі й пішла далі.

Андрій наздогнав її.

— Та чого ти?

— Нічого.

— Марічко, ну справді. Ти ж сама розумієш, що то байки.

Вона зупинилася.

— А ти звідки знаєш?

— Що?

— Що байки.

— Бо привидів не буває.

— Ти їх усіх бачив, щоб так казати?

— А ти бачила?

— Ні.

— То звідки знаєш?

Марічка сердито зсунула брови.

— Я не казала, що знаю. Я тобі просто розповіла.

— Ну, розповіла.

— А ти почав кривлятися.

— То що, плакати треба було?

Вона подивилася йому просто в очі.

— Не обов'язково з усього сміятися.

Андрій відчув, що розмова знову йде не туди, куди хотілося.

Він міг сказати, що не хотів її образити.

Міг вибачитися.

Міг узагалі замовкнути.

Але хлоп'яча впертість виявилася сильнішою.

— То й вір собі в ті казки, — буркнув він. — Я не забороняю.

Марічка зблідла.

Не дуже. Тільки губи стали тоншими, а очі — зовсім серйозними.

— Знаєш, Андрію, ти іноді такий...

Вона не договорила.

— Який?

— Ніякий.

І швидко пішла дорогою.

Андрій постояв біля криниці, не розуміючи, що сталося.

Ще хвилину тому вони йшли разом, розмовляли, сміялися.

І ось вона пішла.

Через якусь дурну історію.

Він сердито штовхнув ногою камінчик.

Той покотився в траву й зник серед лопухів.

— Подумаєш, — пробурмотів хлопець.

Але стояти самому біля старої криниці чомусь не хотілося.

Він поспішив за Марічкою.

Наздогнав її вже біля роздоріжжя.

— Марічко!

Вона не озирнулася.

— Ну почекай!

— Чого?

— Я тебе проводжу.

— Не треба.

— Чого це?

— Сама дійду.

— А нога?

— Нормальна в мене нога!

— Та я ж...

Марічка різко обернулася.

— Андрію, ти хоч раз можеш не сперечатися?

Він розгубився.

— Можу.

— То не сперечайся.

І пішла далі.

Андрій залишився посеред дороги.

Дивився, як віддаляється її блакитна спідниця, як погойдується коса, як маленькі черевички здіймають легку куряву.

Він хотів гукнути ще раз.

Але не гукнув.

Бо якщо дівчина сказала «не треба», то нехай сама йде.

Так він тоді вирішив.

І майже відразу пожалкував.

Удома батько порався біля старого трактора.

Машина стояла за хлівом із піднятим капотом. Поруч лежали гайкові ключі, шматки промасленого ганчір'я й коробка з болтами.

— Андрію! — гукнув батько. — Іди сюди, поможеш!

Хлопець мовчки поклав портфель на лавку.

— Подавай ключ на сімнадцять.

Андрій простягнув ключ.

— Це на дев'ятнадцять.

— Ага.

— Ти що, осліп?

— Ні.

Батько взяв потрібний інструмент і заходився відкручувати гайку.

— У школі щось сталося?

— Нічого.

— Двійку отримав?

— Отримав.

— З чого?

— З літератури.

Батько гмикнув.

— А я думав, із математики.

— Чому?

— Бо гайкових ключів уже не розрізняєш.

Андрій не відповів.

Батько трохи помовчав, тоді поклав ключ і витер руки.

— Слухай, синку. Якщо двійка — то виправиш. Чого ти ходиш, наче в тебе корова здохла?

— Не через двійку.

— А через що?

— Та ні через що.

Батько уважно подивився на нього.

Потім усміхнувся куточком рота.

— Зрозуміло.

— Що зрозуміло?

— Та нічого.

— Тату!

— Ключ подай. На тринадцять.

Андрій простягнув правильний.

Батько кивнув.

— О. Уже краще. Значить, ще не зовсім пропав.

Надвечір у селі стало прохолодніше.

Сонце повільно сідало за сосновим лісом. Довгі тіні від хат лягали на дорогу, у садках гули хрущі, а в повітрі змішувалися запахи молодої трави, коров'ячого молока й свіжого диму.

Андрій сидів на лавці біля хвіртки.

У руках тримав стару велосипедну камеру, яку збирався заклеїти ще минулої неділі, але так і не зробив нічого корисного.

Думав про Марічку.

Про те, як вона розповідала історію Ганни.

Про її серйозні очі.

І про власну дурну витівку.

Він уже майже вирішив піти до Маріччиної хати й вибачитися, коли дорогою проїхав Петро.

— Ковалю! — гукнув, гальмуючи велосипедом. — Ти чого вдома киснеш?

— А що?

— Біля клубу народ збирається. Ходімо.

— Не хочу.

— Та там Сергій із Липівки приїхав. На нових «Карпатах»! Кажуть, мопед аж шістдесят іде.

Андрій підняв голову.

Сергія він знав.

Старший на два роки, високий, чорнявий, завжди чисто вдягнений. У районі навчався на механіка, у село приїздив до родичів.

Хлопці його трохи побоювалися, бо той умів їздити на мотоциклі, не тримаючись за кермо, а на танцях ніколи не стояв під стіною.

Дівчата ж, навпаки, охоче з ним розмовляли.

— Ну й що? — запитав Андрій.

— Як це що? Подивимося.

— Я мопедів не бачив, чи що?

— Такого не бачив.

Андрій зітхнув.

— Зараз вийду.

Біля сільського клубу справді стояло кілька велосипедів, а під великою липою блищав червоний мопед.

Навколо нього зібралися хлопці.

Сергій щось пояснював, показуючи на двигун.

— Тут карбюратор трохи перероблений. Тепер тягне краще.

— А бензину більше їсть? — запитав хтось.

— Трохи.

— А шістдесят піде?

Сергій засміявся.

— З гори й сімдесят.

Петро відразу подався ближче.

Андрій залишився біля воріт.

І тут побачив Марічку.

Вона стояла трохи осторонь, біля старої лавки під липою.

Поруч із нею — Сергій.

Той щойно відійшов від мопеда й тепер щось весело розповідав дівчині.

Марічка сміялася.

Так само, як учора дорогою зі школи.

Закинувши голову, прикривши рота долонею.

Андрій відчув, як усередині щось неприємно стиснулося.

Сергій нахилився до неї, щось сказав тихіше.

Вона знову засміялася.

Потім він показав на мопед.

Марічка похитала головою.

Сергій наполягав.

Вона ще раз заперечно хитнула головою, але усмішки не приховала.

Андрій стояв і дивився.

Йому раптом стало дуже не до мопедів.

Петро підійшов іззаду.

— Чого не йдеш?

— Нікуди не хочу.

— А що таке?

Андрій кивнув у бік липи.

— Дивись.

Петро подивився.

— Ну?

— Що «ну»?

— Сергій із Марічкою говорить.

— Бачу.

— То чого дивитися?

Андрій сердито повернувся до нього.

— Ти можеш хоч хвилину помовчати?

Петро знизав плечима.

— Можу. Тільки ти якийсь скажений сьогодні.

Він пішов назад до хлопців.

Андрій залишився сам.

Марічка саме повернула голову в його бік.

Їхні погляди зустрілися.

На одну коротку мить йому здалося, що вона зараз підійде.

Або бодай помахає рукою.

Але дівчина лише подивилася на нього й відвернулася до Сергія.

Андрій відчув, як щоки заливає жаром.

Він різко повернувся й пішов геть.

Дорога додому вела повз крамницю, далі між городами, а потім через старий садок.

Андрій ішов швидко, сердито копаючи сухі грудки землі.

Що вона собі думає?

Учора тримала його за руку.

Сьогодні сміється із Сергієм.

І чого той узагалі приїхав?

Хизується своїм мопедом.

Подумаєш, мопед!

Батько Андрієві теж обіцяв купити. Може, навіть кращий.

А Сергій...

Він зупинився.

Раптом стало соромно від власних думок.

Хіба Марічка обіцяла йому щось?

Хіба вони домовлялися, що вона більше ні з ким не розмовлятиме?

Ні.

Навіть за руку вчора взялася лише тому, що ногу підвернула.

Може, вона взагалі нічого такого не думала.

Може, для неї це була звичайна прогулянка.

А він уже повигадував собі бозна-що.

Андрій сів на повалений стовбур біля дороги.

Звідси було видно вечірній ліс.

Темні сосни здіймалися над луками, мов висока стіна. Між ними поволі просочувався туман, біліючи в останньому сонячному світлі.

Звідкись долинув запах м'яти.

Андрій згадав стару криницю.

І Маріччину історію.

Ганна чекала свого нареченого.

Довго чекала.

А потім зникла.

Він усміхнувся сам до себе.

— От дурний, — пробурмотів.

Тільки вже не знав, кого саме називає дурним.

Себе чи того хлопця, який колись не повернувся до Ганни.

Коли зовсім стемніло, Андрій підвівся й пішов додому.

Біля старої криниці затримався.

Місяць уже піднявся над лісом. Його світло сріблило молоде листя верби й лягало вузькою смугою на зарослу стежку.

Криниця стояла темна й мовчазна.

Андрій підійшов до дерева.

Тут удень вони сварилися з Марічкою.

Ось тут вона стояла.

Ось сюди поклала руку.

А він кривлявся, як останній дурень.

Хлопець торкнувся кори.

— Пробач, — тихо сказав він.

Сам не знав, кому.

Марічці, яка зараз сиділа десь удома.

Чи Ганні, з якої насміхався вдень.

Раптом із темряви долинув тихий шелест.

Андрій завмер.

За криницею ворухнулися кущі.

Він придивився.

Нікого.

Тільки верба поволі хитала довгим гіллям.

— Та ну вас усіх, — буркнув хлопець.

І вже збирався йти, коли почув дивний звук.

Наче хтось тихенько зітхнув.

Зовсім поруч.

Андрій різко обернувся.

Над криницею не було нікого.

У траві сюрчали коники. Десь далеко гавкнув собака.

Але тепер йому раптом пригадалися Маріччині слова:

«Після того люди почали чути тут жіночий плач...»

Він прислухався ще трохи.

Тиша.

Аж соромно стало за власний переляк.

— Дурниці, — сказав уголос.

Та чомусь пришвидшив крок.

Тієї ночі Андрій знову довго не спав.

Тільки тепер не усміхався в темряві, згадуючи Маріччину руку.

Тепер перед очима стояв Сергій.

Високий.

У новій сорочці.

Біля червоного мопеда.

І Марічка, яка сміялася з його слів.

Андрій перевернувся на другий бік.

Згадав, як учора вона не поспішала відпускати його пальці.

І як сьогодні відвернулася, побачивши біля клубу.

Може, навмисне.

Може, справді образилася.

Він знову підняв руку перед обличчям.

Ту саму, яку вчора так довго тримала Марічка.

Тепер долоня здавалася зовсім звичайною.

Жодного тепла від її пальців не залишилося.

За вікном гули хрущі.

Місяць світив крізь гілля старої груші.

Андрій заплющив очі.

Завтра він підійде до Марічки.

Не стане жартувати.

Не буде сперечатися.

Просто скаже, що не хотів її образити.

А потім...

Він згадав Сергія й сердито натягнув ковдру на голову.

Ні, про Сергія він нічого не питатиме.

Навіщо?

Марічка ж йому ніхто.

Просто однокласниця.

Просто дівчина, яку він знає змалечку.

Просто...

Андрій скинув ковдру й тихо вилаявся.

Бо вперше в житті зрозумів, що можна сердитися на людину, сумувати за нею й хотіти її побачити — усе водночас.

І що від цього не допомагають ні сон, ні робота, ні навіть старий батьків трактор, у якому завжди знаходилося що ремонтувати.

А за селом, біля покинутої криниці, нічний вітер гойдав вербове гілля.

Там, де вдень стояли Андрій і Марічка, у високій траві розкривався молодий лист дикої м'яти.

І її запах повільно розходився темною, безлюдною стежкою.

Розділ 3. М'ята під тином

Над лісом висіли дві невеликі хмарини, схожі на розтріпані клоччя овечої вовни.

Андрій помітив їх, коли виходив із хати, але особливої уваги не звернув. У травні хмари з'являлися й зникали Уранці небо було чисте, тільки далеко над по кілька разів на день. Могло припекти сонце, потім раптом налетіти вітер, пройти короткий дощ, а за пів години знову заспівати жайворонки.

Більше його турбувало інше.

Сьогодні треба було поговорити з Марічкою.

Учора він пів ночі складав у голові слова, якими збирається вибачитися. Виходило непогано. Принаймні поки ніхто не слухав.

Він навіть уявив, як скаже:

«Марічко, я не хотів тебе образити. Просто дурно пожартував».

А вона відповість:

«Та нічого, Андрію».

І все знову стане, як було.

Тільки одна думка псувала цей гарний задум.

Сергій.

Червоний мопед.

І Марічка, яка так весело сміялася біля клубу.

Андрій сердито копнув грудку землі біля хвіртки.

— Ти чого зранку город ореш? — запитала мати, виходячи з хати.

— Нічого я не орю.

— То йди вже. А то знову спізнишся.

Він поправив на плечі портфель і рушив до школи.

Дорогою двічі повторив про себе майбутнє вибачення.

Усе виходило просто.

Аж поки не побачив Марічку.

Вона йшла попереду разом із Галиною, щось жваво розповідала й час від часу поправляла косу, що сповзала на плече.

Андрій пришвидшив крок.

Потім сповільнив.

Раптом зрозумів, що зовсім не знає, як підійти до людини й сказати те, що так легко говорилося подумки.

— Ти чого позаду плентаєшся? — почувся голос Петра.

Той наздогнав його на велосипеді, загальмував і зіскочив із сідла.

— Нічого.

— У тебе останнім часом усе «нічого».

— А що має бути?

Петро придивився до нього.

— Може, захворів?

— Не захворів.

— То добре. Бо я вже думав, ти вчора біля клубу від ревнощів перегрівся.

Андрій зупинився.

— Яких ще ревнощів?

— Звичайних.

— Петре, ти зараз договоришся.

— Ну от. Бачиш? Здоровий. Навіть сердитися можеш.

І Петро, задоволений собою, покотив велосипед до шкільних воріт.

Андрій глянув на Марічку.

Вона саме озирнулася.

Їхні погляди зустрілися.

Дівчина на мить затримала очі на його обличчі, потім щось сказала Галині й пішла далі.

Не всміхнулася.

Навіть не привіталася.

Андрій зітхнув.

День починався погано.

До великої перерви поговорити не вдалося.

На першому уроці Марічка сиділа попереду й жодного разу не озирнулася.

На другому Андрій уже майже наважився підійти, але біля неї зібралися дівчата.

А на третьому сталася пригода, яка остаточно зіпсувала йому настрій.

Учитель фізики викликав Андрія до дошки пояснювати будову електричного кола.

З електрикою хлопець дружив. Удома сам лагодив старий радіоприймач, розбирав генератор на батьковому тракторі й одного разу навіть примудрився змусити працювати поламаний електродвигун від пральної машини.

Але сьогодні все йшло шкереберть.

— Ковалю, де в тебе джерело струму? — запитав учитель.

Андрій показав на батарейку, намальовану крейдою.

— Ось.

— А вимикач?

— Тут.

— А чому лампочка не загориться?

Андрій поглянув на схему.

Він справді забув з'єднати два проводи.

— Контакту немає, — буркнув.

— Отож. А без контакту нічого не працює.

З останньої парти почувся тихий Петрів голос:

— Особливо любов.

Кілька хлопців пирснули.

Андрій так стиснув крейду, що вона зламалася навпіл.

— Петренку! — гримнув учитель. — Я бачу, ти теж бажаєш до дошки?

— Ні, Семене Григоровичу. У мене контакт хороший.

Клас зареготав.

Навіть Марічка не втрималася.

Андрій почув її сміх і мимоволі всміхнувся.

Хоча сердитися на Петра йому все одно хотілося.

Після уроків над селом уже стояла зовсім інша погода.

Західний край неба потемнів. Над лісом підіймалися важкі синюваті хмари, а вітер гнав дорогою сухе листя, пір'я й дрібний пил.

Старі тополі біля школи глухо шуміли.

— Буде дощ, — сказала Галина, дивлячись угору.

— Не буде, — заперечила Марічка.

— Звідки знаєш?

— Бо мені ще до бабусі треба.

— А хмари про це знають?

Марічка засміялася.

— Сподіваюся.

Дівчата попрощалися біля воріт.

Галина побігла коротшою дорогою через центр села, а Марічка повернула до старого садка.

В одній руці вона несла шкільну сумку, у другій — невеликий згорток, перев'язаний мотузочкою.

Андрій стояв під каштаном і спостерігав за нею.

Він міг піти слідом одразу.

Міг наздогнати її біля мосту.

Міг навіть гукнути.

Але ноги чомусь не слухалися.

— Ковалю! — озвався Петро. — Ходімо до мене. Батько з району нові спиці привіз, будемо колесо перебирати.

— Не можу.

— Чого?

— Додому треба.

Петро глянув на дорогу, якою пішла Марічка.

— Ага. Додому.

— Що «ага»?

— Нічого. Передавай привіт своєму дядькові.

Андрій уже хотів відповісти, але Петро скочив на велосипед і покотив геть, голосно регочучи.

Хлопець постояв ще кілька секунд.

Потім поправив портфель і рушив за Марічкою.

Наздогнав він її біля старої кузні.

Кузня давно не працювала. Колись тут підковували коней, ремонтували вози й гострили плуги. Тепер двері висіли на одній завісі, дах поріс мохом, а біля стіни валялися старі залізні обручі.

Марічка йшла повільно, обережно переступаючи через глибокі колії, залишені тракторними колесами.

— Марічко!

Вона озирнулася.

— Що?

— Почекай.

Дівчина зупинилася, але нічого не сказала.

Андрій підійшов ближче.

— Ти до бабусі?

— До бабусі.

— Далеко?

— Ти ж знаєш, де вона живе.

— Знаю.

Настала незручна тиша.

Вітер підхопив пасмо Маріччиного волосся й кинув їй на обличчя. Вона прибрала його за вухо.

Андрій дивився на неї й відчував, як усі підготовлені слова кудись зникли.

— Ну? — запитала Марічка.

— Що «ну»?

— Ти ж хотів щось сказати.

— Хотів.

— То кажи.

Андрій переступив із ноги на ногу.

— Я вчора дурницю сказав.

Марічка мовчала.

— Біля криниці, — уточнив він.

— Я пам'ятаю.

— Ну... я не хотів із тебе сміятися.

Вона уважно подивилася йому в очі.

— А з кого хотів?

— Та ні з кого.

— А сміявся.

Андрій опустив голову.

— Ну, дурний був.

Марічка трохи помовчала.

— Був?

Він підняв очі.

Вона всміхалася.

— А зараз уже розумний?

Андрій полегшено видихнув.

— Трохи порозумнішав.

— За одну ніч?

— Я здібний.

Марічка засміялася.

І від цього сміху хлопцеві раптом стало так легко, наче хтось зняв із його плечей важкий мішок.

— Добре, — сказала вона. — Мир.

— Мир?

— Мир. Тільки більше не дражни мене через бабусині історії.

— Не буду.

— Обіцяєш?

— Обіцяю.

Вона простягнула йому мізинець.

Андрій здивовано подивився.

— Ти що, маленька?

— А ти боїшся?

Він зачепив її мізинець своїм.

— От і домовилися, — сказала Марічка.

І вони пішли далі.

Перші великі краплі впали, коли вони минали старий садок.

Одна вдарила Андрія просто по носі.

Друга — Марічці на щоку.

— Ой! — скрикнула вона. — Таки буде дощ!

— Не буде, — заперечив Андрій.

Він не встиг договорити, як небо над ними глухо загуркотіло.

Марічка подивилася на нього.

— Ну що, провіснику?

— То трактор десь заводять.

Блискавка розрізала хмару над лісом.

За кілька секунд гримнуло так, що з найближчої яблуні зірвалася зграя горобців.

— І трактор у вас голосний, — сказала Марічка.

Андрій підняв голову.

Великі важкі краплі вже вибивали темні плями на дорозі.

— Біжімо!

— Куди?

Він показав на стару повітку за покинутим обійстям.

— Туди!

Вони кинулися бігти.

Дощ наздогнав їх посеред дороги.

Не дрібний, не лагідний, а справжня травнева злива, яка за кілька секунд перетворює куряву на грязюку, збиває цвіт із дерев і заставляє курей із розпачливим кудкудаканням шукати прихистку.

Марічка бігла попереду, притискаючи до грудей свій згорток.

Андрій намагався прикрити їй голову портфелем.

— Швидше!

— Та я біжу!

— Он двері!

— Бачу!

Вони влетіли до повітки саме тоді, коли над селом знову загриміло.

Усередині було напівтемно.

Через щілини в стінах пробивалися вузенькі смужки сірого світла. Під дахом висіло старе павутиння, у кутку лежали поламані граблі, колесо від воза й кілька сухих дощок.

Пахло старим сіном, пилом, прілою соломою та вогкою деревиною.

Дощ загуркотів по даху.

Марічка притулилася спиною до стіни й почала сміятися.

— Ну й погодка!

Андрій стояв біля дверей, намагаючись віддихатися.

Вода стікала з його волосся на комір сорочки.

— Ти вся мокра, — сказав він.

Марічка подивилася на себе.

Кофтина прилипла до плечей, спідниця потемніла від дощу, а з кінчика коси капало просто на підлогу.

— Та невже? А я думала, що суха.

Вона витерла обличчя рукавом.

— Ой, бабуся мене сваритиме.

— За що?

— За те, що змокла.

— То скажеш, що дощ винен.

— Ага. А вона скаже, що треба було вдома сидіти.

Андрій засміявся.

— Бабусі завжди так кажуть.

Марічка згадала про згорток і стривожено розв'язала мотузочку.

Усередині лежав пучок молодої м'яти, загорнутий у стару газету.

Зелені листочки намокли. Деякі стебла зламалися, а газетний папір розлізався між пальцями.

— Ой, лишенько!

— Що таке?

— М'яту замочила.

— То й що? Вона ж трава. Їй дощ потрібен.

— Ти нічого не розумієш.

Марічка обережно розгорнула мокрий папір.

І повітка раптом наповнилася запахом.

Свіжим, прохолодним, трохи гіркуватим.

Не таким, як пахли кропива чи мокре сіно.

Цей запах ніби прорізав усю вогкість старої будівлі.

Андрій глибоко вдихнув.

— Ого!

Марічка підняла голову.

— Що?

— Як пахне!

Вона всміхнулася.

— М'ята.

— Бачу, що не кріп.

— А навіщо питаєш?

— Я не питав.

Марічка засміялася й розклала стебла на сухій дошці.

— Бабуся чай із неї робить. Каже, для серця корисно.

— А що в неї із серцем?

— Та старенька вже. Інколи болить. Ще каже, як голова важка, треба м'яти понюхати.

Андрій знову вдихнув запах.

— То тобі треба цілий мішок.

— Чому це?

— Щоб голова краще працювала.

Марічка замахнулася на нього мокрою газетою.

— Ах ти!

Андрій ухилився, сміючись.

— Обережно! Ліки зіпсуєш!

Дівчина хотіла відповісти, але раптом почула, як за стіною знову загриміло.

Вона здригнулася.

Андрій помітив.

— Боїшся грози?

— Ні.

— А чого здригнулася?

— Бо голосно.

— Ага.

Він підійшов до дверей і визирнув надвір.

Дощ лив суцільною сірою стіною. По дорозі вже текли каламутні струмки, з ринви сусідньої хати вода падала широким блискучим потоком.

— Скоро не перестане, — сказав він.

— Звідки знаєш?

— Хмара велика.

Марічка підійшла й стала поруч.

Деякий час вони мовчки дивилися на зливу.

Їхні плечі майже торкалися.

Андрій це помітив.

І чомусь не відсунувся.

— Андрію, а ти після школи куди?

Запитання пролунало несподівано.

Він обернувся.

— Додому.

Марічка закотила очі.

— Я не про сьогодні!

— А про що?

— Коли школу закінчимо. Куди підеш учитися?

Андрій знизав плечима.

— На механіка.

— Як твій батько?

— Батько тракторист. А я хочу машини ремонтувати.

— Які машини?

— Усякі. Автомобілі, мотоцикли, трактори. Що зламається, те й лагодитиму.

Марічка всміхнулася.

— А якщо нічого не ламатиметься?

— Такого не буває.

— Чому?

— Бо люди все ламають.

— Навіть якщо обережно користуються?

— Навіть тоді. Залізо зношується.

Андрій підняв із підлоги стару заіржавілу гайку, покрутив її між пальцями.

— Ось дивись. Колись вона щось тримала. Може, колесо. Може, плуг. А тепер лежить тут, бо різьбу зірвали.

Марічка нахилилася.

— І що?

— А те, що якби хтось вчасно помітив, можна було б поправити. А тепер тільки викинути.

Вона подивилася на нього з цікавістю.

— Ти навіть про гайки серйозно говориш.

— А що? Вони теж важливі.

— Для тебе, мабуть.

— А для всіх. У трактора колесо відпаде — згадаєш про гайку.

Марічка засміялася.

— Добре, переконав.

Вона присіла на стару лавку, що стояла біля стіни.

— А я хочу до міста.

Андрій ще крутив гайку в руках.

— До якого?

— Може, до Києва. А може, до Львова.

Він підняв очі.

— Чого так далеко?

— А чого близько?

— Є ж районний центр.

— І що?

— Там теж училища є.

Марічка похитала головою.

— Я не в училище хочу.

— А куди?

— В інститут. На філологію. А може, на журналістику.

Андрій замислився.

— Будеш книжки писати?

— Може, і книжки.

— Про що?

— Про людей.

— Ясно.

— Що тобі ясно?

— Будеш вигадувати всякі історії, як про ту Ганну біля криниці.

Марічка насупилася.

Андрій відразу зрозумів, що знову ляпнув зайве.

— Та я не сміюся, — поспішив додати. — Просто сказав.

Дівчина трохи помовчала.

— Знаєш, Андрію, мені хочеться побачити світ.

— Який світ?

— Ну... інші міста. Великі вулиці. Театри. Музеї. Бібліотеки, де книжок більше, ніж у нашій школі.

Вона глянула крізь прочинені двері на дощ.

— Мама каже, що у Львові є такі старі будинки, де двері вищі за наші ворота. І вулиці бруковані. А ще там можна цілий день ходити містом і щоразу знаходити щось нове.

— А в нас хіба нема чого дивитися?

Марічка усміхнулася.

— Є. Тільки я тут усе вже знаю.

Андрій хотів заперечити.

Хотів сказати, що вона не знає всіх лісових стежок, не була на старому торфовищі, не бачила озера за дальніми соснами, де влітку вода чорна, як чай.

Але раптом зрозумів, що справа зовсім не в цьому.

Марічці хотілося не просто поїхати.

Їй хотілося іншого життя.

І вона вже починала про нього думати.

Дощ не вщухав.

У повітці поступово темнішало. Вітер задував крізь щілини, і час від часу на підлогу падали холодні краплі.

Марічка зібрала м'яту й поклала на сухіше місце.

Андрій сів на протилежний край лавки.

— А ти назавжди поїдеш? — запитав він.

— Куди?

— До міста.

— Не знаю.

— Як це не знаєш?

— А звідки мені знати? Ще ж школу закінчити треба. Потім вступити. Може, не приймуть.

— А якщо приймуть?

Марічка задумалася.

— Тоді житиму там.

— І додому не приїжджатимеш?

— Приїжджатиму. На канікули.

— А потім?

— Що потім?

— Коли вивчишся.

Вона глянула на нього.

— Може, залишуся в місті. Там робота є.

Андрій опустив очі.

Йому раптом стало незатишно.

Не від холоду.

І не від грози.

Просто уявив, як одного дня Марічка збирає валізу, сідає в автобус і їде.

Спочатку до райцентру.

Потім поїздом кудись далеко.

А він залишається.

Тут.

Серед тих самих городів, старих груш, тракторів і доріг.

І вже ніколи не бачить її біля шкільного вікна.

Не чує сміху.

Не проводить додому.

Від цієї думки щось неприємно стиснулося під грудьми.

— А що там такого доброго, у тому місті? — запитав він.

Марічка здивувалася.

— Я ж тобі розповіла.

— Ну, будинки великі. І що?

— Андрію, ти чого сердишся?

— Я не серджуся.

— А говориш так, наче сердишся.

Він поклав гайку на підлогу.

— Просто думаю, що тут теж можна жити.

Марічка трохи нахилила голову.

— А хіба я казала, що не можна?

— Ти хочеш поїхати.

— Хочу.

— От бачиш.

Вона довго дивилася на нього.

Потім тихо запитала:

— А ти нікуди не хочеш?

Андрій замислився.

Він справді мріяв побувати на великому автомобільному заводі. Побачити, як збирають двигуни. Навчитися ремонтувати машини, про які в їхньому селі тільки чули.

Колись хотів поїхати до Києва на виставку техніки.

Мріяв мати власну майстерню з великими вікнами, верстаком, інструментами на стіні й таким чистим бетонним долом, щоб жодна гайка не губилася.

Але все це раптом здалося не таким важливим.

— Хочу, — нарешті відповів.

— Куди?

— Не знаю.

— От бачиш. А мене питаєш.

Вона всміхнулася.

Андрій теж спробував усміхнутися.

Тільки чомусь не вийшло.

Дощ трохи стих.

Тепер він уже не гуркотів по даху, а рівномірно шурхотів, наче хтось пересипав по дереву сухе зерно.

Крізь щілину в стіні пробився тонкий промінь світла.

Марічка піднялася й підійшла до дверей.

— Дивись, скоро сонце буде.

Андрій підійшов слідом.

Над садками хмара почала світлішати. Вдалині, над лісом, крізь розрив у сірій пелені проглядало блакитне небо.

З мокрої стріхи крапала вода.

У траві вже озвалися перші птахи.

Марічка витягла руку з-під даху й підставила долоню під краплі.

— Люблю дощ.

— Чого?

— Бо після нього все пахне інакше.

Андрій глянув на розмоклу дорогу.

— Болото однакове.

— От бачиш, який ти.

— Який?

— Усе тобі треба руками помацати. Або розкрутити. Або полагодити.

— То погано?

— Ні. Просто ти все бачиш по-своєму.

Вона підняла з лавки пучок м'яти.

— От скажи, що це?

— М'ята.

— А ще?

— Трава.

— А ще?

Андрій задумався.

— Ліки.

— Ну от.

Марічка піднесла листочки до обличчя.

— А для мене це бабусина хата.

Він здивовано подивився.

— Як це?

— А так. У неї під вікнами м'ята росте. І любисток. Коли я мала була, вона мене купала у великій дерев'яній ночві й клала туди ці трави. Щоб волосся гарне росло.

Марічка торкнулася коси.

— Я тоді сердилися, бо вода в очі потрапляла. А бабуся сміялася й казала, що від любистку хлопці любитимуть.

Андрій ледь усміхнувся.

— І що, допомогло?

Дівчина глянула на нього.

— А ти як думаєш?

Він відчув, що це запитання має якийсь прихований зміст.

Але не встиг його розгадати.

Марічка вже говорила далі:

— А м'ята завжди пахла. Узимку теж. Бабуся сушила її пучками під стелею, біля печі. І коли надворі мороз, а в хаті тепло, вона заварювала чай. З медом.

Дівчина на мить замовкла.

— Мені тоді здавалося, що в бабусиній хаті ніколи нічого поганого не станеться.

Андрій дивився на мокрі листочки в її руках.

Звичайна рослина.

Росте біля кожного тину.

Її можна зірвати, засушити, кинути в окріп.

А для Марічки в ній було ціле дитинство.

Він раптом подумав, що, мабуть, і в нього є такі речі.

Запах солярки в батьковій майстерні.

Тепле залізо старого трактора після роботи.

Дерев'яна ручка молотка, яку батько колись сам витесав.

І той особливий запах хліба, який мати виймала з печі.

Тільки ніколи раніше він про це не замислювався.

— Знаєш, — сказав Андрій, — а мій батько гайки в коробках тримає.

Марічка здивовано підняла очі.

— Яке це має відношення до м'яти?

— Та ніякого.

— То навіщо кажеш?

— Не знаю. Просто згадав.

Вона засміялася.

— Дивний ти, Ковалю.

— Сама дивна.

— Може, й так.

І вперше за весь день вони замовкли без ніяковості.

Крізь хмари пробилося сонце.

Воно освітило мокрий тин, краплі на листі кропиви й невелику калюжу перед повіткою.

Дощ уже майже перестав.

Тільки з даху ще текла вода.

Марічка обережно згорнула м'яту в сухий клапоть газети, який залишився між дошками, й перев'язала мотузочкою.

— Треба йти. Бабуся вже, мабуть, чекає.

Андрій підняв портфель.

— Проведу.

Вона глянула на нього.

— Знову до дядька?

— Ні.

— А куди?

Він затнувся.

Потім знизав плечима.

— Просто проведу.

Марічка всміхнулася.

— Добре.

Вони вийшли надвір.

Після зливи світ здавався вимитим.

Дорога блищала, на молодому листі тремтіли краплі, а повітря було свіже й прохолодне. Від землі підіймався легкий пар.

Десь за садками закувала зозуля.

Марічка відразу прислухалася.

— Чуєш?

— Чую.

— Треба загадати, скільки років житимеш.

Андрій фиркнув.

— Зозуля звідки знає?

— А ти не сперечайся.

Вона заплющила очі.

Зозуля прокувала кілька разів і замовкла.

— От! — сказала Марічка.

— Що?

— Мало.

— Може, вона втомилася.

— Андрію!

— Мовчу.

Марічка знову прислухалася.

Але зозуля більше не кувала.

— От бачиш, — сказала дівчина. — Тепер цілий день думатиму.

— Про що?

— Що мало років нарахувала.

Андрій усміхнувся.

— То завтра ще раз запитай. Може, додасть.

Вона хотіла образитися, але несподівано засміялася.

— З тобою неможливо серйозно говорити!

— Чого це?

— Бо ти все на сміх переводиш.

Андрій нічого не відповів.

Він раптом згадав, що саме так поводився й учора.

І що сьогодні, під час розмови в повітці, теж кілька разів хотів пожартувати, коли насправді було зовсім не смішно.

До бабусиної хати залишалося зовсім небагато.

Вона стояла на краю села, за невеликим садком, оточена старим тином. За тином росли мальви, півонії,

кущі смородини й велика грядка м'яти, яка після дощу стала ще зеленішою.

Біля хвіртки лежали дві мокрі дошки, а над воротами звисала гілка вишні.

Марічка зупинилася.

— Ну все. Прийшли.

Андрій подивився на хату.

У вікні виднілася біла фіранка, за нею хтось рухався.

— Ага.

Дівчина поправила сумку.

— Дякую, що провів.

— Нема за що.

Вона вже хотіла відчинити хвіртку, але раптом обернулася.

— Андрію...

— Що?

Марічка трохи помовчала.

Потім опустила очі на згорток із м'ятою.

— А ти сумуватимеш?

Він не відразу зрозумів.

— За ким?

— За мною.

Андрій завмер.

Марічка підняла голову.

— Ну, коли я поїду вчитися.

Десь неподалік дзенькнуло відро.

За тином закудкудакала курка.

Із саду долинув запах мокрих вишневих гілок.

Андрій дивився на Марічку.

Вона чекала.

Не сміялася.

Не підганяла.

Просто стояла перед ним із мокрою косою, притискаючи до грудей пучок м'яти.

І вперше за довгий час йому зовсім не хотілося жартувати.

Хотілося сказати:

«Сумуватиму».

Або навіть:

«Я вже зараз сумую, коли тебе не бачу».

Хотілося зізнатися, що він сьогодні прийшов до школи раніше тільки через неї.

Що вчора ввечері ревнував до Сергія.

Що після розмови в повітці почав боятися дня, коли вона справді поїде.

Але всі ці слова застрягли десь у горлі.

Він відвів очі.

— Та хто ж мені тоді буде байки про привидів розповідати?

Марічка не всміхнулася.

— Зрозуміло.

Андрій відчув, що сказав щось не те.

— Та я ж...

— Нічого, — перебила вона. — Я зрозуміла.

Вона повернулася до хвіртки.

Андрій уже хотів її зупинити, але Марічка раптом озирнулася.

— А я сумуватиму.

Він підняв голову.

— За ким?

Марічка ледь усміхнулася.

— За вашим селом. За школою. За бабусею.

Вона зробила паузу.

— За деякими дурнями теж.

І швидко зайшла за хвіртку.

Андрій залишився стояти.

Спочатку дивився на зачинені ворота.

Потім на мокру дорогу.

Потім знову на хвіртку.

«За деякими дурнями».

Він повільно всміхнувся.

Потім усмішка зникла.

Бо раптом зрозумів, що Марічка могла запитати його про сум не просто так.

Можливо, їй теж було важливо знати.

Можливо, вона чекала зовсім іншої відповіді.

А він...

Знову пожартував.

Андрій сердито потер потилицю.

— От бовдур, — сказав уголос.

— Це ти до кого? — почувся з-за тину старечий голос.

Він здригнувся.

За хвірткою стояла Маріччина бабуся.

Невисока, сухенька, у темній хустині. В одній руці тримала кошик, у другій — старий кухонний рушник.

— Та ні до кого, бабо Катерино.

Вона уважно подивилася на хлопця.

— Сам із собою говориш?

— Буває.

— То добре. Значить, є з ким порадитися.

Андрій зніяковів.

Бабуся усміхнулася.

— Ти Марічку провів?

— Провів.

— Дякую тобі. А то вона з тою м'ятою цілий день носилася, ніби я без неї помру.

— Та нема за що.

Стара придивилася до його мокрого волосся.

— І сам змок.

— Трохи.

— Заходь, чаю вип'єш. Марічка якраз воду гріє.

Андрій відчув, як серце знову забилося швидше.

Він уже майже погодився.

Але раптом згадав батька, який просив після школи допомогти з трактором.

— Дякую. Мені додому треба.

— Ну, як знаєш.

Бабуся хотіла зачинити хвіртку, але зупинилася.

— А ти, хлопче, не соромся заходити. У нас двері для добрих людей завжди відчинені.

Андрій кивнув.

— Добре.

Він рушив дорогою.

І вже за кілька кроків почув, як бабуся гукає до хати:

— Марічко! А чого ти хлопця чаєм не напоїла?

І Маріччин голос із глибини садка:

— Бабусю!

Андрій усміхнувся.

Цього разу вже не втримався.

Додому він повернувся, коли сонце знову припікало майже по-літньому.

Мати розвішувала на мотузці випрану білизну.

— Де це ти був?

— Дощ перечікував.

Вона глянула на його мокрі штани.

— Бачу, що не весь перечекав.

— Не весь.

— Їсти будеш?

— Буду.

— То перевдягайся. А батько тебе шукав.

Андрій зайшов до хати.

Скинув мокру сорочку, витер волосся рушником і вже збирався повісити портфель на цвях біля дверей, коли помітив щось зелене, що прилипло до його рукава.

Маленький листочок.

М'ята.

Мабуть, зачепився, коли Марічка розкладала стебла в повітці.

Андрій обережно зняв його двома пальцями.

Листочок був трохи пом'ятий, із темною плямкою біля краю.

Звичайний собі листок.

Він підніс його до носа.

Пахло прохолодою, дощем і чимось невловимо знайомим.

Андрій поклав листочок на підвіконня, поруч із коробкою від старих радіодеталей.

Потім сів на ліжко.

І знову згадав Маріччине запитання.

«А ти сумуватимеш?»

Тепер, коли нікого не було поруч, відповісти виявилося зовсім легко.

— Сумуватиму, — тихо сказав він.

Потім помовчав.

— Дуже.

Увечері Андрій допомагав батькові біля трактора.

Вони зняли старий генератор, розібрали його, почистили контакти й перевірили щітки. Батько пояснював, як працює реле-регулятор, а Андрій уважно слухав.

Зазвичай така робота захоплювала його настільки, що він забував про все на світі.

Сьогодні ж думки раз у раз поверталися до старої повітки.

До дощу.

До запаху м'яти.

І до слів про місто.

— Тату, — несподівано запитав він, — а ти хотів колись звідси поїхати?

Батько підняв голову.

— Куди?

— Ну... до міста.

Той поклав викрутку.

— Хотів.

Андрій здивувався.

— Справді?

— А чого ж ні? Молодий був. Думав, світ побачу. На завод піду, машини робитиму.

— А чого не поїхав?

Батько витер руки ганчіркою.

— Та поїхав. Після армії два роки в місті працював.

— І що?

— І нічого. Робота була. Гуртожиток був. Гроші платили.

— А чого повернувся?

Батько трохи помовчав.

Потім глянув у бік хати, де мати саме відчиняла вікно.

— Бо твоя мати тут жила.

Андрій перестав крутити гайку.

— І через неї повернувся?

— Ага.

— І не жалкуєш?

Батько уважно подивився на сина.

— А чого це ти питаєш?

— Просто цікаво.

Той усміхнувся.

— Є речі, синку, яких залізом не виміряєш.

Андрій промовчав.

Батько знову взявся за генератор.

— Тільки ти не думай, що я через матір світ утратив. Світ нікуди не дівся. І вона нікуди не ділася. Ми разом вирішували, де житимемо.

Він затягнув останню гайку й додав:

— Головне — самому знати, чого хочеш. І другого не змушувати відмовлятися від свого.

Андрій довго обмірковував ці слова.

Особливо останні.

Коли він ліг спати, за вікном знову стояла тиха травнева ніч.

Після денного дощу з саду тягнуло свіжістю. У траві сюрчали коники, десь далеко озивався соловей, а старі груші ледь чутно шелестіли листям.

Андрій лежав і дивився в стелю.

Він думав про майбутнє.

Раніше воно здавалося простим.

Закінчити школу.

Вивчитися на механіка.

Купити мотоцикл.

Потім, може, автомобіль.

Мати власну майстерню.

Усе зрозуміло.

Усе можна було уявити до найменшої дрібниці.

Навіть ключі на стіні майбутньої майстерні він уже подумки розвішав за розмірами.

А тепер у цьому майбутньому раптом з'явилася Марічка.

І відразу все стало складніше.

Бо він не знав, де вона житиме.

Не знав, ким стане.

Не знав, чи повернеться після навчання.

І найгірше — зовсім не знав, чи захоче вона колись бути поруч із ним.

Андрій повернувся на бік.

На підвіконні лежав маленький листочок м'яти.

Він підвівся, взяв його й обережно поклав між сторінками старого зошита з фізики.

Туди, де була намальована схема електричного кола.

Та сама, на якій учора забув з'єднати два проводи.

Андрій подивився на малюнок і раптом згадав слова вчителя:

«Без контакту нічого не працює».

Він тихенько засміявся.

Потім закрив зошит.

І ще довго сидів на ліжку, прислухаючись до нічних звуків.

Йому здавалося, що попереду ціле життя.

Стільки доріг.

Стільки можливостей.

Стільки всього, про що він ще навіть не здогадується.

Але вперше за свої шістнадцять років Андрій зрозумів одну просту й водночас страшну річ.

Можна навчитися лагодити будь-який двигун.

Можна розібрати найскладніший механізм, знайти поломку й замінити зношену деталь.

А от що робити, коли одного дня найдорожча людина вирішить піти іншою дорогою, — цього не пояснить жоден майстер.

І ніякого ключа для такої роботи не існує.

За вікном легенько повіяв вітер.

Сторінки зошита на столі ворухнулися.

І кімнатою розійшовся ледь помітний запах м'яти.

Андрій заплющив очі.

«А ти сумуватимеш?»

— Сумуватиму, Марічко, — прошепотів він у темряву.

Тільки тепер уже ніхто не міг почути його відповіді.

І це було найприкріше.

Розділ 4. Ніч перед Зеленими святами

У Вербичах Зелених свят чекали з особливим нетерпінням.

Не так, як Великодня чи Різдва, коли господині кілька днів поспіль порались біля печей, а діти заглядали до комори в пошуках захованих гостинців. Зелені свята приходили тихіше, але змінювали село до невпізнання.

Ще вчора хати стояли собі звичайні, з побіленими стінами, старими тинами та городами, де тільки-но піднялася картопля. А сьогодні кожен двір пахнув свіжозрубаною березою, лепехою, любистком і м'ятою. Над дверима з'являлися зелені гілки, підлоги вистеляли запашною травою, а старі бабусі, які цілий рік нарікали на свої ноги, раптом знаходили сили ходити лугами й збирати зілля.

У селі казали, що на Зелені свята земля відчиняє всі свої скарби.

Треба тільки знати, де шукати.

А ще казали, що разом зі скарбами прокидається й те, чого людям краще не бачити.

Андрій у всяку нечисть не вірив.

Принаймні так він говорив.

Його батько любив повторювати, що в житті є тільки дві справжні сили: людська дурість і несправний двигун. Причому з двигуном, на його думку, домовитися було значно легше.

Але бабуся Андрія дотримувалася іншого погляду.

— Ти, хлопче, над тим не смійся, чого не розумієш, — казала вона. — Ліс старший за тебе. І за твого батька. І за мене. А старших поважати треба.

— То я тепер кожній сосні кланятися маю?

— Кланятися не треба. А язика часом прикуси.

— Чого?

— Щоб чогось зайвого не покликати.

Андрій завжди сміявся.

Та останнім часом, проходячи повз стару криницю, чомусь намагався не дивитися в темряву між соснами.

Особливо ввечері.

У суботу перед Зеленими святами мати розбудила його ще до сьомої.

— Андрію, вставай!

Він натягнув ковдру на голову.

— Сьогодні ж не до школи.

— А хіба вдома роботи немає?

— Є.

— То вставай.

— Вона нікуди не втече.

Мати відчинила вікно.

До кімнати увірвалося свіже повітря, запах мокрої трави й голос півня, який, судячи з усього, вже втретє сповіщав про початок дня.

— Батько пішов березу рубати. А ти маєш принести лепехи з болота.

Андрій висунув голову з-під ковдри.

— З якого болота?

— З нашого. Чи ти вже забув, де воно?

— Там жаби.

— То передаси їм привіт.

— І комарі.

— Комарам теж.

Андрій зітхнув.

— Усі нормальні люди сьогодні відпочивають.

— От станеш нормальною людиною, тоді й відпочиватимеш.

Мати вийшла, залишивши двері відчиненими.

Хлопець ще трохи полежав, потім підвівся й почав шукати штани.

На підвіконні лежав зошит із фізики.

Між його сторінками вже кілька днів сох маленький листочок м'яти.

Андрій машинально розгорнув зошит.

Листочок потемнів, став тонким і ламким, але все ще пахнув.

Він обережно торкнувся його пальцем.

І згадав Марічку.

Її запитання біля бабусиної хвіртки.

«А ти сумуватимеш?»

Він і досі сердився на себе за ту дурну відповідь.

Учора в школі хотів сказати їй щось серйозне, але поруч крутилася Галина. Потім прибіг Петро, потягнув його дивитися новий велосипед, і момент зник.

Андрій закрив зошит.

— От же ж, — пробурмотів.

— Що там? — озвалася мати з кухні.

— Нічого!

— То швидше вставай, нічого!

До болота Андрій вирушив із Петром.

Той з'явився біля хвіртки, коли Андрій саме взував старі гумові чоботи.

— Куди зібрався?

— Лепеху різати.

— О! А я думав, на рибу.

— Можеш зі мною.

Петро замислився.

— А що мені за це буде?

— Комарі.

— Багато?

— На двох вистачить.

— Тоді ходімо.

Вони рушили вузькою стежкою між городами.

Сонце вже піднялося над соснами. На луках пахло молодою травою, а над калюжами, які залишилися після недавньої зливи, кружляли сині бабки.

Петро ніс довгий ніж, яким його батько зазвичай зрізав очерет.

Андрій — мотузку й старий мішок.

— Слухай, — почав Петро, коли вони минули останню хату, — а ти з Марічкою помирився?

Андрій насторожився.

— А ми сварилися?

— Та я ж не знаю. Вона позавчора на тебе так дивилася, ніби ти її корову продав.

— Нічого я не продавав.

— Знаю. У них корови немає.

Андрій штовхнув друга плечем.

— Відчепися.

Петро задоволено всміхнувся.

— Значить, помирився.

Вони трохи помовчали.

— А ти її цілував? — раптом запитав Петро.

Андрій мало не перечепився через корінь.

— Кого?!

— Марічку. Кого ж іще? Бабу Орисю?

— Ти дурний?

— Може. Але ж питаю.

— Нікого я не цілував.

— А хочеш?

Андрій зупинився.

— Петре!

— Що?

— Ще слово — і підеш у болото без чобіт.

Петро розсміявся.

— Ну все, мовчу. Тільки дивись, бо Сергій із Липівки не такий сором'язливий.

Андрій сердито глянув на нього.

— До чого тут Сергій?

— Та ні до чого. Просто він учора біля клубу хвалився, що всіх дівчат у районі перетанцював.

— Нехай танцює.

— От і я кажу. Хай ноги стирає.

Вони дійшли до болота.

Тут повітря було важке від вологи. Між осокою блищала темна вода, над купинами гули комарі, а лепеха стояла густою зеленою стіною.

Андрій зайшов у воду по коліна.

Петро залишився на березі.

— Ти чого стоїш?

— Дивлюся.

— На що?

— Чи не втопишся.

— Іди сюди!

— А якщо мене русалка схопить?

Андрій озирнувся.

— Вона тебе не візьме.

— Чого?

— Побачить морду й назад у болото втече.

Петро образився лише на секунду.

Потім зареготав так, що з очерету злетіла качка.

Тим часом у Маріччиній бабусиній хаті кипіла робота.

Баба Катерина стояла біля столу, перебираючи зелень. На лавці лежали пучки любистку, чебрецю, м'яти й молоді березові гілочки.

Марічка з Галиною плели невеличкі вінки.

— Не так, дитино, — сказала бабуся, спостерігаючи за Галиною. — Ти стебла не ламай. Плети м'якше.

— Вони самі ламаються.

— Бо руки поспішні.

Галина зітхнула.

— У мене вже пальці зелені.

Марічка засміялася.

— Зате пахнутимеш гарно.

— Мені б краще парфумами.

— Парфуми в тебе є.

— Ага. Ті, що тітка з Києва привезла. Мама ховає, щоб я не виливала.

Баба Катерина похитала головою.

— Раніше дівчата любистком милися, м'ятою пахли, і хлопці за ними табунами ходили.

Галина миттю підняла голову.

— Справді?

— А чого ж ні?

— А як зробити, щоб один конкретний ходив?

Марічка пирснула.

— О! Почалося!

Бабуся уважно подивилася на Галину.

— А хто ж то такий?

— Та ніхто.

— Ніхто, кажеш? — стара усміхнулася. — То навіщо тобі його причаровувати?

Галина почервоніла.

— Я просто запитала.

— Запитувати можна. Тільки з любов'ю жартувати не треба.

Баба Катерина підняла пучок м'яти, розтерла листочок між пальцями й понюхала.

— Бачиш, яка трава? Маленька, а пахне на всю хату. Отак і справжнє кохання. Його часом і не видно, а сховати не можна.

Марічка опустила очі на вінок.

Чомусь одразу згадала Андрія.

Його мокре волосся в старій повітці.

Те, як він сидів поруч і слухав її розповідь про місто.

І як розгубився, коли вона запитала, чи сумуватиме за нею.

— А можна дізнатися, хто тебе кохатиме? — раптом запитала Галина.

Баба Катерина перестала перебирати зелень.

— Можна багато чого вигадати, дитино.

— А поворожити?

Стара помовчала.

— Ворожили колись. Тільки я вам такого не раджу.

— Чому?

— Бо почуєш іноді те, чого сама собі навигадувала, а потім усе життя пам'ятатимеш.

Галина насупилася.

— То ви не знаєте?

— Знаю. Через те й кажу.

Марічка зацікавлено підняла голову.

— Бабусю, а як саме ворожили?

Стара глянула на неї.

— Ти вже теж за своє?

— Просто цікаво.

Баба Катерина зітхнула.

— Колись дівчата в такі вечори виходили до берізок, плели вінки, загадували на суджених. Хто під подушку трави клав, хто прислухався, з якого боку собака загавкає. А деякі й до води ходили.

— До річки? — уточнила Галина.

— І до річки. І до криниць.

Марічка завмерла.

— До нашої старої?

Бабуся подивилася на неї так уважно, що дівчині стало незручно.

— До тієї не ходіть.

— Чому?

— Бо так кажу.

— Але ж...

— Марічко, — перебила стара, — послухай мене хоч раз без суперечок.

Вона поклала м'яту на стіл.

— До води вночі не йдіть. І в ліс не суньтеся. Перед Зеленими святами, казали старі люди, русалки з води виходять, по житах гуляють, по гіллі гойдаються.

Галина захоплено розкрила очі.

— Справжні русалки?

Баба Катерина знизала плечима.

— Я їх не бачила. І вам не бажаю.

— А які вони?

— Хто що розповідав. Одні казали, гарні, з довгим волоссям. Інші — що й обличчя не роздивишся. Тільки почуєш, як сміються в темряві.

Марічка відчула легкий холодок між лопатками.

— А людей вони чіпають?

— Кажуть, можуть залоскотати. А можуть заманити голосом.

— Яким голосом?

Бабуся помовчала.

— Знайомим. Таким, на який обов'язково озвешся.

Надворі раптом зашелестіло листя.

У відчинене вікно влетів хрущ, ударився об шибку й загудів під стелею.

Галина скрикнула.

Марічка засміялася.

— Ось тобі й русалка!

Але баба Катерина не сміялася.

Вона дивилася кудись за вікно, туди, де за городами темніла смуга лісу.

Після обіду до бабусиної хати зайшла Орися.

У селі її називали просто бабою Орисею, хоча була вона не така вже й немічна, як любила вдавати.

Маленька, сухорлява, у темній хустині, з вузлуватими пальцями й гострими очима, вона жила сама на самому краю Вербичів.

Про Орисю розповідали різне.

Одні запевняли, що вона вміє лікувати травами навіть ті хвороби, від яких районні лікарі тільки руками розводять.

Інші шепотіли, що стара знає замовляння від пристріту, переляку та нічного плачу.

А дехто взагалі вважав її відьмою.

Щоправда, це не заважало тим самим людям ходити до неї по ліки для корів, коли ті переставали давати молоко.

Орися принесла невеликий полотняний мішечок.

— Ось тобі, Катерино, чебрець. Обіцяла ж.

— Дякую, Орисю. Сідай, чаю вип'єш.

Стара присіла на лавку.

Галина й Марічка одразу притихли.

Орися оглянула їхні вінки.

— Гарно плетете.

— На свято, — пояснила Галина.

— Бачу.

Вона взяла один вінок, уважно подивилася, як переплетені стебла, й поклала назад.

— Тільки м'яту сюди дарма вплели.

Марічка здивувалася.

— Чому?

— Вона швидко в'яне, коли її з коренем розлучити.

— Усі квіти в'януть, — сказала Галина.

— Усі, — погодилася Орися. — Тільки не всі однаково пахнуть, коли сохнуть.

Дівчата перезирнулися.

Баба Катерина поставила перед гостею чашку.

— Та не лякай ти мені дітей.

— А я й не лякаю.

Орися відпила чай.

— Це вони самі вже чогось бояться.

Марічка насупилася.

— Я нічого не боюся.

Стара перевела на неї очі.

— То й добре.

Трохи помовчала й додала:

— А біля старої криниці більше не гуляй.

Марічка відчула, як у грудях щось стиснулося.

— Звідки ви знаєте, що я там була?

Орися повільно поставила чашку.

— Стежка там одна. Люди ходять.

— Але я ж...

— Дитино, я тебе ні в чому не звинувачую.

Вона підвелася.

— Просто ніч перед Зеленими святами не для дитячих забав.

І, вже виходячи за двері, додала:

— А коли в лісі хтось покличе, спочатку подивися, хто кличе. Не відповідай навмання.

Марічка хотіла щось запитати, але баба Орися вже вийшла на подвір'я.

Баба Катерина довго дивилася їй услід.

Потім мовчки взялася перебирати м'яту.

До вечора село потонуло в зелені.

Біля воріт стирчали молоді березові гілки. На підвіконнях лежав любисток, долівки пахли лепехою, а старі жінки ходили від хати до хати, розглядаючи, хто як прикрасив оселю.

У хаті Ковалів батько саме прибивав зелене гілля над дверима.

Андрій стояв поруч і подавав цвяхи.

— Тату, а навіщо оце все роблять?

— Що саме?

— Гілки вішають.

Батько забив останній цвях.

— Так заведено.

— А чого заведено?

— Щоб у хаті було гарно.

— І все?

Батько зліз із драбини.

— А тобі ще чого треба?

Андрій помовчав.

— Бабуся каже, що зелень нечисту силу відганяє.

Батько розсміявся.

— То треба було тобі цілу березу над ліжком повісити.

— Чого?

— Щоб дурні думки не лізли.

Андрій невдоволено скривився.

— Усі ви тільки й знаєте, що з мене сміятися.

— Бо ти останнім часом ходиш, наче тобі хтось свічку всередині запалив, а задути забув.

Батько поставив драбину до стіни.

— Йди вже гуляй. Тільки до ночі не барися.

Андрій навіть не перепитав.

За хвилину його вже не було на подвір'ї.

Біля клубу зібралася молодь.

Хтось грав на гармошці. Хлопці сперечалися біля велосипедів. Дівчата сиділи на лавках під липами, плели вінки, сміялися й раз у раз поглядали на дорогу.

У повітрі пахло свіжою зеленню, бузком і нагрітими за день дошками клубного ґанку.

Петро знайшов Андрія біля старого каштана.

— Слухай, Ковалю, є діло.

— Яке?

Петро озирнувся.

— Тільки нікому.

— Кажи вже.

— Галина з Марічкою сьогодні ворожити збираються.

Андрій підняв брови.

— Де?

— Біля старої берези за садком. А може, й до криниці підуть.

— Хто сказав?

— Галина.

— Тобі?

— Ні. Я почув.

— Підслухав?

— Я випадково поруч стояв.

— За кущем?

Петро образився.

— Чого одразу за кущем?

— Бо тебе знаю.

Петро махнув рукою.

— Та слухай далі! У мене є така думка...

Він нахилився до Андрієвого вуха й почав швидко шепотіти.

Андрій вислухав.

Потім похитав головою.

— Ні.

— Чого?

— Бо дурниця.

— Та ми ж тільки налякаємо!

— Марічка й так тих історій боїться.

— От і буде весело!

— Кому?

Петро задумався.

— Нам.

— А їм?

— Потім теж сміятимуться.

Андрій згадав Маріччині очі біля старої криниці.

Як вона стояла, стискаючи сумку, і говорила:

«Не обов'язково з усього сміятися».

Він уже хотів остаточно відмовитися.

Але Петро додав:

— А Сергій сьогодні теж біля клубу буде. Може, сам піде дівчат проводжати.

Андрій глянув у бік лавок.

Марічка сиділа поруч із Галиною. На голові в неї був маленький вінок із березових листочків та білих квітів.

Вона щось розповідала й усміхалася.

Андрій постояв.

— Добре, — нарешті сказав. — Але тільки без дурниць.

Петро широко всміхнувся.

— Та які дурниці? Ми ж культурні люди!

Андрій подивився на нього.

— От саме це мене й лякає.

Коли сонце сховалося за лісом, дівчата тихенько пішли від клубу.

Марічка несла кошик із травами. Галина — два вінки та маленьку свічку, заховану в скляній баночці, щоб вітер не загасив.

Вони домовилися спробувати старе ворожіння, про яке Галина почула від своєї тітки.

Треба було прийти до берези, що росла на узліссі, покласти під нею вінок, загадати ім'я й послухати, звідки долине перший голос.

Якщо з боку села — суджений буде місцевий.

Якщо з лісу — прийде здалеку.

А якщо нічого не почуєш...

Про це тітка нічого певного не сказала.

Галина вирішила, що мовчанка означає стару дівку.

Марічка сміялася з такого пояснення, але йти погодилася.

— Тільки недовго, — сказала вона, коли вони минули останні хати. — Бабуся сваритиметься.

— Та ми за пів години повернемося.

— Ти минулого разу теж так казала.

— Коли?

— Як ми до клубу пішли.

— То музика гарна була.

Вони засміялися.

За селом швидко темнішало.

Дорога пролягала між високими травами, які після денного тепла пахли особливо сильно. Звідкись тягнуло чебрецем, вологою землею та сосновою смолою.

Над лугами вже здіймався легкий туман.

У темному небі засвітилася перша зірка.

— Галю, — тихо запитала Марічка, — а ти справді віриш, що можна дізнатися, за кого заміж вийдеш?

— А ти ні?

— Не знаю.

— То навіщо пішла?

Марічка знизала плечима.

— Цікаво.

Галина глянула на неї скоса.

— А може, ти про Андрія хочеш дізнатися?

Марічка зупинилася.

— До чого тут Андрій?

— Та так.

— Галю!

— Що?

— Не вигадуй.

Галина захихотіла.

— А я нічого й не вигадую. Просто питаю.

Вони рушили далі.

Марічка трохи помовчала, а потім сама запитала:

— А ти про кого загадуватимеш?

Галина гордо підняла голову.

— Секрет.

— Про Петра?

— Ти що?!

— Ну, він за тобою постійно ходить.

— Він за всіма ходить! Йому аби язиком молоти.

— Ага, — засміялася Марічка. — Значить, точно про нього.

Галина штовхнула її плечем.

— Іди вже, ворожко!

Андрій із Петром ішли слідом, ховаючись за кущами й деревами.

Петро ніс старий мішок, мотузку та білу наволочку, яку потайки взяв із дому.

— А наволочка навіщо? — запитав Андрій.

— Побачиш.

— Петре...

— Та тихо ти!

Вони присіли за ліщиновим кущем.

Попереду, між деревами, миготіла світла Маріччина кофтинка.

— Он ідуть, — прошепотів Петро.

— Бачу.

— Як тільки почнуть ворожити, я вилізу з-за берези.

— І що?

— А отак!

Петро накинув наволочку на голову й протяжно завив:

— У-у-у-у!

Андрій мало не розреготався.

У темряві друг був схожий не на привида, а на мішок із картоплею, який раптом навчився ходити.

— Тихіше, дурню! Почують!

Петро зняв наволочку.

— Страшно?

— Дуже.

— Справді?

— Я мало не помер.

— Від страху?

— Від сміху.

Петро образився.

— Тоді сам вигадуй.

— Я взагалі не хотів нікого лякати.

— То чого пішов?

Андрій не відповів.

Він і сам уже не знав.

Мабуть, тому, що хотів бути ближче до Марічки.

Навіть якщо доводилося повзати за нею по кущах разом із таким телепнем, як Петро.

Стара береза росла на невеличкій галявині.

Навколо неї стояли високі сосни, а трохи нижче, за густими заростями ліщини, починалася стежка до покинутої криниці.

Береза була товста, з покрученими коренями й білою корою, на якій темніли старі зарубки.

Колись сільські хлопчаки вирізали тут свої імена.

Деякі написи вже заросли, інші ще можна було прочитати.

Галина поставила баночку зі свічкою на плаский камінь.

Марічка розклала біля дерева вінки.

— І що тепер? — запитала вона.

Галина замислилася.

— Треба загадати.

— Що?

— Ім'я.

— Уголос?

— Ні, дурна! Подумки!

Марічка всміхнулася.

— А якщо не знаю, кого загадувати?

— То загадай, щоб наснився.

Вони присіли біля берези.

Галина заплющила очі.

Марічка теж.

Ліс навколо жив своїм нічним життям.

Десь у кронах тихо шаруділо листя. Пискнула миша. Здалеку долинуло глухе кумкання жаб.

А ще пахло м'ятою.

Сильно, майже п'янко.

Ніби хтось щойно розтер між пальцями цілий оберемок свіжих листочків.

Марічка вдихнула.

Запах нагадав їй стару повітку.

Дощ.

Мокру Андрієву сорочку.

Його голос:

«А ти назавжди поїдеш?»

Вона заплющила очі міцніше.

І раптом зрозуміла, чиє ім'я хоче загадати.

За кущами Петро вже натягав на голову наволочку.

— Зараз! — прошепотів він.

Андрій схопив його за рукав.

— Почекай.

— Чого?

— Вони ще нічого не зробили.

— А що мають зробити?

— Не знаю.

Петро невдоволено сопів.

— Ти мене сюди навіщо привів?

— Це ти мене привів.

— Ой, почалося!

Він обережно випростався.

У цей момент із темряви вилетіла сова.

Майже безшумно, тільки повітря раптом ворухнулося над їхніми головами.

Петро скрикнув:

— Ай!

І впав просто на Андрія.

Той не втримався, зачепився за корінь і з гуркотом повалився в сухе листя.

Наволочка полетіла в кущі.

На галявині Галина підскочила.

— Хто там?!

Марічка схопилася за її руку.

За кущами щось шурхотіло.

Потім почувся приглушений голос:

— Та злазь із мене, дурню!

Дівчата завмерли.

Галина першою впізнала голос.

— Петро?!

За кущами настала тиша.

— Петре, я тебе чую!

Андрій заплющив очі.

От і поворожили.

Петро повільно висунув голову з ліщини.

У волоссі в нього застрягло сухе листя, а на щоці виднілася довга брудна смуга.

— Добрий вечір, дівчата!

Галина схрестила руки на грудях.

— Ти що тут робиш?

— Гуляю.

— У кущах?!

— А що, заборонено?

Марічка раптом побачила Андрія.

Він стояв позаду Петра, обтрушуючи штани.

Її очі округлилися.

— І ти тут?

Андрій винувато всміхнувся.

— Привіт.

— Ви за нами стежили?

Петро вже відкрив рота, але Андрій випередив його.

— Так.

Петро обернувся.

— Ти чого?!

— А що мені казати?

Марічка мовчки дивилася на Андрія.

Потім перевела погляд на наволочку, що лежала біля куща.

— А це що?

Петро схопив її.

— Нічого.

— Петре!

— Ну... хотів пожартувати.

Галина обурено сплеснула руками.

— Ви нас налякати хотіли?!

— Та не налякати, — почав Петро. — Просто...

— Просто налякати, — закінчив Андрій.

Марічка дивилася на нього.

І її обличчя поволі ставало серйозним.

— Ти ж обіцяв, — тихо сказала вона.

Андрій опустив очі.

Він знав, про що вона.

Про стару криницю.

Про бабусині історії.

Про те, що не треба з усього сміятися.

— Марічко, я...

— Не треба.

Вона нахилилася, підняла свій вінок і обережно струснула з нього сухе листя.

Галина тим часом сварила Петра.

— От телепень! А якби я з переляку побігла?

— Та куди б ти побігла?

— У ліс!

— То я б наздогнав.

— А якби не наздогнав?!

— Наздогнав би.

— Ти навіть мене на фізкультурі наздогнати не можеш!

Андрій майже не слухав їхньої суперечки.

Він дивився на Марічку.

Вона стояла під березою, тримаючи в руках вінок.

Місячне світло падало на її волосся, роблячи його майже срібним.

Йому захотілося підійти й сказати, що він не хотів її лякати. Що взагалі прийшов не заради жарту.

Але він не знав, як сказати це так, щоб вона повірила.

— Ходімо звідси, — сказала Марічка.

Галина ще сердито дивилася на Петра.

— Ходімо. З такими дурнями ніякого ворожіння не буде.

Вона підняла баночку зі свічкою.

Полум'я всередині здригнулося.

І саме в цю мить ліс раптом стих.

Не поступово.

Не так, як стихає вечір, коли засинають птахи.

А відразу.

Наче хтось невидимий накрив галявину величезною долонею.

Змовкло кумкання жаб.

Перестало шарудіти листя.

Навіть вітер, який щойно ворушив верхівки берези, ніби завмер.

Андрій першим помітив тишу.

Він підняв голову.

— Чуєте?

Петро ще намагався згорнути наволочку.

— Що?

— Тихо стало.

Галина озирнулася.

— Ну й що?

— Нічого.

Марічка раптом відчула сильний запах м'яти.

Він прийшов звідкись із темряви, з боку старої криниці.

Солодкуватий, прохолодний, такий густий, що їй на мить здалося, ніби вона стоїть не в лісі, а в бабусиній хаті, де під стелею сохнуть трави.

Вона зробила крок.

Андрій помітив.

— Ти куди?

Марічка не відповіла.

Вона дивилася між соснами.

Там, за галявиною, лежала темрява.

Місячне світло проникало лише на кілька кроків, а далі дерева стояли так густо, що неможливо було розгледіти навіть стежки.

І раптом звідти долинув голос.

Тихий.

Жіночий.

Майже лагідний.

— Марічко...

Дівчина застигла.

Вона почула своє ім'я так виразно, ніби хтось стояв просто за її спиною.

Повільно обернулася.

Позаду був Андрій.

Він дивився на неї.

Не всміхався.

Не жартував.

Просто стояв поруч.

— Ти кликав? — пошепки запитала Марічка.

Андрій похитав головою.

— Ні.

Вона подивилася на Петра.

Той саме допомагав Галині підняти вінок, що впав у траву.

— Петре!

— Що?

— Ти мене кликав?

— Ні.

Марічка відчула, як похололи пальці.

Може, почулося.

Може, вітер приніс чийсь голос із села.

Може, Петро знову жартує.

Вона вже хотіла сказати собі саме це, коли голос долинув вдруге.

Тепер трохи далі.

І ще тихіше.

— Марі-і-чко...

Вона мимоволі подалася вперед.

Андрій схопив її за руку.

— Стій.

Марічка здригнулася.

— Ти чув?

— Що?

— Голос.

Він прислухався.

Ліс мовчав.

— Який голос?

Дівчина повільно повернула до нього голову.

— Мене хтось кличе.

Андрій відчув, як по спині пробіг холодок.

Він згадав стару криницю.

І легенду про Ганну.

Згадав, як Марічка розповідала про жіночий плач, а він кривлявся, удаючи стару дівку, що чекає жениха.

Тоді все здавалося смішним.

Тепер чомусь не сміялося.

— Може, хтось із села, — тихо сказав він.

— Тут?

Андрій не відповів.

Марічка стиснула його пальці.

Сильно.

Так, що він відчув нігті крізь шкіру.

І в цю мить згадав слова, які баба Катерина казала про Зелені свята:

«Не озивайся, коли почуєш уночі своє ім'я».

Андрій стояв поруч і мовчав.

Уперше в житті йому не хотілося вигадувати жарту.

Навіть дурного.

— Що ви там стали? — гукнула Галина.

Марічка здригнулася.

Андрій не відпустив її руки.

— Ходімо, — сказав він.

— А якщо там хтось є?

— То нехай буде.

— А якщо людині допомога потрібна?

Андрій озирнувся в темряву.

Йому дуже хотілося відповісти, що жодна нормальна людина не стане сидіти серед ночі біля покинутої криниці й кликати чужих дівчат.

Але він промовив інше:

— Якщо комусь потрібна допомога, покличемо дорослих. Самі туди не підемо.

Марічка дивилася між деревами.

Здавалося, темрява там стала густішою.

Біля самої землі почав стелитися туман.

Він повільно виповзав із лісу, огортав коріння, торкався трави й розливався галявиною.

Галина нарешті підійшла.

— Марічко, що сталося?

— Ти нічого не чула?

— Що саме?

Марічка затнулася.

— Нічого.

Петро підняв свою наволочку.

— Може, підемо? Бо мені вже щось не подобається.

Андрій глянув на нього.

— Ти ж хотів лякати.

— Хотів. Але я вже передумав.

— Чого?

Петро озирнувся.

— Бо тут і без мене страшно.

Ніхто не засміявся.

Дорогою назад дівчата йшли попереду, хлопці — за кілька кроків позаду.

Петро намагався розповісти якусь смішну історію про діда Семена, який одного разу переплутав сусідську козу з чортом, але ніхто не слухав.

Галина лише зрідка відповідала.

Марічка мовчала.

Вона йшла, притискаючи до грудей кошик із травами.

Вінок із березових листочків давно сповз їй на потилицю, але вона цього не помічала.

Андрій дивився на неї.

Йому хотілося підійти ближче.

Запитати, чи не холодно.

Сказати, що більше ніколи не дозволить Петрові вигадувати такі дурниці.

Але зараз слова здавалися зайвими.

Коли вони вийшли з лісу, над селом уже стояв великий жовтий місяць.

У вікнах хат подекуди горіло світло. За городами гавкали собаки. Із далекого лугу долинало кумкання жаб.

Звичайні нічні звуки.

Такі знайомі, що від них поступово ставало спокійніше.

Біля роздоріжжя Галина зупинилася.

— Мені сюди.

Петро одразу виступив уперед.

— Я проведу.

Вона глянула на нього.

— Ти?!

— А що?

— Ти ж мене налякати хотів.

— То я тепер охоронятиму.

Галина похитала головою.

— От дурень.

Але не заперечила.

Вони пішли вузькою стежкою між городами.

Андрій і Марічка залишилися удвох.

Дорога до її хати була знайома до кожного камінчика.

Андрій міг пройти нею із заплющеними очима.

Ось старий перелаз, біля якого Марічка підвернула ногу.

Ось садок, де вони ховалися від дощу.

А далі — бабусина хата з м'ятою під тином.

Усе було таким самим.

І водночас чомусь зовсім іншим.

— Ти справді нічого не чув? — нарешті запитала Марічка.

Андрій похитав головою.

— Ні.

— Навіть удруге?

— Я чув, як щось зашелестіло. А голосу — ні.

Вона опустила голову.

— Значить, мені почулося.

Андрій трохи помовчав.

— Може.

— Ти думаєш, я вигадала?

Він зупинився.

— Ні.

Марічка підняла очі.

— Справді?

— Справді.

— А вчора ще сміявся б.

Андрій зітхнув.

— Я й сьогодні дурне зробив.

Вона дивилася на нього.

— Навіщо ти з Петром пішов?

Він довго не відповідав.

Потім нарешті сказав:

— Хотів тебе побачити.

Марічка завмерла.

Андрій відчув, що починає червоніти.

— Ну... тобто... Петро сказав, що ви туди підете. А я...

Він замовк.

Марічка дивилася на нього так уважно, що хлопцеві захотілося провалитися крізь землю.

— І що ти? — тихо запитала вона.

— Та нічого.

Вона ледь усміхнулася.

— Знову твоє «нічого».

Андрій теж усміхнувся.

І несподівано для самого себе простягнув руку.

Марічка подивилася на його долоню.

Потім поклала в неї свою.

Тепер вона не підвертала ноги.

Не спотикалася.

Їй не треба було допомагати перейти через перелаз.

Вона просто взяла його за руку.

І вони пішли далі.

Біля бабусиної хвіртки пахло м'ятою.

Після теплого дня її запах став густим, солодкуватим, майже медовим.

За тином тихо шелестіли березові гілки, які баба Катерина ще вранці прив'язала над ворітьми.

Марічка зупинилася.

— Ну все.

Андрій кивнув.

— Прийшли.

Але руки не відпустив.

І Марічка не забирала своєї.

Вони постояли кілька секунд.

Десь над садом пролетів хрущ.

У хаті дзенькнув посуд.

Потім Марічка тихо сказала:

— Андрію...

— Що?

— Ти тільки нікому не розповідай.

— Про що?

— Про голос.

Він подивився на неї.

— Не розповім.

— Навіть Петрові?

— Навіть йому.

Марічка полегшено зітхнула.

— Бо всі сміятимуться.

Андрій похитав головою.

— Я не сміятимуся.

Вона підняла очі.

У місячному світлі вони здавалися темнішими, ніж удень.

— Обіцяєш?

— Обіцяю.

Марічка повільно вивільнила пальці.

Але перед тим легенько стиснула його руку ще раз.

— Добраніч, Андрію.

— Добраніч.

Вона зайшла за хвіртку.

Андрій постояв іще трохи, прислухаючись до її кроків.

Потім повернувся й рушив додому.

Цієї ночі йому здавалося, що він уже не той хлопець, який учора хизувався своєю хоробрістю.

Бо раніше хоробрість означала не боятися темряви, не відступати перед старшими хлопцями й уміти залізти на найвищу сосну.

А сьогодні він уперше зрозумів, що можна боятися самому, але все одно залишатися поруч із людиною, якій страшніше.

І чомусь саме це здавалося найважливішим.

Марічка зайшла до хати навшпиньки.

Баба Катерина сиділа біля печі, перебираючи сухе зілля.

На столі горіла невелика лампа.

— Де була? — запитала стара, не піднімаючи голови.

— Гуляла.

— З ким?

— Із Галиною.

Бабуся кивнула.

— А чого так пізно?

— Засиділися.

Стара відклала трави.

— У лісі були?

Марічка завмерла.

— Трошки.

Баба Катерина повільно підняла очі.

— Біля старої берези?

Дівчина не відповіла.

Стара зітхнула.

— От же ж діти... Кажеш їм, кажеш...

Вона підвелася, підійшла до відра й налила кухоль води.

— Пий.

Марічка слухняно взяла кухоль.

— Бабусю...

— Що?

— А ви колись чули в лісі, як вас хтось кликав?

Рука старої зупинилася.

Вона повільно поставила відро на підлогу.

— Чому питаєш?

Марічка ковтнула води.

— Просто.

Бабуся мовчала.

Потім підійшла до вікна й обережно прикрила фіранку.

— Чула, — нарешті сказала.

Марічка відчула, як серце вдарило швидше.

— І що?

Стара повернулася.

— Не пішла.

— Чому?

Баба Катерина довго дивилася на онуку.

Потім тихо відповіла:

— Бо то був голос людини, яку на той час уже поховали.

Марічка опустила кухоль.

Вода хлюпнула на долівку.

— Бабусю...

— Іди спати, дитино.

— Але...

— Іди, кажу.

У голосі старої було щось таке, чого Марічка ніколи раніше не чула.

Не гнів.

Не роздратування.

Страх.

Справжній, давній страх, який бабуся звикла ховати за щоденними турботами.

Марічка більше нічого не запитала.

Тієї ночі сон довго не приходив.

Вікно в її кімнаті було прочинене.

За ним шелестіли вишні, сюрчали коники, а з далекого лугу долинали голоси нічних птахів.

На підвіконні лежав вінок, який вона так і не використала для ворожіння.

Березове листя вже трохи прив'яло.

Між стеблами біліли маленькі квіточки.

Марічка повернулася на бік.

Заплющила очі.

І знову почула той голос.

Не насправді.

У пам'яті.

Тихий.

Лагідний.

Майже рідний.

«Марічко...»

Вона розплющила очі.

Місяць освітлював підлогу, край ліжка й стару скриню біля стіни.

Нікого.

Марічка підвелася, підійшла до вікна й подивилася в сад.

За деревами виднілася темна смуга лісу.

І раптом їй пригадалася баба Орися.

Її гострі очі.

Слова, сказані вдень:

«Коли в лісі хтось покличе, спочатку подивися, хто кличе».

Марічка притиснула долоні до грудей.

А потім згадала інше.

Андріїву руку.

Те, як він схопив її, коли вона хотіла ступити в темряву.

Його тихе:

«Стій».

І як дорогою додому він не відпускав її пальців.

Від цих спогадів стало тепліше.

Вона повернулася до ліжка й лягла.

Довго дивилася в темряву.

А потім, уже майже засинаючи, прошепотіла:

— Андрію...

І сама всміхнулася.

Бо вперше за цей страшний вечір їй захотілося не боятися, а чекати завтрашнього дня.

А далеко за селом, біля старої криниці, стояла тиша.

Туман густо обліпив потемнілі колоди, заповнив западини між корінням верби й поповз стежкою до лісу.

Над криницею звисало довге гілля.

Вітер ворушив його так обережно, наче боявся когось розбудити.

На траві біля цямри лежала стара хустка.

Темна, майже чорна.

Її край зачепився за суху гілочку.

Ще ввечері хустки тут не було.

А тепер вона лежала серед молодої м'яти, мокра від роси.

Десь у глибині лісу озвалася сова.

І знову все стихло.

Тільки над покинутою криницею стояв терпкий запах м'яти.

Такий сильний, ніби хтось щойно зірвав її цілий оберемок.

Розділ 5. Та, що ходить між соснами

У Вербичах новини розходилися швидше, ніж листи з районного центру.

Варто було комусь чхнути біля крамниці, як до вечора на другому кінці села вже знали, що людина лежить із запаленням легень. Якщо корова переставала давати молоко, наступного ранку сусіди могли назвати й того, хто її зурочив, і час, коли це сталося.

А коли йшлося про нечисту силу, село взагалі забувало про всі інші справи.

Тому вже наступного ранку після пригоди біля старої берези половина Вербичів знала, що вночі четверо школярів ходили до лісу, бачили там жіночу постать і ледве врятувалися від русалки.

До обіду постатей стало дві.

А ближче до вечора хтось запевняв, що бачив власними очима, як над покинутою криницею піднімалася біла тінь.

Найцікавіше полягало в тому, що ніхто з тих, хто все це розповідав, у лісі тієї ночі не був.

Андрій дізнався про власну пригоду від матері.

Вона саме наливала йому борщу, коли раптом запитала:

— То що ви вчора в лісі робили?

Андрій завмер із ложкою в руці.

— У якому лісі?

— У нашому. Чи ти вже в іншому встиг побувати?

— Та гуляли.

— Уночі?

— Не зовсім уночі.

Мати поставила горщик на плиту й повернулася до нього.

— А чого тітка Параска розказує, що ви там русалку ловили?

Андрій мало не вдавився борщем.

— Кого?!

— Русалку.

Він закашлявся.

Мати постукала його по спині.

— Їж повільніше.

— Мамо, яку русалку?!

— Звідки я знаю? Ти ж ловив.

Андрій відклав ложку.

— Нікого ми не ловили! Петро хотів дівчат налякати, а потім сова вилетіла, він сам перелякався й у кущі впав.

Мати примружилася.

— А жіночий голос?

— Який голос?

— Кажуть, хтось Марічку на ім'я кликав.

Андрій опустив очі.

От тобі й маєш.

Він же обіцяв нікому не розповідати.

І не розповів.

Значить, хтось інший.

— Мало що кажуть, — буркнув хлопець.

Мати сіла навпроти.

— Андрію, я тобі серйозно говорю. Не лазьте ви вночі біля тієї криниці.

— Та що там такого?

— Криниця стара. Дошки погнили. Провалиться хтось — потім шукай.

— Ми до неї не підходили.

— То й добре.

Вона взяла шматок хліба й поклала перед сином.

— А щодо русалок... Не знаю я, хто там кому показався. Але нічний ліс — не місце для дурних жартів.

Андрій мовчки взявся до борщу.

Уперше за довгий час материні слова здалися йому цілком розумними.

Тільки було вже пізно.

Бо він раптом зрозумів, що Марічка сьогодні прокинеться не просто дівчиною, яка злякалася незнайомого голосу.

Вона прокинеться героїнею сільських пліток.

І винен у цьому частково він сам.

Біля крамниці, як завжди в неділю, зібралися люди.

Чоловіки стояли під старою липою, обговорюючи ціни на бензин, колгоспні справи й учорашній футбольний матч. Жінки перемовлялися біля дверей, тримаючи сумки з хлібом, сіллю та цукром.

На лавці сидів дід Семен.

Він уже давно нічим особливо не займався, але знав про село більше, ніж сільрада, пошта й дільничний міліціонер разом узяті.

Саме він першим помітив Петра.

— Ану, хлопче, йди сюди!

Петро, який саме збирався придбати лимонаду, насторожився.

— Чого?

— Кажуть, ти вчора з нечистою силою зустрічався?

Петро озирнувся.

Декілька чоловіків одразу замовкли.

— Та ні, — відповів хлопець. — Ми просто...

— О! — дід Семен підняв палець. — Значить, таки були!

— Були. Але...

— А що бачили?

Петро розгубився.

Розповісти правду означало зізнатися, що він сам перелякався сови й упав на Андрія.

Про це йому згадувати зовсім не хотілося.

Тому він поважно знизав плечима.

— Усяке було.

Чоловіки перезирнулися.

— А що саме? — запитав хтось.

Петро відчув, що став центром уваги.

Таке з ним траплялося не щодня.

Він поправив ремінець годинника, якого давно просив у батька, й загадково промовив:

— Там таке робилося, що ви й не повірите.

— То розкажи!

Петро трохи помовчав.

— Ну... спочатку все тихо було. А потім у лісі щось зашурхотіло.

— Ведмідь? — запитав дід Семен.

— Та який ведмідь!

— А може, кабан?

— Ні.

— То що?

Петро почухав потилицю.

— Ми не встигли роздивитися.

— А чого?

— Темно було.

Дід Семен задоволено кивнув.

— Еге. Темно. А ви, дурні, вночі по лісі лазите.

І тут втрутилася тітка Параска.

Та сама, що працювала прибиральницею в школі.

— А я чула, що Марічка Левчукова там плакала.

Петро здивовано підняв голову.

— Не плакала вона!

— Як це не плакала? Мені Ганна казала.

— Яка Ганна?

— Та з другого кутка.

— Вона ж там не була!

— А ти звідки знаєш?

Петро відкрив рота.

Потім закрив.

Він раптом зрозумів, що сперечатися з тіткою Параскою значно важче, ніж із Андрієм.

Дід Семен поважно покашляв.

— Я вам так скажу. Недарма старі люди ту криницю обходили.

— А що там було? — запитала молода продавчиня, визирнувши з дверей.

Дід спочатку помовчав.

Він любив, коли його слухали уважно.

— Колись там дівка пропала. Гарна була. Ганна. І все через любов.

Жінки притихли.

— Через яку любов? — перепитала Параска.

— Через нещасну.

Дід зітхнув.

— А хіба щаслива когось у криницю зажене?

Петро скористався тим, що всі повернулися до старого, й тихенько прослизнув до крамниці.

Тепер він уже шкодував, що взагалі зупинився біля лавки.

Марічка про сільські балачки дізналася ще раніше.

Баба Катерина повернулася від сусідки з таким обличчям, що дівчина відразу зрозуміла: сталося щось недобре.

— Марічко!

— Що, бабусю?

— Іди сюди.

Дівчина саме підмітала сіни.

Вона поставила віник до стіни й зайшла до кухні.

Бабуся сиділа біля столу. Перед нею стояла чашка з давно вистиглим чаєм.

— Ти мені вчора все розповіла?

Марічка зупинилася.

— Про що?

— Про ліс.

Дівчина опустила очі.

— Майже.

— А чого я від чужих людей маю дізнаватися, що тебе там хтось кликав?

Марічка відчула, як до щік приливає кров.

— Хто сказав?

— Не в тому справа.

— Бабусю...

— Я тебе запитую.

Марічка сіла на край лавки.

— Мене справді хтось покликав.

Стара довго дивилася на неї.

— Голос упізнала?

— Ні.

— Чоловічий чи жіночий?

— Жіночий.

Баба Катерина повільно перехрестилася.

Марічка помітила цей рух.

— Бабусю, ви що, теж вірите, що то русалка була?

— Не знаю, дитино.

— А що знаєте?

Стара підвелася, підійшла до вікна й подивилася в сад.

Під вишнею стояла стара драбина. На ній сушилися пучки м'яти й любистку.

— Знаю, що серед ночі в лісі легко почути те, чого немає.

Марічка здивувалася.

— То ви думаєте, мені здалося?

— Я не казала такого.

— А що тоді?

Бабуся обернулася.

— Думаю, що не треба ходити туди, де можна заблукати, впасти чи злякатися до нестями. А решту нехай Господь знає.

Вона підійшла й погладила онуку по голові.

— Ти головне не тримай у собі страху. Бо страх, коли його довго носити, більшим стає.

Марічка пригорнулася до бабусі.

Їй дуже хотілося заплакати.

Але вона стрималася.

— Бабусю, а та Ганна справді зникла?

Стара завмерла.

— Яка Ганна?

— Що біля криниці чекала нареченого.

Баба Катерина повільно відпустила онуку.

— Хто тобі розповів?

— Ви ж самі колись казали.

Стара помовчала.

— Не все, що люди пам'ятають, було саме так, як вони розповідають.

— А як було?

Бабуся подивилася у вікно.

— Хто тепер знає...

Марічка відчула, що більше нічого не почує.

І саме це було найгірше.

Бо коли дорослі чогось не знали, вони зазвичай так і говорили.

А коли знали, але не хотіли розповідати, їхні обличчя ставали такими, як у бабусі зараз.

По обіді Марічка пішла до криниці набрати води.

Не до старої, покинутої, звичайно.

До сільської, що стояла біля роздоріжжя між кількома подвір'ями.

Вона несла два невеликі відра й намагалася не дивитися на людей, які траплялися дорогою.

Їй здавалося, що всі вже знають про нічну пригоду.

Що кожен, хто привітається, одразу запитає про голос.

І найприкріше — вона не могла довести, що не вигадала його.

Адже Андрій не чув.

Галина не чула.

Петро теж.

Тільки вона.

Біля криниці стояла баба Орися.

Стара повільно витягувала відро, тримаючи мокру мотузку обома руками.

Марічка поспішила допомогти.

— Давайте я.

Орися глянула на неї.

— А, це ти, дитино.

Вона відступила.

Марічка витягла відро й перелила воду до старої металевої бідони.

— Дякую, — сказала Орися. — Руки вже не ті.

Дівчина мовчки кивнула.

Хотіла набрати воду собі й піти, але стара раптом запитала:

— То чого тебе в лісі кликали?

Марічка завмерла.

— Звідки ви знаєте?

Орися трохи всміхнулася.

— Вербичі маленькі. Тут навіть вітер чужі слова доносить.

Вона сіла на лавку біля криниці.

— Розкажи мені.

Марічка поставила порожнє відро на землю.

— Та нічого особливого.

— Якби нічого, ти б зараз не стояла біла, як полотно.

Дівчина опустила очі.

Орися не квапила її.

Сиділа, поклавши вузлуваті руки на коліна, й дивилася на молоде листя верби, яке ледь ворушилося над водою.

Марічка нарешті заговорила.

Розповіла про ворожіння.

Про Петра з наволочкою.

Про сову.

Про те, як раптом стало тихо.

І про голос.

— Він був зовсім близько, — прошепотіла вона. — Наче хтось стояв поруч. А потім далі, між соснами.

Орися уважно слухала.

— І ти не відповідала?

— Ні.

— Навіть удруге?

— Ні. Андрій мене за руку схопив.

Стара повільно кивнула.

— Добре зробив.

Марічка набралася сміливості.

— Бабо Орисю, а хто то міг бути?

Орися довго мовчала.

Потім сказала:

— Могла бути людина. Міг вітер принести голос від дороги. У лісі звук далеко ходить. А могли хлопці щось вигадати.

— Андрій каже, що ні.

— А ти йому віриш?

Марічка відчула, як запалали щоки.

— Вірю.

— То й добре.

Орися нахилилася ближче.

— Тільки запам'ятай, дитино. Біля старої криниці після заходу сонця на поклик не відповідай.

Марічка завмерла.

— Чому?

— Бо не знаєш, хто кличе.

— А якщо людина?

— Людина може підійти й показатися.

— А якщо допомога потрібна?

— Тоді дорослих покличеш. Сама в темряву не підеш.

Марічка відчула, як серце забилося швидше.

— А ви колись чули такий голос?

Орися відвела очі.

— Чула різні.

— І що?

Стара провела долонею по краю лавки, стираючи невидимий пил.

— Найгірше, Марічко, коли тебе кличуть так, як колись кликала людина, якої вже немає.

Дівчина згадала бабусині слова.

І холодок повільно пробіг їй між лопатками.

— А звідки ви знаєте, що то не була справжня людина?

Орися підвелася.

— Не знаю.

Вона взяла свій бідон.

— І ти не знаєш. Тому не вигадуй собі ні доброго, ні поганого. А вночі до лісу не ходи.

Марічка хотіла запитати ще щось.

Але стара вже рушила дорогою.

Пройшовши кілька кроків, зупинилася.

— І ще одне, дитино.

— Що?

Орися озирнулася.

— Якщо почуєш те саме вдруге, запам'ятай не тільки голос. Подивися, звідки він лунає.

Марічка не відповіла.

Стара пішла, залишивши її біля криниці.

Дівчина довго стояла з порожнім відром у руках.

І вперше їй спало на думку, що баба Орися боїться не самої історії.

Вона боїться того, що Марічка може дізнатися.

Андрій тим часом шукав Петра.

Знайшов його біля ставка, де той сидів на перевернутому човні й намагався полагодити стару вудку.

— Ти всім розпатякав? — запитав Андрій замість привітання.

Петро підняв голову.

— Що?

— Про вчорашнє.

— Та кому я розпатякав?

— Усе село знає!

— Ну, то я тут до чого?

Андрій зупинився перед ним.

— Петре, ти хоч раз можеш нормально відповісти?

Той відклав вудку.

— Я тітці Парасці нічого не казав.
— А кому казав?
Петро помовчав.
— Ну... Миколі.
— Якому Миколі?
— Що біля млина живе.
— І все?
— Ще Василеві.
Андрій заплющив очі.
— А ще?
— Та більше нікому!
Він трохи подумав.
— Хіба що Грицькові.
Андрій важко зітхнув.
— Ти хоч розумієш, що зробив?
Петро насупився.
— А що я зробив? Я ж не казав, що Марічка бреше.
— А люди тепер що говорять?
— Люди завжди щось говорять.
Андрій хотів відповісти, але раптом зрозумів, що Петро справді не бачить у цьому нічого страшного.
Для нього нічна пригода була веселою історією.
Смішною пригодою, яку можна розповідати друзям біля ставка.
А для Марічки...
Андрій згадав її обличчя під старою березою.
Те, як вона стиснула його руку.
Як пошепки запитала:
«Ти чув?»
Він присів на край човна.
— Слухай, Петре, а ти справді нічого не чув тоді?
Друг перестав возитися з волосінню.
— Коли?
— Коли Марічка сказала, що її хтось кликав.
Петро похитав головою.
— Ні.
— А ти далеко стояв?

— Кроків за десять.

Андрій задумався.

— Дивно.

— Що дивно?

— Ми всі були поруч. А почула тільки вона.

Петро почухав потилицю.

— Може, їй здалося.

— Може.

— А може, якась баба по лісі ходила.

— Уночі?

— А що? Баба Орися завжди трави збирає.

Андрій глянув на нього.

— У темряві?

— Та хто її знає. Вона ж дивна.

Петро нахилився ближче.

— Слухай, а ти не думаєш, що то справді щось було?

Андрій усміхнувся.

— А ти вже боїшся?

— Я не боюся.

— То чого питаєш?

Петро насупився.

— Бо якщо там хтось є, можна піти й перевірити.

Андрій відразу похитав головою.

— Нікуди ми не підемо.

— Та вдень!

— І вдень не підемо.

Петро здивувався.

— Чого?

Андрій подивився на ставок.

Над водою кружляли бабки. Біля берега стояла стара верба, а в очереті щось тихо ворушилося.

Він подумав про Марічку.

Про її страх.

Про те, як вона попросила нікому не розповідати.

— Бо вже досить наробили дурниць, — відповів він.

Після обіду Андрій вирішив зайти до Марічки.

Спочатку просто хотів дізнатися, чи не сердиться вона через сільські балачки.

Потім подумав, що варто розповісти їй про Петра.

А ще хотілося побачити її.

Хоч на хвилинку.

Він ішов знайомою дорогою повз садки, де на вишнях уже почали зав'язуватися маленькі зелені плоди.

Сонце стояло високо. Над городами гули бджоли, пахло молодою кропивою, щойно скошеною травою та нагрітими дошками парканів.

Марічку він зустрів біля містка через невеликий струмок.

Вона йшла з боку бабусиної хати, несучи порожній кошик.

— Привіт, — сказав Андрій.

Марічка зупинилася.

— Привіт.

Він відразу помітив, що вона невесела.

Очі трохи припухли, а на обличчі не було звичної усмішки.

— Ти чого така?

— Яка?

— Сумна.

Марічка знизала плечима.

— Нормальна.

Андрій ступив ближче.

— Чув, люди про нас балакають.

— Про нас?

— Ну... про ліс.

Вона гірко всміхнулася.

— Уже всі знають.

— Петро розповів кільком хлопцям.

— А ті — всьому селу.

— Ага.

Марічка відвернулася.

Андрій не знав, що сказати.

Йому хотілося заспокоїти її.

Переконати, що ніякого привида не було.

Що люди поговорять і забудуть.

Що боятися нічого.

І він почав саме з цього.

— Марічко, та не бери ти до голови. Мало що кому почулося.

Вона повільно повернулася.

— Що значить «почулося»?

— Ну... у лісі всякі звуки бувають.

— Я знаю.

— Може, вітер. А може, хтось пожартував.

Марічка насупилася.

— Хто?

— Та хто завгодно.

— Ти?

— Ні!

— Петро?

— Він каже, що ні.

— То хто?

Андрій знизав плечима.

— Не знаю.

Марічка поставила кошик на землю.

— От бачиш. Не знаєш. А говориш так, ніби я вигадала.

— Я не казав, що ти вигадала.

— А що казав?

— Що могло почутися!

Вона різко відвернулася.

Андрій відчув, що розмова починає псуватися.

Але не міг зрозуміти, чому.

Адже він намагався допомогти.

— Марічко, ну подумай сама. Якщо то була якась нечиста сила, чого вона кликала тільки тебе?

Дівчина обернулася.

— А я звідки знаю?!

— Отож.

— Що «отож»?

— Значить, нічого там не було.

Марічка довго дивилася на нього.

Потім тихо запитала:

— Ти справді так думаєш?

— Так.

— Що я нічого не чула?

Андрій зам'явся.

— Я думаю, що ти злякалася. А коли людина боїться, їй і не таке може здатися.

Марічка зблідла.

Він одразу це помітив.

Але вже не міг забрати сказаного назад.

— Значить, я дурна? — запитала вона.

— Та ні!

— Значить, сама собі голоси вигадую?

— Марічко, перестань.

— Що перестати?

— Ну... накручувати себе.

Вона підняла кошик.

— Знаєш що, Андрію? Іди собі додому.

Він здивувався.

— Чого?

— Бо я не хочу більше про це говорити.

— Та я ж тебе заспокоїти хочу!

Марічка раптом підвищила голос:

— А я тебе просила?!

Андрій відступив на пів кроку.

Ніколи раніше вона так із ним не розмовляла.

Навіть коли вони сварилися через дрібниці, у її голосі залишалася якась веселість.

А тепер її не було.

— Ти ж сама боїшся, — сказав він уже тихіше.

Марічка затремтіла.

— Так. Боюся.

Вона зробила паузу.

— І що?

Андрій мовчав.

— Я боюся, Андрію. Розумієш? Мені страшно. Я вночі прокидаюся й думаю про той голос. Я боюся дивитися у вікно, коли там темно. А ти приходиш і розповідаєш, що мені все здалося.

Її очі заблищали.

Андрій відчув, як усередині щось неприємно стиснулося.

— Я не хотів...

— А мені байдуже, чого ти хотів!

Вона витерла щоку рукавом.

— Я думала, ти хоча б вислухаєш.

— Я слухаю!

— Ні. Ти тільки чекаєш, коли можна буде сказати, що я помиляюся.

Андрій стояв мовчки.

Тепер він уже не знав, як виправити ситуацію.

Марічка підняла голову.

— Знаєш, що найгірше?

Він похитав головою.

— Ти там був. Ти бачив, як я злякалася. Ти сам мене за руку тримав.

Вона ковтнула сльози.

— А тепер говориш так, як усі.

— Як усі?

— Наче я якась дурненька дівчина, що повірила бабусиним казкам.

Андрій опустив очі.

Він хотів сказати, що це неправда.

Що він ніколи не вважав її дурною.

Що саме тому й намагався знайти звичайне пояснення.

Але Марічка вже продовжувала:

— Мені не треба, щоб ти вірив у русалок.

Вона витерла обидві щоки.

— Мені треба, щоб ти повірив мені.

Ці слова вдарили сильніше, ніж будь-яка образа.

Андрій підняв голову.

Марічка стояла перед ним, маленька, розгублена, із кошиком у руках.

І плакала.

Не через привида.

Не через легенду.

Через нього.

— Марічко...

Він простягнув руку.

Вона відступила.

— Не треба.

— Я не хотів тебе образити.

— Знаю.

— То чого ти...

Вона глянула на нього.

І Андрій замовк.

Бо вперше зрозумів, наскільки безглуздо прозвучало його запитання.

Марічка кілька секунд дивилася на нього.

Потім сказала:

— Ти весь час так говориш. «Не хотів». А виходить однаково.

Вона обійшла його й рушила до села.

Андрій залишився біля містка.

Чув, як вона йде дорогою.

Як кошик торкається її спідниці.

Як один раз вона зупинилася, мабуть, щоб витерти сльози.

Він міг наздогнати її.

Міг узяти за руку.

Міг попросити пробачення.

Але щось тримало його на місці.

Не гордість навіть.

Розгубленість.

Бо він справді не розумів, як людина може так сильно образитися на слова, сказані з добрим наміром.

І водночас десь у глибині душі вже знав відповідь.

Він просто не захотів її почути.

Додому Андрій повернувся сердитий.

Не на Марічку.

На себе.

Хоча спочатку переконував себе в протилежному.

Подумаєш, сказав, що їй почулося.

Хіба це образа?

Хіба краще було б налякати її ще більше?

Сказати, що в лісі справді ходить мертва Ганна?

Що русалки кличуть людей по імені?

Що баба Орися має рацію?

Нісенітниця.

Він пройшов через подвір'я, кинув кошика з інструментами біля сараю й сів на старий дерев'яний ящик.

Батько саме ремонтував косарку.

— Допоможеш? — запитав він.

— Зараз.

Батько підняв голову.

— Твоє «зараз» уже другий раз за день чую.

Андрій підвівся.

Узяв ключ.

Підійшов до косарки.

Але руки працювали самі, а думки залишалися біля містка.

Марічка плакала.

Від цього спогаду було так неприємно, що хотілося щось ударити.

Він надто сильно смикнув ключем.

Той зіскочив із гайки й боляче вдарив по пальцях.

— Чорт!

Батько озирнувся.

— Тихіше. Чого ти сьогодні такий?

— Нормальний.

— Ага. Бачу.

Він забрав ключ.

— Іди краще руки помий.

— Я можу допомагати.

— Можеш. Тільки сьогодні з тебе помічник, як із нашого кота сторожовий пес.

Андрій сердито кинув ганчірку.

— Усі ви тільки й знаєте, що мене повчаєте!

Він рушив до хати.

Батько провів його поглядом.

Потім похитав головою.

— Ех, молодість...

І знову взявся до косарки.

Після вечері Андрій вийшов у сад.

Сонце вже сховалося за лісом, але небо ще світилося блідо-рожевою смугою.

У повітрі пахло мокрою землею, зеленим листям і димом від сусідської печі.

Він сів під старою грушею.

Там було тихо.

Тільки хрущі гули в кронах, та зрідка за тином озивався сусідський пес.

Андрій дістав із кишені невелику гайку.

Крутив її між пальцями, дивився, як вечірнє світло блищить на потертому металі.

Колись батько навчив його простого правила: якщо механізм не працює, не треба бити по ньому молотком.

Спочатку розберися, чому.

Андрій усміхнувся.

З людьми все виходило навпаки.

Спочатку щось скажеш.

Потім образиш.

А вже після цього починаєш думати, чому.

Він згадав Маріччині слова:

«Мені треба, щоб ти повірив мені».

І раптом зрозумів одну річ.

Вона ж не вимагала від нього вірити в привидів.

Не просила погоджуватися з бабою Орисею.

Не змушувала боятися старої криниці.

Вона хотіла лише, щоб він визнав: те, що вона пережила, було справжнім.

Навіть якщо причина залишалася незрозумілою.

А він замість цього почав сперечатися.

Як завжди.

Андрій опустив голову.

— От бовдур, — тихо сказав він.

Цього разу навіть не усміхнувся.

Тим часом Марічка сиділа в бабусиній кімнаті.

Перед нею лежала розгорнута книжка.

Вона вже втретє перечитувала один і той самий абзац, але не могла зрозуміти жодного слова.

Очі знову наповнювалися слізьми.

Дівчина сердито витирала їх долонею.

Їй було соромно за власну слабкість.

Вона ніколи не вважала себе плаксою. Могла посваритися з хлопцями, відстояти свою думку перед учителем, не злякалася навіть тоді, коли торік на шкільному подвір'ї зчепилися два великі собаки.

А тепер плакала через Андрія.

Через того самого Андрія, якого знала змалечку.

Який колись підкинув їй жабу в портфель.

Який не міг правильно прочитати вірш на шкільному святі, бо весь час сміявся.

Який учора тримав її за руку дорогою з лісу.

Марічка заплющила очі.

Вона пам'ятала його пальці.

Теплі.

Трохи шорсткі від роботи.

Те, як він мовчки став поруч, коли їй стало страшно.

Тоді вона подумала, що Андрій ніколи не дозволить нікому її скривдити.

А сьогодні він сам зробив боляче.

Можливо, не хотів.

Але хіба від цього легше?

У кімнату зайшла баба Катерина.

Поставила на стіл чашку теплого молока.

— На, випий.

Марічка швидко витерла очі.

— Не хочу.

Стара сіла поруч.

— Що сталося?

— Нічого.

Бабуся всміхнулася.

— Ох уже мені те ваше «нічого». У молодості воно завжди найбільше болить.

Марічка опустила голову.

— Ми з Андрієм посварилися.

Стара не здивувалася.

— Через що?

— Через ліс.

— А точніше?

Марічка трохи помовчала.

Потім розповіла.

Не все.

Лише те, що Андрій не повірив їй.

Що сказав, ніби вона налякалася й сама собі все вигадала.

Баба Катерина вислухала.

Потім запитала:

— А він справді сказав, що ти брешеш?

Марічка задумалася.

— Ні.

— А що сказав?

— Що мені могло почутися.

Стара кивнула.

— Це не зовсім одне й те саме.

Марічка обурено підняла голову.

— Бабусю, ви теж за нього?!

— Я ні за кого.

Баба Катерина взяла чашку й поставила ближче до онуки.

— Просто хочу зрозуміти.

Марічка зітхнула.

— Він навіть не спробував мене вислухати.

Стара уважно подивилася на неї.

— А ти його вислухала?

Дівчина замовкла.

За вікном тихо зашелестіло листя.

Бабуся підвелася.

— Знаєш, дитино, люди не завжди однаково бачать те саме. Один у темному лісі вовка побачить, другий — пеньок. А третій взагалі нічого не помітить.

Вона поправила фіранку.

— Але боятися від цього ніхто не перестає.

Марічка дивилася на свої руки.

— Я просто хотіла, щоб він був на моєму боці.

Бабуся повернулася.

— А ти йому про це сказала?

Марічка не відповіла.

Бо тепер уже не знала.

Коли зовсім стемніло, Андрій вийшов із дому.

Матері сказав, що піде до Петра.

Це була неправда.

Петро жив зовсім в іншому кінці села.

Андрій рушив дорогою до Маріччиної хати.

Він не знав, що саме скаже.

За вечір придумав десяток різних пояснень.

Усі здавалися дурними.

Одне було надто довге.

Друге звучало так, ніби він виправдовується.

Третє взагалі починалося зі слів: «Ти мене неправильно зрозуміла».

Андрій одразу відкинув його.

Тепер він уже здогадувався, що саме після таких слів усе знову зіпсується.

Село поволі засинало.

У деяких вікнах ще горіло світло. Біля криниці хтось брязкав відрами. За тинами гавкали собаки, а з далекого лугу тягнуло прохолодою.

Над лісом підіймався місяць.

Великий.

Жовтий.

Такий, що старі сосни на обрії здавалися чорними вирізаними силуетами.

Андрій ішов повільно.

Коли минув місток, зупинився.

Саме тут удень Марічка плакала.

Він подивився на старі дошки, на траву обабіч дороги, на темну воду, що тихо текла під мостом.

І раптом відчув, як сильно йому хочеться побачити її усмішку.

Не просто помиритися.

Не довести, що він мав рацію.

А зробити так, щоб вона знову дивилася на нього, як того вечора біля перелазу.

Коли вперше сама поклала свою руку в його.

Андрій рушив далі.

Біля Маріччиної хати було тихо.

Над хвірткою шелестіли березові гілки, залишені після свята.

У саду біліли останні квіти на пізній яблуні.

Під вікнами густо росла м'ята.

Андрій зупинився біля тину.

У хаті горіло світло.

За фіранкою час від часу з'являлася тінь.

Мабуть, бабуся ще поралася біля столу.

Вікно Маріччиної кімнати виходило в сад.

Там було темніше.

Хлопець підійшов до хвіртки й простягнув руку до клямки.

Завмер.

Що він скаже?

«Привіт, Марічко, я прийшов»?

А вона запитає: «Навіщо?»

І що тоді?

Сказати, що весь вечір думав про неї?

Що йому погано від того, що вона плакала?

Що він боїться втратити її ще до того, як вони встигли стати кимось більшим, ніж однокласники?

Андрій відсмикнув руку.

Ні.

Такі слова він не вимовить.

Не зможе.

Він відійшов на кілька кроків.

Потім повернувся.

Знову підійшов до хвіртки.

Уже хотів постукати, коли почув із хати Маріччин сміх.

Тихий, короткий.

Мабуть, бабуся щось сказала.

Андрій завмер.

Йому раптом стало добре від самого цього звуку.

Значить, вона вже не плаче.

Значить, може сміятися.

Навіть без нього.

І від останньої думки чомусь стало прикро.

Він постояв ще трохи.

Потім опустив руку.

— Завтра, — тихо сказав сам собі.

І пішов геть.

Але додому не повернувся.

За селом починався сосновий ліс.

Удень там було світло, пахло смолою, молодою травою й грибною землею.

А ввечері між деревами швидко темнішало.

Андрій знав цей ліс із дитинства.

Знав, де ростуть найкращі чорниці.

Де в старих пнях гніздяться мурахи.

Де після дощу з'являються маслюки.

І де, на невеликій галявині за піщаним пагорбом, навесні цвітуть конвалії.

Мати завжди казала, що конвалії — квіти ніжні, але отруйні, тому не можна залишати їх там, де до них доберуться маленькі діти.

Андрій пам'ятав це.

І ще пам'ятав, як Марічка колись сказала, що найгарніші квіти не ті, що ростуть біля хат.

А ті, які треба знайти.

Він зупинився на узліссі.

Подивився на темні сосни.

Згадав стару криницю.

Жіночий голос.

Бабу Орисю.

І раптом відчув, що йому зовсім не хочеться заходити в нічний ліс.

Було б нерозумно стверджувати, що він боявся привидів.

Ні.

Привидів не існує.

Він це знав.

Принаймні дуже хотів знати.

Але нічний ліс мав одну неприємну особливість.

Удень ти бачив дерева, кущі, стежки й сухе листя.

А вночі все це перетворювалося на темні постаті, чиїсь плечі, зігнуті спини й мовчазні обличчя.

Навіть знайома сосна могла здатися людиною, що стоїть і чекає.

Андрій усміхнувся сам до себе.

— Ну й дурниці.

Він ступив на стежку.

У лісі пахло вологою землею.

Після недавніх дощів мох на старих пнях став м'яким, а під ногами ще подекуди хлюпала вода.

Місячне світло проникало крізь крони вузькими смугами.

Десь високо стукнув дятел.

Андрій здивувався.

Уночі?

Прислухався.

Звук повторився.

Потім стих.

Хлопець пішов далі.

На галявині ще цвіли конвалії.

Білі дзвіночки ховалися між широкими зеленими листками.

У сутінках вони здавалися маленькими краплями молока, розсипаними по темній траві.

Андрій присів.

Обережно зірвав кілька стебел.

Потім ще два.

Понюхав.

Запах був ніжний, прохолодний, зовсім не схожий на м'яту.

М'ята пахла сильно, впевнено, наче не боялася нагадувати про себе.

А конвалії...

Їх треба було піднести близько до обличчя.

Вдихнути обережно.

І тільки тоді відчути.

Андрій зібрав невеликий букет.

Не надто пишний.

Усього сім білих стеблин і кілька зелених листків.

Перев'язав їх тонкою травинкою.

Подивився.

Вийшло трохи криво.

Він поправив листя.

Тепер краще.

І вже збирався йти, коли раптом почув за спиною тріск гілки.

Андрій завмер.

Повільно обернувся.

Між соснами стояла темрява.

Він прислухався.

Нічого.

Тільки десь далеко шумів вітер.

Хлопець підвівся.

— Хто там?

Відповіді не було.

Він зробив крок до стежки.

І знову почув.

Тихий шелест.

Наче хтось обережно пройшов по сухій хвої.

Андрій відчув, як шкіра на потилиці вкрилася дрібними мурашками.

Йому дуже захотілося побігти.

Але він залишився стояти.

Не тому, що був особливо хоробрим.

Просто не хотів потім згадувати, як утік від звичайного зайця.

Він постояв іще кілька секунд.

Нічого не сталося.

І тоді Андрій, міцніше стиснувши букет, рушив назад.

Цього разу значно швидше.

Біля старої криниці він не зупинявся.

Хоча дорога проходила зовсім поруч.

Верба стояла темною, нерухомою.

Під нею білів туман.

Андрій прискорив крок.

І саме тоді почув голос.

Не жіночий.

Не той, про який розповідала Марічка.

Звичайний чоловічий кашель.

Десь позаду.

Він різко обернувся.

На дорозі нікого не було.

Тільки біля криниці щось темніло серед трави.

Може, кущ.

Може, старий пень.

А може, людина.

Андрій стояв, вдивляючись у темряву.

Потім звідкись долинув запах диму.

І все стало зрозуміло.

Напевно, хтось із чоловіків ходив у ліс по дрова або повертався з риболовлі.

Він навіть полегшено всміхнувся.

— От і вся нечиста сила.

Але до самої околиці села більше не озирнувся.

Біля Маріччиної хати світло вже погасло.

Тільки у вікні бабусиної кімнати тьмяно світилася маленька лампа.

Андрій підійшов до хвіртки.

Село спало.

За городами сюрчали коники.

Десь неподалік важко зітхнула корова.

Над тином стояв густий запах м'яти.

Андрій поклав букет на верхню перекладину.

Потім подумав, що вітер може його здути.

Взяв квіти й обережно просунув стебла між двома дерев'яними планками біля клямки.

Тепер трималися міцно.

Він відступив на крок.

Подивився.

Білі дзвіночки тихо погойдувалися в місячному світлі.

Андрій зітхнув.

Хотілося залишити записку.

Але паперу не було.

Та й що написати?

«Пробач»?

«Не сердься»?

«Я більше не буду»?

Усе здавалося надто коротким.

І водночас зайвим.

Він знову підійшов до хвіртки.

Торкнувся одного білого дзвіночка.

— Пробач, Марічко, — тихо сказав.

Цього разу ніхто не чув.

Ніхто не міг перебити його дурним жартом.

Ніхто не дивився, як він червоніє.

Андрій стояв у темряві й нарешті говорив те, що мав сказати вдень.

— Я ж не хотів, щоб ти плакала.

Він опустив голову.

— Я просто не знав, що сказати.

За тином ледь чутно шелестіло листя.

Андрій постояв іще трохи.

Потім повернувся й рушив додому.

Марічка не спала.

Вона лежала під легкою ковдрою й дивилася на місячну смугу на підлозі.

За вікном пахло м'ятою.

У саду іноді тихо падали недостиглі плоди.

Десь далеко озивався собака.

Вона думала про Андрія.

Про їхню сварку.

Про те, як він стояв біля містка, розгублений, незграбний, зовсім не схожий на того веселого хлопця, який завжди знаходив відповідь на будь-яке запитання.

Марічка вже не сердилася так сильно.

Тепер їй було сумно.

Вона згадала, як він сказав:

«Я не хотів тебе образити».

Може, й справді не хотів.

Може, він просто не вміє говорити про те, чого не розуміє.

А може, боїться не менше за неї.

Тільки ніколи в цьому не зізнається.

Марічка перевернулася на бік.

Потім підвелася й підійшла до вікна.

Хотіла зачинити кватирку, бо ніч стала прохолодною.

Але раптом помітила щось біле біля хвіртки.

Придивилася.

Місячне світло падало на старий тин.

Біля клямки виднілася маленька світла пляма.

Марічка нахилилася ближче до шибки.

Квіти?

Вона кілька секунд дивилася.

Потім відчула, як серце забилося швидше.

Не могла розгледіти, які саме.

Але раптом здогадалася.

Конвалії.

Їхні білі дзвіночки було добре видно навіть у темряві.

Марічка притиснула долоню до шибки.

Ніхто в селі не приносив їй квітів уночі.

Ніхто, крім одного хлопця, який міг придумати таку дурницю замість того, щоб просто постукати.

Вона тихенько всміхнулася.

Потім раптом знову відчула, як на очі навертаються сльози.

Тільки тепер зовсім інші.

Марічка відчинила вікно.

Сад дихнув їй назустріч прохолодою.

Знизу піднявся густий запах м'яти.

А десь за селом, за темними садками й луками, мовчав старий сосновий ліс.

Вона довго дивилася на хвіртку.

Потім тихо сказала:

— Дурний ти, Андрію...

І усміхнулася крізь сльози.

Бо вперше зрозуміла, що іноді людина може не сказати найважливішого словами.

Але все одно знайти спосіб, щоб її почули.

Андрій тим часом ішов додому.

Тепер йому стало трохи легше.

Не тому, що Марічка пробачила.

Він цього ще не знав.

І не тому, що був упевнений: завтра вони знову розмовлятимуть, як раніше.

Такої впевненості теж не було.

Просто він зробив хоч щось.

Не сперечався.

Не доводив, що має рацію.

Не сміявся з чужого страху.

А залишив на хвіртці маленький букет конвалій.

І чомусь відчував, що саме це сьогодні було правильним.

Біля власної хати Андрій зупинився.

Поглянув на руки.

На пальцях залишився слабкий запах лісових квітів.

Він усміхнувся.

Потім зайшов у двір.

А за кілька хвилин село знову поринуло в тишу.

Лише місяць повільно підіймався над соснами.

І десь там, за старою криницею, серед дерев залишалася нерозгаданою історія жінки, яка колись чекала свого коханого.

Історія, про яку старі люди говорили пошепки.

Про яку молоді сміялися.

Але яку, здавалося, сам ліс ніяк не хотів забувати.

Розділ 6. Перший танець

Уранці Андрій прокинувся від того, що хтось настирливо стукав у вікно.

Спочатку подумав, що то гілка старої груші, яка росла біля самої хати. Вона й справді любила шкребти по шибці, коли здіймався вітер. Але надворі було тихо, і стукіт повторився вже голосніше.

— Ковалю! Ти там живий?!

Андрій розплющив очі.

За вікном стояв Петро.

Він тримав у руках велосипедну камеру й усміхався так широко, ніби щойно виграв у лотерею.

— Чого тобі? — сонно запитав Андрій.

— Вставай! Діло є!

— Яке діло?

— Важливе!

— То кажи.

Петро озирнувся, наче боявся, що їх підслухають.

— Сьогодні танці!

Андрій перевернувся на другий бік.

— Іди звідси.

— Ти що, не чув? У школі вечір буде! Останній перед канікулами!

— Чув.

— То чого спиш?

— Бо ранок.

— Уже восьма!

— От і йди до школи. Вчися.

Петро постукав у шибку ще раз.

— А Марічка прийде!

Андрій відразу сів.

Петро задоволено зареготав.

— О! А казав, спати хочеш!

— Петре, я зараз вийду...

— Та виходь! Я почекаю!

Хлопець зник із-під вікна.

Андрій ще трохи посидів на ліжку, прислухаючись до ранкових звуків.

У кухні гриміли горщики. Надворі мати кликала курей, а десь за садками гудів трактор, що вирушав у поле.

Він згадав учорашній вечір.

Нічний ліс.

Конвалії.

Маріччину хвіртку.

І власні слова, які нарешті вдалося вимовити, коли ніхто не чув.

Чи знайшла вона квіти?

Може, вітер зірвав їх із тину.

А може, баба Катерина вранці побачила букет і поставила у воду, навіть не запитавши, звідки він узявся.

Андрій зітхнув.

Було б простіше, якби він учора таки постукав.

Але тепер уже нічого не зміниш.

Він підвівся й пішов умиватися.

Про шкільний вечір у Вербичах знали всі.

Останні дні навчального року завжди були особливими. Учителі ще намагалися говорити про дисципліну, контрольні й невивчені правила, але думки школярів давно перебували далеко за стінами класів.

Хлопці рахували дні до канікул.

Дівчата обговорювали сукні.

А старшокласники, для яких школа незабаром залишиться лише спогадом, ходили коридорами з таким поважним виглядом, наче вже стали дорослими.

Вечір мали проводити у великій шкільній залі.

Зазвичай там стояли гімнастичні лави, висіли канати й пахло старими матами. Але сьогодні парти винесли до коридору, підлогу вимили до блиску, а стіни прикрасили паперовими квітами, різнокольоровими стрічками та березовими гілками, які залишилися після Зелених свят.

Посеред зали поставили стіл із магнітофоном.

Старим, важким, із двома великими круглими ручками й клавішами, що натискалися з таким клацанням, наче хтось зводив рушницю.

Магнітофон належав старшому братові десятикласника Миколи.

Він погодився принести його тільки за умови, що ніхто не чіпатиме кнопок брудними руками й не перемотуватиме касети олівцем.

Петро, почувши останню умову, щиро здивувався:

— А як тоді перемотувати?

— Кнопкою, — пояснив Микола.

— Так плівку ж довго мотатиме!

— То й почекаєш.

— Нема в людей господарського розуму, — зітхнув Петро.

Андрій стояв поруч і мовчки розглядав магнітофон.

Його більше цікавило, як усередині працює стрічкопротяжний механізм.

Але Петро вже тягнув друга до дверей.

— Ходімо, треба вдягатися!

— Куди поспішати? Вечір аж о шостій.

— От бачиш! Уже скоро!

Удома Андрій довго вибирав сорочку.

Спочатку дістав білу.

Потім подумав, що в ній був позавчора, коли посварився з Марічкою.

Поклав назад.

Витягнув блакитну.

Приклав до себе перед дзеркалом.

Сорочка була гарна, тільки комір трохи стирчав.

Він спробував пригладити його долонею.

Не допомогло.

Знайшов праску.

Поставив на стіл.

І саме тоді до кімнати зайшла мати.

— А це що в нас таке?

Андрій здригнувся.

— Прасувати буду.

Мати подивилася на нього.

Потім на сорочку.

Потім знову на сина.

— Сам?

— А що?

— Та нічого. Просто хочу побачити.

Вона сперлася плечем об одвірок.

Андрій насупився.

— Мамо, ну чого ви?

— Нічого, сину. Прасуй.

Він узявся до роботи.

За хвилину мати не витримала.

— Дай сюди, бо пропалиш.

— Я вмію!

— Бачу. Тільки рукав у тебе вже на спині опинився.

Вона забрала сорочку, розправила тканину й почала прасувати.

Андрій стояв поруч, переступаючи з ноги на ногу.

— На танці йдеш? — запитала мати.

— Ага.

— З ким?

— З Петром.

— Оце гарна пара.

Андрій закотив очі.

Мати засміялася.

— А Марічка буде?

Він відразу насторожився.

— Звідки я знаю?

— Та так питаю.

— Буде, мабуть.

— Гарна дівчина.

Андрій промовчав.

Мати поклала випрасувану сорочку на спинку стільця.

— І розумна.

— Мамо...

— Що?

— Ну досить.

Вона ласкаво всміхнулася.

— Добре. Мовчу.

Але вже виходячи з кімнати, додала:

— Тільки дивись, щоб ноги на танцях не переплуталися.

Андрій сердито глянув їй услід.

От уже жінки!

Нічого від них не приховаєш.

Марічка тим часом сиділа біля дзеркала в бабусиній кімнаті.

Перед нею на ліжку лежала світла сукня з дрібними блакитними квітами.

Її пошила мати ще минулої весни, але тоді сукня була трохи завелика. Тепер сиділа майже ідеально, тільки на талії треба було підтягнути поясок.

Галина стояла поруч і розглядала себе в маленькому люстерку.

— Як думаєш, мені стрічку зав'язати чи так залишити?

— Зав'яжи.

— А яку?

— Білу.

— А може, рожеву?

— То рожеву.

Галина зітхнула.

— Ти сьогодні зовсім не допомагаєш.

Марічка всміхнулася.

— А що ти хочеш почути?

— Правду.

— Тоді білу.

— А чого не рожеву?

Марічка не витримала й засміялася.

— Галю, ти мене з розуму зведеш!

Галина поклала люстерко.

— А ти чого така задумана?

— Яка?

— Наче десь далеко.

Марічка знизала плечима.

— Просто так.

Подруга підійшла ближче.

— Через Андрія?

Марічка опустила очі.

— Ми посварилися.

— Знаю.

— Звідки?

Галина пирхнула.

— У нас же село, Марічко. Тут навіть кури знають, хто з ким посварився.

Дівчата засміялися.

Потім Галина запитала вже тихіше:

— А він приходив?

Марічка завмерла.

— Коли?

— Учора ввечері.

Вона повільно повернула голову.

— Ти бачила?

— Ні. Петро казав, що Андрій кудись ходив. Не до нього.

Марічка подивилася на вікно.

На підвіконні в невеликій склянці стояли сім білих конвалій.

Вона знайшла їх уранці.

Спочатку не повірила власним очам.

Потім довго стояла біля хвіртки, тримаючи букет у руках.

Білі дзвіночки були свіжими, хоча стебла трохи прим'ялися між дерев'яними планками.

Марічка знала, хто їх приніс.

І навіть уявляла, як він стояв біля хвіртки, не наважуючись постукати.

Від цієї думки їй було і смішно, і тепло.

— То приходив? — перепитала Галина.

Марічка мовчки кивнула на квіти.

Подруга підійшла до вікна.

Понюхала букет.

І широко розплющила очі.

— Ой, Марічко!

— Що?

— Та він же закохався!

Марічка відчула, як запалали щоки.

— Не вигадуй.

— Ага! Просто так уночі по конвалії ходив!

— Може, вдень зірвав.

— І що? Цілий день у кишені носив?

Марічка засміялася.

— Галю, відчепися!

Галина взяла одну квітку за стебельце.

— Гарні.

Потім повернулася до подруги.

— Ти його пробачила?

Марічка подивилася на букет.

— Мабуть.

— То скажи йому.

— А він хіба питав?

Галина зітхнула.

— Ох, які ж ви обоє вперті!

До шостої години біля школи зібралася майже вся старша молодь.

Хлопці стояли невеликими гуртами, поправляли комірці й удавали, що прийшли виключно послухати музику.

Дівчата збиралися біля входу, розглядали одна одну й тихенько перемовлялися.

У повітрі пахло бузком, пилом шкільного подвір'я та дешевими парфумами, які сьогодні не шкодували навіть ті, хто зазвичай користувався ними тільки на великі свята.

З відчинених вікон лунала музика.

Магнітофон уже працював.

Петро стояв біля ґанку в білій сорочці, темних штанях і черевиках, начищених так старанно, що в них можна було побачити власне обличчя.

Андрій зупинився перед ним.

— Ти чого так вирядився?

Петро гордо випростав груди.

— А що?

— На весілля зібрався?

— На танці.

— А чого черевики такі блискучі?

— Щоб дівчата бачили.

— Що саме?

— Який я гарний.

Андрій розсміявся.

— То треба було ще дзеркало на груди повісити.

— Смійся, смійся. А потім сам проситимеш, щоб я тебе танцювати навчив.

Андрій глянув на шкільні двері.

— Ти вмієш?

Петро на секунду замислився.

— Теоретично.

— Це як?

— Бачив, як інші танцюють.

— Зрозуміло.

— А що там уміти? Обійняв дівчину й ногами переступаєш.

— А якщо на ногу наступиш?

— То вона знатиме, що ти поруч.

Андрій похитав головою.

І вони зайшли до школи.

У великій залі було гамірно.

Сонце ще заглядало у високі вікна, але під стелею вже горіли кілька лампочок, прикрашених паперовими смужками.

У кутку біля магнітофона стояли старшокласники. Один із них тримав касету й сперечався з Миколою, яку пісню ставити наступною.

Під стінами юрмилися хлопці.

Дівчата сиділи на гімнастичних лавах або ходили парами, поправляючи спідниці.

Біля дверей стояла Ганна Степанівна.

Вона прийшла стежити за порядком, але, судячи з усмішки, сама була не проти трохи потанцювати.

— Ковалю, Петренку, — сказала вона, помітивши хлопців, — тільки без ваших витівок!

Петро приклав руку до грудей.

— Ганно Степанівно, та ми ж культурні люди!

Учителька зітхнула.

— От саме цього я й боюся.

Андрій ледь усміхнувся.

І тоді побачив Марічку.

Вона стояла біля вікна разом із Галиною.

У світлій сукні з блакитними квітами.

З волоссям, яке сьогодні не заплела в косу, а зібрала ззаду білою стрічкою, залишивши кілька хвилястих пасом біля скронь.

Андрій зупинився.

Він бачив Марічку щодня.

Знав її змалечку.

Пам'ятав із розбитими колінами, у старому пальті, у шкільній формі, із крейдою на носі після чергування.

А тепер дивився й не впізнавав.

Не тому, що вона змінилася.

Просто раптом побачив те, чого раніше не помічав.

Як гарно вона тримає голову.

Як усміхається, слухаючи Галину.

Як світло падає на її волосся.

І як у неї з'являється маленька ямочка на щоці, коли вона сміється.

— Ковалю! — штовхнув його Петро.

Андрій здригнувся.

— Що?

— Рота закрий.

— Чого?

— Бо муха залетить.

Андрій штурхнув друга ліктем.

Петро зареготав.

— Іди вже до неї!

— Чого?

— Та хоча б привітайся!

Андрій глянув на Марічку.

Вона саме повернула голову в його бік.

Їхні погляди зустрілися.

На мить дівчина перестала всміхатися.

Потім ледь помітно кивнула.

Андрій відповів таким самим кивком.

І залишився стояти біля стіни.

Петро безнадійно махнув рукою.

— От із тебе жених буде...

Перші танці були швидкими.

Музика гриміла так голосно, що старий магнітофон час від часу починав хрипіти.

Хлопці підстрибували посеред зали, змагаючись, хто вигадає смішніший рух. Дівчата танцювали невеликими компаніями й голосно сміялися, коли хтось із хлопців надто старанно крутився на одному місці.

Петро вже встиг запросити Галину.

Щоправда, запрошення вийшло своєрідним.

Він підійшов до дівчини, простягнув руку й сказав:

— Пішли.

Галина підняла брови.

— Куди?

— Танцювати.

— А попросити нормально не можеш?

Петро подумав.

Потім урочисто вклонився.

— Шановна Галино, чи не бажаєте ви потоптатися зі мною під музику?

Дівчина пирснула.

— Дурень!

— То йдеш?

— Іду.

Вони побігли на середину зали.

Андрій залишився біля вікна.

Йому було незручно навіть від самої думки, що доведеться танцювати.

У швидких танцях він почувався так, наче хтось несподівано зняв із нього черевики й наказав бігти по кропиві.

А повільні...

Про них краще було не думати.

Він ніколи не танцював із дівчиною по-справжньому.

На уроках фізкультури водили хороводи, на шкільних святах ставили танцювальні номери, але то було зовсім інше.

Там учителька рахувала:

«Раз, два, три! Повернулися!»

А тут треба було самому підійти.

Запросити.

І потім ще якось тримати дівчину.

Андрій зітхнув.

З двигуном було простіше.

У нього принаймні існувала схема.

Коли заграла перша повільна мелодія, зал помітно змінився.

Хлопці, які щойно стрибали й галасували, раптом стали серйозними.

Дехто почав поправляти сорочку.

Інші невпевнено озиралися, шукаючи, кого запросити.

Дівчата теж притихли.

Навіть Галина, яка весь вечір сміялася з Петрових витівок, тепер сиділа рівно, склавши руки на колінах.

Андрій відчув, як серце забилося швидше.

Ось зараз.

Треба підійти до Марічки.

Просто підійти.

Запитати.

Нічого складного.

Він уже відступив від стіни, коли до дівчини підійшов Сергій.

Той самий.

Із Липівки.

У світлій сорочці з розстебнутим верхнім ґудзиком, темних штанях і гарно зачесаним волоссям.

Він приїхав разом зі старшокласниками, з якими колись навчався у Вербичівській школі, і почувався тут зовсім вільно.

Сергій усміхнувся Марічці.

Щось сказав.

Простягнув руку.

Марічка на мить глянула в бік Андрія.

А потім прийняла запрошення.

І вони вийшли на середину зали.

Андрій завмер.

Сергій обережно поклав руку Марічці на талію.

Вона поклала долоню йому на плече.

І вони почали танцювати.

Спокійно.

Упевнено.

Без жодної ніяковості.

Сергій щось розповідав.

Марічка відповідала.

Час від часу усміхалася.

Андрій дивився й відчував, як усередині повільно розростається неприємне відчуття.

Воно було гаряче.

Колюче.

І зовсім не схоже на звичайну образу.

Йому хотілося підійти й сказати Сергієві, щоб той забирався до свого села.

Хотілося вимкнути магнітофон.

Хотілося взагалі піти звідси.

Але найбільше хотілося опинитися на місці Сергія.

Саме це й дратувало.

Петро підійшов непомітно.

— Чого стоїш?

— А що?

— Танцювати не хочеш?

— Ні.

Петро простежив за його поглядом.

— А-а-а...

Андрій сердито обернувся.

— Тільки спробуй щось сказати.

Петро підняв руки.

— Мовчу.

Він постояв трохи поруч.

Потім тихо запитав:

— Ти її запросив?

— Ні.

— А Сергій запросив.

— Бачу.

— Ну то чого сердишся?

Андрій не відповів.

Петро зітхнув.

— От дивний ти, Ковалю. Сам стоїш, наче тебе до стіни прибили, а коли хтось інший танцює — очима мало не спалюєш.

— Іди звідси.

— Піду. Але спочатку скажу.

Петро нахилився ближче.

— Вона ж не знає, що ти хочеш із нею танцювати, якщо ти сам мовчиш.

Андрій подивився на друга.

Той уперше за вечір не всміхався.

— Подумай, — додав Петро.

І відійшов.

Повільна мелодія закінчилася.

Сергій провів Марічку до лавки.

Вона подякувала йому.

Він сказав щось веселе, і дівчина знову засміялася.

Андрій відвернувся до вікна.

За шибкою темніло.

Над шкільним садом підіймався місяць.

На гілках ще подекуди біліли пізні квіти, але більшість уже обсипалася, залишивши маленькі зелені зав'язі.

Весна непомітно переходила в літо.

І від цього Андрієві чомусь ставало сумно.

Здавалося, зовсім недавно вони з Марічкою йшли цією дорогою після репетиції.

Вона підвернула ногу.

Він простягнув руку.

І все було таким простим.

А тепер...

Тепер він навіть не знав, чи вона хоче з ним розмовляти.

Він згадав конвалії.

Може, Марічка й не здогадалася, хто їх приніс.

Може, вирішила, що квіти залишив хтось інший.

Від цієї думки стало ще гірше.

Андрій глибоко зітхнув.

І саме тоді почув за спиною знайомий голос:

— Ковалю, ти що, на вулицю танцювати прийшов?

Він обернувся.

Перед ним стояла Галина.

— Чого?

— Бо весь вечір у вікно дивишся.

— Я просто...

— Просто, просто. У вас із Марічкою на двох одне слово.

Андрій насупився.

Галина засміялася.

— Іди вже до неї.

— А якщо не захоче?

Дівчина раптом перестала сміятися.

Подивилася на нього уважніше.

— То запитай.

І пішла.

Андрій залишився стояти.

Виявляється, всі навколо знали, що йому робити.

Окрім нього самого.

Наступний танець знову був швидким.

Петро стрибав посеред зали так старанно, що мало не зачепив ліктем паперову гірлянду.

Ганна Степанівна двічі робила йому зауваження.

Він слухняно кивав.

А потім продовжував.

Марічка танцювала з Галиною.

Андрій спостерігав за ними крадькома.

Одного разу Марічка глянула в його бік.

Він поспішно відвернувся.

За хвилину знову подивився.

Вона вже сміялася з подругою.

Андрій сердито потер потилицю.

От же ж біда.

Він умів годинами розбирати старий мотор, відмивати деталі в бензині, шукати поломку, доки не знаходив.

А підійти до дівчини й сказати три прості слова виявилося важче за будь-яку роботу.

Музика раптом урвалася.

У залі почулися невдоволені вигуки.

— Що там?!

— Касету зажувало!

— Тільки не рвіть!

Біля магнітофона зібралися хлопці.

Микола відкрив касетоприймач і витягнув касету. З неї звисала тонка коричнева стрічка.

— От зараза!

Петро миттю опинився поруч.

— Давай олівець!

— Не чіпай!

— Та я вмію!

— Минулого разу ти мені пів касети перекрутив!

Андрій підійшов ближче.

Подивився на магнітофон.

— Дай гляну.

Микола вагався.

— Тільки нічого не зламай.

— Я й не збираюся.

Андрій уважно оглянув стрічку, обережно вивільнив її з-під притискного ролика й перевірив, чи не перекрутилася.

Потім узяв олівець і повільно намотав вільну петлю назад на котушку.

— Тут плівку трохи пожувало, — сказав він. — Цей шматок може знову зачепитися.

— І що робити?

— Постав іншу касету. А цю потім перемотаємо й подивимося.

Микола полегшено зітхнув.

— Добре.

Петро урочисто підняв руку.

— Коваль урятував танці!

Із залу хтось засміявся.

Андрій махнув рукою.

— Та відчепися.

Він повернувся до стіни.

І побачив, що Марічка дивиться на нього.

Не сміється.

Просто дивиться.

А коли їхні погляди зустрілися, ледь усміхається.

Андрієві стало тепло.

Наче хтось відчинив вікно в задушливій кімнаті.

Нова касета почалася повільною мелодією.

Неголосною.

М'якою.

Такою, під яку навіть найгаласливіші хлопці на мить притихли.

Петро стояв поруч із Андрієм.

Послухав кілька секунд.

Потім глянув на друга.

— Ну?

Андрій удав, що не зрозумів.

— Що?

— Іди.

— Куди?

— До Марічки.

— Петре...

— Іди, кажу.

— Я сам знаю.

— То чого стоїш?

Андрій сердито глянув на нього.

— Ти можеш хоч хвилину не командувати?

Петро зітхнув.

Потім несподівано поклав обидві руки Андрієві на спину й добряче штовхнув уперед.

— То хоч рухайся!

Андрій мало не врізався в Галину.

Вона відскочила.

— Ой!

Петро зареготав.

— Вибачайте, дівчата! Механізм заїдав, довелося підштовхнути!

Галина так засміялася, що схопилася за живіт.

Марічка стояла поруч.

І дивилася на Андрія.

Він відчув, як у нього палають щоки.

Назад дороги вже не було.

— Марічко...

Вона підняла очі.

— Що?

Андрій ковтнув.

— Підеш танцювати?

На секунду йому здалося, що вона відмовить.

Може, через сварку.

Може, через те, що цілий вечір він стояв осторонь.

Може, просто тому, що має право не хотіти.

Але Марічка лише трохи нахилила голову.

І тихо відповіла:

— Піду.

Вони вийшли на середину зали.

Навколо вже кружляли пари.

Хтось танцював упевнено, хтось незграбно переступав із ноги на ногу. Деякі хлопці тримали дівчат так далеко від себе, що між ними могла б пройти ціла корова.

Андрій зупинився.

Марічка стала перед ним.

Вони подивилися одне на одного.

І обоє розгубилися.

— Ну? — тихо запитала дівчина.

— Що?

— Танцюватимемо?

— Ага.

Андрій обережно поклав руки їй на талію.

Ніколи раніше він цього не робив.

І виявилося, що навіть такий простий рух може вимагати всієї людської сміливості.

Марічка підняла руки й поклала йому на плечі.

Легенько.

Наче боялася, що він злякається.

Вони почали рухатися.

Раз.

Другий.

На третьому кроці Андрій наступив їй на черевичок.

— Ай!

Він миттю зупинився.

— Пробач!

Марічка засміялася.

— Нічого.

— Болить?

— Ні.

— Я не хотів.

— Знаю.

Вона трохи нахилилася ближче.

— Тільки ти не дивися весь час під ноги.

Андрій підняв голову.

— А куди?

Марічка на мить замислилася.

Потім усміхнулася.

— На мене.

Він подивився.

І відразу забув, у який бік треба переступати.

Маріччині очі були зовсім близько.

У них відбивалося світло лампочок під стелею.

Від її волосся пахло чимось свіжим, трохи солодким.

Андрій подумав, що, мабуть, любистком.

А може, м'ятою.

Він не знав.

І соромився запитати.

Марічка дивилася то на нього, то кудись повз його плече.

Вона теж хвилювалася.

Це було помітно по тому, як обережно тримала руки й час від часу ковтала, наче збиралася щось сказати.

Музика линула повільно.

Андрій уже майже перестав думати про ноги.

Вони якось самі знаходили потрібні кроки.

Він лише відчував тепло Маріччиних долонь на плечах.

І те, як злегка ворушилася тканина її сукні під його пальцями, коли вони поверталися.

Йому хотілося, щоб цей танець тривав довше.

Хоч годину.

Хоч до ранку.

Хоч поки всі інші не розійдуться додому.

— Андрію, — тихо сказала Марічка.

— Що?

Вона трохи усміхнулася.

— Ти сьогодні дуже мовчазний.

— А що казати?

— Не знаю.

Він опустив очі.

Потім знову подивився на неї.

— Ти гарна.

Марічка завмерла.

На мить перестала рухатися.

Андрій одразу пошкодував, що сказав це так несподівано.

Зараз вона засміється.

Або запитає, чому він раніше цього не помічав.

Або взагалі подумає, що він хоче сподобатися.

Але Марічка нічого такого не зробила.

Тільки опустила очі.

І тихо відповіла:

— Дякую.

А потім додала:

— Ти теж.

Андрій розгубився.

— Що?

Вона засміялася.

— Гарний.

І від цих двох слів у нього раптом стало так тепло в грудях, наче хтось розпалив там маленьке вогнище.

Вони танцювали мовчки.

Навколо розмовляли, сміялися, хтось із хлопців голосно рахував кроки, а Ганна Степанівна час від часу суворо поглядала на пари, які надто близько притискалися одне до одного.

Але Андрій майже нічого цього не помічав.

Світ ніби звузився до невеликого кола.

У цьому колі була Марічка.

Її руки.

Очі.

Тихе дихання.

І музика, яка поволі пливла над ними.

Раптом дівчина запитала:

— А ти на мене ще сердишся?

Андрій здивувався.

— Я?

— Ага.

— Ні.

— А чого весь вечір біля стіни стояв?

Він опустив очі.

— Та так.

Марічка ледь усміхнулася.

— Через Сергія?

Андрій відчув, як обличчя заливає жаром.

— До чого тут він?

— Не знаю. Ти скажи.

— Просто...

Він замовк.

Марічка чекала.

Потім тихо сказала:

— Він мене запросив. Я й пішла.

— Я бачив.

— А ти не запросив.

Андрій глибоко вдихнув.

— Боявся.

Вона здивовано підняла очі.

— Чого?

Хлопець помовчав.

Цього разу не хотілося брехати.

— Що не підеш.

Марічка дивилася на нього кілька секунд.

Потім її усмішка стала зовсім іншою.

Тихою.

Теплою.

— Дурний ти, Андрію.

Він усміхнувся.

— Знаю.

— Я ж цілий вечір чекала.

Андрій перестав рухатися.

— Чого?

Марічка почервоніла.

І вперше за весь танець сама відвела очі.

— Коли запросиш.

Андрій хотів щось сказати.

Щось важливе.

Таке, що пояснило б усе одразу.

І його ревнощі.

І страх.

І конвалії.

І те, чому він уже кілька днів не може спокійно дивитися на Марічку.

Але музика саме закінчилася.

Хтось заплескав.

Пари почали розходитися.

Петро десь біля стіни голосно вигукнув:

— Ковалю! Живий?!

Андрій навіть не озирнувся.

Марічка повільно забрала руки з його плечей.

Він відпустив її талію.

І раптом відчув, як стало порожньо.

Наче щойно тримав у руках щось дуже дороге, а тепер мусив відпустити.

— Дякую за танець, — сказала Марічка.

Андрій кивнув.

— І тобі.

Вона всміхнулася.

— А ти ще запросиш?

Він глянув на неї.

— Якщо підеш.

— Піду.

І вони разом повернулися до лавок.

Після того вечір пішов зовсім інакше.

Андрій уже не стояв увесь час біля вікна.

Не дивився сердито на Сергія.

І навіть погодився на один швидкий танець, хоча рухався так незграбно, що Петро мало не впав від сміху.

Марічка танцювала поруч.

Вона сміялася, інколи повторювала його смішні рухи й підбадьорювала, коли хлопець хотів утекти назад до стіни.

Петро з Галиною теж не сиділи.

Щоправда, Петро двічі наступив дівчині на ногу, а одного разу так закрутив її за руку, що Галина ледве втрималася.

— Петре! — обурилася вона. — Ти мене покалічити хочеш?!

— Та я ж танцюю!

— То краще просто стій!

— А як же музика?

— Послухай!

Андрій реготав так, що мусив спертися об стіну.

Галина погрожувала більше ніколи не танцювати з Петром.

Але коли заграла наступна мелодія, сама потягнула його на середину зали.

Поступово вечір добігав кінця.

Учителі почали нагадувати, що вже пізно.

Микола збирав касети.

Хтось знімав зі стіни паперові прикраси.

А дівчата все ще просили поставити хоч одну останню пісню.

Ганна Степанівна глянула на годинник.

— Одну! І всі по домівках!

Зал радісно загув.

Микола вставив касету.

І знову полинула повільна музика.

Андрій цього разу не вагався.

Він підійшов до Марічки.

Простягнув руку.

— Підеш?

Вона усміхнулася.

— Піду.

І коли вони вийшли на середину зали, він раптом зрозумів, що вже не боїться.

Не тому, що навчився танцювати.

І не тому, що перестав хвилюватися.

Просто тепер знав: вона теж хоче бути поруч.

А цього виявилося достатньо.

Коли шкільний вечір закінчився, над Вербичами вже стояла тепла травнева ніч.

Місяць висів над лісом.

У садках пахли пізні вишні, бузок і молода трава.

На шкільному подвір'ї ще збиралися невеликі компанії. Хлопці виводили велосипеди, дівчата поправляли сукні, хтось голосно домовлявся зустрітися завтра біля ставка.

Петро підійшов до Андрія.

— Ну що, Ковалю, ходімо?

Андрій глянув на Марічку.

Вона стояла трохи осторонь, розмовляючи з Галиною.

— Я Марічку проведу.

Петро поважно кивнув.

— Зрозуміло.

Він повернувся до Галини.

— А тебе хто проведе?

Дівчина примружилася.

— А ти кого пропонуєш?

Петро випростався.

— Можу я.

— А не заблукаєш?

— У власному селі?!

— Після твоїх пригод у лісі я вже ні в чому не впевнена.

Усі засміялися.

Петро вдав ображеного.

— Ну все. Не проведу.

Галина знизала плечима.

— То я сама піду.

Вона зробила кілька кроків.

Петро миттю наздогнав.

— Та почекай!

Андрій із Марічкою перезирнулися.

І засміялися.

Вони пішли знайомою дорогою.

Спочатку повз школу, потім між садками, далі до невеликого містка.

Село поступово стихало.

Залишилися позаду голоси молоді.

Зникло світло шкільних вікон.

Тільки десь далеко ще гавкали собаки, а над луками густо сюрчали коники.

Марічка йшла поруч, тримаючи маленьку сумочку двома руками.

Андрій час від часу поглядав на неї.

У місячному світлі її сукня здавалася майже білою.

Волосся злегка розтріпалося після танців, і одне пасмо весь час спадало на щоку.

Вона поправляла його.

А вітер знову повертав на місце.

— Гарний вечір був, — сказала Марічка.

— Ага.

— Тобі сподобалося?

— Сподобалося.

Вона усміхнулася.

— А спочатку стояв, наче на похороні.

Андрій пирхнув.

— Я не вмію танцювати.
— Уже вмієш.
— Погано.
— Нічого. Навчишся.
Він подивився на неї.
— Ти навчиш?
Марічка трохи помовчала.
Потім усміхнулася.
— Якщо слухатимешся.
Андрій засміявся.
— Оце вже важче.
Вони пройшли ще кілька кроків.
І раптом Марічка сказала:
— А я конвалії знайшла.
Андрій завмер.
Він навіть перестав іти.
— Які?
Дівчина подивилася на нього.
— Ті, що на хвіртці були.
Хлопець відчув, як обличчя заливає жаром.
— А...
Вона чекала.
Андрій опустив очі.
— Гарні?
Марічка тихенько засміялася.
— Дуже.
Вони рушили далі.
Андрій мовчав.
Йому хотілося запитати, чи зрозуміла вона, від кого квіти.
Але запитати було страшніше, ніж тоді, коли він сам заходив у нічний ліс.
Марічка ніби прочитала його думки.
— Ти далеко по них ходив?
Андрій підняв голову.
— Звідки знаєш, що я?
Вона здивовано подивилася на нього.

Потім засміялася.

— А хто ще?

Він знизав плечима.

— Мало хто.

— Андрію!

— Ну що?

— Ти думаєш, у мене під хвірткою щовечора хлопці з букетами стоять?

Він промовчав.

Марічка похитала головою.

— Дурний.

А потім додала вже зовсім тихо:

— Дякую.

Андрій відчув, як щось тепле розлилося в грудях.

— Нема за що.

Вона трохи помовчала.

— Я їх у воду поставила.

Він усміхнувся.

І чомусь саме це здавалося йому найбільшою нагородою за всю вечірню пригоду.

Коли вони підійшли до роздоріжжя, звідки одна стежка вела до бабусиної хати, а друга — повз стару криницю, Андрій мимоволі зупинився.

Марічка помітила.

— Що?

— Та нічого.

Він глянув у бік лісу.

Сосни стояли темною стіною.

Над ними висів місяць, а між стовбурами вже починав стелитися легкий туман.

Звідти долинув глухий крик нічного птаха.

Марічка теж подивилася.

На мить її обличчя стало серйозним.

Андрій помовчав.

Потім сказав:

— Ходімо через садки.

Вона глянула на нього.

— Там довше.

— Нічого.

— Чого ти?

Андрій знизав плечима.

— Просто там дорога краща.

Марічка ледь усміхнулася.

Вона зрозуміла.

Він не хотів, щоб їй знову було страшно біля криниці.

Але не говорив про це.

Не нагадував про голос.

Не намагався пояснити, що їй могло почутися.

Просто обрав іншу дорогу.

І саме це зараз було для неї важливіше за будь-які слова.

Вони пішли між старими садками.

Тут було тихо.

Над дорогою нависали гілки яблунь. Під ногами лежали опалі пелюстки, а з-за тинів тягнуло м'ятою, молодою кропивою та свіжою землею.

Марічка раптом зупинилася.

— Андрію...

— Що?

Вона трохи помовчала.

— Я вже не серджуся.

Він повернувся до неї.

— Справді?

— Справді.

— А я хотів...

Він затнувся.

Марічка чекала.

Андрій глибоко вдихнув.

— Я хотів сказати, що був неправий.

Дівчина дивилася на нього дуже уважно.

— У чому?

Він опустив очі.

Потім підняв знову.

— Я не мав говорити, що тобі все здалося. Я ж не знаю, що ти чула.

Марічка мовчала.

Андрій продовжив:

— Може, то справді хтось був. Може, якийсь жарт. Я не знаю.

Він на мить замовк.

— Але ти злякалася. А я замість того, щоб тебе вислухати, почав сперечатися.

Марічка повільно всміхнулася.

— От бачиш.

— Що?

— Можеш же нормально говорити.

Андрій усміхнувся.

— Інколи.

— Рідко.

— Але буває.

Вона засміялася.

Потім тихенько сказала:

— Я теж була вперта.

— Ти?

— Ага.

— Не може бути.

Марічка штовхнула його плечем.

— От знову починаєш!

Вони обоє засміялися.

І раптом стало так легко, ніби разом із цим сміхом зникло все неприємне, що накопичилося між ними за останні дні.

Біля старої верби дорога звужувалася.

Обабіч росла висока трава, у якій сюрчали коники.

Марічка йшла трохи попереду.

Андрій дивився на її руку, що вільно погойдувалася біля спідниці.

Йому дуже хотілося взяти її.

Але він не знав, чи можна.

Учора вони сварилися.

Сьогодні танцювали.

Тепер помирилися.

Може, цього достатньо?

Він зробив крок ближче.

Марічка озирнулася.

— Що?

— Нічого.

Вона усміхнулася.

Потім сама простягнула руку.

— То ходімо.

Андрій обережно взяв її долоню.

І вони пішли далі.

Тепер уже повільніше.

Хоча ніхто з них не скаржився на біль у нозі.

І жодного перелазу попереду не було.

Просто обом хотілося, щоб дорога тривала довше.

Коли з-за садків показалася бабусина хата, Марічка зітхнула.

— Уже прийшли.

Андрій подивився на знайому хвіртку.

На тій самій верхній планці, куди він учора поклав конвалії, тепер лежала невелика березова гілочка.

Під тином буйно росла м'ята.

Її запах піднімався з теплої землі, змішувався з нічною прохолодою й солодким ароматом вишневого цвіту.

У хаті ще горіло світло.

За фіранкою рухалася бабусина тінь.

Марічка зупинилася.

Андрій теж.

Вони стояли зовсім близько.

Руки досі були з'єднані.

— Ну все, — сказала вона.

— Ага.

— Дякую, що провів.

— Нема за що.

Вона глянула на нього з усмішкою.

— І за танці.

— І тобі.

Настала тиша.

Не незручна.

Не така, як раніше, коли кожен намагався вигадати хоч якісь слова.

Цього разу мовчати було добре.

Андрій дивився на Марічку.

Її волосся ледь ворушилося від теплого вітру.

На щоці лежала тоненька тінь від вишневої гілки.

Йому хотілося сказати, що сьогоднішній вечір був найкращим у його житті.

Що він ніколи раніше не почувався так щасливо.

Що пам'ятатиме їхній танець навіть тоді, коли вони стануть зовсім дорослими.

Але слова здавалися надто великими.

Незграбними.

Він боявся зіпсувати ними те, що зараз було між ними.

Тому просто стояв.

І дивився.

Марічка раптом усміхнулася.

— Андрію...

— Що?

— Заплющ очі.

Він здивувався.

— Навіщо?

— Ну заплющ.

— А ти мене не вдариш?

Вона засміялася.

— Не вдарю.

— Точно?

— Точно.

Андрій недовірливо подивився на неї.

Потім заплющив очі.

Він чув, як неподалік сюрчить коник.

Як у саду шелестить листя.

Як десь далеко гавкає собака.

І відчував запах м'яти.

Раптом щось тепле, м'яке й зовсім легеньке торкнулося його щоки.

На одну коротку мить.

А потім зникло.

Андрій розплющив очі.

Марічка стояла перед ним.

Почервоніла.

Усміхалася.

І дивилася так, наче сама трохи злякалася того, що зробила.

— Добраніч, Андрію, — прошепотіла вона.

Він не встиг відповісти.

Дівчина швидко вивільнила руку, відчинила хвіртку й побігла стежкою до хати.

На ґанку озирнулася.

Помахала рукою.

І зникла за дверима.

Андрій залишився стояти.

Довго.

Так довго, що сусідський собака, який спочатку сердито гавкав на нього з-за тину, зрештою замовк і пішов спати.

Хлопець повільно торкнувся щоки.

Саме того місця, якого щойно торкнулися Маріччині губи.

Він пам'ятав, як вона колись уже поцілувала його тут, після першої прогулянки.

Але тоді все сталося так несподівано, що він не встиг навіть зрозуміти.

Сьогодні було інакше.

Вона сама попросила заплющити очі.

Сама підійшла.

І поцілувала.

Не випадково.

Не жартома.

Не тому, що програла комусь суперечку.

Просто захотіла.

Андрій відчув, як усмішка сама з'являється на обличчі.

Він спробував зробити серйозний вигляд.

Не вийшло.

Тоді засміявся.

Тихо, сам до себе.

І рушив додому.

Дорога лежала перед ним світлою смугою.

Місяць уже піднявся високо над лісом, освітлюючи садки, городи й старі тини.

У травах дзвеніли коники.

Десь за селом озивалися жаби.

Над головою пролетів хрущ, важко загудівши біля самого вуха.

Андрій машинально пригнувся.

Потім засміявся знову.

Йому здавалося, що цієї ночі все навколо стало іншим.

Старі хати — красивішими.

Дорога — світлішою.

Сад — пахучішим.

Навіть собаки гавкали якось веселіше.

Він знав, що це дурниці.

Світ залишився тим самим.

Нічого особливого не сталося.

Не зійшло друге сонце.

Не розкрилися небеса.

Не перетворилася стара криниця на казкове джерело.

Просто одна дівчина поцілувала хлопця в щоку.

І хлопцеві раптом здалося, що більшого щастя на землі взагалі не існує.

Удома всі вже спали.

Андрій тихо відчинив хвіртку, пройшов подвір'ям і зайшов до хати.

Батько хропів за стіною.

Мати залишила на столі накриту рушником вечерю.

Андрій підняв край рушника.

Смажена картопля.

Шматок хліба.

Огірок.

Зазвичай після танців він з'їв би все до останньої крихти.

Але сьогодні їсти не хотілося.

Він випив кухоль холодної води й пішов до своєї кімнати.

Скинув черевики.

Обережно повісив сорочку.

Потім сів на ліжко.

У вікно світив місяць.

На підвіконні лежав старий зошит із фізики.

Той самий, між сторінками якого сох листочок м'яти.

Андрій узяв його.

Розгорнув.

Листочок уже зовсім висох.

Став темним, майже коричневим.

Але коли хлопець обережно потер його між пальцями, кімнатою розійшовся знайомий запах.

М'ята.

Дощ.

Стара повітка.

Марічка.

Андрій заплющив очі.

І знову побачив шкільну залу.

Лампочки під стелею.

Паперові гірлянди.

Маріччину сукню в блакитних квітах.

Її руки на своїх плечах.

І те, як вона тихо сказала:

«Я ж цілий вечір чекала».

Він усміхнувся.

Потім ліг.

Але сон не приходив.

Марічка теж не спала.

Вона сиділа перед маленьким дзеркалом і повільно розчісувала волосся.

Баба Катерина вже давно побажала доброї ночі.

У хаті було тихо.

Тільки годинник на стіні відмірював хвилини, а за вікном час від часу шаруділи гілки.

Марічка відклала гребінець.

Подивилася на себе.

Потім раптом усміхнулася.

Згадала, як Андрій наступив їй на ногу під час танцю.

Як розгубився.

Як сказав, що вона гарна.

І як серйозно слухав її дорогою додому.

Вона ніколи раніше не бачила його таким.

У школі Андрій завжди жартував.

Сперечався.

Міг розсмішити цілий клас.

Але сьогодні, коли вони танцювали, він здавався зовсім іншим.

Ніби той хлопець, якого вона знала змалечку, раптом став старшим.

Не на рік.

Не на два.

Просто в ньому з'явилося щось нове.

Те, чого вона ще не вміла назвати.

Марічка підійшла до вікна.

На підвіконні стояла склянка з конваліями.

Білі дзвіночки трохи схилилися.

Вона обережно торкнулася одного пальцем.

Потім глянула на темний сад.

За деревами виднівся місяць.

А десь далі, за луками, починався ліс.

Той самий, якого вона ще кілька днів тому боялася так сильно, що не могла заснути.

Вона й тепер не забула голосу.

Не забула старої криниці.

Не забула бабиних застережень.

Але сьогодні ці спогади відійшли кудись далеко.

Бо в її серці з'явилося інше хвилювання.

Нове.

Незрозуміле.

І значно сильніше.

Марічка раптом прикрила долонею губи.

Згадала, як поцілувала Андрія.

І почервоніла навіть наодинці.

— Ой, що я наробила... — прошепотіла.

Потім тихенько засміялася.

І знову подивилася у вікно.

За селом стояла тепла ніч.

Старі сосни мовчали під місяцем.

Біля покинутої криниці повільно стелився туман.

У траві пахла м'ята.

Десь далеко перегукувалися нічні птахи.

А у двох хатах, розділених кількома вулицями, двоє підлітків довго не могли заснути.

Він лежав із рукою під щокою й усміхався в темряві.

Вона сиділа біля вікна, слухаючи нічні звуки, й час від часу торкалася пальцями власних губ.

Вони ще нічого не обіцяли одне одному.

Не говорили про вічне кохання.

Не знали, що чекає попереду.

Не уявляли, скільки радості, сліз, ревнощів і тривог може принести почуття, яке тільки-но почало народжуватися.

Вони знали лише одне.

Завтра знову захочеться побачитися.

І післязавтра.

І через тиждень.

І коли закінчаться канікули.

І коли над селом упаде перший сніг.

Бо перше кохання не питає, чи готова людина до нього.

Воно приходить тихо.

Іноді разом із травневим дощем.

Іноді з маленьким букетом конвалій.

Іноді під звуки старого магнітофона в шкільній залі.

А іноді — з коротким поцілунком біля хвіртки, за якою пахне м'ятою.

І після цього навіть звичайна сільська дорога вже ніколи не здається такою, як раніше.

Розділ 7. Сліди на піску

Літо прийшло до Вербичів непомітно.

Ще вчора над селом дзвенів останній шкільний дзвоник, дівчата несли додому букети півоній, а хлопці, галасуючи, жбурляли в повітря старі зошити. І ось уже настали довгі червневі дні, коли сонце піднімалося так рано, що навіть півні, здавалося, не встигали як слід виспатися.

У садах відцвіли вишні. Пелюстки, які ще недавно кружляли над стежками, давно прибило до землі дощами. На гілках наливалися зелені плоди. За городами підросла картопля, на луках зацвіла конюшина, а вздовж тинів густо розрослися кропива, любисток і дика м'ята.

Повітря було таке духмяне, що надвечір голова йшла обертом.

Удень село жило роботою. Гуркотіли трактори, брязкали відра біля криниць, жінки сапали городи, чоловіки лагодили косарки й вози. А щойно сонце хилилося до лісу, вулиці оживали дитячими голосами.

Хлопчаки ганяли велосипедами, здіймаючи куряву.

Дівчата збиралися біля клубу.

На ставку до самого смеркання плюскалася дітвора.

І тільки старі люди, сидячи на лавках під хатами, дивилися на все це й зітхали:

— Ех, молодість... Їм би тільки гуляти.

Хоча самі колись, мабуть, гуляли не менше.

Андрій любив літо.

Не треба було вставати до школи, зубрити правила й вислуховувати вчительські зауваження. Можна було цілими днями возитися біля батькового трактора,

їздити на велосипеді, рибалити, купатися й повертатися додому тільки тоді, коли мати починала сердито гукати з подвір'я.

Але цього літа з'явилося дещо нове.

Тепер кожен день здавався неповним, якщо він не бачив Марічку.

Спочатку Андрій намагався цього не помічати.

Потім переконував себе, що нічого особливого не відбувається.

А зрештою перестав навіть сперечатися із самим собою.

Бо після того вечора в шкільній залі, коли Марічка вперше поцілувала його біля хвіртки, він уже не міг дивитися на неї так, як раніше.

І найдивніше було те, що Марічка теж змінилася.

Першою це помітила Галина.

Вони сиділи під великою яблунею в бабусиному саду й перебирали полуниці, які Марічка щойно принесла з городу.

Біля ніг стояла миска з водою, а на лавці лежав шматок чистого полотна, на якому сушилися помиті ягоди.

Галина вже з'їла добру жменю й тепер розглядала найбільшу полуницю, вирішуючи, чи відкусити відразу, чи залишити наостанок.

Марічка сиділа поруч, але дивилася зовсім не на ягоди.

Її погляд раз у раз повертався до дороги за тином.

— Ти когось чекаєш? — запитала Галина.

— Ні.

— А чого на хвіртку дивишся?

— Просто так.

Галина поклала ягоду назад у миску.

— Марічко, ти хоч знаєш, скільки разів уже туди подивилася?

— Скільки?

— Не рахувала. Але якби за кожен погляд давали копійку, ти б уже велосипед купила.

Марічка засміялася.

— Дурниці говориш.

— Ага. А Андрій сьогодні де?

Дівчина швидко нахилилася до миски.

— Не знаю.

Галина примружилася.

— Справді?

— Справді.

— То чого вранці Петра питала?

Марічка завмерла.

— Ти чула?

— Я багато чого чую.

— Я просто хотіла знати, чи вони на річку збираються.

— Звичайно. Бо тебе страшенно цікавить, клюють сьогодні карасі чи ні.

Марічка кинула в подругу маленьку ягоду.

Галина спритно підставила долоню.

— Дякую!

І з'їла її.

— А знаєш, що я тобі скажу? — продовжила вона.

— Не хочу знати.

— А я скажу.

— Галю!

— Раніше Коваль за тобою ходив, як теля за коровою. А тепер ти його шукаєш.

Марічка почервоніла.

— Нікого я не шукаю!

Галина задоволено всміхнулася.

— То чого ти вчора тричі повз їхню хату проходила?

— До крамниці ходила.

— Тричі?

— Забула дещо купити.

— І що саме?

Марічка замислилася.

— Сіль.
— А вдруге?
— Сірники.
— А втретє?
Марічка не витримала.
— Галю, ну відчепися!
Подруга зареготала.
— Ой, Марічко, пропала ти!
Дівчина хотіла заперечити.
Але раптом сама засміялася.
Бо Галина, хоч і любила дражнитися, цього разу говорила правду.
Андрій тим часом сидів із Петром на річці.
Вони прийшли ще вдосвіта, коли над водою стелився білий туман, а очерет стояв нерухомо, мокрий від роси.
У кожного була вудка.
Андріїва — довга ліщинова, з міцною волосінню, маленьким гачком і поплавцем із гусячого пера, який він сам пофарбував червоним лаком.
Петрова виглядала значно скромніше.
Він зробив її ще торік, але відтоді двічі ламав, тричі перев'язував волосінь і одного разу взагалі загубив гачок разом із рибою.
Тепер сидів на березі й похмуро дивився на поплавець.
— Не клює.
Андрій мовчав.
— Узагалі не клює.
— Бачу.
— Може, риби немає?
— Є.
— А чого не бере?
— Бо ти балакаєш.
Петро образився.
— Риба під водою. Вона мене не чує.
— То й добре.
— Чого?

— Бо вже давно б утекла з річки.
Петро зітхнув.
Потім знову подивився на поплавець.
— А Марічка сьогодні прийде?
Андрій мало не смикнув вудку.
— Звідки я знаю?
— Та просто питаю.
— То питай про рибу.
— Про рибу я вже питав.
Андрій похитав головою.
Петро трохи помовчав.
— До речі, Галина казала, що Марічка тебе шукає.
Андрій повернувся.
— Коли?
Петро широко всміхнувся.
— О! Значить, цікаво!
— Та кажи вже!
— Учора. Питала, де ти.
Андрій старанно зробив байдужий вигляд.
— І що?
— Я сказав, що, мабуть, удома.
— А я не був удома.
— Знаю.
— То навіщо сказав?
Петро знизав плечима.
— Бо не знав, де ти.
Андрій глянув на нього.
Потім похитав головою.
— Петре, ти колись мене з розуму зведеш.
— Не зведу. Тебе Марічка раніше зведе.
І саме тоді Андріїв поплавець різко пішов під воду.
— Клює!
Хлопець підсік.
Вудлище зігнулося.
На поверхні блиснуло сріблясте тіло.
— Тягни! — закричав Петро. — Та не так! Вправо! Вправо!

Андрій обережно підвів рибину до берега.

Великий карась, золотавий, із темною спиною, забився в мілководді.

Петро кинувся допомагати й мало не впав у воду.

— Оце так! — вигукнув він. — Кілограм буде!

— Менше.

— Не менше!

— Пів кіло, може.

Петро уважно оглянув рибу.

— Ну, якщо хвіст рахувати, то кілограм.

Андрій засміявся.

І тут почув знайомий голос:

— А рибу ви тільки ловите чи ще й їсти збираєтеся?

Він обернувся.

На стежці стояла Марічка.

Вона була в легкій блакитній сукні, з косою через плече й невеликим кошиком у руці.

На ногах — старі сандалі, трохи забруднені ранковою росою.

Щоки порожевіли від швидкої ходи.

Андрій дивився на неї так, наче вона з'явилася просто з повітря.

— Ти звідки?

Марічка підняла брови.

— Із села.

— Я бачу.

— То чого питаєш?

Петро відразу втрутився:

— Вона тебе шукала!

Марічка почервоніла.

— Нікого я не шукала!

Андрій подивився на неї.

Потім на Петра.

Той задоволено всміхався.

— Я, мабуть, піду черв'яків накопаю, — сказав він.

— У тебе повна банка, — зауважив Андрій.

— То мало.

— Ти ж і половини не використав.

— А раптом риба голодна?

Петро підхопив лопатку й пішов уздовж берега.

Андрій провів його підозрілим поглядом.

Марічка тихенько засміялася.

— Він завжди такий?

— Ні.

— А який?

— Іноді гірший.

Вона поставила кошик на траву.

— Я вам сніданок принесла.

Андрій здивувався.

— Нам?

— Ага. Бабуся пиріжків напекла. Я подумала, ви тут із самого ранку сидите, мабуть, голодні.

Вона відкинула рушник.

У кошику лежали теплі пиріжки з капустою й картоплею, два огірки та невелика пляшка домашнього узвару.

Андрій ковтнув слину.

— Ого...

Марічка задоволено всміхнулася.

— Бери.

Він узяв пиріжок.

Відкусив.

Начинка ще була теплою.

— Смачний?

Андрій кивнув із набитим ротом.

— Дуже.

— А ти навіть не подякував.

Він поспішно проковтнув.

— Дякую.

— То краще.

Марічка сіла поруч на траву.

Деякий час вони мовчки дивилися на річку.

Вода повільно текла між вербами, торкалася піщаного берега й відносила дрібні листочки.

Над нею літали бабки з прозорими крилами.

На протилежному березі зеленів луг.

Андрій доїв пиріжок.

Потім запитав:

— А ти справді мене шукала?

Марічка глянула на нього.

— А що?

— Просто цікаво.

Вона усміхнулася.

— Ну... шукала.

Він відчув, як стало тепло в грудях.

— Чого?

Марічка взяла травинку й почала крутити її між пальцями.

— Хотіла побачити.

Андрій завмер.

Це було сказано так просто, що він не відразу знайшов відповідь.

Раніше йому доводилося вигадувати тисячу причин, щоб опинитися поруч із нею.

Іти до вигаданого дядька.

Затримуватися біля школи.

Шукати загублений олівець.

Витирати дошку, коли навіть не чергував.

А тепер Марічка просто прийшла сама.

Бо хотіла його побачити.

Він усміхнувся.

— То добре, що знайшла.

Вона подивилася йому в очі.

— Добре?

— Дуже.

І цього разу Андрій навіть не спробував перевести все на жарт.

Петро повернувся хвилин за десять.

Черв'яків він так і не накопав.

Зате приніс великий зелений листок, на якому сиділа жирна гусінь.

— Дивіться, кого знайшов!

Марічка скривилася.

— Забери!

— Та вона не кусається!

— Петре!

Він засміявся.

— А я думав, ти в нас хоробра.

— Я хоробра. Але це не означає, що люблю всяку гидоту.

Петро обережно посадив гусінь на кущ.

Потім помітив кошик.

— О! А це що?

— Пиріжки, — відповіла Марічка.

— Для кого?

— Для вас.

Петро миттю сів поруч.

— От бачиш, Ковалю! А ти казав, що риболовля — чоловіча справа. Без дівчат ми б тут із голоду померли!

Андрій засміявся.

Марічка розлила узвар у два кухлі, які хлопці використовували для води.

Петро взяв пиріжок.

Потім другий.

Андрій глянув на нього.

— Ти ж удома снідав.

— То давно.

— Годину тому.

— А я вже виріс.

Марічка засміялася.

— За годину?

— Трохи.

І всі троє зареготали.

До полудня сонце почало припікати.

Риба вже клювала неохоче. Над водою стояла гаряча мла, а пісок на відкритому березі нагрівся так, що босими ногами доводилося переступати швидше.

Петро нарешті зібрався додому.

Його батько ще вранці наказав принести з поля оберемок свіжої трави для кролів.

— Якщо не принесу, він мене самого до кролів поселить, — пояснив Петро.

Андрій почав змотувати вудку.

— Я теж піду. Батько казав, що сьогодні на луг виїжджатимемо.

— Сіно косити? — запитала Марічка.

— Ага.

— А можна з вами?

Андрій здивувався.

— Навіщо?

Вона знизала плечима.

— Допоможу.

Петро голосно засміявся.

— Марічко, там же працювати треба!

Дівчина сердито глянула на нього.

— А ти думаєш, я тільки книжки читаю?

— Та ні...

— То й мовчи.

Петро підняв руки.

— Усе, мовчу!

Андрій дивився на Марічку.

— Якщо хочеш, приходь.

— Прийду.

— Тільки рано.

— О котрій?

— Після обіду, як спека трохи спаде.

— Домовилися.

Вона усміхнулася.

І Андрій раптом зрозумів, що починає чекати сінокосу значно більше, ніж будь-коли раніше.

Сінокіс у Вербичах був не просто роботою.

Він мав свій особливий запах, свій шум, свою втому й навіть свої маленькі радощі.

Ще здалеку було чути, як косарка клацає ножами в густій траві. За нею залишалися довгі зелені покоси, які

під сонцем поступово втрачали яскравий колір і починали пахнути все сильніше.

На луках стояли копиці старого сіна, у траві стрекотіли коники, а над головами кружляли ластівки, вихоплюючи з повітря наляканих комах.

Увечері, коли спека спадала, виходили працювати цілими родинами.

Чоловіки косили, жінки ворушили сіно й складали його у валки. Діти носили воду, збирали граблями розкидану траву або просто крутилися під ногами, доки хтось не проганяв їх подалі.

Андріїв батько вже закінчував останній покіс, коли на стежці з'явилася Марічка.

Вона прийшла не сама.

Поруч ішла Галина.

Обидві були в стареньких хустинках, легких кофтинках і з дерев'яними граблями на плечах.

Андрій спочатку навіть не впізнав їх.

— Ого! — вигукнув він. — Це що, поповнення?

Галина гордо підняла підборіддя.

— Робоча сила!

Батько Андрія, який саме зупинив косарку, засміявся.

— От і добре! А то мій син уже другу годину робить вигляд, що сам усе впорає.

— Тату!

— Що «тату»? Бери граблі, показуй дівчатам, як сіно ворушити.

Марічка підійшла ближче.

— Добрий день, дядьку Миколо.

— Добридень, Марічко. А ти чого вдома не сидиш?

— Допомагати прийшла.

Батько глянув на Андрія.

Потім на Марічку.

І ледь помітно всміхнувся.

— Ну що ж, помічниці нам потрібні.

Андрій відчув, що зараз батько обов'язково щось додасть.

І не помилився.

— Тільки дивись, сину, не переплутай сіно з дівчатами. Бо ти сьогодні й так працюєш, як сонний.

Галина засміялася.

Марічка опустила голову, ховаючи усмішку.

Андрій сердито взяв граблі.

— Усі ви змовилися...

Спочатку працювали мовчки.

Сонце ще гріло, але вітер із боку річки приносив прохолоду. Скошена трава шелестіла під граблями, здіймаючи солодкуватий пил.

Марічка швидко пристосувалася до роботи.

Вона йшла поруч з Андрієм, перевертала довгі покоси й час від часу відкидала з чола пасмо волосся, яке вибивалося з-під хустинки.

Галина працювала трохи далі.

Вона вже встигла поскаржитися на спеку, комарів, важкі граблі й те, що Петро, який обіцяв допомагати, досі не з'явився.

— Я йому покажу! — вигукнула вона.

Андрій засміявся.

— Що саме?

— Як людей дурити!

— Він і без тебе вміє.

Марічка теж засміялася.

Потім нахилилася, підняла великий оберемок сіна й поклала його до копиці.

З-під хустинки вибилося волосся.

На щоці залишилася тонка зелена смужка від травинки.

Андрій дивився на неї й не міг стримати усмішки.

— Що? — запитала вона.

— Нічого.

— Чого смієшся?

Він торкнувся власної щоки.

— У тебе тут.

Марічка витерла не те місце.

— Уже?

— Ні.

Вона потерла другу щоку.

— Тепер?

Андрій засміявся.

— Зачекай.

Він підійшов ближче.

Простягнув руку.

Марічка завмерла.

Андрій обережно зняв із її щоки маленьку суху травинку.

Його пальці ледь торкнулися шкіри.

Зовсім випадково.

Але обоє раптом перестали сміятися.

Марічка підняла очі.

Вони стояли так близько, що Андрій помітив маленькі золотаві цяточки в її райдужках.

Він раніше їх не бачив.

А може, просто не придивлявся.

— Усе, — тихо сказав він.

Марічка опустила голову.

— Дякую.

І швидко повернулася до роботи.

Андрій ще кілька секунд стояв із травинкою в руці.

Потім кинув її на землю.

І зрозумів, що від звичайного дотику до Маріччиної щоки серце може калатати сильніше, ніж після цілого дня роботи.

Надвечір приїхав віз.

Сіно почали складати великими оберемками, розрівнюючи кожен шар, щоб дорогою нічого не розсипалося.

Галина нарешті дочекалася Петра.

Той з'явився з велосипедом і відразу заявив:

— Я допомагати!

— А де ти раніше був?! — вигукнула дівчина.

— Зайнятий.

— Чим?

— Важливою справою.

— Якою?

Петро гордо показав невеликий мішечок.

— Раків ловив.

Галина вперла руки в боки.

— То ти цілий день раків ловив, поки ми тут сіно гребли?!

— Та не цілий день!

— А скільки?

— До обіду.

— А після?

Петро зам'явся.

— Їв.

Андріїв батько так розсміявся, що мусив спертися на вила.

— Оце помічник! Таких треба в колгоспі на дошку пошани вішати!

Петро засоромився.

Потім узяв граблі й почав працювати з таким завзяттям, наче збирався за пів години наздогнати всіх інших.

Через десять хвилин він уже сидів на копиці й просив води.

Коли останній оберемок поклали на віз, сонце торкалося верхівок лісу.

Над луками розливалося м'яке золотаве світло.

Повітря пахло свіжим сіном, конюшиною й нагрітою землею.

Усі потомилися.

Галина присіла на траву й почала розглядати свої долоні.

— Ой, які руки!

Петро глянув.

— Нормальні.

— У мене мозолі!

— То трудові.

— Я тобі зараз покажу трудові!

Вона жбурнула в нього жмут сіна.

Петро ухилився.

Андрій сидів на краю копиці, витираючи чоло рукавом.

Марічка підійшла з кухлем води.

— На.

Він узяв.

— Дякую.

Вода була прохолодна, із невеличкої бідони, яку тримали в затінку під вербою.

Андрій випив майже все.

Повернув кухоль.

Марічка сіла поруч.

Деякий час вони мовчали.

Попереду лежали луки, за ними блищала річка, а далі темнів сосновий ліс.

Сонце повільно опускалося.

— Гарно тут, — сказала Марічка.

Андрій кивнув.

— Ага.

— Я раніше не помічала.

— Чого?

— Що ввечері луки такі красиві.

Він подивився на неї.

— Ти ж тут усе життя живеш.

— От саме тому. Коли щось бачиш щодня, перестаєш дивитися.

Андрій замислився.

У цих словах було щось дивно знайоме.

Він теж багато років бачив Марічку щодня.

І тільки цієї весни по-справжньому подивився на неї.

Наступні дні видалися спекотними.

На небі майже не було хмар. Річка обміліла, оголивши широкі піщані мілини, а вдень трава на узліссі ставала такою гарячою, що босими ногами хотілося бігти до затінку.

Купатися ходили майже щодня.

Іноді великою компанією.

Іноді з Петром та Галиною.

А інколи Андрій із Марічкою опинялися біля річки удвох.

Ніхто спеціально цього не влаштовував.

Принаймні так вони говорили.

Просто Петро раптом згадував, що має годувати кролів.

Галина мусила допомагати матері.

А Андрій і Марічка чомусь зовсім не поспішали додому.

Одного такого дня вони прийшли до широкої піщаної коси за старою вербою.

Тут річка робила плавний вигин.

Вода була неглибока, прозора, із дрібними світлими камінцями на дні. На протилежному березі росли густі вільхи, а над ними здіймалися сосни.

Пісок біля води був м'який, ще вологий після нічної роси.

Марічка зняла сандалі.

Поставила їх під кущем.

І обережно ступила босими ногами на пісок.

— Ой, як добре!

Андрій засміявся.

— Ти наче вперше на річці.

— Ні. Просто сьогодні особливо гарно.

Вона зробила кілька кроків до води.

Сукню підняла трохи вище колін, щоб не намочити поділ.

Холодна вода торкнулася пальців.

Марічка скрикнула.

— Ай!

— Що?

— Холодна!

Андрій зайшов поруч.

— Нормальна.

— У тебе ноги залізні.

— Чого?

— Бо ти нічого не відчуваєш.

Він усміхнувся.

— Відчуваю.

— Що?

Андрій подивився на неї.

І раптом захотів сказати зовсім не про воду.

Але стримався.

— Каміння під ногами.

Марічка пирхнула.

— Ох і романтик із тебе!

Він не знав, що відповісти.

Та й не дуже розумів, що саме означає це слово.

Романтиками в книжках називали людей, які говорили красиві речі, дарували квіти й дивилися на місяць.

Андрій квіти вже дарував.

На місяць теж дивився.

Тільки красиві слова давалися йому значно важче.

Вони довго купалися.

Плавали до протилежного берега, змагалися, хто довше протримається під водою, ловили маленьких рибок руками, хоча ті щоразу вислизали між пальцями.

Марічка виявилася впертішою, ніж Андрій сподівався.

Коли він сказав, що перепливе річку швидше, вона відразу запропонувала змагатися.

Андрій погодився.

І програв.

Не тому, що плавав гірше.

Просто на середині річки озирнувся, перевіряючи, чи Марічка не відстала.

А вона тим часом вискочила на берег.

— Перемогла! — закричала дівчина.

Андрій вибрався з води.

— Ти хитрувала!

— Нічого я не хитрувала!

— Я ж зупинився!

— А хто тебе просив?

Він хотів заперечити.

Потім махнув рукою.

— Добре. Перемогла.

Марічка гордо підняла підборіддя.

— От бачиш.

— Тільки вдруге я тебе обжену.

— Спробуй.

І вона засміялася так дзвінко, що над річкою відгукнулася луна.

Коли сонце почало хилитися до заходу, вони вийшли з води й сіли на піщаному березі.

Андрій розстелив старий рушник.

Марічка поклала поруч сандалі й заходилася викручувати мокрі кінчики волосся.

Її плечі трохи почервоніли від сонця.

На носі з'явилося кілька дрібних веснянок.

Андрій раніше їх не помічав.

Тепер дивився й думав, що кожна з них їй пасує.

— Чого витріщився? — запитала Марічка.

Він відвернувся.

— Нічого.

— Знову твоє «нічого».

— А що казати?

Вона всміхнулася.

— Скажи, чи гарна я сьогодні.

Андрій завмер.

Марічка засміялася.

— Ой, Ковалю, з тобою так важко!

Він подивився на неї.

Потім нарешті сказав:

— Гарна.

Вона перестала сміятися.

— Справді?

— Справді.

— Навіть із мокрим волоссям?

— Ага.
— І з веснянками?
— З ними ще гарніша.
Марічка опустила очі.
Потім обережно всміхнулася.
— Дякую.
Андрій здивувався сам собі.
Виявляється, сказати людині щось добре було зовсім не так страшно.
Особливо коли після цього вона так усміхалася.
Марічка почала малювати пальцем на піску.
Спочатку будиночок.
Потім дерево.
Потім сонце з довгими променями.
Андрій нахилився ближче.
— Це що?
— Хата.
— А чого дах кривий?
— Бо стара.
— А дерево?
— Верба.
— На ялинку схоже.
Марічка сердито стерла малюнок.
— Сам малюй!
Андрій узяв тонку гілочку.
Накреслив прямокутник, кілька кружечків, довгу лінію.
Потім домалював колеса.
— Ось.
Марічка нахилилася.
— Це трактор?
— Автомобіль.
— А чого він такий квадратний?
— Бо вантажний.
— А чого колеса різні?
— Перспектива.
Вона засміялася.

— Ти хоч знаєш, що таке перспектива?
— Звичайно.
— То поясни.
Андрій замислився.
— Це коли одне колесо ближче, а друге далі.
Марічка розреготалася.
— Добре, художнику, малюй далі!
Він домалював трубу.
— А це вже що? — запитала вона.
— Вихлоп.
— На даху?
Андрій подивився на малюнок.
Потім на Марічку.
І сам засміявся.
Коли вони трохи втомилися сміятися, Марічка раптом поклала долоню на вологий пісок.
Сильно притиснула.
Потім обережно підняла.
На піску залишився чіткий відбиток.
П'ять пальців.
Маленька долоня.
Тоненькі лінії.
— Дивись, — сказала вона.
Андрій нахилився.
— Бачу.
— Гарно?
— Гарно.
Марічка розглядала свій відбиток.
Потім повернулася до нього.
— А ти зроби поруч.
Андрій поклав долоню біля її сліду.
Притиснув.
Підняв.
Його відбиток виявився значно більшим.
Пальці довші.
Долоня ширша.
Марічка засміялася.

— Ого! У тебе рука яка велика!

— Нормальна.

— Порівняй.

Вона поклала свою долоню на його.

Палець до пальця.

Її рука майже повністю сховалася під його долонею.

Андрій завмер.

Він пам'ятав, як уперше тримав її руку біля перелазу.

Пам'ятав, як вона стиснула його пальці в нічному лісі.

Пам'ятав, як вони йшли після танців, не бажаючи відпускати одне одного.

Але тепер усе було якось інакше.

Вони не поспішали.

Не боялися темряви.

Нікуди не йшли.

Просто сиділи поруч на піску, поклавши долоні одна на одну.

Марічка теж мовчала.

Її пальці ледь ворухнулися.

Андрій обережно накрив їх своєю рукою.

І раптом відчув, що не хоче нічого говорити.

Бо є хвилини, коли слова тільки заважають.

— Дивись, — нарешті сказала Марічка, — які гарні сліди.

Вона показала на два відбитки поруч.

Маленький.

І великий.

Андрій усміхнувся.

— Ага.

— Шкода, що вода змиє.

Він поглянув на річку.

До відбитків залишалося кілька кроків.

Вода повільно підбиралася до піщаної коси.

— Не відразу, — відповів він.

— Але змиє.

— То завтра нові зробимо.

Марічка трохи замислилася.

— А якщо завтра не прийдемо?

— Післязавтра.

— А якщо й післязавтра?

Андрій знизав плечима.

— Колись прийдемо.

Вона подивилася на нього.

— Ти завжди так думаєш?

— Як?

— Що все можна повторити.

Хлопець не відразу зрозумів запитання.

— А хіба ні?

Марічка провела пальцем по краю свого відбитка.

— Не знаю. Мені здається, деякі речі бувають тільки один раз.

Андрій подивився на неї.

— Наприклад?

Дівчина раптом зніяковіла.

— Ну... перший день у школі.

— Я його майже не пам'ятаю.

— А я пам'ятаю.

— Що саме?

— Як плакала, бо мама пішла додому. А ти сидів за сусідньою партою й показував мені дерев'яну машинку.

Андрій засміявся.

— Яку машинку?

— Червону. Без одного колеса.

Він замислився.

Потім раптом згадав.

Справді була така машинка.

Батько зробив її з дерева, а Андрій одного разу наступив на колесо й зламав.

— Точно! — вигукнув він.

Марічка всміхнулася.

— От бачиш. А ти казав, не пам'ятаєш.

Вони трохи помовчали.

Потім дівчина тихо додала:

— А ще перший танець.

Андрій відчув, як у грудях стало тепло.

— Той я пам'ятаю.

— І я.

Вона опустила очі.

— І перший поцілунок, мабуть, теж пам'ятають.

Андрій завмер.

Річка тихо шелестіла біля берега.

Здалеку долинало кумкання жаб.

На протилежному боці над очеретом пролетіла чапля.

Андрій сидів нерухомо.

Йому здалося, що він неправильно почув.

— Що? — перепитав.

Марічка подивилася на нього.

— Я кажу, перший поцілунок теж, мабуть, пам'ятають.

— А...

Він відвів очі.

Дівчина усміхнулася.

— Ти чого почервонів?

— Я не почервонів.

— Почервонів.

— То від сонця.

— Ага.

Марічка взяла жменьку піску й повільно пропустила між пальцями.

Потім несподівано сказала:

— Я ніколи не цілувалася.

Андрій повернувся до неї.

Вона швидко додала:

— Ну... по-справжньому.

Хлопець мовчав.

Марічка глянула на нього.

— А ти?

І тут сталося те, чого Андрій пізніше довго не міг собі пробачити.

Він міг сказати правду.

Міг усміхнутися.

Міг навіть пожартувати.

Але чомусь вирішив, що хлопець у шістнадцять років уже мусить усе знати.

Особливо якщо поруч сидить дівчина, яка йому дуже подобається.

— А я вже, — сказав він.

Марічка підняла брови.

— Справді?

— Ага.

— І з ким?

Андрій відчув, як серце провалилося кудись до живота.

Він зовсім не подумав, що вона про це запитає.

— Та... було.

— З ким?

— Ти її не знаєш.

Марічка примружилася.

— А звідки вона?

— З іншого села.

— З якого?

Андрій глянув на річку.

— Далекого.

Марічка мовчала.

Потім дуже серйозно запитала:

— Настільки далекого, що навіть назву забув?

Він насупився.

— Не забув.

— То скажи.

Андрій замислився.

— Липівка.

Марічка широко розплющила очі.

— З Липівки?!

— А що?

— Та там же моя тітка живе!

Андрій завмер.

От халепа.

Марічка вже ледве стримувала усмішку.

— І як ту дівчину звали?

Він почухав потилицю.

— Не пам'ятаю.

Марічка вибухнула сміхом.

— Андрію!

— Що?

— Ти цілував дівчину й навіть імені не пам'ятаєш?!

— Та давно було!

— Коли?

— Торік.

— Торік?!

Вона вже сміялася так, що мусила спертися руками об пісок.

Андрій відчув, як у нього палають вуха.

— Чого смієшся?

— Та нічого! Просто цікаво!

Марічка трохи заспокоїлася.

Потім запитала:

— А ти хоч пам'ятаєш, як воно було?

Андрій випростався.

— Звичайно.

— То розкажи.

Він ковтнув.

— Ну... як усі цілуються.

Марічка прикусила губу, щоб не засміятися знову.

— А як усі?

Андрій уже зрозумів, що потрапив у пастку.

Але відступати не хотів.

— Ну, підійшли одне до одного...

— А далі?

— І поцілувалися.

Марічка кивнула з таким серйозним виглядом, наче слухала пояснення складного фізичного досліду.

— А носи куди діли?

Андрій розгубився.

— Які носи?

— Звичайні. У вас же обох носи були.

Він дивився на неї.

Вона на нього.

І раптом Марічка не витримала.

Засміялася так голосно, що з найближчого куща злетів горобець.

Андрій ще кілька секунд намагався зберігати поважний вигляд.

Потім і сам пирхнув.

— Та ну тебе!

— Андрію, — ледве вимовила вона крізь сміх, — ти хоч знаєш, із якого боку в дівчини обличчя?!

Він схопив жменю піску.

— Зараз покажу!

Марічка скрикнула й відскочила.

Але хлопець лише кинув пісок собі під ноги.

Потім теж почав реготати.

Сміялися вони довго.

Марічка впала спиною на рушник, прикриваючи очі руками.

Андрій сидів поруч, зігнувшись навпіл, і ніяк не міг заспокоїтися.

Щойно хтось із них переставав сміятися, другий згадував оте запитання про носи — і все починалося знову.

Нарешті Марічка сіла.

Витерла сльози.

Глянула на Андрія.

— Признавайся.

Він важко зітхнув.

— У чому?

— Ти ж ніколи не цілувався.

Андрій опустив голову.

Потім тихо сказав:

— Не цілувався.

Марічка всміхнулася.

— А навіщо брехав?

Він довго мовчав.

Потім знизав плечима.

— Думав, ти сміятимешся.

Вона здивувалася.

— Через що?

— Ну... що не вмію.

Марічка дивилася на нього.

І раптом перестала усміхатися.

— Андрію, а я хіба вмію?

Він підняв очі.

Вона трохи почервоніла.

— Я ж тобі сказала.

Андрій зітхнув.

— Сказала.

Марічка відвернулася до річки.

Потім тихо додала:

— А ти подумав, що треба вдавати з себе когось іншого.

Він мовчав.

Бо це була правда.

Дівчина нахилилася й провела пальцем по піску.

— Знаєш, що смішно?

— Що?

— Я ж тебе знаю змалечку.

Вона повернулася до нього.

— Пам'ятаю, як ти в першому класі під партою насіння лузавав. Як у третьому на фізкультурі штани порвав. Як у п'ятому жабу Петрові в портфель посадив.

Андрій засміявся.

— То він перший почав!

— Ага. І після всього цього ти думаєш, що я повірю, ніби ти якийсь страшенно досвідчений кавалер?

Він теж усміхнувся.

— Міг би бути.

— Міг би, — погодилася вона. — Якби не носи.

І вони знову засміялися.

Коли сміх нарешті стих, Андрій ліг на спину.

Під головою був теплий рушник.

Над ним простягалося велике літнє небо.

Блакитне.

Безхмарне.

Таке високе, що здавалося, ніби воно починається десь за верхівками сосен і не закінчується ніколи.

Марічка сиділа поруч, обхопивши коліна руками.

Деякий час вони мовчали.

Потім дівчина запитала:

— Андрію, а ти пам'ятаєш, як я тебе біля хвіртки поцілувала?

Він повернув голову.

— Пам'ятаю.

— А то не рахується?

Він замислився.

— Що саме?

— Ну... поцілунок.

Андрій усміхнувся.

— Рахується.

— То чого кажеш, що ніколи не цілувався?

Він трохи помовчав.

Потім сказав:

— Бо то ти мене поцілувала.

Марічка засміялася.

— І що?

— А я ще нікого.

Вона дивилася на нього кілька секунд.

Потім опустила очі.

— Зрозуміло.

Андрій відчув, як серце знову почало калатати.

Він уже хотів запитати, що саме вона зрозуміла.

Але Марічка раптом нахилилася до піску й почала поправляти два відбитки долонь, які поступово обсипалися.

І він вирішив поки нічого не говорити.

Бо раптом стало страшно.

Не так, як у нічному лісі.

Не так, як біля старої криниці.

Цей страх був зовсім інший.

Хлопець боявся зруйнувати щось дуже ніжне, що тільки-но почало народжуватися між ними.

Сонце повільно опускалося.

На річці з'явилася довга золота смуга.

Вода вже не сліпила очі, а тихо блищала між вербами.

З протилежного берега долинав запах нагрітого очерету.

Десь далеко замукала корова.

Марічка підвелася.

Обтрусила пісок зі спідниці.

— Треба додому.

Андрій теж сів.

— Уже?

— Бабуся вечерю готуватиме. Я обіцяла допомогти.

Він глянув на сонце.

— Ще рано.

Марічка усміхнулася.

— Ти завжди так кажеш.

— Бо завжди рано.

Вона подала йому руку.

Андрій узявся за неї й підвівся.

На піску залишилися два відбитки долонь.

Маленький.

І великий.

Марічка подивилася на них.

— Гарно вийшло.

— Ага.

Вона трохи подумала.

Потім обережно провела пальцем між відбитками тонку лінію.

Так, щоб вони з'єдналися.

Андрій нахилився.

— Це що?

Марічка усміхнулася.

— Доріжка.

— Між руками?

— Ага.

— Навіщо?

Вона підняла очі.

— Щоб не загубилися.

Андрій дивився на малюнок.

Потім на дівчину.

І вперше за весь день не зміг придумати жодного жарту.

Додому вони поверталися вузькою стежкою понад річкою.

Сонце вже торкалося сосен, а на луках починали витягуватися довгі тіні.

Трава пахла сіном.

У заростях ворушилися коники.

Звідкись долинав солодкуватий запах квітучої конюшини.

Марічка йшла поруч, тримаючи сандалі в руці.

Андрій ніс рушник і кошик.

Вони розмовляли про все на світі.

Про риболовлю.

Про Петрових раків.

Про Галину, яка після сінокосу зареклася більше ніколи не брати до рук граблів.

Про те, як у колгосп привезли новий трактор і Андріїв батько вже третій день сперечався з механіком, чи добрий у нього двигун.

А потім розмова сама собою затихла.

Марічка обережно взяла Андрія за руку.

Він навіть не здивувався.

Тепер це здавалося таким природним, ніби вони завжди так ходили.

Біля старого містка дівчина раптом сказала:

— Андрію...

— Що?

— Ти тільки більше не бреши мені.

Він подивився на неї.

— Не буду.

— Навіть якщо соромно?

— Навіть тоді.

Марічка трохи помовчала.

Потім усміхнулася.

— Бо я ж усе одно дізнаюся.

Андрій засміявся.

— Знаю.

— Звідки?

— Ти ж допитувати вмієш.

Вона штовхнула його плечем.

— От дурний!

І обоє знову засміялися.

Коли вони підійшли до бабусиної хати, на село вже опускалися синюваті сутінки.

У саду пахла м'ята.

Під вікнами цвіли півонії.

На старій груші важко гули хрущі, а десь за городами почав співати соловей.

Марічка зупинилася біля хвіртки.

— Ну все.

Андрій зітхнув.

— Знову.

Вона засміялася.

— Що «знову»?

— Знову додому прийшли.

— А ти хотів куди?

Він подивився на дорогу.

Потім на неї.

— Не знаю. Ще походити.

Марічка трохи почервоніла.

— Завтра походимо.

Андрій підняв очі.

— Завтра?

— Ага.

— Куди?

Вона всміхнулася.

— Придумаємо.

Він кивнув.

— Добре.
Вони постояли ще трохи.
Руки досі були з'єднані.
Марічка першою обережно вивільнила пальці.
— Добраніч, Андрію.
— Добраніч.
Вона відчинила хвіртку.
Потім зупинилася й озирнулася.
— А знаєш що?
— Що?
Марічка усміхнулася.
— Я рада, що ти теж не вмієш цілуватися.
Андрій відчув, як у нього запалали вуха.
— Чого це?
Вона на мить замислилася.
Потім тихо відповіла:
— Бо тоді ми обоє ще чогось не знаємо.
І швидко побігла стежкою до хати.
Андрій залишився стояти.
Довго дивився на зачинену хвіртку.
Потім усміхнувся.
— Ох, Марічко...
І рушив додому.
Тієї ночі він заснув не відразу.
Лежав із руками під головою й згадував річку.
Теплий пісок.
Маріччин сміх.
Її веснянки.
І два відбитки долонь, з'єднані тонкою лінією.
Йому чомусь здавалося, що вони досі там.
На березі.
Поруч.
Хоча розум підказував, що вода давно змила їх.
Андрій перевернувся на бік.
У прочинене вікно тягнуло прохолодою.
Із саду долинав запах м'яти, яку мати сушила під стріхою.

Хлопець усміхнувся.

Він думав про те, як дивно все влаштовано.

Ще навесні вони з Марічкою були просто однокласниками.

Могли цілий день не розмовляти.

Могли посваритися через дрібницю.

Могли не помічати одне одного.

А тепер...

Тепер навіть кілька годин без неї здавалися довгими.

І найголовніше — він уже знав, що вона теж шукає його.

Не випадково.

Не через школу.

Не тому, що їм по дорозі.

А просто тому, що хоче побачити.

Він заплющив очі.

І вперше подумав не про те, як самому наважитися на поцілунок.

А про те, яким дивовижним буде день, коли вони обоє цього захочуть.

Марічка теж згадувала піщаний берег.

Вона сиділа на ліжку, розчісуючи волосся, і час від часу сама до себе всміхалася.

Баба Катерина вже давно спала.

У хаті було тихо.

Тільки годинник на стіні відмірював хвилини.

Марічка згадала Андрієве обличчя, коли він намагався переконати її, що вже цілувався.

Те, як розгубився.

Як почервонів.

І як потім вони сміялися до сліз.

Вона знову тихенько засміялася.

А потім раптом стала серйозною.

Бо сьогодні вперше зрозуміла, що Андрій теж боїться.

Не лісу.

Не привидів.

Не темряви.

А того самого, чого й вона.

Зробити щось неправильно.

Здатися смішним.

Сказати зайве слово.

Або не сказати найважливішого.

І від цієї думки їй стало напрочуд тепло.

Бо якщо вони обоє не знають, як треба кохати, то, може, нічого страшного в цьому немає.

Може, саме для того й зустрічаються люди.

Щоб навчитися разом.

Марічка загасила лампу.

Лягла.

Натягнула легку ковдру до плечей.

За вікном шумів сад.

Місяць освітлював стіну.

А десь за селом тихо текла річка.

Уночі над Вербичами пройшов короткий дощ.

Він почався раптово, коли всі вже спали.

Спочатку кілька великих крапель ударили по дахах.

Потім зашелестіли садки.

Загуркотіло далеко за лісом.

А за пів години все стихло.

Уранці над річкою знову піднявся туман.

Піщаний берег був мокрий і гладенький.

Вода трохи прибралася вгору.

Там, де напередодні лежали два відбитки долонь, залишилася рівна смуга піску.

Ні маленької руки.

Ні великої.

Ні тоненької лінії між ними.

Річка стерла все.

Але того самого ранку Марічка прокинулася раніше за бабусю, тихенько вийшла на ґанок і довго дивилася на дорогу.

Потім повернулася до хати.

Знайшла маленький кошик.

Поклала в нього кілька пиріжків, яблуко й чистий рушник.

І, коли бабуся запитала, куди це вона зібралася ні світ ні зоря, дівчина відповіла:

— На річку.

Баба Катерина глянула на небо.

— Так рано?

Марічка всміхнулася.

— Ага.

— Рибу ловитимеш?

— Ні.

— А що ж?

Дівчина трохи помовчала.

Потім відповіла:

— Дещо залишила вчора.

Бабуся здивувалася.

— Що саме?

Марічка взяла кошик і побігла до хвіртки.

Уже з дороги гукнула:

— Сліди!

Баба Катерина похитала головою.

— Ох, молодість...

І повернулася до печі.

А Марічка йшла ранковою стежкою, ще мокрою від роси, й усміхалася сама до себе.

Бо знала: десь попереду, за старою вербою, на піщаному березі, її вже, мабуть, чекає Андрій.

А якщо не чекає — вона почекає його.

Уперше в житті це зовсім її не лякало.

Лише тішило.

Бо відтепер вони обоє знали дорогу одне до одного.

І для цього їм більше не потрібні були жодні сліди на піску.

Розділ 8. Купальське вогнище

Липень прийшов до Вербичів із такою спекою, що навіть старі люди перестали скаржитися на холод у кістках.

Удень сонце висіло над селом білим розпеченим кругом. На дорозі курява ставала м'якою, мов борошно, а повітря над городами тремтіло так, що далекі хати здавалися намальованими на воді.

Корови шукали затінку під вербами. Кури розгрібали суху землю біля погребів. Собаки лежали під возами, висолопивши язики, й навіть не гавкали на чужих.

Зате надвечір село оживало.

Щойно сонце хилилося до лісу, з хат виходили люди, відчинялися хвіртки, на вулицях з'являлися велосипеди, а з городів тягнуло свіжоскошеною травою, кропом, любистком і м'ятою.

Особливо пахло біля старих тинів.

Там, де за весну м'ята розрослася густими кущами, вечірній вітер ворушив листя й розносив її прохолодний аромат далеко вздовж дороги.

Андрій тепер упізнавав цей запах із заплющеними очима.

І щоразу згадував Марічку.

Того літа з ним узагалі відбувалися дивні речі.

Раніше він міг годинами сидіти біля розібраного мотоциклетного двигуна й не помічати, як минає день. Тепер же, щойно за тином чувся дівочий сміх, він одразу піднімав голову.

Раніше не розумів, навіщо хлопці ходять до клубу, коли там немає нічого цікавого.

Тепер ходив сам.

Навіть якщо музики не було.

Бо Марічка могла прийти.

А найгірше, як казав Петро, полягало в тому, що Андрій зовсім перестав приховувати свою дурість.

— Раніше ти хоч іноді думав головою, — заявив друг одного вечора. — А тепер Марічка всміхнеться, і все. Можна тебе хоч у колодязь посилати.

— То ти мене посилаєш?

— Ні. Я ж друг. Я тільки спостерігаю, як ти пропадаєш.

Андрій штовхнув його плечем.

Петро розреготався.

Та попри всі кпини він був радий за друга.

Хоча ніколи б у цьому не зізнався.

Шостого липня у Вербичах із самого ранку говорили тільки про Купала.

На лузі за річкою хлопці вже збирали сухе гілля для великого вогнища. Молодші тягали оберемки хмизу, старші приносили поліна, а дід Семен, який вважав себе знавцем усіх сільських звичаїв, сидів на перевернутому відрі й керував роботою.

— Не так кладіть! — гукав він. — Дрова мають дихати!

Петро, який саме притягнув товсту суху гілляку, зупинився.

— Діду Семене, а дрова хіба дихають?

— Коли горять — дихають.

— А коли не горять?

— Тоді мовчать.

Петро задумливо подивився на гілляку.

— От добре їм. Мені б так.

Дід пирхнув.

— Тобі, Петре, хоч би раз помовчати — уже свято було б.

Хлопці зареготали.

Андрій тим часом поправляв стару жердину, яку збиралися поставити неподалік вогнища.

На ній мали закріпити колесо, обплетене сухою соломою, але дід Семен наказав не чіпати його без старших.

— Вогонь — не іграшка, — суворо сказав він. — Веселитися можна, а хати палити не треба.

Петро одразу озирнувся на Андрія.

— Чуєш? Це він тобі.

— Чого мені?

— Бо ти механік. У вас усе або крутиться, або горить.

— А в тебе все ламається, — відповів Андрій.

— Зате весело.

Вони знову засміялися й узялися до роботи.

У Маріччиній бабусиній хаті теж готувалися до свята.

На столі лежали волошки, ромашки, конюшина, деревій і довгі тонкі стебла пахучої трави.

Марічка сиділа біля відчиненого вікна й плела вінок.

Галина влаштувалася навпроти.

Перед нею лежала купа квітів, яку вона вже тричі перебирала, але ніяк не могла вирішити, які вплітати.

— Марічко, а волошки швидко зів'януть?

— Якщо без води — швидко.

— А ромашки?

— Теж.

— А що не зів'яне?

Марічка підняла голову.

— Штучні квіти.

Галина скривилася.

— Дуже смішно.

— Ти вже пів години вибираєш.

— Бо вінок має бути гарний.

— Для кого?

Подруга примружилася.

— Для долі.

Марічка засміялася.

— А доля що, по квітах вибирає?

— Не знаю. Але якщо вибирає, то нехай бачить, що я старалася.

Баба Катерина, яка перебирала зелень біля печі, похитала головою.

— Ох, дівчата, дівчата... Коли б ви так на городі старалися, як на тих вінках.

Галина всміхнулася.

— Бабусю, город від нас нікуди не втече.

— І бур'яни теж, — зауважила стара.

Марічка вплела останню волошку й підняла свій вінок.

Він вийшов невеликий, зате рівний. Білі ромашки чергувалися з синіми волошками, а між ними виднілися дрібні рожеві квіти конюшини.

До вінка вона прив'язала тонку блакитну стрічку.

Галина уважно роздивилася.

— Гарний.

— Тобі подобається?

— Дуже. Тільки м'яти додай.

Марічка здивувалася.

— Навіщо?

— Ти ж її любиш.

Дівчина всміхнулася.

Потім підвелася, вийшла до саду й зірвала кілька молодих гілочок біля тину.

Розтерла листочок між пальцями.

У повітрі відразу розійшовся знайомий прохолодний запах.

Вона пригадала стару повітку.

Дощ.

Андрієву усмішку.

І те, як вони сиділи там удвох, розмовляючи про майбутнє.

Марічка вплела м'яту між ромашками.

Тепер вінок пахнув так, наче в ньому заховали маленький куточок бабусиного саду.

— А ви знаєте, як вінки пускати? — запитала баба Катерина.

Галина одразу підняла голову.

— У воду!

— Це я й сама знаю. А що загадувати будете?

Дівчата перезирнулися.

— На судженого, — тихенько сказала Галина.

Стара усміхнулася.

— От і я колись загадувала.

Марічка здивувалася.

— Ви теж?

— А що, я відразу бабою народилася?

Галина пирснула.

— І що вам випало?

Баба Катерина присіла на лавку.

— Мій вінок течія далеко понесла. Аж за поворот. Я тоді плакала, бо думала, що заміж у чуже село піду.

— А вийшли? — запитала Марічка.

— Вийшла.

— Далеко?

— За вашого діда. Через три хати жив.

Дівчата засміялися.

— То навіщо плакали? — здивувалася Галина.

— Бо дурна була.

Баба Катерина поправила хустину.

— А може, й не дурна. Молодість така. Думаєш, що річка більше знає про твоє життя, ніж ти сама.

Марічка подивилася на свій вінок.

— А якщо він зачепиться за берег?

Стара трохи помовчала.

— Колись казали, що то недобре. Мовляв, дівоче щастя затримається.

Галина стурбовано звела брови.

— А якщо потоне?

— Тоді ще гірше вигадували.

— Бабусю!

Стара засміялася.

— Та не слухайте ви кожної байки. Квітка — не людина. Вінок може зачепитися за гілку, а життя йтиме собі далі.

Марічка всміхнулася.

Але чомусь запам'ятала саме слова про вінок, який затримається біля берега.

До вечора все село ніби зібралося біля річки.

На широкому лузі горіли невеликі смолоскипи. Біля старої верби поставили лавки, а трохи далі, на відкритому місці, височіла складена з дров купа для купальського вогнища.

Молодші діти носилися травою, грали в квача й намагалися підглядати, що роблять старші.

Дівчата ходили з вінками.

Хлопці стояли гуртами, удаючи, що зовсім на них не дивляться.

Старші жінки розклали на полотняних рушниках пиріжки, варені яйця, огірки й глечики з узваром.

Біля липи хтось уже розтягнув гармошку.

Залунала весела мелодія.

Петро першим кинувся танцювати.

Він підхопив Галину за руку, спробував закрутити й мало не наступив їй на сукню.

— Петре!

— Що?!

— Дивися під ноги!

— Та я дивлюся!

— Не видно!

— Бо ти швидко крутишся!

Галина розреготалася.

Андрій стояв біля верби й усміхався.

Потім озирнувся.

Марічки ще не було.

Він уже кілька разів поглядав на стежку, якою вона мала прийти.

Петро помітив.

— Зараз буде.

— Хто?

— Дід Семен.

Андрій сердито глянув на нього.

Друг засміявся.

— Та знаю я, кого ти чекаєш.

І саме тоді на стежці з'явилася Марічка.

Вона йшла разом із бабою Катериною.

На ній була світла сукня, трохи коротша за ту, в якій танцювала на шкільному вечорі. Волосся залишила розпущеним, лише з боків підхопила двома маленькими шпильками.

У руках тримала вінок.

Білі ромашки, сині волошки.

І тонка блакитна стрічка, яка погойдувалася на вітрі.

Андрій дивився на неї, забувши навіть про Петра.

Марічка помітила його.

Усміхнулася.

І попрямувала просто до нього.

— Привіт!

— Привіт.

— Давно чекаєш?

Андрій знизав плечима.

— Та ні.

Позаду почувся Петрів голос:

— Та він уже мало не коріння пустив біля тієї верби!

Марічка засміялася.

Андрій повернувся.

— Петре!

Той миттю сховався за Галину.

— Я нічого! Я правду кажу!

Баба Катерина привіталася з хлопцями й пішла до гурту старших жінок.

Марічка залишилася біля Андрія.

Він уважно розглядав її вінок.

— Гарний.

— Справді?

— Ага.

— Сама плела.

— Бачу.

Марічка примружилася.

— А чого ти так дивишся?

— М'ята там.

Вона здивувалася.

— Упізнав?

Андрій усміхнувся.

— За запахом.

Марічка опустила очі на вінок.

Потім тихо сказала:

— Я знала, що ти помітиш.

І чомусь від цих слів йому стало приємніше, ніж від будь-якої похвали.

Коли сонце зовсім сховалося за лісом, дівчата почали збиратися біля води.

Над річкою стояв теплий вечірній туман.

На протилежному березі темніли вільхи, а стара верба, що росла біля вигину річки, опускала довгі гілки майже до самої води.

Течія тут була повільна.

Біля піщаної коси вода ледь ворушилася, зате далі, за поворотом, уже помітно несла листя й тонкі гілочки.

Дівчата зняли взуття й стали на мокрий пісок.

Кожна тримала свій вінок.

Деякі прив'язали до нього маленькі свічки.

Полум'я тремтіло в сутінках, і вінки здавалися крихітними човниками з живими вогниками.

Галина підійшла до Марічки.

— Що загадуватимеш?

— Не скажу.

— Чому?

— Бо не здійсниться.

Галина пирхнула.

— А я вже загадала.

— На Петра?

— Марічко!

— Що?

— Ну тебе!

Марічка засміялася.

Але коли всі почали спускатися до води, сама раптом притихла.

Вона дивилася на свій вінок.

На ромашки.

На волошки.

На м'яту.

І думала про те, що загадати.

Могла попросити щастя.

Могла загадати навчання в місті.

Могла подумати про майбутнє, яке ще залишалося таким далеким і незрозумілим.

Але всі ці думки відступили, коли вона побачила Андрія.

Він стояв на березі серед хлопців.

Дивився на неї.

І всміхався.

Марічка відчула, як серце забилося швидше.

Вона опустила очі.

Нехай він буде поруч.

Ось і все.

Нічого більшого вона не змогла придумати.

Першою пустила вінок Галина.

Вона присіла біля води, обережно поклала його на поверхню й легенько підштовхнула пальцями.

Вінок похитнувся.

Покрутився на місці.

Потім повільно поплив за течією.

— Ой! — вигукнула Галина. — Дивіться!

Петро стояв трохи далі.

— Що?

— Пливе!

— А що він мав робити?

Галина сердито глянула на нього.

— Ти хоч сьогодні можеш не жартувати?!

— Можу.

— То мовчи.

Петро слухняно замовк.

На цілих п'ять секунд.

— А якщо твій вінок до моря допливе, ти за моряка заміж вийдеш?

Галина жбурнула в нього жменю мокрого піску.

Хлопці зареготали.

А Марічка тим часом опустилася навколішки біля води.

Пісок був прохолодний.

Тепла річкова вода торкнулася пальців.

Марічка обережно поклала свій вінок на поверхню.

Він тримався добре.

Блакитна стрічка розправилася за ним тонкою смужкою.

Дівчина легенько підштовхнула вінок.

І відпустила.

Спочатку він майже не рухався.

Потім повільно поплив.

Марічка підвелася.

Стежила за ним так уважно, ніби від цієї маленької купки квітів залежало щось дуже важливе.

Вінок обминув камінець.

Підхоплений течією, рушив до середини річки.

Марічка усміхнулася.

Пливи...

Та раптом вода повернула його до берега.

Тонка блакитна стрічка зачепилася за низьку гілку старої верби.

Вінок сіпнувся.

Повернувся боком.

І зупинився.

Марічка завмерла.

— Ні...

Вона зробила кілька кроків уздовж берега.

Вінок тихо погойдувався на воді.

Гілка тримала стрічку міцно.

Марічка ще трохи почекала.

Може, течія звільнить.

Може, вітер підніме гілля.

Може, стрічка сама зісковзне.

Але нічого не сталося.

Вінок залишався під вербою.

— Ой, Марічко... — тихо сказала Галина.

Дівчина обернулася.

— Що?

Подруга дивилася на застряглий вінок.

— Це недобра прикмета.

Марічка насупилася.

— Чому?

— Хіба не знаєш?

— Що саме?

Галина підійшла ближче.

— Кажуть, якщо вінок не попливе, то й кохання не складеться.

Марічка відчула, як похололи пальці.

— Може, просто гілка зачепила.

— Може.

Галина трохи помовчала.

— А ще кажуть, що коли вінок вертається до берега, то суджений не прийде.

Марічка сердито глянула на неї.

— Галю, не вигадуй!

— Я не вигадую! Мені тітка розповідала.

— Твоя тітка стільки всього розповідає, що вже можна книжку писати!

Галина образилася.

— Ну, як хочеш.

Вона відійшла до інших дівчат.

А Марічка залишилася стояти.

Дивилася на свій вінок.

На блакитну стрічку.

На темну гілку верби.

І відчувала, як гарний вечір раптом псується.

Вона зовсім не збиралася вірити в такі дурниці.

Справді.

Адже бабуся сама казала, що річка не може вирішувати людську долю.

Але чому тоді саме її вінок?

Чому всі інші пливли?

І чому ця клята верба зачепилася саме за її стрічку?

Андрій помітив усе з берега.

Спочатку побачив, як Марічка зупинилася.

Потім — як Галина щось сказала їй на вухо.

А далі помітив застряглий вінок.

Він підійшов ближче.

— Що сталося?

Марічка не відповіла.

Андрій глянув на воду.

— А, зачепився.

— Бачу.

— То зараз дістанемо.

Дівчина різко обернулася.

— Не треба!

Він здивувався.

— Чого?

— Бо не можна.

— Чого не можна?

— Це ж ворожіння.

Андрій усміхнувся.

— Та хіба гілка знає, що ти ворожиш?

Марічка насупилася.

— Андрію...

Але він уже дивився, як далеко від берега застряг вінок.

Вода там доходила приблизно до колін.

Місце було знайоме.

Вони не раз тут купалися.

Андрій зняв черевики.

— Ти куди? — запитала Марічка.

— По вінок.

— Не треба, кажу!

Він закотив штанини.

— Та я швидко.

Марічка схопила його за рукав.

— Андрію, зупинися!

Але хлопець уже ступив у воду.

Річкове дно було слизьке від дрібних водоростей.

Андрій обережно ступав, намацуючи ногами камінці.

Вода здіймалася до колін.

Хтось із хлопців помітив його й голосно засміявся.

— Ковалю! Ти що, русалку ловити зібрався?!

Петро миттю підскочив ближче.

— Вінок рятує!

— Чий?

— Маріччин!

Почувся веселий гомін.

Марічка відчула, як запалали щоки.

— Петре, замовкни!

Але було пізно.

Кілька дівчат уже дивилися в їхній бік.

Андрій тим часом дістався до верби.

Простягнув руку.

Обережно підняв гілку.

Блакитна стрічка зісковзнула.

Вінок звільнився.

Андрій схопив його раніше, ніж течія понесла далі.

Підняв над водою.

— Є!

Хлопці засвистіли.

Петро заплескав у долоні.

— Ура! Герой!

Андрій засміявся.

Потім повернувся до берега.

Йому навіть на думку не спало, що він зробив щось погане.

Навпаки.

Здавалося, усе вийшло чудово.

Він дістав Маріччин вінок.

Квіти майже не пошкодилися.

І стрічка залишилася цілою.

Що ще треба?

Марічка стояла біля берега.

Коли Андрій підійшов, усміхаючись, вона не усміхнулася у відповідь.

— Ось, — сказав він, простягаючи вінок. — Забирай.

Дівчина не взяла.

Він здивувався.

— Що?

— Навіщо ти це зробив?

— Що саме?

— Дістав вінок.

Андрій розгубився.

— Бо він зачепився.

— Я бачила.

— То чого сердишся?

Марічка глибоко вдихнула.

— Бо ти зіпсував ворожіння.

Хлопець подивився на вінок.

Потім на неї.

— Як зіпсував?

— Тепер уже нічого не дізнаюся.

Він навіть засміявся від несподіванки.

— Та що там дізнаватися? Зачепився за гілку. Ото й усе.

Марічка відчула, як у грудях знову піднімається знайоме роздратування.

— Для тебе все завжди просто.

Андрій перестав усміхатися.

— А що я мав робити?

— Нічого!

— Стояти й дивитися, як він там висить?

— Так!

Він замовк.

Марічка опустила очі.

Їй самій раптом стало соромно за свій голос.

Адже Андрій хотів допомогти.

Заліз у воду.

Намочив штани.

Дістав її вінок.

А вона свариться.

Але водночас дівчині було прикро.

Вона ж не просила його втручатися.

Там, де вона хотіла хоч на мить довіритися невідомому, Андрій знову вирішив усе сам.

— Ти міг хоча б запитати, — тихо сказала Марічка.

Андрій подивився на неї уважніше.

Цього разу він не поспішив відповідати.

Потім опустив очі на мокрі квіти.

— Міг, — погодився.

Марічка здивувалася.

Він трохи помовчав.

— Я думав, ти засмутилася, бо вінок застряг.

— Я й засмутилася.

— От я й поліз.

Дівчина подивилася на воду.

Її вінок усе ще був у Андрієвих руках.

Із ромашок капали дрібні краплі.

Блакитна стрічка прилипла до його пальців.

— А ти не подумав, — сказала вона вже спокійніше, — що я хотіла сама вирішити, що з ним робити?

Андрій повільно кивнув.

— Не подумав.

Ця проста відповідь чомусь одразу забрала половину Маріччиного гніву.

Вона простягнула руку.

— Давай.

Він віддав вінок.

Дівчина обережно поправила зім'яту ромашку.

Потім сіла на траву біля води.

Андрій залишився стояти поруч.

Мокрі штани холодили ноги.

Але чомусь тепер він думав зовсім не про них.

За кілька хвилин Андрій сів поруч.

Марічка розглядала вінок.

Її пальці повільно перебирали стебла.

Навколо сміялася молодь, лунав голос гармошки, а над річкою вже почали спалахувати перші зорі.

Але вони обоє мовчали.

Нарешті Андрій сказав:

— Я можу пустити його ще раз.

Марічка похитала головою.

— Уже не те.

— Чому?

— Бо ти його дістав.

Він зітхнув.

— То що ж тепер?

Марічка трохи подумала.

Потім усміхнулася куточком рота.

— Не знаю.

Андрій глянув на неї.

— Може, тоді я в тебе долю вкрав?

Вона засміялася, хоч і намагалася стриматися.

— Дурний!

— А що? Ти кажеш, вінок мав кудись плисти. А я його забрав.

Марічка похитала головою.

— Це не так працює.

— А як?

Вона замислилася.

І раптом зрозуміла, що сама не знає.

Ніхто до пуття не пояснював, чому вінок має передбачати майбутнє.

Бабуся тільки розповідала, як було колись.

Галина повторювала слова тітки.

Старі жінки згадували власну молодість.

А дівчата вірили, бо їм хотілося вірити.

Хотілося, щоб бодай щось у цьому великому незрозумілому житті можна було дізнатися заздалегідь.

Марічка подивилася на Андрія.

Він сидів поруч.

Мокрий.

Трохи розгублений.

Із травинкою, яка зачепилася за волосся.

Такий знайомий.

І водночас такий дорогий.

Раптом вона тихо сказала:

— Я ж не для іншого хлопця той вінок пускала.

Андрій повернув голову.

— А для кого?

Марічка відчула, як загорілися щоки.

— Не скажу.

Він дивився на неї.

Потім повільно всміхнувся.

— А-а-а...

Вона погрозила йому пальцем.

— Тільки спробуй щось сказати!

Андрій підняв руки.

— Мовчу.

Марічка засміялася.

І, вже не стримуючись, додала:

— І не думай, що ти все зрозумів.

Він усміхнувся ще ширше.

— Добре.

— Андрію!

— Та я ж мовчу!

Вони обоє засміялися.

Тим часом на лузі почали розпалювати купальське вогнище.

Спочатку над складеними дровами піднявся тонкий сірий дим.

Потім між гілками спалахнули жовті язички.

Загуділо полум'я.

І за кілька хвилин над лугом уже палав великий вогонь.

Іскри здіймалися в темне небо, кружляли над головами й гасли, не долітаючи до річки.

Люди відступили трохи далі.

Навколо стало світло, майже як удень.

Полум'я освітлювало обличчя, вінки, сукні, стару вербу та темну воду за спинами молоді.

Хтось заспівав.

Інші підхопили.

Гармошка озвалася знайомою мелодією.

Дівчата взялися за руки й пішли широким колом навколо вогнища.

Хлопці стояли поруч, підспівували, сміялися й час від часу намагалися втрутитися до хороводу.

Петро, звісно, був першим.

Він підскочив до Галини.

— Бери мене!

— Куди?

— У коло!

— А ти співати вмієш?

— Звичайно.

— То заспівай!

Петро набрав повітря.

І так голосно затягнув перший рядок, що кілька дівчат одразу збилися зі співу.

Галина схопилася за живіт від сміху.

— Господи, Петре! Краще мовчи!

— А ти казала співати!

— Я ж не знала, що ти так умієш!

Андрій розсміявся.

Марічка теж.

І поступово все неприємне, що сталося біля верби, відступило кудись убік.

Коли вогнище трохи осіло, молодь почала готуватися до стрибків.

Ніхто не поспішав до високого полум'я.

Чекали, доки край багаття прогорить, залишивши невеликий язик вогню над жаром.

Першими пішли старші хлопці.

Розбігалися.

Перестрибували.

Приземлялися на траву й урочисто піднімали руки.

Дівчата плескали.

Петро вже нетерпляче переступав із ноги на ногу.

— Я зараз!

Галина схопила його за рукав.

— Ти хоч дивися, куди стрибатимеш!

— А куди треба?

— На другий бік!

— От добре, що сказала.

Він розбігся.

Стрибнув.

І приземлився так незграбно, що мало не сів просто на траву.

Хлопці зареготали.

Петро випростався, наче нічого не сталося.

— Бачили?!

— Бачили! — гукнув Андрій. — Землю ледве не проламав!

— Головне, що перелетів!

Галина закотила очі.

Але коли Петро простягнув їй руку, несподівано погодилася стрибнути разом.

Вони відійшли трохи назад.

Розбіглися.

І, тримаючись за руки, перестрибнули через низьке полум'я.

Галина скрикнула.

Петро зареготав.

А коли обоє приземлилися, він так гордо озирнувся, наче щойно переміг у великому спортивному змаганні.

— Оце так! — вигукнув він.

Галина відпустила його руку.

— Не зазнавайся.

Але всміхалася.

Марічка стояла трохи осторонь.

У руках досі тримала вінок.

Вона дивилася, як хлопці й дівчата перестрибують через вогонь, сміються й повертаються до друзів.

Поруч зупинився Андрій.

— Ти стрибатимеш?

Марічка подивилася на полум'я.

— Не знаю.

— Боїшся?

— Трохи.

Андрій кивнув.

— Я теж.

Вона здивовано повернулася.

— Ти?

— Ага.

— Ти ж хлопець.

Він засміявся.

— І що? У хлопців ноги не горять?

Марічка пирснула.

— Дурний!

Андрій подивився на вогнище.

Потім на неї.

— Можемо й не стрибати.

Вона трохи помовчала.

— А ти хочеш?

Він усміхнувся.

— З тобою — хочу.

Марічка опустила очі.

Їй раптом стало тепло.

Не від багаття.

Від його голосу.

Від того, як просто він це сказав.

Без жарту.

Без кривляння.

Без свого звичного «та нічого».

Вона підняла голову.

— Тоді ходімо.

Андрій обережно взяв у неї вінок.

— Потримаю?

Марічка кивнула.

Він поклав вінок на лавку, поруч із її сандалями.

Потім повернувся.

Навколо вогнища стояли люди.

Петро вже розповідав комусь про власний стрибок.

Галина поправляла зачіску.

Сергій із Липівки, який теж приїхав на свято, сміявся з компанією старших хлопців.

Марічка раптом помітила, що на них дивляться.

І відчула ніяковість.

Раніше вони з Андрієм могли годинами ходити за руки.

Але самі.

На тихих сільських дорогах.

Біля річки.

Під старими вишнями.

Там, де ніхто не бачив.

Перед іншими все було інакше.

Тут один погляд міг перетворитися на жарт.

Один дотик — на плітку.

А невпевнена усмішка — на цілий тиждень насмішок.

Марічка дивилася на вогонь.

Вона раптом подумала, що сьогодні всі побачать їх разом.

По-справжньому.

Не як однокласників.

Не як сусідів.

Не як дітей, які знають одне одного змалечку.

А як хлопця й дівчину.

І ця думка трохи лякала.

Андрій, здавалося, відчував те саме.

Він стояв поруч.

Мовчав.

І лише час від часу поглядав на неї.

Потім раптом простягнув руку.

Відкриту.

Долонею догори.

Так, як того першого травневого вечора біля старого перелазу.

Марічка подивилася на його пальці.

Потім на обличчя.

Андрій не всміхався.

Чекав.

І вона зрозуміла, що зараз усе залежить від неї.

Можна відвести очі.

Можна засміятися.

Можна сказати, що стрибне сама.

І ніхто нічого не помітить.

А можна...

Марічка повільно поклала свою руку в його долоню.

Андрій обережно стиснув пальці.

І вперше вони стояли за руки перед усім селом.

Петро побачив першим.

Звичайно.

І вже відкрив рота, щоб вигукнути щось таке, чого потім усі згадували б до кінця літа.

Але Галина вчасно штурхнула його ліктем.

— Мовчи.

— Та я...

— Петре!

Він подивився на неї.

Потім на Андрія й Марічку.

І раптом усміхнувся.

Не так, як зазвичай.

Без кпинів.

Без дурних вигуків.

Просто усміхнувся.

— Добре, — тихо сказав він.

Галина теж дивилася на друзів.

І чомусь їй стало радісно.

Вона добре пам'ятала, як Марічка ще навесні запевняла, що Андрій для неї — звичайний однокласник.

А тепер...

Тепер обоє стояли біля купальського вогнища й трималися за руки так, ніби боялися відпустити.

— Готова? — тихо запитав Андрій.

Марічка глянула на нього.

— А ти?

— Тепер готовий.

Вона усміхнулася.

Вони відійшли на кілька кроків.

Перед ними мерехтіло невелике полум'я.

За ним темніла прим'ята трава.

Навколо сміялися люди.

Грала гармошка.

Над річкою здіймалися іскри.

Андрій міцніше стиснув Маріччину руку.

— Раз...

Вона набрала повітря.

— Два...

Вони подивилися одне на одного.

І разом вигукнули:

— Три!

Побігли.

На якусь мить земля ніби зникла з-під ніг.

Марічка відчула жар на обличчі, почула тріск дров і сильний Андріїв потиск.

Перед очима майнуло помаранчеве світло.

А потім вони вже приземлилися по той бік вогнища.

Марічка ледве втримала рівновагу.

Андрій підхопив її під лікоть.

Вони зупинилися.

Подивилися одне на одного.

І раптом обоє почали сміятися.

Так голосно, щиро й радісно, наче щойно зробили щось неймовірне.

Хоча всього лише перестрибнули через невелике багаття.

Та для них це було значно більше.

Бо по той бік вогню вони залишили не лише кілька кроків.

Вони залишили свою колишню сором'язливість.

І вперше не сховали рук, коли побачили, що на них дивляться.

Петро підбіг майже відразу.

— Оце так! Ковалю, та ти тепер герой!

Андрій засміявся.

— Такий, як ти?

— Кращий! Я ж сам бачив!

Галина підійшла до Марічки.

— Ну що, страшно було?

— Трохи.

— А тепер?

Марічка подивилася на Андрія.

Він стояв поруч.

І досі тримав її руку.

— Уже ні, — відповіла вона.

Галина всміхнулася.

Більше нічого не запитувала.

Бо й так усе зрозуміла.

Свято тривало до пізньої ночі.

Вогнище поступово осідало, перетворюючись на велику купу червоного жару.

Старші жінки розходилися додому.

Молодші діти засинали просто на руках у матерів.

Гармошка грала вже тихіше.

Над річкою здіймався туман.

Вода темніла під зоряним небом, лише подекуди на ній ще погойдувалися маленькі вогники від дівочих вінків.

Деякі вже попливли далеко.

Інші прибило до берега.

Один крутився на місці біля очерету.

Ніхто вже не міг напевно сказати, чий він.

Андрій із Марічкою сиділи на старій лавці під вербою.

Поруч лежав її вінок.

Квіти трохи прив'яли.

Блакитна стрічка висохла й знову стала легкою.

Марічка обережно взяла його.

— Шкода, що не поплив.

Андрій подивився на неї.

— Може, ще попливе.

Вона похитала головою.

— Тепер уже не хочу.

Він здивувався.

— Чого?

Марічка провела пальцем по ромашці.

— Бо сьогодні я й так дещо дізналася.

Андрій усміхнувся.

— Що саме?

Вона подивилася на нього.

— Не скажу.

— Знову?

— Ага.

Андрій засміявся.

— У тебе самі секрети.

Марічка всміхнулася.

— Не всі.

Вона трохи помовчала.

Потім запитала:

— А ти знаєш, що кажуть про тих, хто разом перестрибнув через купальське вогнище?

Андрій похитав головою.

— Ні.

— Кажуть, якщо руки не розімкнуть, то довго будуть разом.

Він подивився на їхні долоні.

Вони досі трималися за руки.

— А ми розімкнули?

Марічка всміхнулася.

— Ні.

Андрій трохи подумав.

Потім сказав:

— То, може, це краща прикмета, ніж вінок?

Вона засміялася.

— Може.

І обережно поклала голову йому на плече.

Андрій завмер.

Він уже звик тримати Марічку за руку.

Звик, що вона може підійти й усміхнутися йому так, як не усміхалася нікому іншому.

Але зараз...

Зараз її голова лежала на його плечі.

Волосся ледь торкалося шиї.

І від неї пахло м'ятою, літнім вечором та ще чимось невловимим, що він ніяк не міг назвати.

Він боявся поворухнутися.

Навіть дихав обережніше.

Марічка, мабуть, відчула це.

— Тобі незручно? — тихо запитала вона.

— Ні.

— А чого ти так сидиш?

— Як?

— Наче тебе до лавки прибили.

Андрій засміявся.

— Та я просто...

Він не договорив.

Марічка підняла голову.

Подивилася йому в очі.

— Просто що?

Андрій трохи помовчав.

Потім нарешті сказав:

— Не хочу, щоб ти йшла.

Вона усміхнулася.

— Я ж ще не йду.

— Знаю.

— То чого хвилюєшся?

Він подивився на річку.

На темну воду.

На вогники, що повільно віддалялися за поворот.

І раптом згадав їхню розмову в старій повітці.

Про місто.

Про навчання.

Про те, що одного дня Марічка може поїхати.

Тоді ця думка здалася йому майже страшною.

Тепер теж.

Але він уже починав розуміти, що не може просто схопити людину за руку й назавжди залишити біля себе.

Навіть якщо дуже хочеться.

Особливо якщо дуже хочеться.

— Я просто хочу, щоб сьогоднішній вечір довше тривав, — тихо відповів він.

Марічка знову поклала голову йому на плече.

— Я теж.

І вони замовкли.

Пізніше, коли більшість людей уже розійшлася, Андрій згадав про вінок.

— А що ти з ним зробиш?

Марічка подивилася на прив'ялі квіти.

— Заберу додому.

— Нащо?

Вона усміхнулася.

— На пам'ять.

— Про погану прикмету?

Марічка похитала головою.

— Про тебе, дурний.

Андрій відчув, як серце підскочило.

Вона підняла вінок і поправила блакитну стрічку.

— Ти ж за ним у воду поліз.

Він засміявся.

— А ти на мене накричала.

— Бо ти не запитав.

— Знаю.

Марічка трохи помовчала.

Потім сказала:

— Але все одно дякую.

Андрій здивувався.

— За що?

Вона подивилася на нього.

— За те, що не залишив його там.

Хлопець усміхнувся.

— Я б і тебе не залишив.

Марічка опустила очі.

І раптом тихо відповіла:

— Знаю.

Додому вони поверталися пізно.

Село вже спало.

Лише в деяких вікнах ще горіло світло, а над городами стояв густий запах нічних трав.

Місяць піднявся високо.

Звідкись із лугу долинало кумкання жаб.

Дорога була вкрита м'якою пилюкою, яка за день нагрілася й тепер поволі віддавала тепло.

Марічка несла вінок.

Андрій ішов поруч.

Вони говорили мало.

Після довгого галасливого вечора тиша здавалася особливо приємною.

Біля старого містка Марічка раптом зупинилася.

— Андрію...

— Що?

Вона трохи помовчала.

— А ти справді в прикмети не віриш?

Він замислився.

— Не знаю.

Марічка здивувалася.

— Ти ж завжди казав, що то дурниці.

— Казав.

— А тепер?

Андрій подивився на неї.

Потім на їхні руки.

І всміхнувся.

— Якщо хороша прикмета — то, може, й повірю.

Марічка засміялася.

— Хитрий!

— А що?

— Вибираєш тільки те, що тобі подобається.

Він знизав плечима.

— А навіщо вірити в погане?

Вона замислилася.

Це було зовсім не схоже на звичайну Андрієву відповідь.

І чомусь здалося їй правильним.

Біля бабусиної хвіртки вони зупинилися.

М'ята під тином уже почала випускати дрібні рожевуваті квіти.

У місячному світлі вони майже не мали кольору, зате пахли так сильно, що Марічка відчула цей аромат ще за кілька кроків до дому.

Андрій узяв її вінок.

— Дай.

Вона здивувалася.

— Навіщо?

Він обережно повісив його на верхню перекладину хвіртки.

Саме там, де колись залишив конвалії.

Тонка блакитна стрічка звисала вниз.

Ромашки тихо погойдувалися від вітру.

— Отак, — сказав Андрій.

Марічка подивилася.

Потім усміхнулася.

— Гарно.

Він кивнув.

— Нехай висить.

Вона повернулася до нього.

— А якщо завтра засохне?

Андрій знизав плечима.

— То й що?

— Квіти зів'януть.

Він подивився на вінок.

Потім на Марічку.

— А вечір же не зникне.

Вона замовкла.

Бо не чекала від нього таких слів.

І раптом зрозуміла, що саме це їй сьогодні найбільше хотілося почути.

Не обіцянок.

Не клятв.

Не розповідей про долю, яку нібито можна прочитати по квітах.

А простого підтвердження, що цей вечір був для нього таким самим важливим, як і для неї.

— Добраніч, Андрію, — тихо сказала Марічка.

— Добраніч.

Вона вже хотіла відчинити хвіртку.

Але зупинилася.

Повернулася до нього.

— А ти знаєш, що я загадала, коли пускала вінок?

Андрій усміхнувся.

— Ти ж казала, що не скажеш.

— Передумала.

Він уважно подивився на неї.

Марічка трохи почервоніла.

Потім тихо сказала:

— Я загадала, щоб ти був поруч.

Андрій завмер.

Вона стояла перед ним із опущеними очима, а над її головою тихо шелестіло вишневе листя.

І раптом усе стало таким простим.

Він не мусив вигадувати красивих слів.

Не треба було жартувати.

Не треба було вдавати досвідченого кавалера.

Він лише взяв Марічку за руку.

І відповів:

— То навіщо тобі було пускати вінок?

Вона підняла очі.

— Чому?

Андрій усміхнувся.

— Я ж і так тут.

Марічка дивилася на нього кілька секунд.

А потім усміхнулася так щасливо, що хлопцеві захотілося запам'ятати її обличчя назавжди.

Тієї ночі Андрій повертався додому повільніше, ніж будь-коли.

Він ішов знайомою дорогою, слухав коників, дивився на місяць і час від часу усміхався сам до себе.

Перед очима стояло купальське вогнище.

Золоті іскри.

Маріччина сукня.

Її рука в його долоні.

І той короткий стрибок, після якого вони вперше перестали приховувати своє почуття перед іншими.

Андрій думав про дивну річ.

Удень він заліз у річку, щоб урятувати вінок, який застряг на гілці.

А ввечері зрозумів, що найважливіше не можна просто взяти й урятувати, як мокрі квіти.

Його треба берегти щодня.

Іноді мовчати.

Іноді говорити.

Іноді вибачатися.

А іноді просто простягнути руку й дочекатися, поки інша людина сама захоче її взяти.

Марічка ще довго стояла біля вікна.

На хвіртці висів її вінок.

Біла ромашка схилила голівку.

Блакитна стрічка ледь ворушилася.

За тином пахла м'ята.

Дівчина згадала слова Галини про погану прикмету.

«Якщо вінок не попливе, то й кохання не складеться».

Ще кілька годин тому ці слова змусили її мало не заплакати.

А тепер вона дивилася на вінок і всміхалася.

Бо річка справді не понесла його далеко.

Він зачепився за стару вербу.

Андрій дістав його з води.

І тепер він висів біля її хати.

Там, де пахло м'ятою.

Марічка раптом подумала: а може, доля зовсім не завжди говорить так, як її звикли тлумачити старі люди?

Може, іноді вінок затримується не тому, що щастя не прийде.

А тому, що воно вже поруч.

Вона усміхнулася власним думкам.

Потім загасила лампу.

І лягла спати.

А далеко за селом над річкою ще тлів купальський вогонь.

Червоні вуглини повільно гасли під зорями.

Туман піднімався з води й стелився між старими вербами.

Кілька забутих вінків прибило до очерету.

Їхні квіти намокли, стрічки заплуталися в траві, а маленькі свічки давно згасли.

Річка несла далі тільки те, що не затримали гілки.

За луками темнів сосновий ліс.

І десь у його глибині, біля покинутої криниці, легкий нічний вітер ворушив стару вербу.

Тієї ночі Марічка не згадувала ні жіночого голосу, ні зниклої Ганни, ні застережень баби Орисі.

Вона засинала щаслива.

Бо цього літа вперше відчула, що їй не обов'язково знати майбутнє.

Достатньо було того, що сьогодні Андрій простягнув їй руку.

І вона сама захотіла її взяти.

Розділ 9. Папороть не цвіте

На ранок після Купала над річкою ще пахло димом.

Велике вогнище, біля якого напередодні співали, танцювали й стрибали закохані пари, перетворилося на чорне коло попелу. Посеред нього де-не-де ще жевріли червоні вуглинки, а коли вітер пробігав луками, здіймався легкий сірий пил.

На березі валялися прим'яті вінки. Деякі заплуталися в очереті, інші прибило до мокрого піску. Квіти поникли, стрічки розмокли, і тільки річка, байдужа до людських прикмет, текла собі далі.

Зате село прокинулося пізніше, ніж зазвичай.

Навіть півні, здавалося, розуміли, що люди вчора гуляли до півночі, й кричали якось неохоче.

Андрій прокинувся від сонячного проміння, яке вперто пробивалося крізь фіранку.

На столі лежала сорочка, що досі пахла купальським димом.

Він узяв її, підніс до обличчя й усміхнувся.

Згадав Марічку.

Її вінок із блакитною стрічкою.

Те, як вона стояла біля вогнища й чекала, поки він простягне руку.

І слова, сказані біля хвіртки:

«Я загадала, щоб ти був поруч».

Андрій усміхнувся ще ширше.

Потім раптом згадав, що сьогодні обіцяв батькові допомогти з косаркою.

Усмішка поволі зникла.

— От лихо...

І він почав поспіхом одягатися.

Петро з'явився ближче до обіду.

Не прийшов, а прибіг.

Захеканий, із розстебнутою сорочкою й таким обличчям, ніби щойно довідався, де закопано скарб.

Андрій сидів під сараєм і чистив забитий травою різальний апарат косарки.

— Ковалю!

— Чого?

— Є діло!

Андрій навіть не підняв голови.

— Якщо знову раків ловити, то йди сам.

— Та які раки!

— А що?

Петро озирнувся, хоча на подвір'ї, крім них, нікого не було.

Потім урочисто прошепотів:

— Квітку папороті шукати будемо.

Андрій повільно відклав викрутку.

Подивився на друга.

— Ти сонцем перегрівся?

— Ні.

— Може, вчора диму надихався?

— Та слухай уже!

Петро присів поруч.

— Я в діда Семена питав. Він каже, що в купальську ніч папороть цвіте.

— То вчора й треба було шукати.

— А ми свято гуляли.

— От і спізнилися.

Петро махнув рукою.

— На одну ніч!

— І що?

— Може, ще не вся відцвіла.

Андрій подивився на нього так, наче вперше побачив.

— Петре, ти хоч знаєш, що папороть узагалі не цвіте?

— Хто сказав?

— У школі вчили.

— Ага. І що?

— Вона спорами розмножується.

Петро замислився.
Потім недовірливо примружився.
— Ти сам ті спори бачив?
— Бачив.
— А квітку?
— Ні.
— Отож!
Андрій розреготався.
— Яке «отож»?!
Петро гордо випростався.
— Не бачив — не кажи, що нема.
— Тобі б на уроках так відповідати. Може, хоч із біології двійку не поставили б.
Петро пропустив насмішку повз вуха.
— Усе одно підемо.
— Хто це «ми»?
— Я, ти, Галина...
Він зробив паузу.
— І Марічка.
Андрій перестав усміхатися.
Петро задоволено кивнув.
— От бачиш! А казав, не підеш.
— Я нічого не казав.
— То підеш?
Андрій глянув на косарку.
Потім на товариша.
— Спочатку треба з дівчатами поговорити.
Петро схопився на ноги.
— Домовилися!
— Я ще не погодився!
Але той уже біг до хвіртки.
— Увечері біля старого мосту!
— Петре!
— Ліхтарик візьми!
І зник за тином.
Андрій довго дивився йому вслід.
Потім похитав головою.

— Ну й телепень...

Але вже знав, що ввечері, найімовірніше, піде.

Марічка про Петрів задум почула від Галини.

Вони сиділи на лавці під старою грушею, перебираючи вишні для варення.

Галина розповідала так захоплено, ніби їм запропонували вирушити не в сусідній ліс, а на край світу.

— Уявляєш, Марічко? Справжня квітка папороті! Кажуть, хто її знайде, той усі скарби бачити зможе!

Марічка вийняла кісточку з вишні й поклала ягоду в миску.

— Галю, папороть не цвіте.

Подруга зітхнула.

— І ти туди ж!

— Куди?

— До Андрія! Він Петрові те саме сказав.

Марічка всміхнулася.

— Бо нас у школі одного вчили.

— А баба Орися каже, що не все в лісі книжками пояснюється.

Після цих слів Марічка перестала усміхатися.

Згадала ніч перед Зеленими святами.

Стару березу.

Туман.

І голос, який двічі покликав її на ім'я.

Відтоді минуло вже кілька тижнів.

Удень вона майже не згадувала тієї пригоди. Школа закінчилася, настали канікули, з'явилося стільки нових радощів, що страшні спогади поступово відступили.

Була річка.

Сінокіс.

Купальське вогнище.

Андріїва рука.

Його усмішка.

І те відчуття, що світ раптом став значно кращим, ніж здавався раніше.

Але іноді вночі Марічка прокидалася без жодної причини.

Прислухалася.

І боялася почути своє ім'я.

— Марічко, — озвалася Галина, — ти мене чуєш?

Дівчина здригнулася.

— Що?

— Підеш?

— Куди?

— Та до лісу!

Марічка опустила очі.

— Не знаю.

Галина трохи помовчала.

Потім тихіше запитала:

— Ти через той голос?

Марічка не відповіла.

Подруга відклала вишні.

— Слухай, може, й справді не треба. Я тоді теж злякалася. Хоч нічого й не чула.

Марічка глянула на неї.

— А ти ж сама хотіла.

— Хотіла. Але не настільки, щоб потім три ночі не спати.

Дівчата замовкли.

Із саду долинало гудіння бджіл.

Під грушею пахло стиглими ягодами й нагрітою травою.

Нарешті Марічка сказала:

— Якщо всі разом, то можна.

Галина підняла голову.

— Справді?

— Тільки далеко не підемо.

— Звичайно!

— І до старої криниці не наближатимемося.

— Та кому вона потрібна?

Марічка ще трохи помовчала.

Потім усміхнулася.

— А Андрій піде?

Галина закотила очі.

— Ох, Марічко...

— Що?

— Нічого. Просто тепер я знаю, чому ти погодилася.

Марічка жбурнула в неї вишневу кісточку.

Увечері Андрій вирішив спочатку оглянути дорогу.

Не тому, що вірив у квітку папороті.

І навіть не тому, що хотів відшукати якийсь скарб.

Просто пам'ятав пригоду біля старої берези й не хотів, щоб знову довелося шукати стежку навпомацки.

Петро зустрів його біля роздоріжжя.

— Куди йдемо?

— Подивимося, де краще в ліс заходити.

— Я й так знаю.

— Ти минулого разу в ліщині заблукав.

— Не заблукав!

— А наволочку де загубив?

Петро насупився.

— Там темно було.

— Отож.

Вони пройшли повз покинуту садибу, де колись стояла хата, і вийшли до старої криниці.

Удень вона зовсім не здавалася страшною.

Звичайні потемнілі колоди.

Перекошені дошки над отвором.

Стара верба з довгими гілками.

Навколо росли лопухи, кропива й густі зарості м'яти.

У сонячному світлі все це виглядало просто занедбаним місцем.

Андрій зупинився.

— Дивись, он звідти стежка йде до берези. Але ми туди не підемо.

— А куди?

— Лісовою дорогою за торфовищем. Там папороті повно.

Петро недовірливо поглянув на нього.

— А ти звідки знаєш?

— З батьком по гриби ходив.

Він підійшов ближче до криниці, але за кілька кроків зупинився.

Згадав материні слова про гнилі дошки.

Не варто було ризикувати.

На землі біля верби лежало сухе листя, кілька зламаних гілочок і старий іржавий обруч від відра.

Більше нічого.

Андрій оглянув стежку, помітив повалений стовбур, який можна було використати як орієнтир, і повернувся до Петра.

— Ходімо.

— А чого сюди не підемо вночі?

— Бо криниця провалена.

— Ми ж не лізтимемо в неї.

Андрій подивився на друга.

— Ти й у болоті не збирався тонути, коли за раками ходив.

— Я й не тонув!

— Бо води було по коліна.

Петро образився.

Але сперечатися не став.

Вони повернулися до села.

Андрій ще раз озирнувся на криницю.

Сонце золотило вербове листя.

Біля старих колод зеленіла м'ята.

Нічого незвичайного.

І саме тому він не міг збагнути, чому щоразу, проходячи тут, відчуває незрозуміле бажання швидше піти.

Домовилися зустрітися біля старого мосту, коли зовсім стемніє.

Петро прийшов першим.

На плечі висіла полотняна сумка, у руці він тримав довгу палицю, а за поясом стирчав складаний ніж.

Андрій глянув на його спорядження.

— Ти що, на ведмедя зібрався?
— На папороть.
— А ніж навіщо?
— Мало що.
— А палиця?
— Щоб змій відганяти.
— А сумка?
Петро гордо поплескав по ній.
— Для скарбів.
Андрій розреготався.
— Ти хоч знаєш, скільки золота туди влізе?
— Скільки?
— Кілограмів двадцять.
Петро задумався.
— То добре. Більше мені й не треба.
У цей момент підійшли дівчата.
Марічка була в темній спідниці, легкій світлій кофті й старих черевиках, які не шкода було забруднити. Волосся заплела в косу, але цього разу не перев'язувала стрічкою, а закріпила простою шпилькою.
Галина несла невеликий ліхтарик.
— Ми готові, — повідомила вона.
Петро поважно оглянув дівчат.
— А ви нічого не забули?
Марічка здивувалася.
— Що саме?
— Сміливість.
Галина пирхнула.
— Ми її з собою взяли. А ти свою вдома не залишив?
Андрій зареготав.
Петро насупився.
— Я взагалі нічого не боюся.
— Знаємо, — сказала Марічка. — Особливо сов.
Галина розсміялася.
Петро почервонів.
— Та скільки можна згадувати ту сову?!
Андрій поплескав його по плечу.

— Поки вона нам сама не пробачить.

І всі четверо рушили до лісу.

Спочатку йти було зовсім не страшно.

Ніч видалася теплою.

Небо стояло ясне, всіяне дрібними зорями. Місяць піднявся над соснами й освітлював піщану дорогу так добре, що ліхтарики майже не знадобилися.

За селом пахло скошеним сіном.

З луків тягнуло прохолодою.

Десь далеко кумкали жаби, а в траві безперестанку сюрчали коники.

Петро йшов попереду.

Час від часу зупинявся, прислухався й поважно оголошував:

— Тут щось є.

Андрій підходив.

— Де?

— У кущах.

— Що саме?

— Не знаю.

Із кущів вискакувала жаба.

Або шаруділа миша.

Або просто падав сухий листок.

Петро щоразу робив вигляд, ніби саме цього й очікував.

Галина вже перестала звертати увагу.

— Якщо знайдеш квітку, тоді й гукай, — сказала вона.

— А якщо знайду скарб?

— То спочатку подивися, чи не старе відро.

Андрій розсміявся.

Марічка йшла поруч із ним.

Їхні руки час від часу торкалися.

Він хотів узяти її за долоню, але Петро постійно озирався.

Нарешті Марічка сама тихенько зачепила його мізинець.

Андрій повернув голову.

Вона дивилася вперед.

Удавала, що нічого не сталося.

Він усміхнувся.

І взяв її за руку.

Ліс зустрів їх запахом соснової смоли.

Спочатку дерева стояли рідко, між ними ще можна було бачити небо й далекі вогники села.

Потім сосни стали густішими.

Під ногами з'явився м'який шар сухої хвої. Дорога звузилася до стежки, обабіч якої росли чорничники, молоді берізки й кущі ліщини.

Галина ввімкнула ліхтарик.

Світла пляма пробігла по стовбурах.

Вихопила з темряви старий пень.

Потім велику мурашину купу.

Потім кілька грибів, що росли біля коріння.

— О! — вигукнула дівчина. — Дивіться!

Петро миттю підскочив.

— Квітка?!

— Гриби.

Він розчаровано зітхнув.

— Ну й нащо гукала?

— Бо гарні.

— Гриби й удень можна знайти.

— То й папороть удень росте, — зауважив Андрій.

Петро махнув рукою.

— Ви нічого не розумієте в нічних пригодах.

Марічка засміялася.

— А ти розумієш?

— Звичайно.

— То поясни, як виглядає квітка папороті.

Петро замислився.

— Червона.

— Чому червона?

— Бо чарівна.

— А якщо біла?

— Значить, не та.

— А синя?

— То взагалі не чіпайте.

Андрій розреготався.

— Петре, тобі б казки писати.

Той гордо випростався.

— Я б написав. Тільки часу немає.

— На що?

— На пригоди.

І пішов далі.

Коли вони дійшли до старої лісової просіки, ніч стала помітно темнішою.

Високі сосни закривали місяць.

Між стовбурами стояли густі тіні, а внизу, біля землі, почали з'являтися тонкі білі смуги туману.

Андрій упізнав місце.

— Далі ліс не дуже густий, але там низина. Після дощів мокро.

Петро зупинився.

— А папороть де?

Андрій показав ліхтариком убік.

Під старими вільхами росли великі зелені кущі.

Їхнє ажурне листя звисало до землі, утворюючи щось схоже на маленькі зелені шатра.

Петро захоплено присвиснув.

— Ого!

Галина нахилилася.

— Гарна.

Марічка торкнулася одного листка.

Він був прохолодний і трохи вологий.

— Ось тобі й папороть.

Петро обійшов кущ.

Потім заглянув під листя.

— А де квіти?

Андрій розвів руками.

— Нема.

— Зараз будуть.

— Чому?

— Бо ніч.

— Петре...

— Та не заважай!

Петро присів навпочіпки й почав уважно вдивлятися в середину куща.

Дівчата перезирнулися.

Андрій усміхнувся.

І деякий час усі мовчки спостерігали, як Петро чекає на диво, яке не збиралося відбуватися.

— А звідки взагалі пішла така легенда? — запитала Марічка.

Вона присіла на повалений стовбур.

Андрій сів поруч.

— Яка?

— Про квітку папороті.

Він замислився.

— Не знаю.

Галина обернулася.

— Кажуть, вона розквітає тільки на одну мить. І хто встигне зірвати, той знайде скарб.

Петро підняв голову.

— От бачиш!

— Але ще кажуть, — продовжила Галина, — що нечиста сила її стереже.

Петро повільно випростався.

— Яка нечиста сила?

Галина знизала плечима.

— Усяка.

— Чорти?

— Може.

— А русалки?

— І вони.

Петро озирнувся.

— Та ну вас...

Андрій засміявся.

— Що, вже передумав?

— Нічого я не передумав.

Петро підняв палицю.
— Просто треба бути обережними.
Марічка дивилася на темні дерева.
Їй раптом згадалася баба Орися.
Її слова:
«У лісі не на кожен голос треба озиватися».
Дівчина відчула легкий холодок.
Хоча ніч залишалася теплою.
Андрій помітив, що вона притихла.
Нахилився ближче.
— Що таке?
Марічка похитала головою.
— Нічого.
Він трохи помовчав.
Потім тихо запитав:
— Про той вечір згадала?
Вона глянула на нього.
— Ага.
Андрій обережно стиснув її руку.
— Ми далеко не підемо.
Марічка кивнула.
І від його простих слів їй стало спокійніше.
Петро тим часом вирішив, що треба шукати далі.
— Тут квітів немає, — оголосив він. — Значить, під іншими кущами ростуть.
Галина підняла ліхтарик.
— Петре, ти хоч уявляєш, скільки тут папороті?
— Багато.
— То до ранку всі кущі перевірятимеш?
— Якщо треба.
Андрій підвівся.
— Далеко не йдіть.
— Та ми ось тут, — відповів Петро.
Він показав на невеличкий пагорб за вільхами.
— Подивимося й повернемося.
Галина рушила за ним.
Андрій із Марічкою теж підвелися.

Та коли дівчина проходила під низькою гілкою ліщини, її коса зачепилася за сухий сучок.

— Ой!

Андрій миттю обернувся.

— Що?

— Волосся зачепилося.

Він підійшов ближче.

— Не смикай.

Марічка завмерла.

Андрій обережно почав вивільняти тонкі пасма з-під гілочки.

Пальці трохи тремтіли.

Не від страху.

Просто Марічка стояла зовсім близько.

Він відчував її дихання.

Бачив маленьку родимку біля вуха, якої раніше не помічав.

І чув, як вона тихенько сміється.

— Що? — запитав він.

— Нічого.

— Чого смієшся?

— Бо ти такий серйозний.

— А як інакше? Волосся ж заплуталося.

Вона усміхнулася.

— Механік.

— Ага.

Він нарешті звільнив останнє пасмо.

— Готово.

Марічка поправила косу.

— Дякую.

І саме тоді вони помітили, що залишилися самі.

— Петре! — гукнув Андрій.

Відповіді не було.

Він прислухався.

Десь попереду хруснула гілка.

Потім почувся далекий Галинин сміх.

— Он вони, — сказала Марічка.

Андрій кивнув.

— Ходімо.

Вони рушили між деревами.

Але за кілька десятків кроків стежка розділилася.

Одна вузька смуга піску повертала ліворуч, до сухішого пагорба.

Інша спускалася вниз, у невелику вологу западину.

Андрій зупинився.

— Дивно.

Марічка глянула на нього.

— Що?

— Тут раніше наче не було двох стежок.

Вона озирнулася.

Позаду стояли сосни.

Високі.

Мовчазні.

Місячне світло майже не проникало крізь густе гілля.

А між деревами почав клубочитися туман.

Спочатку тонкий, схожий на білий дим.

Потім густіший.

Він піднімався з низини, стелився по землі й поволі закривав нижні частини стовбурів.

— Андрію...

— Що?

— Мені тут не подобається.

Він прислухався.

— Петре!

Цього разу відповідь долинула здалеку.

— Агов!

Голос був глухий.

Наче хтось кричав крізь товсту ковдру.

Андрій повернув голову.

— Вони там.

Він показав у бік пагорба.

Але Марічка раптом схопила його за рукав.

— Почекай.

— Що таке?

Вона дивилася зовсім в інший бік.
Туди, де туман підіймався з низини.
— Ти нічого не чув?
Андрій завмер.
— А що?
Марічка не відповіла.
Вона повільно повернула голову.
І прислухалася.
Ліс жив своїм нічним життям.
Десь високо ворушилося гілля.
Із темряви долинуло коротке ухкання сови.
У траві шаруділо щось маленьке.
Можливо, їжак.
Можливо, миша.
Але поміж цих звуків з'явився ще один.
Ледь чутний.
Незрозумілий.
Наче хтось говорив дуже далеко.
Або співав, не розтуляючи губ.
Андрій підняв голову.
— Чуєш? — прошепотіла Марічка.
Він кивнув.
— Щось є.
Дівчина міцніше стиснула його рукав.
— Звідки?
Андрій прислухався.
Звук долинав із низини.
Звідти, де туман був густішим.
Він зробив пів кроку вперед.
І раптом почув щось схоже на протяжне:
— А-а-а...
Наче вітер пройшов крізь порожній стовбур.
Або хтось видихнув зовсім поруч.
Андрій завмер.
— Може, птах, — тихо сказав він.
Марічка не відповіла.
Її обличчя зблідло.

Вона дивилася між соснами, широко розплющивши очі.

І раптом голос пролунав знову.

Цього разу виразно.

Зовсім близько.

— Марічко...

Вона відчула, як у грудях похололо.

Не просто стало страшно.

Здалося, що серце на мить перестало битися.

Голос був жіночий.

Тихий.

Низькуватий.

І дивно знайомий.

Саме так її кликали тієї ночі біля старої берези.

Не схоже на бабусю.

Не на Галину.

Не на матір.

Вона ніколи раніше не чула такого голосу серед людей.

І все-таки в ньому було щось таке, що змушувало прислухатися.

Наче людина, яка кликала, давно її знала.

— Андрію...

Хлопець повернувся.

— Що?

Марічка ледве ворушила губами.

— Воно знову.

Він не відразу зрозумів.

— Що знову?

Вона підняла на нього очі.

— Мене кличуть.

Андрій завмер.

Він чув звук.

Справді чув.

Але розібрати слова не міг.

Наче десь за деревами хтось протяжно видихав.

Іноді звук ставав схожим на людський голос.

Іноді — на шелест гілля.

— Ти розібрала? — запитав він.

Марічка кивнула.

— Моє ім'я.

Андрій відчув, як по спині пробіг холодок.

Він хотів сказати, що їй знову могло почутися.

Що це вітер.

Або птах.

Або Петро, який вирішив пожартувати.

Але згадав її сльози біля містка.

Те, як вона сказала:

«Мені не треба, щоб ти вірив у русалок. Мені треба, щоб ти повірив мені».

Він стиснув її руку.

— Я чую якийсь звук, — тихо відповів. — Але слів не розбираю.

Марічка дивилася на нього.

— Ти мені віриш?

Андрій не відвів очей.

— Вірю, що ти чуєш своє ім'я.

Вона ковтнула.

— А що це?

Він подивився в туман.

— Не знаю.

Цього разу Андрій не соромився власної відповіді.

Бо це була правда.

У низині щось тихо тріснуло.

Марічка здригнулася.

Між двома соснами на мить ніби промайнуло щось світле.

Надто швидко, щоб роздивитися.

Може, біла кора молодої берези.

Може, клапоть туману, який підхопив вітер.

А може, хтось справді ступив за дерево.

Андрій підняв ліхтарик.

Промінь ковзнув по соснах.

Освітив мокрий мох.

Порожній кущ ліщини.
Повалений стовбур.
Нікого.
— Хто там?! — гукнув хлопець.
Ліс мовчав.
Він прислухався.
Тиша.
Тільки десь здалеку долинуло приглушене:
— Агов!
Це був Петро.
Андрій упізнав голос одразу.
— Ми тут! — гукнув він у відповідь.
Потім повернувся до Марічки.
— Ходімо.
Вона не рухалася.
Дивилася в туман.
— Андрію, а якщо там людина?
Він трохи помовчав.
— То ми покличемо її звідси. А в низину не підемо. Там болото.
Марічка кивнула.
Але саме тоді голос долинув утретє.
Дуже тихо.
Майже пошепки.
— Марі-і-чко...
Вона мимоволі подалася вперед.
Андрій відчув цей рух і притримав її за плече.
— Не йди.
Марічка завмерла.
— Я тільки...
— Знаю.
Він дивився їй просто в очі.
— Ходімо до наших.
Цього разу вона не сперечалася.
Вони рушили назад до роздоріжжя.
Андрій ішов попереду, тримаючи Марічку за руку.
Ліхтарик освітлював вузьку піщану стежку.

Іноді світло вихоплювало з темряви виступаюче коріння, купини й мокрі гілки.

Туман густішав.

Він уже підіймався до колін.

Між деревами все здавалося однаковим.

Сосна.

Ще одна.

Повалений стовбур.

Кущ.

І знову сосни.

Андрій уперше за багато років відчув, що справді може заблукати в знайомому лісі.

Це було особливо прикро.

Він із дитинства знав тут кожну стежку.

Ходив по гриби.

Збирав чорниці.

Лазив на дерева.

А тепер не міг одразу збагнути, в який бік виходить просіка.

— Андрію, — тихо сказала Марічка, — ти знаєш дорогу?

Він зупинився.

Подивився навколо.

Потім чесно відповів:

— Не зовсім.

Вона міцніше стиснула його руку.

— Ми заблукали?

— Поки ні.

— А що значить «поки»?

Андрій повернувся до неї.

— Значить, зараз знайдемо просіку.

Він підняв голову.

Між верхівками сосен виднівся шматок зоряного неба.

Потім глянув на землю.

Стежка була піщана, з глибокою колією від старого воза.

Такі колії він пам'ятав.
Вони вели до лісової дороги.
Андрій уважно оглянув землю в світлі ліхтарика.
І раптом побачив знайому прим'яту гілку.
Ту саму, яку Петро зачепив палицею дорогою сюди.
— Ось!
Марічка здригнулася.
— Що?
— Стежка. Ми правильно йдемо.
Він усміхнувся.
— Бачиш? Не все ще забув.
Марічка спробувала відповісти усмішкою.
Але губи тремтіли.
Андрій помітив.
Йому захотілося обійняти її.
Не так, як під час танцю.
А міцно.
Щоб вона перестала боятися.
Проте він лише взяв її другу руку й тихо сказав:
— Я поруч.
Марічка подивилася на нього.
І кивнула.
Коли вони нарешті вийшли на просіку, попереду з'явилося світло.
Спочатку маленька жовта крапка.
Потім промінь ліхтарика.
І нарешті почулися голоси.
— Андрію!
— Марічко!
Це кричали Петро й Галина.
Вони стояли на сухому пагорбі біля старої берези.
Побачивши друзів, Галина кинулася назустріч.
— Де ви пропали?!
Марічка нічого не відповіла.
Галина схопила її за плечі.
— Ти чого така біла?
Андрій підійшов ближче.

— Ми стежку переплутали.

Петро розсміявся.

— Оце так механік! У власному лісі заблукав!

Але Андрій не всміхнувся.

— Ходімо додому.

Петро здивувався.

— Уже?

— Уже.

— А квітка?

Андрій подивився на нього.

— Петре, якщо ти зараз ще раз згадаєш про квітку, я тебе самого тут залишу.

Друг відкрив рота.

Потім помітив Маріччине обличчя.

І закрив.

— Добре, — тихо відповів він.

Галина взяла подругу під руку.

— Що сталося?

Марічка похитала головою.

— Потім.

І всі четверо рушили назад.

На відкритій дорозі стало трохи легше.

Туман залишився під деревами, а над луками світив місяць.

Тут знову було чути коників, жаб і далекий гавкіт собак.

Звичайні нічні звуки.

Такі знайомі, що від них хотілося плакати з полегшення.

Петро йшов попереду.

Тепер уже не жартував.

Лише час від часу постукував палицею по землі.

Галина тримала Марічку за руку.

Андрій ішов поруч.

Коли вони вийшли з лісу, Марічка глибоко вдихнула.

Попереду виднілися перші хати.

У вікнах подекуди горіло світло.

За городами пахло скошеною травою.
І світ раптом знову став зрозумілим.
Галина зупинилася.
— Тепер розповідайте.
Андрій подивився на Марічку.
Дівчина опустила очі.
Потім тихо сказала:
— Мене знову хтось кликав.
Петро завмер.
— Хто?
— Не знаю.
— Як кликав?
— На ім'я.
Галина повільно перевела погляд на Андрія.
— Ти чув?
Він кивнув.
— Якийсь звук чув. Схожий на голос.
— А слова?
— Ні.
Петро трохи помовчав.
Потім обережно запитав:
— А ви впевнені, що то не хтось із наших?
Андрій похитав головою.
— Не впевнені.
— То, може, хтось у лісі був?
— Може.
Марічка глянула на нього.
Він не намагався довести, що вона помилилася.
Не сміявся.
Не вигадував жартів.
Просто говорив те, що знав.
І вперше їй здалося, що саме цього вона й хотіла від нього з самого початку.
Біля роздоріжжя компанія розділилася.
Петро, як завжди, зголосився провести Галину.
Та цього разу навіть не почала з ним сперечатися.
Вона лише міцно стиснула Маріччину руку.

— Завтра зайду.
— Добре.
— І ти не думай про всяке.
Марічка ледь усміхнулася.
— Спробую.
Галина з Петром пішли вулицею до млина.
Андрій і Марічка залишилися удвох.
Вони довго йшли мовчки.
Над селом стояла тепла літня ніч.
У садках пахли достиглі ягоди.
Десь у траві сюрчав коник.
Місяць світив на дорогу, роблячи її майже білою.
Нарешті Марічка зупинилася.
— Андрію...
Він повернувся.
— Що?
Вона подивилася йому в очі.
— Ти справді щось чув?
Андрій кивнув.
— Справді.
— Не говориш так, щоб мене заспокоїти?
— Ні.
Він трохи помовчав.
— Я чув звук. Двічі. Може, більше. Але слів не розібрав.
Марічка опустила голову.
— А я розібрала.
— Знаю.
Вона стиснула пальці.
— Воно сказало моє ім'я так само, як тоді.
Андрій не відповів.
Йому не хотілося ні заперечувати, ні погоджуватися з тим, чого він сам не розумів.
Марічка тихо запитала:
— А ти тепер теж боїшся?
Хлопець трохи замислився.
Потім чесно сказав:

— Боюся.

Вона здивовано підняла очі.

— Чого?

Андрій подивився в бік темного лісу.

— Не знаю, хто там був. І не хочу, щоб ти туди сама ходила.

Марічка мовчала.

Потім ступила ближче.

І обережно обійняла його.

Андрій завмер.

Не тому, що не хотів.

Просто зовсім не чекав.

Марічка притулилася щокою до його грудей.

Він відчув, як вона тремтить.

Ледь помітно.

Наче після холоду.

Хоча ніч була теплою.

Андрій повільно обійняв її за плечі.

Стояли мовчки.

Десь поруч шелестіли гілки молодої яблуні.

За тином тихо брязнув ланцюг собаки.

Марічка нарешті прошепотіла:

— Я думала, ти знову сміятимешся.

Андрій опустив голову.

— Не сміятимуся.

— Навіть якщо то була дурниця?

Він трохи помовчав.

— Навіть тоді.

Вона підняла очі.

— Чому?

Андрій усміхнувся.

— Бо мені важливіше, щоб ти не плакала.

Марічка дивилася на нього.

Потім міцніше обійняла.

І хлопець раптом зрозумів, що іноді можна сказати людині щось дуже важливе, навіть не вимовивши слова «кохаю».

Біля бабусиної хвіртки Марічка зупинилася.

М'ята під тином уже розрослася так густо, що торкалася стежки.

Її листя блищало від роси.

У вікні бабусиної кімнати ще горіла лампа.

Марічка подивилася на світло.

— Бабуся чекає.

Андрій кивнув.

— Іди.

Вона не відпускала його руки.

— Ти завтра прийдеш?

— Прийду.

— Коли?

— Після обіду.

Марічка трохи всміхнулася.

— Не забудь.

— Не забуду.

Вона зробила крок до хвіртки.

Потім обернулася.

— Андрію...

— Що?

Дівчина трохи помовчала.

— Сьогодні я дуже злякалася.

Він кивнув.

— Бачив.

— Але не тільки через голос.

— А через що?

Марічка опустила очі.

— Коли ми відстали від Петра й Галини, я подумала, що ми можемо не знайти дорогу.

Андрій хотів сказати, що знайшли ж.

Але стримався.

Вона продовжила:

— А потім подумала, що якби ми й справді заблукали, то я все одно рада, що ти був поруч.

Він довго дивився на неї.

Потім тихо сказав:

— І я.

Марічка всміхнулася.

Вивільнила руку.

І пішла до хати.

Андрій ще трохи постояв біля хвіртки.

Потім повернувся й рушив додому.

Тієї ночі він довго не міг заснути.

Не через Марічку.

Принаймні не тільки через неї.

Перед очима стояв темний ліс.

Туман між соснами.

Світла пляма, яка на мить промайнула за деревами.

І той дивний звук.

Андрій знову й знову намагався пригадати, що саме почув.

Може, справді жіночий голос?

Може, хтось кликав із боку старої криниці?

А може, звук прийшов із села, відбився між деревами й повернувся зовсім з іншого боку?

У лісі таке трапляється.

Особливо вночі.

Батько колись розповідав, як заблукав узимку й чув гавкіт собаки ніби попереду, хоча село залишалося позаду.

Але сьогодні...

Сьогодні той звук був якийсь інший.

Наче людський.

І водночас незрозумілий.

Андрій перевернувся на бік.

Згадав, як Марічка зблідла.

Як дивилася в туман.

Як прошепотіла:

«Мене кличуть».

Він заплющив очі.

І раптом зрозумів одну неприємну річ.

Йому вже не так хотілося довести, що ніякої нечистої сили не існує.

Йому хотілося знати, хто або що налякало Марічку.

І чому це повторилося вдруге.

Наступного ранку Андрій прокинувся раніше за батька.

Сонце ще тільки піднімалося над лісом.

У траві блищала роса.

З городів тягнуло прохолодною землею й кропом.

Він умився біля колодязя, випив кухоль холодної води й тихо вийшов із подвір'я.

Матері сказав, що піде до Петра.

Цього разу навіть не відчув докорів сумління.

Бо й справді збирався спочатку зайти до друга.

Але дорогою передумав.

Йому хотілося побачити стару криницю вдень.

Просто подивитися.

Перевірити стежку.

Пошукати сліди.

Можливо, вночі там ходив хтось із села.

Можливо, біля криниці є інша дорога, про яку він забув.

А можливо, усе поясниться відразу, щойно він побачить це місце при денному світлі.

Так він переконував себе, йдучи дорогою.

Ранковий ліс був зовсім не схожий на нічний.

Між деревами пробивалося сонце.

Птахи перекликалися в кронах.

У траві блищали маленькі краплі роси.

На піщаній стежці виднілися сліди велосипедних коліс і вузькі відбитки коров'ячих ратиць.

Нічого таємничого.

Андрій навіть усміхнувся.

Ось тут учора вони поверталися.

Он там Петро мало не впав через корінь.

А далі, за старою вербою, починається стежка до криниці.

Він зійшов із дороги.

Пройшов повз здичавілу яблуню.

Переступив через повалений стовбур.

І зупинився.

Криниця стояла на своєму місці.

Стара.

Покинута.

З перекошеними дошками й потемнілими колодами.

Вербове гілля майже торкалося землі.

Довкола густо росли лопухи й м'ята.

Сонце вже освітлювало верхівку дерева, але сама криниця залишалася в тіні.

Андрій підійшов ближче.

Обережно.

Не ступаючи на гнилі дошки.

Оглянув землю.

І раптом побачив те, чого тут учора не було.

Під старою вербою, серед прим'ятої трави, лежала жіноча хустка.

Темна.

Велика.

З потьмянілим синім візерунком по краях.

Один її кінець зачепився за суху гілочку, а другий лежав на землі, серед молодих стебел м'яти.

Андрій завмер.

Учора вдень він був тут із Петром.

Оглядав стежку.

Стояв майже на цьому самому місці.

І добре пам'ятав, що нічого подібного не бачив.

Тепер хустка лежала так, ніби її хтось загубив зовсім недавно.

Або навмисне залишив.

Андрій озирнувся.

Довкола нікого.

Лише птахи співали в кронах, а за деревами тихо шумів ранковий вітер.

Він присів.

Не торкаючись хустки, уважно роздивився її.

Тканина була старою.

Місцями протертою.

На одному краї виднілася невелика дірочка, акуратно зашита світлою ниткою.

Синій візерунок майже вицвів.

А біля куточка хтось колись вишив три маленькі червоні хрестики.

Андрій нахилився ближче.

І раптом відчув запах.

Не сильний.

Ледь помітний.

Мокра земля.

Старе дерево.

І м'ята.

Він обережно підчепив хустку сухою гілочкою, перевіривши, чи не сховалося під нею щось у траві, а тоді взяв за чистіший край і розгорнув.

Тканина була холодна й трохи волога.

Але не така, як річ, що пролежала надворі ціле літо.

Андрій довго дивився на неї.

Потім згадав Маріччину розповідь.

Про дівчину Ганну.

Про нареченого, який не повернувся.

І про те, що вранці після її зникнення люди знайшли біля старої криниці хустку.

Хлопець відчув, як по спині пробіг холодок.

Він сердито струснув головою.

Мало хто міг загубити хустку.

У селі їх носила мало не кожна жінка.

Могла пройти баба Орися.

Могла хтось із жінок шукати трави.

Могла пастушка загубити дорогою.

Звичайна річ.

Нічого особливого.

Але чому вона лежала саме тут?

І чому Андрій не помітив її вчора?

Він знову озирнувся.

Між соснами нікого не було.

Андрій обережно склав хустку.

Не хотів залишати її на землі.

Якщо хтось загубив, треба буде повернути.

Може, баба Орися впізнає.

А може, баба Катерина.

Він уже збирався йти, коли помітив дещо ще.

Трава біля криниці була прим'ята.

Не скрізь.

Тільки вузькою смужкою, від самої верби до стежки, яка вела в ліс.

Андрій нахилився.

Придивився.

На вологій землі темнів нечіткий відбиток.

Може, людського черевика.

Може, просто заглибина, залишена після дощу.

Він не міг сказати напевно.

Та трохи далі, біля старого кореня, лежала зламана гілочка м'яти.

Листочки ще не зів'яли.

Андрій підняв її.

Розтер один листок між пальцями.

Запах ударив у ніс — сильний, прохолодний, майже п'янкий.

І раптом у пам'яті знову ожив нічний ліс.

Туман.

Маріччина рука.

І голос, якого він сам не зміг розібрати.

Хлопець повільно випростався.

Подивився на темну стежку.

Йому хотілося піти нею далі.

Подивитися, куди веде прим'ята трава.

Перевірити, чи не видно свіжих слідів.

Але він згадав Марічку.

Те, як учора вона боялася загубитися.

І як він пообіцяв, що вони не підуть у темряву за невідомим голосом.

Андрій подивився на хустку в руках.

Потім на криницю.

І вирішив, що цього разу не стане гратися в хороброго.

Він знайде людину, яка може впізнати цю річ.

А вже потім думатиме, що робити далі.

Коли Андрій повертався до села, сонце вже добре пригрівало.

На луках гули бджоли.

Десь неподалік гуркотів трактор.

За городами перегукувалися жінки.

Світ був звичайним.

Зрозумілим.

Сповненим щоденних турбот.

Андрій ішов дорогою, тримаючи складену хустку під пахвою.

І раптом відчув дивне бажання сховати її.

Не від людей.

Від самого себе.

Бо поки хустка лежала біля криниці, можна було сказати, що він просто щось побачив.

А тепер вона була в нього.

Справжня.

Її можна було торкнутися.

Розгорнути.

Показати комусь.

І запитати, кому належить.

Андрій зупинився біля роздоріжжя.

Попереду виднілися перші сільські хати.

Ліворуч дорога вела до Петрового двору.

Праворуч — до баби Орисі.

Він подивився в один бік.

Потім у другий.

Петро, звичайно, одразу почне вигадувати історії.

Про привидів.

Про русалок.

Про квітку папороті, яку вони так і не знайшли.

А баба Орися...

Вона могла знати.

Андрій згадав її слова, які колись переказувала Марічка:

«Біля старої криниці після заходу сонця на поклик не відповідай».

Він раптом подумав, що ніколи не запитував стару, чому вона так говорить.

І чому саме біля криниці.

А головне — звідки вона знає історію зниклої Ганни краще за інших.

Хлопець міцніше стиснув хустку.

Повернув праворуч.

І рушив до баби Орисі.

Над селом стояв ясний літній ранок.

У садках наливалися вишні.

На луках пахло сіном.

Біля старих тинів густо зеленіла м'ята.

І ніхто у Вербичах ще не знав, що звичайна нічна витівка чотирьох підлітків привела Андрія до речі, яка могла виявитися значно важливішою за всі вигадані скарби купальської ночі.

Вони не знайшли квітки папороті.

Та Андрій уже не був певен, що повернувся з лісу з порожніми руками.

Бо хустка, яку він ніс, мала одну особливість.

Учора її біля криниці не було.

А сьогодні вона лежала там, де багато років тому, за словами старих людей, знайшли останню річ зниклої дівчини.

І Андрій ніяк не міг позбутися думки, що хтось хотів, аби цю хустку нарешті побачили.

Розділ 10. Солодка вода

Баба Орися жила на самому краю Вербичів, там, де останні сільські городи впиралися в луг, а за ним починався сосновий ліс.

Хата в неї була стара, низенька, під почорнілою черепицею. Вікна — маленькі, з білими фіранками. Під ними росли мальви, любисток і такі густі кущі м'яти, що в спекотні дні від їхнього запаху паморочилося в голові.

На подвір'ї стояла похилена груша, під якою Орися сушила зілля. На мотузках висіли невеликі пучки чебрецю, звіробою та деревію. Біля тину квітнули жовті нагідки, а під стріхою ластівки щороку ліпили нові гнізда.

Люди до Орисі ходили часто.

Хто по трави від кашлю.

Хто з хворою коровою.

Хто просто поговорити.

А дехто приходив із такими запитаннями, які соромився поставити навіть священникові.

Стара вміла слухати.

І ще краще вміла мовчати.

Саме останнє в селі вважали її найбільшим дивом.

Андрій підійшов до хвіртки, коли сонце вже добре припікало.

У руках він тримав стару жіночу хустку, знайдену біля покинутої криниці.

Дорогою хлопець кілька разів хотів повернути назад.

Навіщо взагалі тягти цю річ до Орисі?

Мало хто міг її загубити.

Може, стара просто скаже, що хустка не її, а він почуватиметься останнім дурнем.

Проте Андрій щоразу згадував прим'яту траву, три маленькі червоні хрестики на тканині й дивний голос, який чув уночі.

І йшов далі.

Біля хвіртки зупинився.

Постукав.

Із хати долинуло:

— Заходь, не замкнено!

Андрій відчинив.

Орися сиділа на ґанку й перебирала сушені трави.

На колінах тримала старе решето, а поруч стояв глиняний горщик із водою.

Побачивши хлопця, підняла голову.

— О, Коваль прийшов.

Андрій здивувався.

— Ви мене знаєте?

Стара примружилася.

— А чого ж мені тебе не знати? У тебе батько на весь куток трактором гуркоче, а ти за ним із ключами бігаєш.

Хлопець усміхнувся.

— Добрий день.

— Доброго здоров'я. Чого прийшов?

Андрій переступив із ноги на ногу.

— Показати дещо хочу.

Орися відклала решето.

— То показуй.

Він розгорнув хустку.

Стара спочатку дивилася байдуже.

Потім трохи нахилилася.

Її погляд ковзнув по вицвілому синьому візерунку, потертих краях, старій латці.

А коли побачила три червоні хрестики, раптом простягнула руку.

— Дай-но сюди.

Андрій подав хустку.

Орися взяла її обережно, наче боялася пошкодити.

Повільно розправила на колінах.

Провела пальцями по вишивці.

І надовго замовкла.

— Де ти це взяв? — нарешті запитала.

Голос у неї став зовсім інший.

Не той спокійний, трохи насмішкуватий, яким вона зустріла хлопця.

Андрій відчув, як у грудях щось ворухнулося.

— Біля старої криниці.

Орися підняла очі.

— Коли?

— Сьогодні вранці.

— На землі лежала?

— Під вербою.

Стара повільно опустила погляд на хустку.

— Під вербою, кажеш...

— Ага.

Вона розгладила одну складку.

Потім другу.

І раптом тихо промовила:

— Не може бути...

Андрій подався вперед.

— Що не може?

Орися не відповіла.

Вона дивилася на червоні хрестики, ніби намагалася пригадати щось дуже далеке.

Нарешті піднялася.

— Заходь до хати.

У хаті було прохолодно.

Пахло сушеною м'ятою, старими книжками, воском і щойно вимитою долівкою.

Біля печі стояла невелика дерев'яна лава. Над столом висіла ікона в темній рамі, прикрашена сухими квітами. У кутку цокав годинник із пожовклим циферблатом.

Орися поклала хустку на стіл.

Сіла.

Показала Андрієві на лавку.

— Сідай.

Він слухняно сів.
Стара довго мовчала.
Андрій уже починав нервувати.
— Бабо Орисю, то чия вона?
Орися не піднімала голови.
— А ти сам як думаєш?
— Не знаю. Може, хтось загубив.
— Може.
Вона зітхнула.
— Але дивна річ...
— Яка?
Стара торкнулася трьох червоних хрестиків.
— Колись я бачила таку вишивку.
Андрій завмер.
— Де?
Орися підвела очі.
— Дуже давно.
— Скільки?
Вона трохи помовчала.
— Ще до того, як твій батько народився.
Андрій глянув на хустку.
— То їй років сорок?
— А може, й більше.
У кімнаті стало тихо.
Тільки годинник на стіні відмірював секунди.
Андрій обережно запитав:
— Це Ганнина?
Стара різко підняла голову.
— Звідки знаєш про Ганну?
— Марічка розповіла.
Орися довго дивилася на нього.
Потім відвернулася до вікна.
— Еге ж... Марічка.
Вона знову взяла хустку.
— Не знаю, хлопче. Дуже схожа. Але стільки літ минуло, що й власну молодість часом не впізнаєш.
— А ви Ганну знали?

Орися гірко всміхнулася.

— Знала.

Помовчала.

— І краще, ніж хотілося б.

Андрій відчув, що наблизився до чогось важливого.

— А що з нею сталося?

Стара подивилася на нього.

— От цього, хлопче, я тобі не скажу.

— Чому?

— Бо не знаю всієї правди.

— А що знаєте?

Орися опустила очі.

— Багато чого. Тільки не все моє, щоб розповідати.

Андрій уже відкрив рота, коли з подвір'я почувся дівочий голос:

— Бабо Орисю! Ви вдома?

Він здригнувся.

Голос був знайомий.

Дуже знайомий.

Орися підняла голову.

— Ото вже день сьогодні... Заходь, Марічко!

Марічка з'явилася на порозі з невеликим кошиком.

Побачивши Андрія, зупинилася.

— Ти?!

Він підвівся.

— Привіт.

— А ти що тут робиш?

— Прийшов.

Вона закотила очі.

— Це я бачу.

Орися тихенько засміялася.

— Сідай, дитино. Виходить, обоє ви сьогодні до мене з одним і тим самим прийшли.

Марічка здивувалася.

— З яким?

Андрій показав на стіл.

Дівчина побачила хустку.

Спочатку не зрозуміла.

Потім підійшла ближче.

— Чия це?

— Знайшов біля криниці, — сказав Андрій.

Марічка завмерла.

Її рука, якою вона тримала кошик, повільно опустилася.

— Біля тієї?

Андрій кивнув.

— Сьогодні вранці.

Вона глянула на Орисю.

— Бабусю, це правда?

Стара обережно розправила хустку.

— Правда.

Марічка сіла на лавку.

І раптом тихо запитала:

— А вона не належала тій дівчині?

Орися зітхнула.

— Бачу, не відчепитеся ви від Ганни.

За вікном весело співали горобці.

Десь на сусідському подвір'ї брязнули відра.

У хаті пахло м'ятою.

Орися налила з глечика води у три кухлі.

Один поставила перед Андрієм.

Другий — перед Марічкою.

Третій залишила собі.

— Пийте, — сказала. — Надворі спека.

Марічка взяла кухоль.

Вода була холодна, прозора, з ледь помітним присмаком заліза.

— Смачна, — сказала вона.

Орися кивнула.

— З нашої криниці. Глибока вона, вода холодна навіть у найбільшу спеку.

Андрій зробив кілька ковтків.

Стара подивилася на нього.

— А от у тій, покинутій, колись вода була інша.

Марічка підняла голову.

— Яка?

Орися трохи всміхнулася.

— Солодка.

Андрій здивувався.

— Як це солодка?

— Не так, як чай із цукром. Просто м'яка. Без гіркоти. Набереш кухоль — і хочеться ще. Люди навіть із другого кінця села приходили по воду.

Вона замислилася.

— Криницю так і називали. Солодка.

Марічка повільно повторила:

— Солодка...

Орися подивилася у вікно.

— Вода там із глибини піднімалася. Чиста була, холодна. А довкола м'ята росла. Вважали, що то добра прикмета.

Стара помовчала.

— Ганна любила те місце.

Андрій і Марічка перезирнулися.

Орися це помітила.

— Ну що ж, коли вже прийшли обоє, то слухайте.

Вона поправила хустку на голові.

І почала розповідати.

— Було це понад сорок років тому. Після війни. Люди тоді жили нелегко. Села поруйновані, чоловіків багато не повернулося, у хатах часто не вистачало найпотрібнішого.

Орися говорила повільно.

Наче кожне слово діставала з дуже давньої пам'яті.

— Ганну Яворську я пам'ятаю зовсім молодою. Вродлива була дівчина. Чорнява, коса мало не до пояса, очі великі, темні. І голос...

Стара замовкла.

Марічка нахилилася ближче.

— Який голос?

Орися глянула на неї.

— Тихий. Вона голосно рідко говорила. А співала гарно. Як заведе пісню — люди й розмовляти переставали.

Андрій сидів нерухомо.

Перед очима раптом постала нічна низина між соснами.

Туман.

І той дивний звук, якого він ніяк не міг розібрати.

— А де вона жила? — запитала Марічка.

— Там, де тепер сама криниця залишилася. Хата Яворських стояла за вербою. Велика, із різьбленими віконницями. Ще до війни родина мала добрий сад, коней, землю. Потім часи змінилися, майно втратили, але старий Яворський і далі вважав себе господарем над усіма.

Орися сумно всміхнулася.

— Горда була людина. І вперта.

— А Ганна? — тихо запитала Марічка.

— Не така. Ганна була лагідна. Усім допомагала. Навіть коли вдома забороняли.

Стара взяла кухоль.

Зробила ковток.

— І покохала вона хлопця, якого батько за рівного їй не вважав.

Марічка відчула, як серце забилося швидше.

— Як його звали?

Орися подивилася на хустку.

— Данило Береза.

Андрій насупився.

Ім'я було йому незнайоме.

— Він теж із нашого села?

— Із Вербичів. Його родина жила за млином, у маленькій хатині, де взимку крізь стіни вітер гуляв. Батько Данила рано помер. Мати дітей сама піднімала. Хлопець із малих літ працював: то худобу пас, то в кузні допомагав, то на млині.

Орися ледь усміхнулася.

— Руки в нього були золоті. Зламалася косарка — полагодить. Колесо від воза розсохлося — поправить. Навіть годинники вмів ремонтувати.

Андрій мимоволі випростався.

— Справді?

Орися глянула на нього.

— Справді. Отак, як ти тепер усе залізяччя до рук тягнеш.

Марічка всміхнулася.

— Андрію, бачиш, ти не перший.

Він хотів пожартувати.

Але стримався.

Йому раптом стало цікаво, яким був той Данило.

І чому його ім'я збереглося в пам'яті старої жінки через стільки років.

— Ганна з Данилом змалку одне одного знали, — продовжила Орися. — Разом по воду ходили. Разом на вигін худобу ганяли. А потім підросли...

Вона усміхнулася.

— І вже не могли одне без одного.

Марічка опустила очі.

Андрій поглянув на неї.

І обоє згадали власні прогулянки.

Річку.

Сінокіс.

Купальське вогнище.

Маленькі дівочі долоні в хлопчачих руках.

— А батько Ганни був проти? — запитала Марічка.

Орися кивнула.

— Дуже.

— Через те, що Данило бідний?

— Не тільки. Старий Яворський мав на оці іншого зятя. Із родини, з якою давно приятелював. А Данила вважав голодранцем. Казав, що не для того доньку ростив, аби вона біля чужої печі все життя злидні рахувала.

Марічка насупилася.

— Але ж вона його любила.

Орися сумно всміхнулася.

— Для молодих це найважливіше. А старі часом думають, що краще знають, яке щастя дітям потрібне.

Андрій подивився на свої руки.

Йому раптом стало неприємно.

Адже Данило теж любив лагодити машини.

Теж був хлопцем із села.

Теж, напевно, мріяв колись мати власну майстерню.

І не винен був у тому, що народився в бідній родині.

— А вони таємно зустрічалися? — запитав він.

Орися кивнула.

— Біля Солодкої. Там, де тепер стара криниця.

Вона провела долонею по столу.

— Ганна виходила нібито по воду. Брала два відра, ставила біля цямри. А Данило приходив лісовою стежкою. Сідали під вербою й розмовляли.

Марічка усміхнулася.

— Як ми...

Вона не договорила.

Андрій глянув на неї.

Орися помітила цей погляд.

Але нічого не сказала.

Тільки тихо зітхнула.

— А потім? — запитала Марічка.

Стара довго мовчала.

За вікном раптом знявся вітер.

Сухі пучки трав під стріхою тихо зашелестіли.

Орися повільно взяла хустку.

— Потім почалися сварки.

— Які?

— Ганнин батько дізнався про їхні зустрічі. Заборонив Данилові навіть наближатися до двору. Одного разу мало не побив його біля млина.

Андрій насупився.

— За що?

— За те, що той не хотів відступитися від Ганни.

Стара подивилася на хлопця.

— Ти ще молодий, Андрію. Думаєш, якщо люди кохають одне одного, то весь світ має їм допомагати.

Він мовчав.

— А буває й навпаки, — продовжила Орися. — Чим сильніше люблять, тим більше знаходиться охочих вирішувати за них.

Марічка тихо запитала:

— І Данило поїхав?

Орися опустила очі.

— Так говорили.

— А куди?

— Одні казали, що до міста. Інші — що на роботу в іншу область. Хтось узагалі запевняв, ніби він знайшов собі іншу дівчину.

Марічка обурено похитала головою.

— Не вірю.

Орися глянула на неї.

— Чому?

— Якщо він так любив Ганну, то не міг просто зникнути.

Стара трохи помовчала.

— Може, й не міг.

Андрій нахилився вперед.

— А ви бачили, як він виїжджав?

Орися повільно похитала головою.

— Ні.

— А хто бачив?

— Я вже й не пам'ятаю, чи знаходився хоч один такий чоловік.

У кімнаті запала тиша.

Марічка притиснула долоні до колін.

— То, може, він і не виїжджав?

Орися не відповіла відразу.

Потім тихо сказала:

— Може.

І саме це коротке слово змусило Андрія насторожитися сильніше, ніж усі бабині розповіді про русалок.

— А Ганна чекала? — запитала Марічка.

Орися кивнула.

— Щовечора.

Вона подивилася у вікно.

— Я сама кілька разів бачила. Сидить біля криниці, відра поруч, а очі на лісову дорогу. Хтось проходить — вона відразу підводиться.

Стара замовкла.

Потім продовжила:

— Люди почали насміхатися. Казали, що Данило покинув її. А вона не вірила. Повторювала: «Він обіцяв. Він прийде».

Марічка відчула, як до горла підступив клубок.

Вона уявила молоду дівчину під старою вербою.

Два порожні відра.

Смеркання.

І дорогу, на якій ніхто не з'являється.

— А потім вона зникла? — тихо запитала.

Орися заплющила очі.

На кілька секунд здалося, що стара заснула.

Але потім вона заговорила:

— Одного вечора Ганна не повернулася додому.

Андрій і Марічка мовчали.

— Шукали всюди. У лісі, на луках, біля річки. Чоловіки навіть криницю оглядали. Нічого.

— І не знайшли? — запитав Андрій.

— Ні.

— А хустку?

Орися опустила погляд на тканину перед собою.

— Хустку знайшли біля верби.

Марічка здригнулася.

— Таку саму?

Стара повільно провела пальцями по вишивці.

— Пам'ятаю синій край. Пам'ятаю, що Ганна любила темні хустки.

Вона зупинилася біля трьох червоних хрестиків.

— А от ці...

— Що? — не витримав Андрій.

Орися підняла очі.

— Ганна колись попросила мене навчити її вишивати. Ми сиділи ввечері біля Солодкої, а я показувала, як хрестики класти. Вона тоді сміялася, бо один у неї весь час виходив кривий.

Стара подивилася на хустку.

— Три червоні хрестики пам'ятаю добре. Але чи саме ця хустка тоді лежала біля криниці — не присягнуся. Стільки літ минуло...

Марічка вже не зводила очей із тканини.

— І вона тепер знову там з'явилася.

Андрій тихо додав:

— Учора вдень її точно не було.

Орися подивилася на обох.

— Отож.

Знадвору почулося брязкання хвіртки.

Усі троє здригнулися.

За вікном промайнула сусідська коза, яка якимось чином пробралася на подвір'я й тепер намагалася дотягнутися до нагідок.

Орися сердито підвелася.

— Ах ти ж нечиста сило!

Андрій мало не розсміявся.

Марічка теж.

Стара схопила рушник і вийшла надвір.

— Киш! Геть звідси!

Почулося обурене мекання.

Потім стукіт копит.

І нарешті Орися повернулася до хати.

— От де справжня нечиста сила, — буркнула вона. — Що не посадиш, усе зжере.

Андрій не витримав і засміявся.

Напруження трохи спало.

Та ненадовго.

Бо на столі досі лежала стара хустка.

І тепер обом підліткам вона здавалася зовсім не звичайною загубленою річчю.

Марічка обережно запитала:

— Бабо Орисю, а чому біля криниці не можна відповідати, коли тебе кличуть?

Стара перестала усміхатися.

Подивилася на неї.

— Ти знову той голос чула?

Марічка кивнула.

Орися повільно сіла.

— Де?

— У лісі. Коли ми папороть шукали.

Стара важко зітхнула.

— Отже, не послухали.

— Ми до криниці не ходили, — поспішив пояснити Андрій. — Були далі, в низині.

Орися глянула на нього.

— А звук звідки йшов?

Андрій замислився.

— Знизу. З боку старої дороги. Може, й від криниці, але я не впевнений.

Стара довго мовчала.

Потім запитала Марічку:

— Голос такий самий, як перед Зеленими святами?

— Такий самий.

— І що сказав?

Дівчина ковтнула.

— Моє ім'я.

Орися повільно перевела погляд на Андрія.

— А ти чув?

— Якийсь звук. На голос схожий. Але слів не розібрав.

Стара задумалася.

Потім тихо сказала:

— У лісі іноді дивно розходяться звуки. Особливо над низинами, коли туман. Можна чути людину за пів версти й не бачити її.

Андрій кивнув.

Це було схоже на те, про що розповідав батько.

Але Марічка не заспокоїлася.

— А ви ж казали, що на поклик не можна відповідати.

Орися подивилася на дівчину.

— І зараз кажу.

— Чому?

Стара трохи помовчала.

— Бо колись одна дівчина вже пішла туди, де її чекали.

Марічка завмерла.

— Ганна?

Орися не відповіла.

Лише повільно склала хустку.

І сказала:

— Я не знаю, хто вас кликав. Але знаю, що коли людина йде вночі за незнайомим голосом, то може знайти зовсім не те, що шукала.

Від Орисі вони вийшли ближче до полудня.

Сонце вже стояло високо.

Над сільською дорогою тремтіло гаряче повітря, у садах гули бджоли, а з городів долинав запах нагрітої землі.

Андрій ніс хустку.

Орися повернула її йому, сказавши лише:

— Покажи старшим. Може, хтось іще впізнає.

Марічка йшла поруч.

Вона була незвично мовчазна.

Андрій кілька разів поглядав на неї, але не поспішав заговорити.

Нарешті дівчина зупинилася біля старого перелазу.

— Андрію...

— Що?

Вона подивилася на хустку.

— А якщо це справді Ганнина?

Він знизав плечима.

— Тоді хтось зберігав її всі ці роки.

— А навіщо?

Андрій замислився.

— Не знаю.

Марічка трохи помовчала.

— Мене найбільше дивує не те, що хустка з'явилася.

— А що?

— Що вона з'явилася саме тепер.

Хлопець подивився на неї.

Вона продовжила:

— Ми ж почали розпитувати про Ганну. Ходили до лісу. Я двічі чула голос. А тепер раптом знайшлася хустка, яку пам'ятає баба Орися.

Андрій уважно вислухав.

Потім сказав:

— Може, хтось дізнався, що ми цікавимося тією історією.

Марічка завмерла.

— І навмисне залишив?

— Не знаю. Але таке можливо.

Вона дивилася на нього кілька секунд.

— То ти думаєш, нас хтось лякає?

Андрій зітхнув.

— Я поки нічого не думаю.

Потім додав:

— Хочу спочатку зрозуміти, кому належала ця хустка.

Марічка повільно кивнула.

— І я.

Вони дійшли до роздоріжжя.

Праворуч дорога вела до бабусиної хати.

Ліворуч — до двору Ковалів.

Марічка зупинилася.

— Ти до себе?

— Ага. Батька запитаю.

— Про що?

Андрій подивився на хустку.

— Може, він пам'ятає ту родину.

Марічка трохи помовчала.

— А я до бабусі піду. Вона теж могла щось чути.

Андрій кивнув.

— Добре.

Вона вже хотіла рушити, але раптом повернулася.

— Тільки ти Петрові поки не розповідай.

Андрій усміхнувся.

— Чого?

Марічка підняла брови.

— Бо завтра вся область знатиме, що ти знайшов хустку привида.

Він засміявся.

— Це правда.

Вона теж усміхнулася.

Потім серйозно додала:

— Андрію, обережно з тією історією.

Він подивився їй у вічі.

— Ти теж.

І вони розійшлися.

Удома Андрій застав батька біля сараю.

Той сидів на дерев'яному ящику й намагався відкрутити заіржавілий болт від старого плуга.

Поруч стояла пляшка гасу.

— Де це ти зранку пропадаєш? — запитав батько.

— У баби Орисі був.

Батько підняв голову.

— Захворів, чи що?

— Ні.

— То чого ходив?

Андрій поклав хустку на лавку.

— Оце знайшов.

Батько витер руки ганчіркою.

Узяв тканину.

Розгорнув.

— Де?

— Біля старої криниці.

Чоловік насупився.

— Якої?

— На околиці. Під вербою.

Батько глянув на нього.

— Ти там чого лазив?

— Та просто проходив.

Той похитав головою.

— Обходь ти те місце. Дошки там погнили. Ще провалишся.

— Я близько не підходив.

Батько знову подивився на хустку.

— Стара річ.

— Баба Орися каже, може, Ганни Яворської.

Чоловік перестав розглядати тканину.

— Чиєї?

— Ганни Яворської. Що колись зникла.

Батько трохи помовчав.

— А-а... Про ту історію згадав.

Андрій одразу подався вперед.

— Ви знаєте?

— Чув від старших.

— А дід знав її?

Батько подивився на сина.

— Який дід?

— Наш. Іван.

Чоловік повільно кивнув.

— Знав.

Андрій завмер.

— Справді?

— Та вони ж майже ровесники були. Дід твій тоді молодий був. У кузні працював, а перед тим на млині допомагав. З Данилом Березою приятелював.

Андрій відчув, як серце вдарило швидше.

— З Данилом?!

Батько здивувався.

— А ти й Данила знаєш?

— Баба Орися розповідала.

Чоловік поклав хустку на лавку.

— Еге. То давня справа.

Він замислився.

— Дід колись згадував тих людей. Не часто, правда.

— А що говорив?

Батько знизав плечима.

— Мало що. Казав, Данило був добрий майстер. Ще молодим міг із двох поламаних механізмів один справний скласти.

Андрій усміхнувся.

— Як я.

Батько пирхнув.

— Тобі до нього ще вчитися й учитися.

Потім став серйозним.

— Але після тієї історії дід про них майже не говорив.

— Чому?

— Не знаю, сину.

Андрій замислився.

— А в нас його речі залишилися?

Батько підняв брови.

— Чиї?

— Дідові.

— Залишилися. У коморі стара скриня стоїть. Тільки навіщо тобі?

— Подивитися хочу.

Батько довго дивився на нього.

Потім зітхнув.

— Добре. Але нічого не викидай. Там папери старі, світлини, всяка дрібнота. Мати давно хотіла перебрати, та руки не доходили.

Андрій підхопив хустку.

— Дякую!

І побіг до комори.

Батько провів його поглядом.

Потім тихо пробурмотів:

— От уже цікавість...

Але до роботи повернувся не відразу.

Щось у синовому запитанні явно нагадало йому про давні часи.

Дідова скриня стояла в темному кутку комори.

Велика, дерев'яна, оббита по краях іржавими металевими смугами.

На кришці виднілися старі подряпини, а збоку ще тримався маленький мідний замок, який давно не замикався.

Андрій пам'ятав цю скриню з дитинства.

Колись дід Іван діставав із неї цукерки, загорнуті в пожовклий папір.

Зберігав там старі інструменти, ґудзики, військові документи й невеликі дерев'яні іграшки, які сам майстрував онукові.

Після дідової смерті скриню перенесли до комори.

Відтоді майже ніхто її не відкривав.

Андрій присів навпочіпки.

Підняв кришку.

У ніс ударив знайомий запах.

Старе дерево.

Пил.

Трохи мастила.

І щось невловимо схоже на запах дідової кімнати.

Він на мить завмер.

Згадав великі шорсткі руки.

Сиві вуса.

Стару кашкетку, яку дід завжди клав біля печі.

І голос:

«Не поспішай, Андрійку. Залізо поспіху не любить».

Хлопець усміхнувся.

Потім почав обережно перебирати речі.

На самому верху лежала стара полотняна сорочка.

Під нею — кілька пожовклих газет, коробка з болтами, невеликий дерев'яний футляр і зв'язка ключів.

Андрій дістав футляр.

Усередині лежав старий кишеньковий годинник.

Стрілки зупинилися на половині четвертої.

Він покрутив заводну головку.

Годинник тихо клацнув.

Але не пішов.

Андрій поклав його назад.

Потім полагоджу.

Далі знайшов невеликий альбом.

Обкладинка була потерта, з темними плямами по кутах.

Кілька сторінок майже відірвалися.

Усередині лежали старі світлини.

Чоловіки біля трактора.

Жінки на сінокосі.

Весілля.

Велика родинна фотографія, на якій Андрій упізнав молодого батька.

Він усміхнувся.

Батько тоді мав густе чорне волосся й стояв біля мотоцикла, тримаючи руки в кишенях.

Андрій перегорнув сторінку.

І раптом зупинився.

На пожовклій світлині були троє молодих людей.

Двоє хлопців.

І дівчина.

Вони стояли біля старої верби.

Позаду виднівся дерев'яний журавель криниці.

Андрій нахилився ближче.

Він одразу впізнав місце.

Солодка.

Дівчина стояла посередині.

Темне волосся заплетене в довгу косу.

На плечах — світла кофтина, а поверх неї накинута хустка.

В обличчі було щось дивно знайоме.

Великі темні очі.

Прямий ніс.

Ледь помітна усмішка.

Поруч стояв високий хлопець у простій сорочці з підкоченими рукавами.

Волосся в нього було темне, трохи скуйовджене.

Він усміхався широко й відкрито.

А другий хлопець, нижчий, із серйозним обличчям, тримав у руці кепку.

Андрій вдивився.

І раптом зрозумів.

Це був його дід.

Молодий Іван Коваль.

Тільки без сивини.

Без вусів.

Із тим самим уважним поглядом, який Андрій пам'ятав із дитинства.

Хлопець перевернув світлину.

На звороті чорнильним олівцем було написано:

«Літо 1946 року. Біля Солодкої. Іван, Ганна, Данило».

Андрій перечитав напис двічі.

Потім утретє.

І раптом відчув, як серце забилося швидше.

Ось вони.

Не персонажі бабусиної легенди.

Не привиди.

Не вигадані люди.

Справжні.

Колись стояли біля криниці.

Сміялися.

Мріяли.

І хтось навіть сфотографував їх на пам'ять.

А тепер одна з цих людей зникла.

Другий, за словами селян, поїхав невідомо куди.

А третій — його дід — прожив довге життя й чомусь майже нічого про це не розповідав.

Андрій обережно поклав світлину на долоню.

Потім придивився до Ганниної хустки.

У куточку фотографії було видно візерунок.

Темний край.

Тонка світліша смуга.

І невеликий орнамент біля плеча.

Він одразу потягнувся до хустки, яку приніс від Орисі.

Розгорнув.

Порівняв.

Тканина здавалася схожою.

Але світлина була чорно-біла, потьмяніла, з кількома плямами.

Андрій не міг упевнено сказати, чи це та сама річ.

Він довго дивився.

Потім помітив, що з альбому стирчить куточок пожовклого паперу.

Андрій обережно потягнув.

Між сторінками лежав складений учетверо лист.

Без конверта.

Без марки.

Просто старий аркуш, який хтось багато років тому сховав поруч зі світлиною.

Папір був ламкий.

По згинах потемнів.

Андрій розгортав його так обережно, ніби боявся, що той розсиплеться в руках.

На аркуші виднівся нерівний почерк.

Він почав читати.

«Ганнусю!

Якщо тобі скажуть, що я поїхав, не вір.

Я нікуди не збирався й тебе не покидав. Те, що говорять люди, — неправда.

Мені заборонили приходити до вашої хати, але я все одно хочу побачити тебе.

Не ходи до криниці сама, коли стемніє. Там останнім часом з'являється хтось, кого я раніше не бачив.

Я маю сказати тобі одну важливу річ. Не хочу писати про це на папері.

Якщо матимеш змогу, передай відповідь через Івана.

І пам'ятай: я дотримаю свого слова».

Підпису не було.

Андрій перечитав лист.

Потім ще раз.

Руки в нього трохи тремтіли.

«Якщо тобі скажуть, що я поїхав, не вір».

Він згадав слова Орисі.

«Одні казали, що Данило поїхав до міста. Інші — що знайшов собі іншу».

А тепер перед ним лежав лист, у якому хтось запевняв Ганну в протилежному.

І просив передати відповідь через Івана.

Через його діда.

Андрій повільно опустився на старий ящик.

У коморі стало незвично тихо.

Знадвору долинав дзенькіт інструментів.

Батько щось лагодив біля сараю.

З подвір'я чувся материн голос.

Звичайний літній день тривав своїм порядком.

А Андрій сидів серед старих речей і раптом розумів, що натрапив на частину історії, про яку його родина мовчала багато років.

Він ще раз перевернув лист.

На звороті нічого.

Але на згині, майже біля самого краю, виднівся інший напис.

Дрібніший.

Ніби зроблений пізніше.

Андрій підніс папір ближче до світла.

Прочитав:

«Передати Ганні. І. К.»

Він завмер.

Іван Коваль.

Дід.

Хлопець повільно провів пальцем біля напису, не торкаючись самих літер.

Потім глянув на світлину.

На молодого діда.

На Ганну.

На Данила.

І в голові промайнула думка, від якої стало не по собі.

А якщо дід так і не передав цього листа?

Він відразу відкинув її.

Ні.

Дід був доброю людиною.

Справедливою.

Ніколи не обманював його.

Навіть у дрібницях.

Коли Андрій щось ламав, дід не сварив, а допомагав виправити.

Коли хлопець боявся зізнатися батькові в якійсь витівці, дід завжди казав:

«Правда, Андрійку, часом болить. Але брехня потім болить довше».

Невже така людина могла приховати лист, від якого залежала чужа доля?

Андрій похитав головою.

Ні.

Мабуть, тут є пояснення.

Просто він його ще не знає.

— Андрію!

Хлопець здригнувся.

У дверях комори стояла мати.

— Ти що тут робиш?

— Дідові речі дивлюся.

Вона глянула на розкриту скриню.

— Ох, сину, хоч пилу там не надихайся.

Потім помітила світлину в його руках.

— Що знайшов?

Андрій підняв фотографію.

— Оце дід?

Мати підійшла.

Придивилася.

— Він.

— А інших знаєте?

Вона трохи примружилася.

— Дівчину ні. А той високий... Наче бачила колись у старому альбомі. Твій батько, мабуть, краще знатиме.

Андрій кивнув.

Мати подивилася на нього.

— А чого ти такий серйозний?

Він зам'явся.

— Та нічого.

Вона усміхнулася.

— Ох уже твоє «нічого». З нього цілий роман написати можна.

Андрій мимоволі засміявся.

Мати повернулася до дверей.

— Обідати скоро. І не забудь скриню закрити.

— Добре.

Коли вона вийшла, Андрій ще раз подивився на лист.

Потім обережно склав його, вклав між сторінками альбому й узяв усе разом.

Треба було показати батькові.

І Марічці.

Особливо Марічці.

Бо тепер він нарешті мав щось більше за здогади.

Увечері Марічка прийшла сама.

Не чекала, поки Андрій покличе.

Просто з'явилася біля Ковалевої хвіртки, тримаючи в руках невеликий кошик.

Андрій саме вмивався після роботи.

Побачив її з подвір'я й поспішно витер обличчя рушником.

— Привіт!

— Привіт.

Вона всміхнулася.

— Зайнятий?

— Ні.

Із сараю почулося батькове:

— Ще й як зайнятий! Я його другу годину прошу гайки перебрати!

Марічка засміялася.

Андрій почервонів.

— Тату!

Батько визирнув із сараю.

Побачив дівчину.

І одразу став дуже люб'язним.

— А, Марічко! Добрий вечір!

— Добрий вечір, дядьку Миколо.

— Заходь, заходь. Бо мій син без тебе зовсім працювати перестав.

Андрій схопився за голову.

— Тату, ну досить!

Чоловік засміявся.

— Добре, мовчу. Ідіть уже гуляйте.

Марічка опустила очі, ховаючи усмішку.

Коли вони вийшли за хвіртку, тихенько сказала:

— А твій батько веселий.

— Дуже.

— Ти на нього схожий.

— Не треба мене ображати.

Вона засміялася.

І взяла його за руку.

Вони пішли до старого садка.

Там, під великою грушею, стояла дерев'яна лава, яку колись поставив Андріїв дід.

Увечері сюди майже ніхто не заходив.

Було тихо.

Пахло травою, стиглими вишнями й теплою землею.

Андрій сів.

Марічка поруч.

Дівчина поставила кошик на землю.

— Я до бабусі заходила, — сказала вона.

— І що?

Марічка зітхнула.

— Про Ганну майже нічого не розповіла.

Андрій насторожився.

— Чому?

— Каже, давно було. Не хоче згадувати.

— А про Данила?

— Теж.

Дівчина замовкла.

Потім тихо додала:

— Тільки коли я сказала, що баба Орися пам'ятає ту історію, бабуся якось дивно на мене подивилася.

Андрій нахилився ближче.

— Як?

— Наче хотіла щось сказати. А потім передумала.

Він задумався.

Марічка подивилася на нього.

— А ти що дізнався?

Андрій усміхнувся.

— Дещо.

Вона примружилася.

— Андрію...

Він дістав із-за пазухи старий альбом.

Поклав на лавку.

Марічка здивовано глянула.

— Що це?

— Дідове.

Він обережно відкрив потрібну сторінку.

І показав світлину.

Марічка довго дивилася.

Спочатку на молоду дівчину.

Потім на хлопців поруч.

На криницю за їхніми спинами.

І нарешті на стару вербу, яка навіть на пожовклому папері виглядала знайомою.

— Це ж...

— Солодка, — тихо сказав Андрій.

Вона підняла на нього очі.

— А дівчина?

— Ганна.

Марічка завмерла.

— Ти впевнений?

Андрій перевернув фотографію.

Показав напис.

Вона прочитала.

«Літо 1946 року. Біля Солодкої. Іван, Ганна, Данило».

Марічка повільно провела пальцем по краю світлини.

— Господи...

Вони мовчали.

Потім дівчина запитала:

— А хто з хлопців Данило?

Андрій показав.

— Оцей, високий.

Марічка довго дивилася на його обличчя.

Молодий.

Усміхнений.

З відкритим поглядом.

Зовсім не схожий на людину, яка збирається покинути кохану дівчину й зникнути без пояснення.

— Гарний, — тихо сказала вона.

Андрій усміхнувся.

— Ага.

Марічка подивилася на нього.

— Не ревнуй.

Він аж здригнувся.

— До кого?!

Вона засміялася.

— До Данила.

— Та йому зараз було б років сімдесят!

— То й що?

Андрій похитав головою.

— З тобою неможливо.

Марічка ще трохи посміялася.

А потім знову стала серйозною.

— А третій хто?

Андрій показав на хлопця з кепкою.

— Мій дід.

Дівчина здивовано підняла очі.

— Справді?

— Ага.

Вона ще раз подивилася на фотографію.

Потім на Андрія.

— Тепер бачу.

— Що?

— Очі схожі.

Андрій усміхнувся.

Йому стало приємно.

Особливо тому, що Марічка сказала це тихо й зовсім серйозно.

— А це ще не все, — сказав він.

Марічка підняла голову.

Андрій обережно дістав лист.

Подав їй.

— Читай.

Вона розгорнула пожовклий папір.

Почала читати.

Спочатку уважно.

Потім швидше.

А ближче до кінця раптом перестала дихати.

Андрій помітив, як змінилося її обличчя.

— Що? — тихо запитав.

Марічка не відповіла.

Дочитала до останнього рядка.

Потім повернулася на початок.

І прочитала знову.

Нарешті підняла очі.

— Андрію...

Він мовчки чекав.

Вона показала на перший рядок.

— Тут написано, що він не поїхав.

Андрій кивнув.

— Бачу.

— Але ж усі казали, що Данило покинув Ганну!

— Казали.

— То хтось брехав.

Андрій замислився.

— Або щось переплутав.

Марічка похитала головою.

— Ні. Тут же прямо написано: «Якщо тобі скажуть, що я поїхав, не вір».

Вона підняла лист.

— Це не схоже на звичайну плутанину.

Андрій мовчав.

Бо й сам думав так само.

Марічка ще раз прочитала останні рядки.

— «Передай відповідь через Івана»...

Вона підняла голову.

— Через твого діда?

— Мабуть.

— А він передав?

Андрій опустив очі.

— Не знаю.

Марічка глянула на напис на звороті.

«Передати Ганні. І. К.»

Вона довго мовчала.

Потім тихо сказала:

— Андрію, а якщо Ганна так і не отримала цього листа?

Хлопець стиснув пальці.

— Я теж про це подумав.

Вони перезирнулися.

У саду тихо шелестіло листя.

Десь неподалік озвався соловей.

Але його спів уже не здавався таким веселим, як раніше.

Марічка поклала лист на коліна.

— Тоді вона могла думати, що Данило справді її покинув.

— Могла.

— І чекати біля криниці.

Андрій повільно кивнув.

— Могла.

Дівчина подивилася на світлину.

— А він тим часом, може, був зовсім поруч.

У цих словах прозвучало стільки смутку, що Андрій мимоволі взяв її за руку.

Вони довго сиділи мовчки.

Сонце вже сіло за ліс.

У саду почали з'являтися сутінки.

Десь у кронах гули хрущі, а з луків тягнуло прохолодою.

Марічка обережно повернула лист.

— Андрію, а твій дід ніколи нічого не розповідав про Ганну?

Він похитав головою.

— Ніколи.

— І про Данила?

— Теж ні. Принаймні мені.

Марічка замислилася.

— Дивно.

— Що саме?

— Якщо вони були друзями, чому він зберігав цей лист стільки років?

Андрій подивився на світлину.

На молодого діда.

На усміхненого Данила.

На Ганну.

І раптом уявив, як колись давно троє друзів стояли біля Солодкої.

Можливо, сміялися.

Можливо, жартували.

Можливо, Данило й Ганна вже тоді кохали одне одного, а Іван знав про це й допомагав їм зустрічатися.

А потім сталося щось таке, що змусило його сховати світлину й лист.

І більше ніколи не повертатися до цієї історії.

— Не знаю, — тихо сказав Андрій.

Марічка подивилася на нього.

— Але ми можемо дізнатися.

Він підняв голову.

— Як?

Вона трохи подумала.

— Баба Орися щось знає.

— Вона не хоче говорити.

— То, може, бабуся.

— Твоя?

Марічка кивнула.

— Вони ж усі тоді жили в одному селі. Хтось мусить пам'ятати.

Андрій замислився.

Потім подивився на лист.

— А може, дід комусь ще щось розповідав.

Вони перезирнулися.

І цього разу в їхніх очах було вже не лише хвилювання.

Була цікавість.

Справжня.

Така, яку не вгамуєш однією розмовою.

Марічка взяла світлину й піднесла ближче до останнього сонячного проміння.

— Знаєш, що мені найбільше дивно?

— Що?

Вона показала на Ганну.

— Вона тут усміхається.

Андрій глянув.

— Ну й що?

— А те, що коли слухаєш бабусині розповіді, здається, ніби Ганна все життя тільки плакала біля криниці.

Марічка обережно поклала фотографію на лавку.

— А вона ж була звичайною дівчиною.

Андрій кивнув.

— Як ти.

Марічка подивилася на нього.

Він трохи зніяковів.

— Ну... молода. Любила когось. Хотіла заміж.

Дівчина всміхнулася.

— А ти звідки знаєш, чого вона хотіла?

Андрій знизав плечима.

— Так баба Орися казала.

Марічка замислилася.

Потім тихо промовила:

— Може, вона хотіла зовсім простого. Щоб її не розлучали з тим, кого любить.

Андрій стиснув її долоню.

І раптом відчув, як близько ця давня історія підійшла до їхнього власного життя.

Адже вони теж ще нічого не знали про майбутнє.

Марічка хотіла до міста.

Він мріяв стати механіком.

Попереду були роки навчання, дороги, розлуки й безліч рішень, яких вони поки не вміли приймати.

Але зараз усе це здавалося далеким.

Бо вони сиділи поруч.

І ніхто не забороняв їм триматися за руки.

— Андрію, — тихо сказала Марічка.

— Що?

Вона подивилася на світлину.

— Ти думаєш, вони були щасливі?

Він трохи помовчав.

— Тоді, коли фотографувалися, мабуть, так.

Марічка кивнула.

Потім усміхнулася.

— А ми?

Андрій здивувався.

— Що ми?

— Ми щасливі?

Він глянув на неї.

На її темні очі.

На пасмо волосся, яке вибилося з коси.

На руку, що лежала в його долоні.

І вперше за весь день усміхнувся по-справжньому.

— А ти як думаєш?

Марічка трохи нахилила голову.

— Думаю, так.

Він стиснув її пальці.

— І я.

Вони помовчали.

Потім Марічка тихо додала:

— Тільки я не хочу, щоб наша історія колись стала такою, як Ганнина.

Андрій подивився на неї серйозно.

— Не стане.

Вона всміхнулася.

— Звідки знаєш?

Він замислився.

Потім чесно відповів:

— Не знаю.

Марічка здивовано підняла брови.

Андрій продовжив:

— Але якщо між нами щось станеться, я краще сам тобі скажу. Не через чужих людей.

Вона довго дивилася на нього.

Потім тихо відповіла:

— І я.

Це не було клятвою на все життя.

Не було обіцянкою ніколи не розлучатися.

Просто двоє підлітків, які лише починали розуміти власні почуття, вирішили не дозволяти чужим словам ставати між ними.

І зараз цього було достатньо.

Коли стемніло, Андрій провів Марічку додому.

Дорогою вони майже не говорили про Ганну.

Розмовляли про завтрашній день.

Про річку.

Про Галину й Петра.

Про те, що на луках уже достигла суниця, а в лісі після дощів могли з'явитися перші гриби.

Та кожен із них думками раз у раз повертався до пожовклої світлини.

До молодих облич.

І до листа без підпису.

Біля Маріччиної хвіртки Андрій зупинився.

— Завтра побачимося?

Вона кивнула.

— Обов'язково.

Потім обережно торкнулася його руки.

— Тільки листа бережи.

— Берегтиму.

— І світлину.

— Звичайно.

Марічка трохи помовчала.

— А хустку?

Андрій подивився на неї.

— Її теж.

Вона усміхнулася.

Піднялася навшпиньки й легенько поцілувала його в щоку.

— Добраніч.

— Добраніч, Марічко.

Вона зайшла за хвіртку.

Андрій залишився стояти.

Над тином густо пахла м'ята.

У садку шелестіло листя.

За селом темнів ліс.

І хлопцеві раптом здалося, що він уже ніколи не дивитиметься на стару криницю так, як раніше.

Бо тепер там жила не просто легенда.

Там колись справді кохали.

Сварилися.

Чекали.

І, можливо, зраджували.

А найголовніше — там сталося щось таке, про що люди мовчали понад сорок років.

Повернувшись додому, Андрій ще раз розгорнув лист.

Сів біля вікна.

Поклав поруч світлину.

На столі горіла лампа, освітлюючи старий папір м'яким жовтим світлом.

Він уважно перечитав кожне слово.

«Якщо тобі скажуть, що я поїхав, не вір».

«Не ходи до криниці сама, коли стемніє».

«Передай відповідь через Івана».

Андрій повільно поклав лист.

Тепер він думав уже не про привидів.

І навіть не про жіночий голос.

Його непокоїло зовсім інше.

Чому Данило боявся, що Ганні скажуть про його від'їзд?

Хто заборонив йому приходити до її хати?

Що за незнайома людина з'являлася біля криниці?

І чому лист, призначений Ганні, опинився серед дідових речей?

Андрій подивився на світлину.

Молодий дід Іван стояв поруч із закоханими.

Тримав кепку.

І дивився просто в об'єктив.

Хлопець згадав його слова:

«Правда часом болить. Але брехня потім болить довше».

Він нахилився ближче до фотографії.

— Діду, — тихо прошепотів, — що ж ти тоді знав?

Звичайно, ніхто не відповів.

Тільки годинник на стіні відмірював час.

А за вікном шуміли нічні дерева.

Андрій уже збирався скласти папери, коли раптом помітив на звороті світлини ще дещо.

Нижче напису з іменами, майже біля самого краю, було кілька дуже дрібних слів.

Раніше він їх не побачив, бо папір там потемнів.

Хлопець підніс фотографію ближче до лампи.

Примружився.

Повільно прочитав:

«Перед тим, як усе почалося».

Андрій завмер.

Подивився на усміхнених молодих людей.

На Ганну.

На Данила.

На власного діда.

І відчув, як усередині щось похололо.

Отже, людина, яка зробила цей напис, знала, що сталося потім.

Знала настільки добре, що розділила їхнє життя на дві частини.

До.

І після.

Андрій довго сидів нерухомо.

Потім обережно поклав фотографію поряд із листом.

І вперше подумав, що загадка старої криниці може виявитися зовсім не містичною.

А значно страшнішою.

Бо русалки, відьми й лісові духи жили в людських переказах.

А ті, хто сорок років тому розлучив Ганну з Данилом, могли бути справжніми людьми.

І хтось із них, можливо, досі жив у Вербичах.

За кілька вулиць від нього.

Щодня ходив до крамниці.

Вітався із сусідами.

Сидів на лавці під старою липою.

І добре пам'ятав, що насправді сталося біля криниці, яку колись називали Солодкою.

Але мовчав.

Уже понад сорок років.

Розділ 11. Ніч, коли мовчали солов’ї

Серпень стояв над Вербичами важкий, розпечений і сонний.

Уже третій день небо залишалося чистим, без жодної хмаринки. Сонце з самого ранку пекло так нещадно, що

на вигоні потріскалася земля, а курява на дорозі стала дрібною, мов просіяне борошно.

У городах жовтіло нижнє листя огірків. На яблунях наливалися плоди, від яких гілки схилялися майже до землі. За селом колосилися пізні ниви, а на луках темніли копиці сіна, складені ще в липні.

Навіть сосновий ліс, де завжди можна було сховатися від спеки, тепер здавався притихлим. Нагріта смола виступала на стовбурах прозорими краплями, від землі тягнуло сухою хвоєю, а комарі ховалися в найгустіших заростях, чекаючи вечора.

У такі дні люди намагалися закінчити найважчу роботу вдосвіта.

Після обіду село завмирало.

Дорогою майже ніхто не ходив. Тільки зрідка прогуркоче трактор, пробіжить захеканий собака або велосипедист промчить повз хати, намагаючись обігнати власну тінь.

Андрій сидів під сараєм і лагодив старий велосипедний дзвінок.

Робота була дріб'язкова: підпиляти заіржавілий язичок, почистити пружину й зібрати все назад. За інших обставин він упорався б за п'ятнадцять хвилин.

Але сьогодні вже майже годину крутив дзвінок у руках.

Бо чекав Марічку.

Вони домовилися зустрітися після обіду й піти до лісу. Нічого особливого не планували: назбирати чорниць, пройтися до старої лісової дороги, посидіти біля струмка.

Андрій навіть не пам'ятав, хто перший запропонував прогулянку.

Останнім часом це вже не мало значення.

Якщо він казав: «Ходімо до річки», Марічка відповідала: «Ходімо».

Якщо вона хотіла пройтися до лугу, він охоче відкладав інструменти.

А коли вони зустрічалися випадково, то чомусь завжди знаходилася дорога, якою можна було йти разом.

І жоден із них не поспішав повертатися.

— Андрію!

Мати визирнула з кухні.

— Ти обідав?

— Обідав!

— А тарілку чого залишив?

— Зараз заберу!

— Твоє «зараз» уже вуха мені натерло!

Він усміхнувся й поклав дзвінок на лавку.

Саме тоді за хвірткою почувся знайомий голос:

— Добрий день, тітко Надіє!

Андрій так швидко підвівся, що перекинув коробку з гайками.

Металеві дрібниці весело розсипалися по землі.

Мати вийшла на ґанок.

— Добридень, Марічко! Заходь, дитино!

Дівчина відчинила хвіртку.

На ній була легка світла сукня, старі сандалі й солом'яний капелюшок із вузенькими крисами. Через плече висіла полотняна торбинка.

— А Андрій удома?

Мати повернулася до сараю.

Побачила сина, який навпочіпки поспіхом збирав гайки.

І ледь стримала усмішку.

— Удома. Он, дивися, як гарно працює. Від самого ранку залізо перебирає.

Андрій випростався.

— Мамо...

— Що?

— Та нічого.

Марічка засміялася.

— Я бачу, ви його зовсім замучили.

— Ой, дитино, якби! Це він нас замучив своїми моторами. Скоро й у борщі гайки шукатиме.

Андрій схопив полотняну торбинку, яку приготував заздалегідь.

— Ходімо вже!

Марічка попрощалася з матір'ю.

Коли вони вийшли за хвіртку, дівчина глянула на Андрія.

— Ти чого такий поспішний?

— Бо спека.

— А гайки?

— Потім зберу.

Вона усміхнулася.

— Через мене?

Андрій подивився на неї.

Трохи почервонів.

Але цього разу не став вигадувати дядьків, загублених олівців чи інших причин.

— Через тебе.

Марічка зупинилася на пів кроку.

Потім усміхнулася ще тепліше.

— То ходімо.

За селом було майже безлюдно.

Над полями тремтіло гаряче повітря. Десь далеко працював комбайн, здіймаючи за собою світлу хмару пилу. На узбіччі вже відцвіла конюшина, зате подекуди синіли пізні волошки й біліли ромашки.

Марічка йшла повільно, розглядаючи трави.

Час від часу зупинялася, нахилялася й зривала якесь стебельце.

Андрій ніс обидві торбинки.

— Ти всю дорогу обскубеш, — сказав він.

— Не всю.

— А скільки?

— Скільки треба.

Вона розтерла між пальцями кілька маленьких листочків.

— Понюхай.

Андрій нахилився.

М'ята.

Він одразу впізнав.

— Знову вона?

Марічка засміялася.

— А ти думав, полин?

Вона поклала листочки до кишені сукні.

— Нехай будуть.

— Навіщо?

— Для запаху.

Андрій усміхнувся.

— У тебе й так завжди м'ятою пахне.

Марічка поглянула на нього.

— Тобі не подобається?

Він похитав головою.

— Навпаки.

Вона нічого не сказала.

Лише опустила очі й пішла далі.

Андрій дивився на її профіль, на тонку смужку світла, що лежала на щоці під капелюшком, і думав, що останнім часом дедалі рідше вдається приховати від неї власні почуття.

А може, вже й не хотілося.

Біля лісової дороги вони зупинилися перепочити.

Під соснами було трохи прохолодніше. На піску лежали довгі тіні, а вітер, який удень майже не ворушив трави, тут зрідка озивався легким шумом у верхівках.

Марічка зняла капелюшок.

Поправила волосся.

— Як добре.

Андрій поставив торбинки на пень.

— Води хочеш?

— Хочу.

Він подав їй пляшку, загорнуту у вологий рушник.

Марічка зробила кілька ковтків.

Потім глянула на нього.

— А ти?

— Пий.

— Андрію, я всю не вип'ю.

Він усміхнувся й узяв пляшку.

Вони сіли на повалений стовбур.

Десь високо постукував дятел. Між деревами літали великі руді метелики, а над чорничником зависали тонкі прозорі бабки.

Марічка подивилася вглиб лісу.

— Пам'ятаєш, як ми папороть шукали?

Андрій кивнув.

— Таке забудеш...

— Петро досі каже, що просто не встигли.

Хлопець засміявся.

— Якби ми ще тиждень там сиділи, він усе одно квітки не дочекався б.

Марічка усміхнулася.

А потім стала серйозною.

— А про Ганну ти ще щось дізнався?

Андрій похитав головою.

— Поки ні.

Після знахідки дідової світлини й листа вони ще кілька разів розпитували старших.

Баба Катерина згадувала Ганну з дитинства, але про останні дні її життя говорила неохоче. Андріїв батько зміг назвати ще кількох людей, які колись знали Данила, та більшість із них давно виїхала з Вербичів або померла.

Сама стара криниця залишалася такою ж мовчазною.

Андрій зберігав світлину й лист у дідовому альбомі. Хустку поклав окремо, загорнувши в чисте полотно.

І дедалі частіше думав не про дивний голос у лісі, а про ті кілька рядків:

«Якщо тобі скажуть, що я поїхав, не вір».

Хтось колись дуже хотів, щоб Ганна дізналася правду.

Але чи дізналася вона?

Цього вони досі не знали.

Марічка обережно торкнулася його руки.

— Андрію...

— Що?

— А ти думаєш, Ганна справді кохала Данила?

Він здивувався.

— Звичайно. Он скільки чекала.

— А може, вона просто боялася його втратити?

Андрій замислився.

— Хіба це різні речі?

Марічка подивилася на нього.

— Мабуть, різні.

Він хотів запитати чому.

Але дівчина вже підвелася.

— Ходімо. Бо так і просидимо тут до вечора.

До чорничника вони не дійшли.

Коли сонце почало хилитися за верхівки сосен, із заходу насунула велика темна хмара.

Спочатку вона здавалася далекою.

Низькою синюватою смугою над полями.

Потім стала вищою.

Набрала важкого фіолетового кольору.

І поступово закрила половину неба.

Андрій помітив її першим.

— Марічко, дивися.

Вона обернулася.

— Ой...

Над лісом уже стояв глухий, важкий грім.

— Буде дощ, — сказав Андрій.

— Може, обійде?

Він подивився на хмару.

— Навряд.

Десь далеко блиснуло.

Не яскраво, а так, ніби всередині хмари хтось запалив величезну лампу.

Марічка притиснула капелюшок до голови.

— Треба додому.

Вони рушили швидше.

Спочатку дорогою було тихо.

Потім верхівки сосен раптом зашуміли.

Звідкись налетів різкий вітер, підхопив суху хвою, закрутив її маленьким вихором і поніс між деревами.

Птахи заметушилися.

Десь над головою тріснула суха гілка.

Марічка зупинилася.

— Андрію...

Він озирнувся.

— Що?

Вона показала на небо.

Хмара вже майже накрила ліс.

Сонце зникло.

Стало темно, як перед вечором, хоча до заходу залишалося ще кілька годин.

І саме тоді впали перші краплі.

Великі.

Холодні.

Одна вдарила Андрія по руці.

Друга — Марічці на капелюшок.

Третя впала на суху хвою й залишила маленьку темну пляму.

А потім небо розірвав грім.

Такий сильний, що Марічка мимоволі присіла.

— Ой, Боже!

Андрій схопив її за руку.

— Біжімо!

— Куди?!

Він показав між деревами.

— До сторожки!

Лісова сторожка стояла за старою просікою, неподалік невеликого струмка.

Колись тут щодня бував лісник, а тепер будиночком користувалися переважно під час обходів і лісових робіт. Улітку його двері часто залишали незамкненими, щоб робітники могли перечекати негоду.

Андрій знав це місце.

Ще малим приходив сюди з дідом.

Пам'ятав низький ґанок, велику сосну біля входу й дерев'яну лаву під вікном.

До сторожки залишалося кілька сотень кроків.

Але злива почалася раніше.

Спочатку загуркотіла по листю.

Потім зашуміла в кронах.

А за хвилину вода вже падала суцільними потоками, так густо, що між сусідніми деревами важко було щось розгледіти.

Марічка бігла, притримуючи капелюшок.

Андрій тягнув її за руку й намагався прикрити торбинкою.

Даремно.

Через кілька секунд обоє промокли до нитки.

Пісок під ногами потемнів.

Заглибини на дорозі миттю наповнилися водою.

Блискавка спалахнула десь попереду, освітливши ліс блідим, майже білим світлом.

Гримнуло.

Марічка скрикнула.

Андрій міцніше стиснув її руку.

— Ще трохи!

Вони звернули з дороги.

Перестрибнули невеликий струмок.

І нарешті побачили сторожку.

Низенький дерев'яний будиночок із похилим дахом.

Темне вікно.

Мокрий ґанок.

Двері, які вітер раз у раз прочиняв і грюкав об одвірок.

Андрій першим підбіг до сходинок.

Відчинив двері.

— Заходь!

Марічка влетіла всередину.

Він заскочив слідом.

Із гуркотом зачинив двері.

У сторожці було напівтемно.

Крізь невелике вікно проникало сіре світло, а кожен спалах блискавки на мить освітлював старі дерев'яні стіни, стіл і маленьку грубку в кутку.

Пахло мокрими дошками.

Сосновою смолою.

Старим димом.

І вогкою землею, яку вітер приніс із дощем.

На стіні висіла стара ліснича карта.

Під нею — два дерев'яні гачки, один із яких давно зламався.

Біля грубки стояла лавка.

На столі лежали пожовкла газета, порожня консервна банка й короткий олівець.

Андрій озирнувся.

Нікого.

Лише дощ важко бив по даху.

Марічка стояла посеред кімнати.

Вода стікала з її волосся на плечі.

Сукня промокла, а з капелюшка капало просто на підлогу.

Вона подивилася на себе.

Потім на Андрія.

І раптом засміялася.

— Ну й вигляд!

Він теж розсміявся.

— Ти на себе подивися!

— А ти наче кращий!

Андрій провів рукою по мокрому волоссю.

Вода потекла за комір.

Він здригнувся.

— Холодна, зараза!

Марічка засміялася ще голосніше.

І вони обоє раптом відчули дивне полегшення.

Надворі гуркотіла гроза.

Дощ заливав ліс.

А вони стояли в старій сторожці, мокрі, захекані, з розкуйовдженим волоссям.

І чомусь були щасливі.

Андрій знайшов біля грубки кілька сухих дощок.

Одну поставив до дверей, щоб вітер не розчиняв їх.

Потім оглянув вікно.

У нижньому кутку шибка трохи відходила від рами, і крізь щілину затікала вода.

Він підсунув під неї стару бляшанку.

— Отак. Хай капає сюди.

Марічка сиділа на лавці й спостерігала за ним.

— Ти навіть під час грози щось ремонтуєш.

Андрій усміхнувся.

— А що робити?

— Можна просто сидіти.

Він глянув на неї.

— Справді?

— Уяви собі.

Андрій підійшов.

Сів поруч.

Дерев'яна лавка тихо рипнула.

Марічка зняла мокрий капелюшок і поклала на стіл.

Потім витягнула з кишені зім'ятий пучечок м'яти.

Листочки потемніли від води.

Деякі стебла зламалися.

Але щойно вона розправила їх між пальцями, у маленькій кімнаті з'явився свіжий прохолодний запах.

Андрій одразу всміхнувся.

— Ну от. Тепер наче в бабусиній хаті.

Марічка тихо засміялася.

— Правда?

— Ага.

Вона поклала м'яту на сухий куточок столу.

— Я сьогодні зранку зірвала.

— Для чого?

— Просто взяла.

Потім подивилася на нього.

— Знаєш, коли я кудись іду, мені подобається мати її з собою.

Андрій нахилився до листочків.

Вдихнув.

— Чого?

Марічка трохи подумала.

— Бо тоді здається, що дім поруч.

Вона обвела очима стару сторожку.

— Навіть тут.

Андрій подивився на неї.

Йому раптом захотілося сказати, що для нього запах м'яти теж давно означає дім.

Тільки не зовсім той, у якому він народився.

А те місце, де є Марічка.

Але таких слів він іще не вмів говорити.

Тому промовчав.

Гроза розходилася дедалі сильніше.

За стіною тріщали дерева.

Вітер гнав дощ майже горизонтально.

Час від часу спалахувала блискавка, і сторожка на мить ставала світлою, як удень.

Потім знову поринала в напівтемряву.

Марічка сиділа, притиснувши долоні до колін.

Вона намагалася не здригатися від грому.

Але коли черговий удар пролунав зовсім близько, мимоволі схопила Андрія за руку.

Він повернувся.

— Страшно?

Марічка трохи почервоніла.

— Не дуже.

Андрій подивився на їхні з'єднані пальці.

— Можеш триматися.

Вона ледь усміхнулася.

— Я вже тримаюся.

Він засміявся.

А потім відчув, як її долоня стала теплішою в його руці.

Мовчали довго.

Слухали грозу.

І поступово перестали звертати увагу на час.

— Андрію, — раптом сказала Марічка, — а ти пам'ятаєш наш перший клас?

Він здивувався.

— Чого це ти згадала?

— Просто.

Вона подивилася на вікно, по якому збігали криві струмки води.

— Пам'ятаю, як ми сиділи за однією партою. Ти весь час крутився, малював машинки в зошиті й одного разу розлив чорнило.

Андрій засміявся.

— Не чорнило. Синю пасту з ручки витягнув.

— От! А я потім пів дня з синіми пальцями ходила.

— Ти сама взяла ту ручку.

— Бо ти сказав, що вона зламалася.

— Вона й зламалася.

Марічка похитала головою.

— Нічого не змінилося.

— Чого?

— Ти досі все розбираєш.

Він усміхнувся.

— Зате тепер умію назад складати.

Вона засміялася.

Потім подивилася на нього уважніше.

— А пам'ятаєш, як я в першому класі плакала?

Андрій кивнув.

— Ти за мамою скучила.

— А ти дав мені свою машинку.

Він усміхнувся.

— Без одного колеса.

— Ага.

Марічка трохи помовчала.

— Я тоді думала, що ти найкращий хлопець у світі.

Андрій здивовано підняв очі.

— Справді?

— Справді.

Вона засміялася.

— А вже наступного дня ти мене за косу смикнув.

Він опустив голову.

— Мабуть, хотів привернути увагу.

Марічка подивилася на нього.

— І зараз хочеш?

Андрій підняв очі.

Їхні погляди зустрілися.

Він трохи помовчав.

Потім відповів:

— Зараз хочу, щоб ти сама на мене дивилася.

Марічка завмерла.

Андрій теж.

Бо не чекав, що зможе сказати це так просто.

Надворі знову загриміло.

Але тепер грім був далі.

Дощ однак не вщухав.

Він рівномірно гуркотів по даху, шурхотів за стінами й стікав із ринви широкими потоками.

Марічка підвелася.

Підійшла до вікна.

Подивилася на темний ліс.

— Ще довго литиме.

Андрій став поруч.

— Мабуть.

Вони дивилися на сосни.

У водяній завісі дерева здавалися розмитими. Вітер хитав їхні верхівки, а там, де починалася стежка, тепер текли каламутні струмки.

Марічка поклала долоню на підвіконня.

Андрій стояв зовсім близько.

Їхні плечі торкалися.

— Знаєш, — тихо сказала вона, — я іноді боюся, що літо швидко закінчиться.

Він повернув голову.

— Воно й закінчиться.

Марічка усміхнулася.

— Дякую, заспокоїв.

Андрій теж усміхнувся.

Але потім став серйозним.

— А чого боїшся?

Вона трохи помовчала.

— Бо мені добре.

— І що?

Марічка дивилася на дощ.

— Коли дуже добре, починаєш думати, що це ненадовго.

Андрій не відповів.

Він уже знав це відчуття.

Особливо коли згадував, як Марічка говорила про місто.

Про навчання.

Про далекі дороги, якими одного дня вирушить із Вербичів.

Йому теж було добре.

Настільки, що часом хотілося зупинити літо.

Залишити все таким, як зараз.

Річку.

Стежку до бабусиної хати.

М'яту під тином.

І Марічку, яка щодня приходила його шукати.

— Андрію...

Він подивився на неї.

— Що?

Марічка трохи нахилила голову.

— А ти знаєш, що таке перше кохання?

Хлопець відчув, як серце забилося швидше.

— А ти?

Вона похитала головою.

— Не зовсім.

Потім усміхнулася.

— У книжках про нього гарно пишуть.

— Як саме?

Марічка замислилася.

— По-різному. Що люди не можуть одне без одного. Що сумують. Що чекають зустрічі. Що навіть звичайні речі здаються особливими.

Андрій слухав.

Вона продовжила:

— А ще пишуть, що перше кохання часто буває нещасливим.

Він насупився.

— Чого це?

— Не знаю. Може, люди ще молоді. Не вміють берегти одне одного.

Вона на мить замовкла.

— А може, просто життя так складається.

Андрій згадав Ганну й Данила.

Стару світлину.

Лист без підпису.

І двох молодих людей, які колись теж, мабуть, думали, що попереду в них ціле життя.

— Не все перше кохання нещасливе, — сказав він.

Марічка повернулася.

— Звідки знаєш?

Андрій усміхнувся.

— Мої батьки ще зі школи знайомі.

— Але це не значить, що вони тоді вже кохали одне одного.

— Не значить.

Він трохи помовчав.

— Просто думаю, що не треба наперед вирішувати, чим усе закінчиться.

Марічка дивилася на нього уважно.

— Ти останнім часом так серйозно говориш.

Андрій засміявся.

— Погано?

Вона похитала головою.

— Ні.

Потім тихо додала:

— Мені подобається.

Вони повернулися до лавки.

Надворі вже починало вечоріти.

Гроза відсунулася далі, але дощ усе ще лив густо й рівно.

У маленькій сторожці повітря поступово охололо.

Марічка злегка здригнулася.

Андрій помітив.

— Холодно?

— Трохи.

Він озирнувся.

Біля грубки лежав старий сухий ряднинний шматок, яким, мабуть, прикривали дрова. Андрій перевірив, чи чистий він, витрусив пил і поклав на лавку.

— Сядь сюди. Не на мокре дерево.

Марічка всміхнулася.

— Дякую.

Вони сіли ближче одне до одного.

Андрій обережно обійняв її за плечі.

Не поспіхом.

Не так, як уночі після пригоди в лісі, коли намагався заспокоїти.

Цього разу він просто хотів бути ближче.

Марічка не відсунулася.

Навпаки, трохи прихилилася до нього.

Її волосся торкнулося його щоки.

Пахло дощем.

І м'ятою.

Андрій заплющив очі на коротку мить.

Йому здалося, що цей запах він пам'ятатиме завжди.

— Андрію, а можна тебе дещо запитати?

Він кивнув.

— Можна.

Марічка дивилася на власні пальці.

— Тільки не смійся.

— Не сміятимуся.

Вона трохи помовчала.

— Ти коли мене не бачиш... згадуєш?

Андрій повернувся до неї.

У грудях відразу стало гаряче.

Він міг пожартувати.

Сказати, що згадує, коли нема чого робити.

Або коли бачить поламану косарку й думає, як вона сміялася з його малюнка вантажівки.

Ще недавно він так і зробив би.

Але тепер чомусь не хотілося.

Він дивився на Марічку.

На її серйозні очі.

На трохи вологе волосся.

На пальці, якими вона несвідомо м'яла край сукні.

І раптом зрозумів, що більше не хоче ховатися за жартами.

— Згадую, — тихо відповів.

Марічка підняла очі.

— Часто?

Він повільно кивнув.

— Щодня.

Вона завмерла.

Андрій відчув, що сказав найважливіше.

Але тепер уже не міг зупинитися.

— Коли прокидаюся, думаю, чи побачу тебе сьогодні. Коли щось роблю, згадую, як ти смієшся. Навіть коли з батьком біля трактора пораюся...

Він усміхнувся.

— Він уже питає, чого я весь час усміхаюся до гайок.

Марічка тихенько засміялася.

Андрій теж.

Потім продовжив, уже серйозніше:

— А коли ввечері додому приходжу, згадую, про що ми говорили. І думаю, що треба було ще щось сказати. Або запитати. Або просто трохи довше побути з тобою.

Він опустив очі.

— Отак.

Марічка мовчала.

Андрій відчув, як у нього починають горіти вуха.

Слів виявилося надто багато.

Він ніколи раніше не говорив нічого подібного.

І тепер боявся, що сказав зайве.

Але Марічка раптом узяла його руку.

Міцно.

Обома долонями.

— Андрію...

Він підняв очі.

Вона всміхалася.

І водночас у її погляді було щось зовсім серйозне.

— А я думала, тільки зі мною так.

Він довго дивився на неї.

Потім тихо запитав:

— Ти теж?

Марічка кивнула.

— Теж.

Вона засміялася, трохи соромлячись власних слів.

— Я іноді спеціально повз вашу хату ходжу. Наче до крамниці. А коли тебе не бачу, починаю вигадувати, куди ще треба піти.

Андрій усміхнувся.

— Я знаю.

Марічка здивувалася.

— Звідки?!

— Галина розповіла.

Вона охнула.

— От язиката!

Він засміявся.

— А я теж біля твоєї хвіртки проходив, навіть коли не мав куди йти.

Марічка підняла брови.

— Знаю.

Тепер здивувався Андрій.

— Звідки?!

Вона хитро всміхнулася.

— Бабуся казала.

Обоє засміялися.

А потім сміх поволі стих.

Вони сиділи поруч.

Трималися за руки.

І дивилися одне на одного так, ніби вперше побачили.

За вікном дощ став тихішим.

Великі краплі вже не гуркотіли по даху, а рівномірно шурхотіли, наче хтось повільно пересипав жмені зерна.

Небо над лісом трохи посвітлішало.

Між хмарами з'явилася вузька смуга вечірнього світла.

У сторожці пахло мокрими дошками, смолою й м'ятою.

Марічка сиділа зовсім близько.

Її коліно торкалося Андрієвого.

Пальці залишалися в його долонях.

Вона трохи нахилила голову.

— Андрію...

— Що?

Дівчина довго дивилася йому в очі.

Потім тихо запитала:

— А тобі можна вірити?

Він завмер.

Запитання було просте.

Але в ньому містилося стільки всього, що Андрій не відразу зрозумів, із чого почати.

Він згадав, як брехав їй на піщаному березі, вигадуючи дівчину з Липівки.

Згадав, як насміхався з історії про Ганну.

Як намагався переконати Марічку, що їй почулося, замість того щоб вислухати.

Згадав конвалії біля хвіртки.

І власну обіцянку більше не ховати правду за жартами.

Він міг сказати:

«Так».

Міг поклястися.

Міг пообіцяти, що ніколи її не образить.

Але знав: люди іноді ображають навіть тих, кого найбільше люблять.

Не завжди навмисне.

Не завжди зі зла.

Просто тому, що не вміють сказати потрібне слово в потрібну мить.

Андрій дивився на Марічку.

І раптом відчув, що звичайної відповіді буде замало.

Він повільно підняв руку.

Обережно прибрав із її щоки мокре пасмо волосся.

Марічка не відвела очей.

Андріїві пальці затрималися біля її скроні.

Він відчув, як сильно калатає серце.

Здавалося, Марічка теж може це почути.

Вона ледь усміхнулася.

Не насмішкувато.

Не так, як тоді, на піску, коли допитувалася, куди дівають носи під час поцілунку.

А зовсім інакше.

Ніжно.

І трохи несміливо.

Андрій нахилився ближче.

Зупинився.

Вона дивилася на нього.

На мить йому здалося, що треба відсунутися.

Що він усе робить неправильно.

Що зараз знову осоромиться, як на першому танці, коли наступив їй на ногу.

Але Марічка сама подалася до нього.

Зовсім трохи.

Ледь помітно.

І заплющила очі.

Їхні губи торкнулися.

Несміливо.

Майже випадково.

Андрій від несподіванки трохи повернув голову, і їхні носи таки зіткнулися.

Марічка тихенько засміялася.

Він теж.

Відступили на кілька сантиметрів.

Подивилися одне на одного.

І раптом обоє почервоніли так, наче зробили щось неймовірно сміливе.

Марічка прикрила рот долонею.

— Ой...

Андрій розгублено всміхнувся.

— Що?

Вона похитала головою.

— Нічого.

Потім тихенько засміялася ще раз.

— Носи...

Андрій згадав їхню розмову на піщаному березі.

І сам не втримався від сміху.

— Я ж казав, що не знаю, куди їх дівати.

Марічка схилила голову.

Сміялася так щиро, що Андрій відчув, як зникає остання ніяковість.

Він дивився на неї.

На усмішку.

На очі, у яких ще блищали сльозинки від сміху.

І раптом зрозумів, що хоче поцілувати її знову.

Не щоб щось довести.

Не щоб здаватися досвідченим.

А просто тому, що це Марічка.

Дівчина, про яку він думає щодня.

Він обережно торкнувся її долоні.

Марічка перестала сміятися.

Підняла очі.

І цього разу сама нахилилася ближче.

Їхній другий поцілунок був зовсім короткий.

Без поспіху.

Без незграбного зіткнення носів.

Тільки тепло.

Ледь відчутний дотик.

І така тиша між ними, якої Андрій ніколи раніше не знав.

Коли вони відсунулися, Марічка ще кілька секунд сиділа із заплющеними очима.

Потім повільно розплющила їх.

Подивилася на Андрія.

І усміхнулася.

Не сказала нічого.

Він теж мовчав.

За вікном стихав дощ.

Із даху повільно падали великі краплі.

Десь далеко ще гуркотів грім, але вже без тієї сили, від якої здригалися стіни.

У сторожці стало світліше.

Останнє вечірнє проміння проникло крізь мокру шибку й лягло на стіл, де лежав невеликий пучок м'яти.

Андрій подивився на нього.

І раптом захотів засміятися від щастя.

Просто так.

Без жодної причини.

Бо все, чого він так довго боявся, виявилося зовсім не страшним.

Марічка не засміялася з нього.

Не відвернулася.

Не сказала, що він усе зробив неправильно.

Вона залишилася поруч.

І сама захотіла його поцілувати.

Андрій відчув, як у грудях розливається тепло.

Таке сильне, що йому здалося, ніби він уже ніколи не забуде цієї хвилини.

— Андрію...

Він повернувся.

— Що?

Марічка трохи помовчала.

Потім запитала:

— Це ж тепер рахується?

Він спочатку не зрозумів.

— Що?

Вона засміялася.

— Поцілунок.

Андрій подивився на неї.

І раптом теж засміявся.

— Рахується.

Марічка задоволено кивнула.

— Добре.

Потім трохи помовчала.

— А знаєш, яким я його уявляла?

Андрій усміхнувся.

— Яким?

Вона замислилася.

— Не таким.

Він удав ображеного.

— Поганим?

— Ні.

Марічка похитала головою.

— Просто в книжках завжди пишуть, що земля під ногами зникає, голова паморочиться, а серце мало не вистрибує.

Андрій подивився на неї.

— А в тебе?

Вона трохи почервоніла.

— Серце вистрибує.

Він усміхнувся.

— У мене теж.

Марічка тихо засміялася.

— А земля нікуди не ділася.

Андрій глянув на дерев'яну підлогу.

— І добре. Бо якби ділася, ми б у підпілля провалилися.

Марічка штовхнула його плечем.

— От дурний!

А потім знову засміялася.

І притулилася до нього.

Дощ остаточно стих ближче до сутінків.

Спочатку вони навіть не помітили.

Так звикли до його рівномірного шуму, що тиша здалася несподіваною.

Марічка першою підняла голову.

— Андрію, послухай.

Він прислухався.

За вікном було тихо.

Тільки з даху капала вода.

І десь у лісі обережно озвався птах.

— Перестало, — сказав хлопець.

Марічка кивнула.

— Треба йти.

Він глянув на вікно.

— Уже?

Вона усміхнулася.

— А ти хотів тут ночувати?

Андрій трохи замислився.

Потім тихо відповів:

— Мені й тут добре.

Марічка почервоніла.

Але не відвела очей.

— Мені теж.

Вони ще трохи посиділи.

Наче обоє розуміли, що, вийшовши за двері, повернуться до звичайного світу.

До сільських доріг.

До городів.

До батьківських запитань.

До Петрових жартів.

До всього того, що було раніше.

Тільки самі вже не будуть такими, як раніше.

Андрій першим підвівся.

Відчинив двері.

Назустріч ударив запах мокрого лісу.

Сосни стояли темні й блискучі.

На голках висіли великі краплі.

По стежці текла тонка смужка води, а над низиною піднімався легкий туман.

Небо на заході ще світилося блідо-рожевим.

Марічка вийшла на ґанок.

Глибоко вдихнула.

— Як пахне...

Андрій усміхнувся.

— Смолою.

— І землею.

— І м'ятою.

Вона здивовано повернулася.

— Звідки м'ята? Ми ж її в хаті залишили!

Андрій підняв руку.

Між пальцями тримав невеликий пучечок.

— Забрав.

Марічка засміялася.

— Навіщо?

Він трохи помовчав.

Потім відповів:

— На пам'ять.

Вона дивилася на нього.

І цього разу вже не запитувала, про що саме він хоче пам'ятати.

Бо знала.

Назад ішли повільно.

Дорога після грози була мокра, місцями слизька, тому Андрій кілька разів допомагав Марічці переступити через великі калюжі.

Вона трималася за його руку.

І не поспішала відпускати.

На відкритому місці вже починало сутеніти.

За лісом ще іноді спалахувала далека блискавка, але грім долинав ледве чутно.

На луках прокидалися нічні комахи.

Із заростей озивалися жаби.

Повітря стало прохолодним.

Марічка йшла поруч і час від часу дивилася на Андрія.

Він помічав.

Усміхався.

Вона теж.

Але майже нічого не говорили.

Не тому, що не було про що.

Просто слова сьогодні вже зробили свою справу.

Коли вони вийшли з лісу, на небі з'явилася перша зірка.

Село лежало попереду темною смугою хат і садків.

Подекуди у вікнах уже горіло світло.

Із городів тягнуло запахом мокрої картопляної гички, кропу й свіжої землі.

Біля старого мосту Марічка зупинилася.

— Андрію...

Він повернувся.

Вона трохи помовчала.

— А ти нікому не розповідай.

Андрій усміхнувся.

— Про що?

Марічка почервоніла.

— Сам знаєш.

Він дивився на неї.

Потім кивнув.

— Не розповім.

Вона полегшено всміхнулася.

— Навіть Петрові.

Андрій засміявся.

— Особливо Петрові.

Марічка теж засміялася.

Потім трохи нахилила голову.

— А як він сам здогадається?

Хлопець замислився.

— То нехай здогадується.

Вона усміхнулася.

— Добре.

І вони пішли далі.

Біля бабусиної хати вже горіла лампа.

З відчиненого кухонного вікна долинав запах вечері.

Під тином пахла мокра м'ята, а з листя старої груші ще падали великі краплі.

Марічка зупинилася перед хвірткою.

Повернулася до Андрія.

Він теж зупинився.

І раптом обоє зніяковіли.

Це було дивно.

Адже ще зовсім недавно вони сиділи в сторожці, обіймалися й цілувалися.

А тепер стояли біля знайомої хвіртки й не знали, що сказати.

Марічка першою засміялася.

— Чого ти такий серйозний?

Андрій усміхнувся.

— Думаю.

— Про що?

Він подивився на неї.

Потім на хвіртку.

Потім знову на неї.

— Про сьогодні.

Марічка опустила очі.

— І що надумав?

Андрій трохи помовчав.

Потім сказав:

— Гарний день був.

Вона засміялася.

— Особливо коли ми під грозою промокли.

— Ага.

— І бігли по калюжах.

— Ага.

Марічка подивилася на нього.

— І в сторожці сиділи.

Андрій замовк.

Їхні погляди зустрілися.

Вона тихо додала:

— Мені теж сподобалося.

Із хати почувся бабусин голос:
— Марічко! То ти вже прийшла?
Дівчина здригнулася.
— Прийшла, бабусю!
За фіранкою промайнула тінь.
Марічка швидко глянула на Андрія.
Він усміхнувся.
— Іди.
Вона трохи помовчала.
Потім піднялася навшпиньки.
На мить торкнулася губами його щоки.
Так само, як того вечора після шкільних танців.
Але цього разу Андрій не розгубився.
Він обережно притримав її за руку.
Марічка подивилася на нього.
І сама всміхнулася.
— Добраніч.
— Добраніч.
Вона відчинила хвіртку.
Пробігла стежкою.
На ґанку озирнулася.
Помахала рукою.
І зникла в хаті.
Андрій залишився стояти.
Над селом поволі згущувалася серпнева ніч.
Він торкнувся кишені, де лежав маленький пучок м'яти.
І раптом усміхнувся так широко, що самому стало смішно.
Удома мати вже збиралася спати.
Побачивши сина, вона сплеснула руками.
— Господи, Андрію! Ти де так вимок?!
Він глянув на свої штани.
На сорочку, яка досі залишалася вологою.
На черевики, вкриті мокрим піском.
— Гроза застала.
— Бачу, що не в лазні був! Де перечікували?

— У лісовій сторожці.

Мати насторожилася.

— Сам?

Андрій завмер.

Потім відповів:

— Із Марічкою.

Вона подивилася на нього.

Уважно.

Довго.

А потім несподівано всміхнулася.

— Ну, то добре, що дах над головою знайшли.

Він полегшено видихнув.

Але мати ще не закінчила.

— Тільки завтра сорочку сам пратимеш.

— Мамо!

— Що?

— Та я ж не винен, що дощ пішов!

Вона засміялася.

— Дощ — ні. А сорочка чия?

Андрій похитав головою.

— Моя.

— Отож.

І мати пішла до кухні.

Він ще трохи постояв посеред кімнати.

Потім теж засміявся.

Бо навіть материна погроза прати сорочку не могла зіпсувати йому сьогоднішнього вечора.

Перед сном Андрій дістав із кишені м'яту.

Поклав на підвіконня.

Листочки вже почали підсихати, але пахли так сильно, що вся кімната наповнилася прохолодним ароматом.

Він сів на ліжко.

Довго дивився у вікно.

За садом піднімався місяць.

Із мокрого листя ще падали краплі.

Десь далеко тихо перегукувалися собаки.

Андрій згадав сторожку.

Маріччині очі.

Її запитання:

«А тобі можна вірити?»

Він не відповів словами.

Навіть тепер не був певен, чи зміг би відповісти так, як треба.

Але пам'ятав, як вона сама подалася йому назустріч.

І як після першого незграбного поцілунку вони сміялися через ті кляті носи.

Він усміхнувся.

Потім ліг.

І ще довго лежав із розплющеними очима.

Бо виявилося, що поцілунок не закінчується в ту мить, коли люди віддаляються одне від одного.

Він залишається.

У пам'яті.

У теплі щоки.

У несподіваній усмішці.

У бажанні знову побачити людину, яку тільки-но провів додому.

Марічка теж не спала.

Вона сиділа біля вікна, загорнувшись у легку хустку.

Баба Катерина вже погасила лампу й лягла.

У хаті було тихо.

Тільки годинник відмірював хвилини, а десь у коморі зрідка потріскували старі дошки.

Марічка дивилася на сад.

Після грози листя блищало в місячному світлі.

На траві лежали великі краплі роси.

За тином пахла м'ята.

Вона повільно торкнулася пальцями власних губ.

І усміхнулася.

Потім почервоніла.

Хоча ніхто її не бачив.

Згадала, як Андрій обережно прибрав із її щоки мокре пасмо волосся.

Як нахилився.

Як зупинився на мить, наче чекав дозволу.

І як вона сама захотіла, щоб він не відсувався.

Марічка заплющила очі.

У пам'яті все ще стояв запах смоли, мокрих дощок і м'яти.

Чувся гуркіт грому.

І його голос:

«Коли прокидаюся, думаю, чи побачу тебе сьогодні».

Вона раптом відчула, що хоче запам'ятати не лише поцілунок.

А все.

Як вони бігли під дощем.

Як сміялися, побачивши одне одного мокрими.

Як сиділи поруч на старій лавці.

Як Андрій уперше говорив про свої почуття без жартів.

Марічка підвелася.

Підійшла до столу.

Знайшла маленький зошит, у якому іноді записувала вірші й думки, що не хотіла нікому розповідати.

Відкрила чисту сторінку.

Довго тримала ручку над папером.

Потім написала:

«Сьогодні була гроза.

Ми з Андрієм сховалися в лісовій сторожці.

І я зрозуміла, що можна боятися грому, але зовсім не боятися людини, яка сидить поруч».

Вона перечитала написане.

Подумала.

І додала ще один рядок:

«Сьогодні я вперше поцілувала того, кого люблю».

Марічка завмерла.

Довго дивилася на останнє слово.

Люблю.

Раніше вона боялася навіть подумки вимовити його.

Воно здавалося надто великим.

Надто серйозним.

Таким, яке говорять дорослі люди, коли вже знають, чого хочуть від життя.

А тепер це слово лежало на папері.

Написане її власною рукою.

І чомусь не здавалося ні смішним, ні страшним.

Вона обережно закрила зошит.

Поклала під подушку.

І лягла спати.

Серпнева ніч повільно огортала Вербичі.

Після грози село дихало прохолодою.

На дахах уже висохла вода, зате в садках іще довго блищали краплі.

З річки підіймався туман.

За луками темнів сосновий ліс.

А в самій його глибині стояла невелика дерев'яна сторожка.

Вікно її тепер було темне.

Двері зачинені.

На підлозі ще залишилися мокрі сліди двох пар черевиків.

На лавці лежав старий ряднинний шматок.

І все ще пахло м'ятою.

Колись навесні в цих місцях солов'ї співали так голосно, що їх було чути навіть за селом.

Тепер, у серпні, вони давно замовкли.

Виросли пташенята.

Минув час шлюбних пісень.

Ліс жив уже іншим життям.

І лише час від часу нічну тишу порушував крик сови або шелест їжака в сухому листі.

Та цієї ночі тиша не здавалася порожньою.

Бо десь у Вербичах двоє шістнадцятирічних підлітків засинали з однаковою усмішкою.

Вони ще не знали, що чекає їх попереду.

Не знали, чи здійсняться мрії.

Чи поїде Марічка до великого міста.

Чи стане Андрій механіком.

Чи вистачить їм сміливості берегти те, що тільки-но народилося між ними.

Але тепер у них був спогад, який не залежав від майбутнього.

Стара лісова сторожка.

Гроза.

Запах м'яти.

І перший справжній поцілунок.

Той, після якого вони вже не могли назвати одне одного просто друзями дитинства.

Розділ 12. Останній день літа

Тридцять першого серпня Вербичі прокинулися під гуркіт тракторів.

На південному полі закінчували збирати пшеницю. Від самого ранку дорогою тяглися причепи із зерном, здіймаючи за собою жовту куряву. У повітрі стояв терпкий запах соломи, нагрітої землі й достиглих яблук, які вже починали падати в садках.

Літо ще не збиралося поступатися осені.

Сонце припікало майже по-липневому, на річці досі купалися хлопчаки, а вечорами з городів долинав густий аромат помідорів і кропу. Та щось невловиме вже змінилося.

Ранки стали прохолоднішими.

Павутиння сріблилося між сухими стеблами.

У лісі дедалі частіше траплялося пожовкле листя.

А надвечір темрява приходила раніше, ніж хотілося.

У хаті Ковалів із самого ранку готувалися до школи.

Мати розклала на столі випрані сорочки, перевірила, чи цілі ґудзики, й дістала з шафи новий зошит у клітинку.

— Андрію, приміряй штани.

Він саме лагодив біля вікна старий кишеньковий ліхтарик.

— Навіщо?

— Бо завтра до школи.

— Я пам'ятаю.

— То приміряй.

Андрій неохоче підвівся.

Штани виявилися короткуватими.

Мати зміряла поглядом відстань між холошиною та черевиком.

— Оце виріс за літо...

— Нормальні.

— Ще й як нормальні. Сядеш — коліна голі будуть.

— То не сидітиму.

Мати глянула на нього.

— У школі?

— Ага. Стоятиму.

Вона засміялася.

— Вчителі зрадіють.

Потім раптом стала серйознішою.

— Останній рік тобі залишився, сину. Треба вже думати, куди далі.

Андрій поправив ремінь.

— Я ж казав. На механіка.

— Знаю. Але говорити одне, а вступити — інше.

Він промовчав.

Мати підійшла ближче й розправила комір його сорочки.

— Ти здібний. Батько каже, руки маєш добрі. Тільки голову теж треба до роботи привчити.

Андрій усміхнувся.

— Я стараюся.

— Бачу. Особливо коли біля хвіртки по пів години стоїш.

Він насторожився.

— При чому тут хвіртка?

Мати підняла брови.

— А я про нашу. А ти про яку подумав?

Андрій відвернувся.

Вона тихенько засміялася.

Марічка того ранку прокинулася раніше за бабусю.

Відчинила вікно й довго дивилася на сад.

За літо дерева змінилися.

Вишні вже давно обірвали. На яблунях червоніли важкі плоди, а під старою грушею жовтіла трава. Мальви біля тину піднялися вище людського зросту, зате м'ята поступово втрачала ніжну весняну зелень. Її стебла стали твердішими, листя — темнішим, а дрібні квіти на верхівках почали підсихати.

Марічка вдихнула знайомий запах.

Скільки всього сталося за ці три місяці.

Перші прогулянки після школи.

Стара криниця.

Гроза у повітці.

Ніч перед Зеленими святами.

Купальське вогнище.

Річка, де вони залишили на піску відбитки долонь.

І лісова сторожка.

Від останнього спогаду дівчина усміхнулася й мимоволі торкнулася пальцями губ.

Минуло вже кілька тижнів, а вона досі пам'ятала той поцілунок так виразно, ніби все сталося вчора.

Пам'ятала гуркіт грому.

Запах мокрих дощок.

Андрієве розгублене обличчя.

І його тихі слова про те, що він думає про неї щодня.

Відтоді вони ще кілька разів цілувалися.

Біля хвіртки.

Під старою вербою.

Одного разу — на стежці за городами, коли Марічка раптом зупинилася посеред розмови, піднялася навшпиньки й сама торкнулася його губ.

Андрій тоді так розгубився, що забув, про що розповідав.

Вона сміялася з нього цілу дорогу.

Але найприємніше було те, що тепер їй уже не доводилося вгадувати, чи хоче він її побачити.

Вона знала.

Так само як він знав, що вона чекає.

— Марічко!

З кухні долинув бабусин голос.

— Ти встала?

— Встала!

— То йди снідати. А потім треба до крамниці.

Дівчина швидко заплела волосся.

Сьогодні їй хотілося зробити щось особливе.

Не через останній день канікул.

Через вечір.

У клубі мали бути танці.

Останні літні.

Потім знову почнуться уроки, домашні завдання, чергування, контрольні. Зустрічатися можна буде лише після школи, та й то не завжди.

Марічка відчинила шафу.

Довго дивилася на сукні.

Нарешті вибрала світло-зелену, з вузеньким білим комірцем і короткими рукавами.

Цю сукню їй подарувала мати на день народження.

Марічка ще жодного разу не вдягала її на танці.

Вона приклала сукню до себе перед дзеркалом.

Трохи повернулася.

Усміхнулася.

Потім засміялася зі своєї усмішки.

— Господи, — тихо сказала сама собі, — наче на весілля збираюся.

І швидко сховала сукню назад до шафи.

До вечора залишалося ще стільки часу.

Петро про танці говорив від самого обіду.

Він знайшов Андрія біля сараю, де той допомагав батькові міняти підшипник у старій косарці.

— Ковалю, сьогодні йдемо?

— Куди?
— Ти що, забув?
— Не забув.
— То чого питаєш?
Андрій витер руки ганчіркою.
— Бо ти з таким виглядом прибіг, наче пожежа.
Петро присів на ящик.
— Кажуть, Сергій із Липівки приїде.
Андрій перестав витирати руки.
— Ну й що?
— Нічого.
Петро хитро примружився.
— Просто кажу.
Андрій поклав ганчірку.
— А мені яке діло?
— Та ніякого.
Петро трохи помовчав.
— Тільки він минулого разу про Марічку питав.
Андрій повільно повернувся.
— Що питав?
— Чи ви зустрічаєтеся.
— І що ти сказав?
Петро знизав плечима.
— Що сам нехай у неї питає.
Андрій насупився.
— Міг би сказати.
— Що?
— Що ми разом.
Петро уважно подивився на друга.
— А Марічка знає, що ти вже за двох вирішив?
Андрій роздратовано відвернувся.
— Петре, не починай.
Той підвівся.
— Я й не починаю. Просто запитав.
Він узяв велосипед за кермо.
— До вечора.
І поїхав.

Андрій провів його поглядом.

Чомусь Петрове запитання залишило неприємний присмак.

«Марічка знає, що ти вже за двох вирішив?»

Звичайно, знає.

Вони ж цілуються.

Ходять за руки.

Щодня шукають одне одного.

Хіба цього мало?

Андрій сердито взяв ключ.

І так сильно затягнув гайку, що батько одразу зупинив його.

— Стій! Різьбу зірвеш!

Хлопець відпустив інструмент.

Батько глянув на нього.

— Ти де думками?

— Тут.

— То думай уважніше. Залізо твоїх образ не розуміє.

Андрій промовчав.

Надвечір у Вербичах стало людно.

Біля клубу ще засвітла зібралися старшокласники, молодь із сусідніх сіл і кілька хлопців, які вже працювали в колгоспі, але не пропускали жодних танців.

Клуб стояв біля старої липи.

Низенький, цегляний, із широкими сходами та великими вікнами. Усередині пахло свіжовимитою підлогою, старими дерев'яними стільцями й пилом, який піднімався від кожного різкого руху.

На сцені стояли два великі динаміки.

Між ними — магнітофон.

Поруч лежала ціла купа касет, принесених із дому різними хлопцями.

За музику відповідав Микола, який уже закінчив школу й вважав себе чи не єдиним у Вербичах знавцем хорошої естради.

Він суворо забороняв торкатися апаратури.

Петро, звичайно, першим спробував натиснути кнопку.

— Не чіпай! — гримнув Микола.

— Я тільки подивитися.

— Очима дивися!

— А руками?

— Руки тримай у кишенях!

Петро ображено відійшов.

— Наче в нього не магнітофон, а золотий трактор.

Андрій усміхнувся.

Але думками був зовсім не біля апаратури.

Він чекав Марічку.

Вона прийшла разом із Галиною.

І Андрій відразу забув про Сергія.

Світло-зелена сукня сиділа на Марічці так гарно, що хлопець на мить зупинився посеред розмови.

Волосся вона залишила розпущеним, лише біля скронь підхопила маленькими шпильками. На шиї висів тоненький ланцюжок із невеликим сріблястим кулоном.

Галина була в білій спідниці й рожевій кофтинці.

Обидві сміялися.

Андрій підійшов.

— Привіт.

Марічка повернулася.

Її обличчя одразу посвітлішало.

— Привіт!

Вона уважно роздивилася його.

На Андрієві була біла сорочка й темні штани, які мати все-таки встигла трохи подовжити.

— Ти гарний сьогодні.

Він усміхнувся.

— Ти теж.

Марічка засміялася.

— Тільки сьогодні?

Андрій розгубився.

— Та ні...

Вона легко торкнулася його руки.

— Жартую.

Петро, який стояв неподалік, тяжко зітхнув.

— Ох, закохані... Ви хоч сьогодні без тих зітхань зможете?

Галина одразу штовхнула його плечем.

— А ти можеш хоч раз не встрявати?

— Можу.

— То спробуй.

— Коли?

— Просто зараз.

Петро поважно кивнув.

— Добре.

Витримав секунд десять.

Потім нахилився до Андрія:

— А ти танцювати вже навчився?

Галина закотила очі.

Перші мелодії були швидкими.

Молодь збиралася на танцювальному майданчику перед сценою. Хлопці, які вдень працювали в полі, тепер рухалися з таким завзяттям, наче прагнули надолужити всі пропущені розваги.

Дівчата кружляли в сукнях.

У повітрі змішалися запахи парфумів, пилу та нагрітої деревини.

Крізь відчинені двері долинали голоси тих, хто залишився на ґанку.

Марічка танцювала поруч із Галиною.

Андрій спочатку стояв біля стіни.

Потім дівчина підійшла до нього й простягнула руку.

— Ходімо.

Він усміхнувся.

— Я ж не дуже вмію.

— Зате вже не наступаєш мені на ноги.

— Це ти думаєш.

Марічка засміялася.

— То перевіримо.

Вона потягнула його на середину зали.

І Андрій пішов.

Бо цього літа навчився однієї простої речі: якщо Марічка хоче бути поруч, не треба вигадувати причин залишатися осторонь.

Коли заграла повільна пісня, вони вже не соромилися одне одного.

Андрій обережно поклав руки Марічці на талію.

Вона обійняла його за плечі.

Танцювали неквапно.

Під ногами трохи поскрипували дошки.

Крізь відчинене вікно тягнуло вечірньою прохолодою.

Марічка дивилася на Андрія.

І всміхалася.

— Що? — тихо запитав він.

— Нічого.

— Чого смієшся?

— Згадала наш перший танець.

Андрій теж усміхнувся.

— Коли я тобі на ногу наступив?

— Ага.

— Зараз уже краще?

Вона трохи нахилилася ближче.

— Значно.

Він відчув тепло її долонь на плечах.

І раптом захотів, щоб пісня ніколи не закінчувалася.

— Марічко...

— Що?

Андрій подивився їй у вічі.

— Я радий, що ти сьогодні прийшла.

Вона усміхнулася.

— А я рада, що ти запросив.

— Ти ж сама мене витягла.

— То й що?

Він засміявся.

Марічка поклала голову йому на плече.

І на кілька хвилин Андрій забув про все.

Про школу.

Про останній день літа.

Про майбутнє.

Навіть про давню таємницю старої криниці, до якої вони так і не змогли підібрати ключа.

Було тільки тепле дівоче дихання біля його шиї.

Музика.

І відчуття, що саме тут йому зараз найкраще.

Сергій з'явився ближче до дев'ятої.

Андрій побачив його відразу.

Високий, чорнявий, у новій світлій сорочці. На зап'ясті блищав годинник із металевим браслетом. Він увійшов до клубу разом із двома старшими хлопцями й зупинився біля сцени, оглядаючи присутніх.

Здавалося, почувався тут господарем.

Сергій уже навчався в районному технікумі, їздив на мопеді, знав міських хлопців і вмів розмовляти так упевнено, що навіть старші дівчата охоче з ним жартували.

Андрій цього не любив.

Особливо коли Сергій дивився на Марічку.

Він помітив, як той одразу знайшов її серед дівчат.

Усміхнувся.

Щось сказав товаришеві.

А потім попрямував просто до неї.

Андрій відчув знайоме неприємне стискання в грудях.

— Марічко! — весело привітався Сергій. — Отак зустріч!

Вона повернулася.

— Привіт.

— Давно не бачилися.

— Із Купала.

— О! То ти ще й пам'ятаєш.

Вона всміхнулася.

— У мене пам'ять добра.

Сергій засміявся.

— Бачу. А сукня яка гарна!

Марічка трохи зніяковіла.

— Дякую.

— Тобі дуже пасує.

Він нахилив голову, розглядаючи її.

— Ти за літо зовсім змінилася.

— У який бік? — запитала Марічка.

— У кращий.

Галина, яка стояла поруч, тихенько пирхнула.

Андрій спостерігав за розмовою за кілька кроків.

Йому не подобалося все.

Сергієва усмішка.

Його голос.

Те, як близько він стояв.

І особливо те, що Марічка не відверталася.

Вона просто розмовляла з ним.

Цілком спокійно.

Але Андрієві чомусь здавалося, що кожна її усмішка — уже щось забране в нього.

— То ти цього року випускаєшся? — запитав Сергій.

Марічка кивнула.

— Так. Десятий клас.

— А потім куди?

— Хочу до міста вступати.

— Серйозно?

— Ага.

Він усміхнувся.

— От і правильно. У селі все життя сидіти не варто.

Андрій відчув, як усередині щось кольнуло.

Сергій продовжив:

— А яке місто вибрала?

— Ще думаю. Може, Львів.

— Гарне місто. Я був там торік.

Марічка зацікавлено підняла очі.

— Справді?

— Ага. У знайомих гостював. Там такі вулиці, що цілий день можна ходити й не набридне.

Він почав розповідати про трамваї, старі будинки, кав'ярні й великі книгарні.

Марічка слухала уважно.

І Андрій раптом відчув себе зайвим.

Бо він ніколи не був у Львові.

Не бачив тих вулиць.

Не знав, як виглядають великі міські книгарні.

І не міг розповісти Марічці нічого такого, чого вона ще не чула.

Він умів лагодити двигуни.

Розбирався в карбюраторах.

Міг відремонтувати старий магнітофон.

Але зараз усе це раптом здалося дрібним і непотрібним.

Особливо поруч із Сергієм, який розповідав про місто так, ніби воно належало йому.

— А ти, Ковалю, чого мовчиш? — раптом запитав Сергій.

Андрій підняв голову.

— А що?

— Та нічого. Стоїш, слухаєш.

— Слухаю.

— Ти теж кудись вступатимеш?

— На механіка.

Сергій усміхнувся.

— О! Колега!

Він поплескав Андрія по плечу.

— Правильно. Хороша справа. Руки завжди при роботі будуть.

Андрій відступив.

Йому не сподобався цей дружній жест.

Не сподобалося, як Сергій сказав «колега».

Наче розмовляв із молодшим хлопчаком, який щойно заявив, що хоче стати космонавтом.

— Я вже ремонтую, — сухо відповів Андрій.

— Вірю.

Сергій знову всміхнувся.

— Тільки вчитися все одно треба.
Андрій стиснув губи.
Марічка помітила це.
І швидко втрутилася:
— Андрій дуже добре розбирається в техніці. Він навіть наш шкільний магнітофон урятував.
Сергій засміявся.
— Молодець.
Андрій відчув, що зараз скаже щось різке.
Але стримався.
Поки що.
Почалася наступна повільна мелодія.
Сергій повернувся до Марічки.
— Потанцюємо?
Вона трохи здивувалася.
Потім глянула на Андрія.
Той стояв нерухомо.
Обличчя в нього стало серйозним.
Марічка відразу відчула напруження.
— Я вже танцювала, — сказала вона.
Сергій усміхнувся.
— То що? Танці ж для того й вигадали.
Вона ще секунду вагалася.
Не тому, що хотіла зачепити Андрія.
І не тому, що Сергій їй особливо подобався.
Просто не бачила нічого поганого в одному танці.
Вони були знайомі.
Розмовляли.
У клубі всі танцювали одне з одним.
— Добре, — відповіла Марічка.
І простягнула руку.
Андрій відчув, як у грудях щось різко стиснулося.
Сергій усміхнувся ще ширше.
— От і чудово.
Він повів дівчину на середину зали.
Андрій залишився стояти.
Дивився, як Сергій кладе руку Марічці на талію.

Як вона кладе долоню йому на плече.

Як вони починають рухатися під музику.

Усе було звичайно.

Так само танцювали десятки інших пар.

Але для Андрія це виглядало зовсім не звичайно.

Він згадав їхній перший танець.

Те, як сам боявся запросити Марічку.

Як Петро штовхнув його вперед.

Як вона всміхнулася й сказала:

«Я ж цілий вечір чекала».

І тепер ті самі руки, які зовсім недавно лежали на його плечах, торкалися іншого хлопця.

Андрій відчув нестерпне бажання підійти й забрати її.

Саме забрати.

Наче хтось узяв те, що належить йому.

Ця думка промайнула так швидко, що він навіть не встиг її усвідомити.

Петро з'явився поруч.

— Ковалю...

— Що?

— Не роби дурниць.

Андрій різко повернувся.

— Яких дурниць?

Петро глянув на залу.

— Звичайних. Тих, після яких усі про нас тиждень говорять.

— Я нічого не роблю.

— От і добре.

Андрій мовчав.

Потім сердито сказав:

— Він навмисне.

Петро зітхнув.

— Може.

— Бачив, як дивиться?

— Бачив.

— І що?

— А нічого.

Андрій глянув на нього.
— Ти що, не розумієш?
Петро цього разу не засміявся.
— Розумію, що Марічка не мала б через це сердитися на тебе. Поки ти сам нічого не зіпсував.
Андрій відвернувся.
Йому не хотілося слухати.
Особливо Петра.
Особливо зараз.
Сергій танцював упевнено.
Марічка теж рухалася легко.
Вони розмовляли.
Іноді сміялися.
Андрій не чув, про що саме.
І від того уявляв найгірше.
Може, Сергій знову розповідає про Львів.
Може, запрошує її кудись.
Може, хвалиться своїм мопедом.
А може...
Він стиснув кулаки.
Музика ще не закінчилася, коли Андрій рушив до них.
Петро схопив його за рукав.
— Стій.
— Відпусти.
— Андрію...
— Я сказав, відпусти.
Петро повільно розтиснув пальці.
Він бачив, що друг зараз нікого не слухатиме.
Андрій підійшов просто до танцюючої пари.
— Марічко.
Вона здивовано повернула голову.
— Що?
— Ходімо.
Сергій зупинився.
Подивився на Андрія.
— Куди?
Хлопець не відповів йому.

Дивився тільки на Марічку.

— Нам треба поговорити.

Вона насупилася.

— Зараз?

— Так.

Марічка відчула, що щось не так.

— Андрію, пісня ще не закінчилася.

— То що?

Сергій усміхнувся.

— Ковалю, може, даси нам дотанцювати?

Андрій різко повернувся до нього.

— А тебе я не питав.

У Сергія зникла усмішка.

— Спокійніше.

Марічка зробила крок назад.

— Андрію, що ти робиш?

Він простягнув їй руку.

— Ходімо.

Дівчина не взяла.

Подивилася йому просто в очі.

— Я сама вирішу, коли мені йти.

Ці слова вдарили Андрія сильніше, ніж він очікував.

Особливо тому, що Сергій усе чув.

І люди навколо почали озиратися.

Він відчув, як обличчя заливає жаром.

— Марічко, я ж нормально кажу.

— Ні, — відповіла вона. — Ти наказуєш.

Сергій повільно опустив руки.

— Слухай, Ковалю, ми просто танцюємо. Не треба тут вистави.

Андрій глянув на нього.

— Ти взагалі до чого?

Сергій примружився.

— До того, що не варто влаштовувати сцену через звичайний танець.

— Ти давно за нею ходиш.

Марічка завмерла.

Сергій підняв брови.

— За ким?

— За Марічкою.

Той усміхнувся.

— А якщо й так?

Андрій зробив крок ближче.

— То даремно.

Навколо почали стихати розмови.

Музика ще грала, але найближчі пари вже зупинялися.

Сергій повільно випростався.

Він був трохи вищий за Андрія.

І старший.

Але зараз це лише дратувало хлопця.

— І хто мені заборонить? — запитав Сергій.

Андрій дивився на нього.

— Я.

Марічка відчула, як у грудях щось боляче стиснулося.

— Андрію!

Він не обернувся.

Сергій коротко засміявся.

— А ти хто їй? Батько?

Андрій стиснув кулаки.

— Ні.

— То чого вирішуєш?

Він уже не контролював голосу.

— Бо вона зі мною!

І раптом у залі стало так тихо, що було чути скрип магнітофонної стрічки.

Марічка дивилася на Андрія.

Не могла повірити, що він це сказав.

Не тому, що їй було соромно за їхні стосунки.

Навпаки.

Ще кілька тижнів тому вона сама взяла його за руку перед усім селом біля купальського вогнища.

Не приховувала, що вони гуляють разом.

Не соромилася цілувати його на прощання.

Але зараз...

Зараз він говорив про неї так, наче вона стояла десь далеко й не могла сама відповісти.

Наче вони з Сергієм вирішували, кому вона дістанеться.

Марічка повільно ступила між хлопцями.

— Досить.

Андрій повернувся.

— Марічко...

Вона дивилася на нього серйозно.

— Я сказала, досить.

Сергій хотів щось додати, але дівчина зупинила і його.

— І ти теж.

Вона випросталася.

— Я не просила вас вирішувати, з ким мені танцювати.

Андрій відчув, що всі навколо слухають.

Йому стало соромно.

Але замість того, щоб замовкнути, він сказав найгірше з можливого:

— То тобі все одно, з ким бути?

Марічка зблідла.

— Що?

Він одразу зрозумів, що перейшов межу.

Але гордість уже не давала відступити.

— Ти ж знаєш, що він навмисне до тебе чіпляється.

— Я бачу, коли до мене залицяються.

— То чого...

— Бо можу сама вирішити, як відповідати!

Андрій замовк.

Марічка дивилася на нього з болем і гнівом.

— Ти думаєш, якщо я тебе люблю, то вже не маю права розмовляти з іншими хлопцями?

Він завмер.

Люблю.

Вона сказала це вголос.

Перед людьми.

Уперше.

Але замість щастя Андрій відчув, як ці слова обпалили його соромом.

Бо Марічка вимовила їх не ніжно.

Не так, як він колись уявляв.

А захищаючись від нього.

Від його ревнощів.

Від його бажання говорити за неї.

— Марічко, я просто...

Вона перебила:

— Я не належу нікому, Андрію.

У залі хтось тихо кашлянув.

Десь біля дверей скрипнула підлога.

Марічка продовжила, уже тихіше:

— Ні тобі. Ні Сергієві. Нікому.

Вона глянула на обох хлопців.

— Якщо я хочу бути з кимось, то тому, що сама цього хочу.

Сергій відвів очі.

Андрій стояв нерухомо.

Марічка подивилася на нього востаннє.

— Я думала, ти це розумієш.

Він хотів щось сказати.

Але не зміг.

Вона повільно повернулася й пішла до виходу.

Галина поспішила за нею.

Музика раптом обірвалася.

Микола біля магнітофона розгублено крутив ручку гучності.

Хтось прошепотів:

— Оце так...

Андрій стояв посеред зали.

І вперше в житті йому хотілося, щоб земля справді розступилася під ногами.

Сергій підійшов ближче.

— Ковалю...

Андрій різко підняв голову.

— Що?!

— Та заспокойся.

Ці слова стали останньою краплею.

Андрій схопив Сергія за сорочку.

Той миттю перехопив його руку.

Обидва напружилися.

Петро кинувся між ними.

— Ви що, здуріли?!

Сергій відштовхнув Андрієву руку.

— Заберися.

Андрій зробив крок уперед.

Але Петро вперся йому долонею в груди.

— Досить!

— Пусти!

— Не пущу!

Із-за спин хлопців з'явився завклубом дядько Степан.

Невисокий, кремезний чоловік із сивими вусами, якого навіть найгаласливіші хлопці намагалися не злити.

— Ану припинили!

Його голос перекрив усі інші.

— Вам тут танці чи бійка?!

Ніхто не відповів.

Дядько Степан глянув на Андрія.

Потім на Сергія.

— Ще один рух — і обоє підете додому. А наступного разу взагалі не пущу.

Сергій поправив сорочку.

— Я нічого не починав.

Андрій хотів заперечити.

Але Петро так стиснув його лікоть, що довелося замовкнути.

Дядько Степан сердито махнув рукою.

— Розійшлися!

Сергій відійшов до своїх товаришів.

Андрій залишився біля стіни.

Петро стояв поруч.

І цього разу не жартував.

— Ну що, задоволений? — тихо запитав Петро.

Андрій глянув на нього.

— Чого?

— Хотів показати, який ти сміливий?

— Відчепися.

Петро похитав головою.

— Не відчеплюся.

Андрій здивувався.

Друг рідко говорив із ним таким голосом.

— Ти ж бачив, як він до неї ліз, — сердито сказав Андрій.

— Бачив.

— То чого...

— А Марічка просила тебе її захищати?

Хлопець замовк.

Петро продовжив:

— Ти хоч раз її запитав, чи хоче вона йти з того танцю?

Андрій відвів очі.

— Не запитав.

— Отож.

Він присів на підвіконня.

— Знаєш, Ковалю, я тебе з першого класу знаю. Ти впертий, як наш дідовий цап. Якщо щось задумав, то хоч грім грими — все одно зробиш.

Андрій промовчав.

— Але Марічка ж не гайка, яку можна затягнути сильніше, щоб не відкрутилася.

Ці слова влучили боляче.

Особливо тому, що Петро сказав їх зовсім без усмішки.

Андрій опустив голову.

— Я ж не хотів її образити.

Петро зітхнув.

— Та знаю.

Помовчав.

— Тільки це вже, здається, не вперше.

Андрій не відповів.

Бо це була правда.

Надворі Марічка стояла під старою липою.

Галина тримала її за руку.

Із клубу долинала музика.

Танці продовжувалися.

Хтось сміявся.

Хтось голосно гукав товаришів.

А Марічці здавалося, що вечір уже закінчився.

Назавжди.

— Не плач, — тихо сказала Галина.

Марічка сердито витерла щоку.

— Я не плачу.

Подруга не стала сперечатися.

Дівчина дивилася на темні вікна клубу.

Їй досі чувся Андріїв голос:

«Бо вона зі мною!»

І вона ніяк не могла зрозуміти, що образило сильніше.

Те, що він приревнував.

Чи те, що перед усіма вирішив, ніби має право наказувати їй.

Марічка любила Андрія.

Тепер уже могла сказати це без жодного сумніву.

Любила його усмішку.

Його добрі, трохи незграбні руки.

Його впертість, коли він лагодив поламаний механізм.

Його сором'язливість, яку намагався приховувати жартами.

Навіть те, як він сердився на Петра.

Але зараз уперше побачила іншу впертість.

Ту, яка могла зробити боляче.

І від цієї думки стало страшніше, ніж від будь-якої легенди про стару криницю.

Бо привидів вона лише чула.

А Андрія знала.

Довіряла йому.

І не хотіла боятися того, що одного дня він вирішить за неї, з ким говорити, куди їхати чи яке життя обрати.

— Марічко, — тихо сказала Галина, — він просто приревнував.

Дівчина підняла голову.

— Я знаю.

— То, може, поговорите?

Марічка довго мовчала.

Потім запитала:

— Галю, а ти хотіла б, щоб Петро перед усім селом сказав, що ти мусиш робити?

Подруга замислилася.

— Ні.

— От і я.

Галина зітхнула.

— Але Андрій тебе любить.

Марічка заплющила очі.

— Любов же не означає, що можна робити все.

Вона опустила голову.

— Я не хочу, щоб він через мене бився.

— Розумію.

— І не хочу, щоб хтось думав, ніби я сама не можу сказати Сергієві «ні».

Галина обережно стиснула її руку.

— Тоді він має це зрозуміти.

Марічка кивнула.

— Має.

Але раптом відчула, що не готова сьогодні знову з ним говорити.

Бо боялася.

Не Андрія.

А того, що знову розплачеться.

І замість усього важливого скаже щось образливе, про що потім шкодуватиме.

— Ходімо додому, — сказала вона.

Галина здивувалася.

— Уже?

— Ага.
— Може, ще трохи посидимо?
Марічка похитала головою.
— Не хочу.
Вони рушили дорогою.
Позаду залишилися освітлені вікна клубу.
Музика ставала тихішою.
Село поступово занурювалося в ніч.
Біля роздоріжжя Галина зупинилася.
— Я тебе проведу.
Марічка спробувала всміхнутися.
— Не треба. Тут недалеко.
— А все-таки.
Вона не стала сперечатися.
Подруги пішли разом.
Тим часом Андрій вийшов із клубу.
Побачив їх уже далеко, біля повороту за крамницею.
Він упізнав світло-зелену сукню.
Маріччину ходу.
Її волосся, що темною хвилею лежало на спині.
На мить захотів побігти слідом.
Наздогнати.
Схопити за руку.
Сказати, що все сталося не так.
Що він просто не витримав.
Що дуже її любить.
Але вже після першого кроку зупинився.
Бо зрозумів: саме так він учинив у клубі.
Вирішив за неї.
Не запитавши.
Не вислухавши.
І тепер навіть його бажання негайно помиритися могло стати черговою спробою змусити Марічку зробити те, чого вона зараз не хоче.
Андрій повільно опустив руки.
І залишився стояти.
Петро вийшов за кілька хвилин.

Побачив друга біля сходів.

— Ти ще тут?

Андрій кивнув.

Петро глянув у бік дороги.

— Марічка пішла?

— Пішла.

— Не наздоганятимеш?

Андрій похитав головою.

— Ні.

Петро трохи помовчав.

— Може, й правильно.

Він присів на сходинку.

У клубі знову заграла повільна пісня.

Андрій почув перші ноти й раптом згадав, як ще годину тому танцював із Марічкою.

Як вона поклала голову йому на плече.

Як усміхалася.

Як говорила, що він став краще танцювати.

Здавалося, минула ціла вічність.

— Петре, — тихо сказав він.

Друг підняв голову.

— Що?

Андрій довго мовчав.

Потім запитав:

— Ти думаєш, вона мене тепер ненавидить?

Петро здивовано подивився на нього.

— Ні.

— Звідки знаєш?

Друг почухав потилицю.

— Бо якби ненавиділа, то не плакала б.

Андрій опустив голову.

Петро додав:

— Але це не значить, що все само минеться.

Хлопець кивнув.

Вони ще трохи посиділи.

Потім Андрій підвівся.

— Я піду.

— Додому?

Він подивився в бік темної дороги.

— Пройдуся.

Петро не став розпитувати.

Лише тихо сказав:

— Не роби більше дурниць.

Андрій усміхнувся без радості.

— Спробую.

Марічка повернулася додому, коли баба Катерина вже збиралася зачиняти вікна.

Стара здивувалася.

— Так рано?

Дівчина зняла черевики.

— Не захотіла більше танцювати.

Бабуся уважно подивилася на онуку.

Помітила почервонілі очі.

Трохи тремтячі губи.

І нічого не запитала.

Лише сказала:

— На столі молоко. Якщо хочеш, випий.

Марічка кивнула.

— Дякую.

Зайшла до своєї кімнати.

Зачинила двері.

І нарешті дозволила собі заплакати.

Не голосно.

Не так, щоб чула бабуся.

Просто сіла на ліжко, схилила голову й затулила обличчя руками.

Найбільше боліло те, що ще вранці вона чекала цього вечора з таким нетерпінням.

Вибирала сукню.

Думала, як Андрій дивитиметься на неї.

Уявляла, що вони танцюватимуть, гулятимуть після клубу, а біля хвіртки він знову поцілує її на прощання.

Вона навіть хотіла сказати йому дещо важливе.

Про школу.

Про майбутнє.

І про те, що тепер уже не уявляє жодного дня, коли вони зовсім не побачаться.

А натомість...

Натомість увесь клуб дивився, як двоє хлопців сперечаються, кому вона належить.

Марічка витерла сльози.

Підійшла до вікна.

За садом темніла дорога.

Сьогодні Андрій не прийде.

Вона це знала.

І сама не хотіла, щоб приходив.

Принаймні зараз.

Та коли за тином гавкнув собака, дівчина все одно мимоволі подивилася в бік хвіртки.

Нікого.

Тільки місячне світло на дерев'яних планках.

І м'ята, що ворушилася від нічного вітру.

Андрій тим часом ішов до річки.

Не тією дорогою, якою зазвичай проводжав Марічку.

Іншою.

Повз старий млин, далі між луками, до піщаної коси за великою вербою.

Над селом стояла тиха ніч.

Повітря ще зберігало денне тепло.

На полях пахло соломою.

Десь далеко гули цвіркуни, а з річки тягнуло сирістю й прохолодою.

Андрій ішов повільно.

Він не знав, чого саме шукає.

Може, тиші.

Може, місця, де ніхто не ставитиме запитань.

А може, хотів опинитися там, де ще зовсім недавно вони з Марічкою були щасливі.

Коли вийшов до річки, місяць уже стояв високо.

Вода темно блищала між вербами.

На протилежному березі тихо шелестів очерет.

Андрій зняв черевики.

Поставив біля старого пня.

І сів на пісок.

Саме там, де одного разу вони залишили поруч відбитки долонь.

Пісок був прохолодний.

Андрій провів по ньому рукою.

Потім поклав долоню й сильно притиснув.

Підняв.

Залишився чіткий відбиток.

Великий.

З довгими пальцями.

Він довго дивився на нього.

Згадав той літній день.

Як Марічка поклала свою маленьку руку поруч із його.

Як сміялася, випитуючи про вигадану дівчину з Липівки.

Як він зізнався, що ніколи нікого не цілував.

І як вона провела пальцем між двома відбитками тонку лінію.

«Щоб не загубилися».

Андрій повільно вдихнув.

Потім глянув на порожнє місце поруч.

Сьогодні там не було Маріччиної долоні.

Тільки рівний пісок.

І жодної лінії між ними.

Він раптом зрозумів, що можна загубити людину, навіть коли вона живе за кілька вулиць від тебе.

Не тому, що поїхала.

Не тому, що хтось розлучив.

А тому, що сам не зумів її почути.

Андрій дістав із кишені маленький полотняний згорток.

Розгорнув.

Усередині лежав засохлий пучок м'яти.

Той самий, зі старої лісової сторожки.

Після першого справжнього поцілунку Марічка побачила, що він збирається забрати зі столу пом'яті стебельця.

Тоді усміхнулася й сказала:

«Бери. Нехай буде тобі від мене».

Він сховав їх у кишеню.

Удома обережно висушив між аркушами старої газети.

А сьогодні перед танцями раптом згадав про м'яту й узяв із собою.

Не знав навіть навіщо.

Мабуть, хотів, щоб щось із того щасливого серпневого дня залишалося поруч.

Тепер пучок був зовсім сухий.

Тонкі стебла ламалися від найменшого дотику.

Листочки потемніли й скрутилися.

Але коли Андрій обережно потер один між пальцями, піднявся знайомий запах.

М'ята.

Соснова смола.

Серпнева гроза.

Марічка.

Він заплющив очі.

І раптом так виразно згадав її голос, що стало боляче.

«А тобі можна вірити?»

Андрій довго сидів нерухомо.

Він думав про те, як легко тоді, у сторожці, було обійняти Марічку.

Як просто здавалося сказати, що він думає про неї щодня.

Як охоче вона повірила йому.

А сьогодні...

Сьогодні він сам показав їй, що любов може обертатися чимось зовсім неприємним.

Ревнощами.

Гордістю.

Бажанням командувати.

І найгірше полягало в тому, що в клубі він справді вважав себе правим.

До останньої хвилини.

Аж поки Марічка не сказала:

«Я не належу нікому».

Тепер Андрій розумів ці слова.

Не повністю.

Не так, щоб відразу стати розумнішим і ніколи більше не робити дурниць.

Але вже розумів, що Марічка мала право танцювати з іншим.

Мала право розмовляти.

Усміхатися.

Мріяти про велике місто.

І навіть одного дня сказати, що більше не хоче бути з ним.

Від останньої думки стало так страшно, що він мимоволі стиснув м'яту в долоні.

Сухі стебла тихо хруснули.

Андрій здригнувся.

Розтиснув пальці.

Один листочок розсипався на дрібні шматочки.

Він обережно зібрав їх із долоні.

Та зрозумів, що назад уже не складе.

Десь далеко за селом почав гавкати собака.

Андрій підняв голову.

Місяць освітлював воду.

Річка текла повільно, несучи кілька пожовклих листків.

На піску залишався відбиток його долоні.

Самотній.

Андрій раптом згадав іншу історію.

Давню.

Про Ганну й Данила.

Про батька, який вирішив, кого має любити його донька.

Про чужі слова, які стали сильнішими за довіру.

І про лист, що так і залишився серед речей його діда.

Ще недавно Андрій обурювався старим Яворським.

Як можна забороняти людині кохати?

Як можна вирішувати за неї?

А сьогодні сам, перед усім селом, намагався зробити щось подібне.

Звичайно, він не був Ганниним батьком.

Не мав над Марічкою жодної влади.

Але дуже хотів, щоб вона зробила так, як йому потрібно.

І розсердився, коли вона не послухалася.

Від цього відкриття стало соромно.

Так соромно, що Андрій опустив голову й довго дивився на власні руки.

Ті самі руки, якими лагодив двигуни.

Якими тримав Маріччину долоню.

Якими обіймав її в сторожці.

І якими сьогодні схопив Сергія за сорочку.

Нічого в руках не змінилося.

Але тепер він уперше зрозумів, що ними можна не тільки берегти.

Ними можна й руйнувати.

На протилежному березі тихо зашелестіла трава.

Андрій підняв очі.

Між вербами пропливла бліда смуга туману.

Десь у темряві плюхнула риба.

Вода розійшлася кругами.

Потім знову стала гладенькою.

Хлопець подивився на свій відбиток у піску.

Повільно поклав другу долоню поруч.

Але не притиснув.

Просто тримав над землею, намагаючись пригадати, як саме Марічка тоді поклала свою руку.

Він міг зробити ще один слід.

Менший.

Намалювати тонку лінію між ними.

І вдати, що все залишилося як раніше.

Але не зробив цього.

Бо сьогодні вперше зрозумів: поруч із його рукою може бути лише та долоня, яку Марічка сама захоче покласти.

Він повільно опустив руку.

Не на пісок.

На коліно.

Ніч ставала прохолоднішою.

Десь за луками озвався нічний птах.

У селі вже майже не горіли вікна.

Андрій сидів біля річки й думав про завтрашній день.

Перше вересня.

Школа.

Той самий клас.

Ті самі парти.

Петро поруч.

Галина через ряд.

І Марічка.

Вона буде там.

Він побачить її зранку.

Може, біля шкільної хвіртки.

Може, на подвір'ї під старим каштаном.

А може, вже у класі, коли зайде вчителька.

Вони зустрінуться поглядами.

І що тоді?

Андрій не знав.

Не знав, чи Марічка захоче з ним розмовляти.

Чи всміхнеться.

Чи пройде повз, наче вони просто однокласники.

Він навіть не міг уявити, як попросить пробачення.

Бо тепер звичайного «я не хотів» було замало.

Треба було щось змінити.

Не в ній.

У собі.

А він поки не знав як.

На річці почав підійматися туман.

Він повільно стелився над водою, торкався очерету й розливався вздовж берега.

Андрій згорнув засохлу м'яту в полотно.

Обережно.

Щоб не зламати останні стебла.

Сховав у кишеню.

Потім довго дивився туди, де річка повертала за стару вербу.

Колись вони прийшли сюди удвох.

Залишили поруч відбитки долонь.

Сміялися до сліз.

Говорили про перші поцілунки.

І Марічка сказала, що деякі речі трапляються лише один раз.

Тоді Андрій не надав цим словам особливого значення.

А тепер зрозумів.

Справді.

Не все можна повторити.

Іноді один необережний учинок змінює цілий вечір.

Одне грубе слово — довіру.

А одна хвилина гордості може зруйнувати те, що будувалося все літо.

Він підняв голову.

На сході ще не світлішало.

До ранку залишалося кілька годин.

Але Андрій уже відчував, що літо закінчилося.

Не через календар.

Не через школу, яка почнеться завтра.

І навіть не через прохолодний вітер із річки.

Воно закінчилося тієї миті, коли Марічка подивилася на нього в клубі й сказала, що не належить нікому.

Відтоді між ними з'явилася відстань, якої не виміряєш кроками.

Андрій нарешті підвівся.

Обтрусив пісок зі штанів.

Узяв черевики.

І вже збирався йти, коли озирнувся.

На вологому березі залишився один відбиток долоні.

Великий.

Чіткий.

Вода повільно підбиралася до нього.

Ще трохи — і перша хвиля торкнеться пальців.

Потім друга.

А за кілька хвилин не залишиться нічого.

Андрій постояв.

Не став рятувати слід.

Не підгорнув навколо нього пісок.

Не відсунув його від води.

Просто подивився востаннє.

І пішов дорогою до села.

У кишені тихо шарудів засохлий пучок м'яти.

Той самий, який Марічка подарувала йому після першого поцілунку.

Він іще пахнув.

Слабо.

Ледь відчутно.

Але Андрій знав: варто лише торкнутися листочків — і повернуться спогади.

Про грозу.

Про стару сторожку.

Про Маріччину усмішку.

Про все літо, яке вони прожили разом.

Він міцніше притиснув долоню до кишені.

І вперше не став переконувати себе, що завтра все обов'язково буде добре.

Бо тепер це залежало не тільки від його бажання.

А від того, чи зможе Марічка знову йому довіритися.

І чи навчиться він любити її, не намагаючись володіти нею.

Позаду тихо шуміла річка.

Попереду спало село.

А між ними лежала темна дорога, якою Андрій повертався додому сам.

